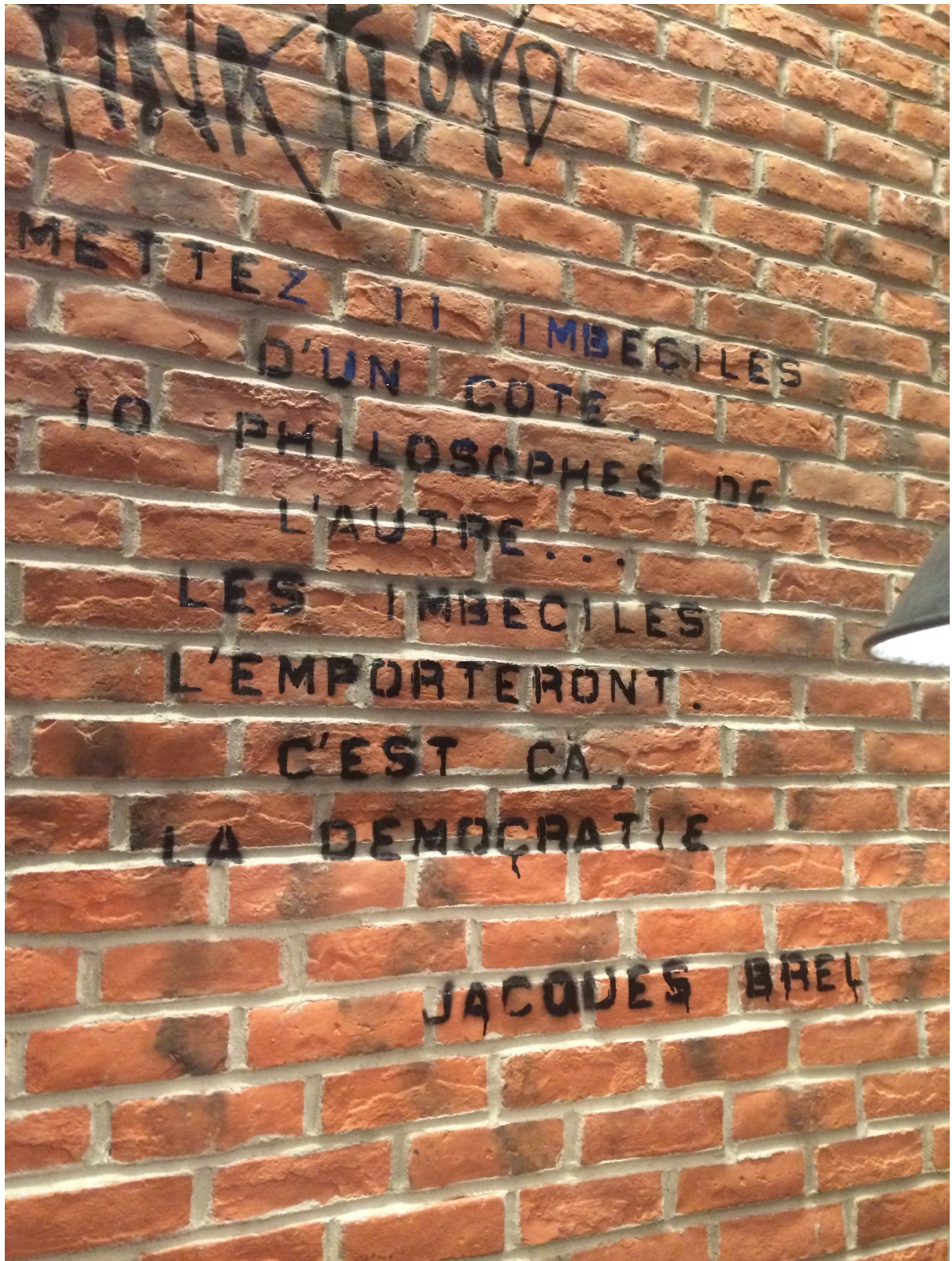

Politieke
brieven

2016 tot en
met 2020.

THINK TLOYD

METTEZ 11 IMBECILES
D'UN COTE,
10 PHILOSOPHES DE
L'AUTRE...
LES IMBECILES
L'EMPORTERONT.
C'EST CA,
LA DEMOCRATIE

JACQUES BREL

Colophon

Titel: politieke brieven 2014 tot en met 2020

Auteur: maarten van den Oever

Uitgever: Stichting Dubitatio Liberat

ISBN: 9789492752215

Editie: eerste editie

Plaats van uitgave: Utrecht

Jaar van uitgave: 2021

Inhoudsopgave:

			Pg
	Ter inleiding		8
1	16-5-2014	Aan: B., Over het debat onder politicologen	47
2	21-2-2016	Aan Minister Blok, over de Middenhuren	50
3	14-4-2016	Aan Jessica Durlacher/Marcel Möring: Over De bezige BIJ	52
4	16-4-2018	Over Patrick Loobuyck	56
5	18-4-2018	Aan mevrouw Karimi: Over Het Oxfam schandaal.	61
6	22-4-2018	Aan Bert Van de Linge, Over Man zijn.	64
7	4-7-2018	Aan Apache, Over de staatscie Remkes	70
8	12-7-2018	Aan: Apache, Over de machtsgreep van Halsema	74

9	4-9-2018	Aan Apache: De democratie is dood, DI 1	85
10	5-9-2018	Aan. Laura: Over Mounk	106
11	7-9-2018	Aan Apache: De democratie is dood, DI2	112
12	10-9-2018	Aan Apache: De democratie is dood, DI3	127
13	24-9-2018	Aan Apache: Prinsjesdag zonder geweten	135
14	1-10-2018	Aan Diederick Raven, Marco Ploeger e.a.: Het dorp.	140
15	3-12-2018	aan Apache: Tussen vrijheid en plicht.	212
16	18-12-2018	Aan Apache: Is de EU echt het kwaad?	224
17	29-1-2019	Aan Apache: De democratie gered?	233
18	25-3-2019	Aan Apache: Verkiezingen provinciale staten	243

19	5-4-2019	Aan Apache: Brexit, de verborgen scheur in Engeland.	254
20	12-4-2019	Aan: Wijnand Duyvendak: Discussievrijheid in groen Links	268
21	2-7-2019	Aan Apache: Gemeenschapsideologie DI 1	270
22	3-7-2019	Aan Apache: Gemeenschapsideologie DL 2	286
23	4-7-2019	Aan Apache: Gemeenschapsideologie DI 3	302
25	10-9-2019	Aan: Apache: Brexit 2: Het UK-voorbeeld	332
26	16-10-2019	Aan: het bestuur van de Partij voor de Dieren	339
27	14-12-2019	Aan: de Helling: Over het correctief referendum	342
28	27-12-2019	Aan Ted: Over ONS.	352
29	27-1-2020	Aan: Het bestuur van de Partij Voor de Dieren(met bijlagen)	356
30	27-1-2020	Aan Trouw: Over de Partij	

		Voor de Dieren	360
31	17-4-2020	Aan: een 30-tal vrienden:Over De boze geest	
		Covid19 discussie	372
32	24-4-2020	Van: Boudewijn	
33	24-2-2020	Aan Boudewijn	
34	28-4-2020	Van: Boudewijn	
35	28-4-2020	Aan Boudewijn	
36	17-4-2020	brieven	
37	1-5-2020	Aan: Bram Souffreau	
		Over: de opzet van Apache	398
38.	29-10-2020	Aan: de commissie van wijzen inzake de werven en grachten van de stad Utrecht.	
		Zwanezang	400

20-1-2020

Ter inleiding:

Niet enkel taal

Meer dan
herinnering:

Doch war es nur Papier,
was sie verbrannt.

Wir sind noch da. Wir
sind noch nicht begraben.

Erich Weinert, 'Der Brand
auf dem Opernplatz'
(1935)

Vooraf

Boeken zijn geen woorden in kaften. Het zijn betekenissen, aanduidingen van wat de schrijver dacht. Met het boek komt er een mens bij ons binnen, iemand die ons belangrijk genoeg vindt om aan ons te vertellen wat hij of zij denkt. Het boek verbindt ons en hem, het maakt ons tot een eenheid.

Wie boeken verbrandt, verbrandt die eenheid, scheidt ons als mensen van elkaar, en dumpt de ander in de vuilbak van de geschiedenis. Boeken verbinden. Wie het boek verbrandt, verbrandt de verbinding.

Als we ons tot elkaar richten, bezigen we taal, en in boeken en teksten staat taal. Maar er staat nooit alleen taal, nooit alleen het talige van de taal. Het bijzonder van de taal is immers dat het een drager is, een voertuig voor onszelf, voor wat we denken en willen. Elke boodschap die een mens uitzendt, is vooral inhoud, er wordt 'iets' overgebracht. De drager, de taal dus, maakt die boodschap niet tot wat die is. Nee, de inhoud van die boodschap wordt voor het zenden gedacht, ook al wordt die dan meest in talige termen gedacht. Taal transporteert dat denken naar de anderen in ons leven, maar de boodschap is altijd meer dan taal. Dat uitwisselen van gedachten, waartoe de taal ons in staat stelt is een centraal element van ons als gemeenschap. Zonder die uitwisseling bestonden we niet als de soort wezens die we nu zijn. Daardoor is

de functie van de taal niet enkel de drager van een boodschap maar ook de representatie van een gemeenschap. Door de taal en de ermee vervoerde boodschappen vormen we een gemeenschap, en niet zozeer door de grond waarop we wonen -velen zijn immers verhuisd- of door de ouders die we hebben - want die komen vaak overal vandaan.

Maar een gemeenschap als categorie is een inadequaat analytisch begrip. Immers, de ene gemeenschap is de andere niet. Elke gemeenschap is particulier, heeft zijn eigen kwaliteiten, waarvan sommige kunnen overeenkomen met die van andere gemeenschappen maar andere juist niet. Die voor een gemeenschap typische constellatie van eigenschappen noemen we meestal een cultuur. En taal maakt niet alleen deel uit van een cultuur, maar vertegenwoordigt die ook: de wijze waarop de taal fungeert en is samengesteld is zelf ook cultuur. Binnen elke cultuur kunnen subculturen fungeren, waaraan de taal expressie geeft.

En dat laatste tenslotte is een laatste hoofdfunctie van taal: het is de compressor van de dynamiek van een samenleving: door en in de taal zijn mensen in staat hun veranderingen, aanpassingen en omvormingen te formuleren; in die adaptaties zelf is de taal het podium waarop de dynamiek van de gemeenschap zichtbaar wordt.

Precies die functies van cultuur en dynamiek zijn het die de taal behalve tot een elementair element van de gemeenschap ook tot het voornaamste slagveld van de gemeenschap maken. Het vorm geven van ons bestaan schept niet alleen cultuur maar maakt daar zelf ook deel van uit. Belangen strijden dan om de voorrang, politieke en maatschappelijke machten worden gevormd en omvergeworpen, en de heersende machten van de openbaarheid ontwikkelen hun frames en concepten om het strijdperk te beheersen. In de taal kan die strijd vruchtbaar zijn, kunnen we tot vergelijken komen, begrip voor elkaar ontwikkelen. Zolang als het taal is, is de strijd vreedzaam. Zogauw als we de taal verlaten, vallen er doden en gewonden.

Taal, communicatie, cultuur en openbaarheid staan daarom voor bestaansvoorwaarden van onze samenleving. Worden zij vernietigd, dan wordt de samenleving vernietigd. Daarom 'herstelde Georg Salzman de verbrande boeken. Hij wilde de boeken redden, omdat hij inzag dat met het verbranden van de boeken de samenleving zelf verbrand werd. Boeken zijn niet enkel papier, niet enkel taal, ze zijn onszelf.

Openbaarheid, een heel korte geschiedenis.

'Openbaarheid' zoals wij dat begrip kennen is voor de meeste westerse samenlevingen pas min of meer ontstaan met de Romeinse cultuur. Het idee van een gemeenschappelijke communicatieve ruimte waaraan alle burgers in de samenleving deel hebben ontstond daar omdat de Romeinse heersers noodzakelijkerwijs met al hun onderdanen moesten communiceren en keizerlijke decreten alleen effectief konden zijn op voorwaarde dat ze gemeenschappelijk gecommuniceerd werden. Dat wil niet per se zeggen dat daarvoor volken niet een communis opinio konden opbouwen -dat konden ze, zie bijvoorbeeld het jodendom, duidelijk wel- maar daar was geen open gemeenschappelijke ruimte waar iedere burger naar believen kon binnentreden. Bijbelse teksten werden in unieke exemplaren gekopieerd en verspreid vergezeld door sprekende boodschappers.

Vanaf de renaissance begint er een aanwijsbare verandering op te treden in het van het romeinse rijk overgebleven communicatiesysteem. Het is dan al lang (vanaf de achtste eeuw) aanwijsbaar dat er teksten vanuit het islamitische zuiden tot in Engeland en Schotland, Denemarken en Zweden

komen: er is onderling contact en men verspreidt opvattingen. Zijn aanvankelijk het vooral de kloosters en kerken die de depots vormen voor op schrift gestelde kennis, in de renaissance worden het de hoven van vorsten en de kerkelijke adel waar men er een eer in stelt om cultuur en wijsheid te verzamelen en uit te wisselen. De grote humanisten, die een Europees netwerk van contacten onderhiielden en aanvankelijk geheel in afhankelijkheid van subsidiërende vorsten leefden, verwerven langzamerhand een vrijere status als zwervende (Erasmus) of aan opkomende universiteiten verbonden geleerden, waarvan de opvattingen gedrukt (het drukproces was een herontdekte al bestaande Chinese techniek) en wijd verspreid worden, eerst en vooral vanuit Augsburg, Venetië en Antwerpen. De boekdrukkers doet daarmee zijn eerste revolutionaire stap.

Er zou spoedig een tweede golf volgen toen onderdrukte geloofsopvattingen, zoals die van Calvijn, Zwingli en Luther, verspreid gingen worden door middel van gedrukte tekst. Niet langer bestond de noodzaak om met grote gevaren voor het eigen leven vijandelijk gebied binnen te reizen, omdat men eenvoudig gedrukte exemplaren van de verboden opvattingen naar binnen smokkelde en zonder grote gevolgen voor de verzender kon verspreiden. Zo verspreidde de Engelse hervormer Tyndale vanuit de lage landen bijbels in het Engels in oplages van duizenden exemplaren per boot verstuurd naar Engeland, tot frustratie van de Engelse koningen, en werd hij daarmee een beroemd verkondiger van de revolutionaire kracht van het boek. Ook de tweestrijd

tussen Erasmus en Luther, waarvan de teksten in de duizenden exemplaren verspreid werden, werd een zeer stimulerend voorbeeld van wat men met boeken vermocht. De Antwerpse drukker Plantijn, die er niet vies van was om zo ongeveer voor alle partijen te werken, bouwde een dubbel bedrijf in Antwerpen en leiden, waar zijn grote oplagen van bijbels en geografische uitgaven het beeld bevestigden dat het boek grote maatschappelijke effecten kon hebben.

Zo was vanaf het begin van de zeventiende eeuw duidelijk geworden, vooral via de voor het protestantisme wervende kracht van het boek, dat Europa nu verbonden werd door communicatieve netwerken. Er was een zichtbare vorm van openbaarheid ontstaan, waarin een mening geuit aan het ene einde, beantwoord kon worden door een mening aan het andere uiteinde. Zo wisselden Gallileo, Tycho Brahe en Copernicus over grote afstanden opvattingen uit, en het debat dat daaruit voortvloeyde werd in alle Europese hoofdsteden gevolgd.

Toch was dat nog lang geen voor het algemeen publiek toegankelijke openbaarheid, want het waren voornamelijk de afgezonderde en bevoorrechte uithoeken van de samenleving waar meegedacht en meegelezen werd. Een begin van algemene toegankelijkheid ontstaat als in de loop van de zeventiende eeuw het primaat van het kerkelijk en vorstelijk dirigeren van de communicatiestromen wordt doorbroken. De protestanten onderhouden dan al eigen informatiestromen, maar ook naar het seculiere tenderende groepen

richten zich gaandeweg tot een breder publiek, gevolgd door de uitstroom van drukwerk vanuit universiteiten e.d. Nog altijd blijft dat vaak bij schotschriften en verborgen publicaties, waarvan de schrijvers vervolging mochten verwachten. Descartes en Spinoza ontsnapten daaraan niet, maar de onvoorzichtige Adriaen Koerbagh moest het gelag betalen. Openbaarheid was nog niet bepaald algemeen.

*De discussie wordt wel allengs breder en in de achttiende eeuw ontstaat er, ook door de invloed van de burgerclubs, in Frankrijk een vrijwel voor burgers algemeen toegankelijke sfeer van uitwisseling van geschriften, een klimaat waarin de encyclopedisten konden gedijen en er ook een heftige uitwisseling met Engelse kringen kon plaatsvinden. Het grote publiek maakt zich het idee van een algemeen toegankelijke openbaarheid eigen, wat Habermas in zijn *Strukturwandel der Öffentlichkeit* het ontstaan van de burgerlijke openbaarheid heeft gedoopt. Kenmerkend daarvoor is dat niet langer een geschrift tot een welomlijnd doelpubliek wordt gericht, maar juist op een anonieme markt van lezers wordt losgelaten. Het massapubliek is ontdekt, en dat leidt bij de Franse revolutie tot een stortvloed van op die markt gerichte schotschriften. Dit tafereel gaat zich herhalen in 1830 en 1848, en dan ook in allerlei andere grote Europese steden. Het gedrukte boek wordt onderkend als het middel bij uitstek om meningen te vormen over de inrichting van de samenleving, en er zijn ook auteurs die zich met lijvige boekwerken en theorieën*

op het grote publiek richtten, zoals A Comte, Saint-Simon, Proudhon en Louis Blanc.

Daarmee gaat de openbaarheid een nieuwe fase in. Want tot en met de Franse revolutie werden vooral als opvattingen erkende boodschappen verspreid, maar in de negentiende eeuw komt er onder invloed van de wetenschappelijke revolutie, die -ook onder invloed van het boek- een grote mare heeft ontwikkeld, een samenvloeiing van openbaarheid en wetenschap, en gaan vele grote auteurs zich juist onder een beroep op de wetenschap op het grote publiek richten. Dat deed niet alleen Comté, maar ook Marx en Engels deden dat, en in de Duitse politiek lijkt het wel alsof de politiek alleen nog maar gaat om zich als wetenschap voordoende politieke theorieën die in grote oplagen op het publiek worden losgelaten. Er is een massapubliek gevonden en een boodschap voor de massa's geformeerd, en die wordt in die negentiende eeuw zeer serieus genomen.

Dat gaat in de twintigste eeuw veranderen. De communicatieve bedrijven van de negentiende eeuw expanderen gigantisch in omzet en trekken daardoor grote kapitalen aan, die in landen waar ontwikkelde aandelen- en kapitaalmarkten zijn, een grote groei kunnen realiseren. In de US ontstaan de grote concerns van Hearst (het model voor de film Citizen Kane van Orson Welles) en Pullitzer en er ontstaat een filmindustrie met haar hoofdstad Hollywood. De openbaarheid wordt wereldwijd de plaats van het amusement

naast de nog steeds doorbloeiende markt voor het betere boek, waarvan bijvoorbeeld Stefan Zweig, de in Duitsland bestverkopende en ook joodse auteur, die in Oostenrijk in Salzburg woonde, veel profijt trok. Die brede algemene openbaarheid voor een massapubliek geeft aanleiding tot nieuwe verschijnselen, zoals de vermeende grote invloed van de mediamachthebbers op het publiek zoals weergegeven in het beroemde boekje 'Verborgene Verleiders' van Vance Packard en in de quasiwetenschappelijke theorie van de hypodermic needle, waarin het beeld bestaat van een mediaboodschap die de arme burger ongemerkt wordt ingespoten. Maar niet alleen in amusement en commercie werd een groeiende macht van de mediaboodschap opgemerkt, ook in de politiek, waar het serieuze debat van voorheen nu werd voortgezet, ging men gebruik maken van de almacht van de boodschap van de massamedia. Als Mussolini in 1922 de macht grijpt laat hij zich uitvoerig regisseren over de houdingen die hij voor het publiek moet aannemen, en ene Adolf Hitler laat zich na zijn vrijlating uit de gevangenis wegens een mislukte putsch langdurig in alle mogelijke poses fotograferen met het oog op zijn uitstraling bij massatoespraken en film- en radio optredens. Ook zijn propagandaminister Goebbels, adresseert het volk bij toespraken en radio-uitzendingen als massa, niet als individuele burgers, als natie, en niet als debatterende individuen, en meent dat massaal bedrog geen probleem is zolang het maar invloedrijk bedrog is. De regisseuse Leni Riefenstahl verbeeldt dit denken door haar opnames van massaoptredens waarin de euforie van massa's en massahysterie in beeld

wordt gebracht, enkel en vooral om als beeldboodschap binnen te dringen in het brein van de burgers en een beroep te doen op de drang om bij de natie, d.i. de meerderheid ervan, te horen. Dit tijdperk van het interbellum is het toppunt van de eenzijdigheid in de openbaarheid: de media zenden, en de burgers ontvangen.

Na de tweede wereldoorlog, waarin de almacht van de propaganda zijn onzalige uitwerking had bewezen, komt er meer aandacht voor de pluraliteit en onbevooroordeeldheid van boodschappers. Er ontstaat een journalistiek ethos, en journalisten en makers van communicatie verenigen zich in landelijke en vaak verzuilde organisaties om de onafhankelijkheid van de media te garanderen. De progressieve wind die waait in de maatschappij in de opbouwperiode tot de zestiger jaren leidt niet alleen tot economische opbouw maar ook tot culturele betrokkenheid bij de burgers. Het is ook de tijd waarin in de studie van de massamedia de als verouderd beschouwde hypodermic needle theorie vervangen wordt door de opvatting van mediaverkeer als 'uses and gratifications', d.w.z. dat de burger zelf per boodschap die hij ontvangt nagaat of hij die eigenlijk wel wil ontvangen en wat voor gebruik hij ervan gaat maken, een idee dat in de verzuilde Nederlandse samenleving strikt genomen goed opgaat, omdat de openbaarheid volgens lijnen van de zuilen gesegmenteerd was en alleen 'eigen' communicatie gevolgd en aanvaard werd.

Het zuilenpluralisme werd ook doorgetrokken naar nieuwe media zoals de TV, zozeer zelfs dat ook nieuw opgekomen en zich als 'algemeen' beschouwende mediaorganisaties als bijvoorbeeld de AVRO direct ombenoemd werden tot vertegenwoordiger van een zuil, in hun geval de liberale. Het bijzondere van deze periode is het beeld dat er later van werd neergezet, alsof het een periode van volledig hiërarchische verhoudingen betrof, waarin een autocratie eenzijdig de samenleving inrichtte en bepaalde. Dat beeld was in tegenspraak met de werkelijkheid en hooguit deels van toepassing enkel op de katholieke zuil, waarop vanuit Rome veel pressie werd uitgeoefend. De andere zuilen, en ook de katholieke vakbeweging en katholieke middenstandsorganisaties werden juist gekenmerkt door een intensief intern verkeer van communicatie en organisatie, waarin burgers in grote getale betrokken werden bij de meningsvorming en de beïnvloeding van het centrale landelijke beleid. Wie in die begin jaren dan ook TV keek zag een voortdurende stroom van berichtgeving over de beraadslagingen in organisaties en over het overleg van die organisaties met centrale overheden.

Dat is gaan veranderen in de zestiger jaren van de vorige eeuw, grotendeels omdat de sociaaleconomische verhoudingen ontworcht raakten en de in het overleg voorheen veelvuldig betrokken organisaties steeds meer buitenspel kwamen te staan en hun macht verloren. Er voltrok zich een transformatie van het heersende culturele beeld; niet langer oriënteerden de burgers zich

volgens de lijn van hun maatschappelijk engagement, i.c. hun geloof en ideologie. Ze gingen over op een onbevooroordeeld cultuuroptimisme, waarin techniek en vooruitgangsoptimisme overheersten. Niet vreemd dan dat Marshall McLuhan in die periode het vijfde venster, de TV, tot boodschap maakte ("The medium is the message") en daardoor de inhoud van de communicatie, d.w.z. juist moraal en engagement, desavoueerde. In de ogen van de burgers van de zestiger en zeventiger jaren werden de verhoudingen op een fleurige wijze ontworcht, maar ontworcht werden ze wel. De erosie ging vaak geleidelijk. Eerst begonnen de omroeporganisaties hun bindingen met de zuilen lossen te maken, al snel gevolgd door de ontzuiling van de krantenabonnee's, waardoor de verzuilde organisaties van hun mediakanalen werden beroofd, wat weer tot gevolg had dat zij niet meer de voorheen geleverde steun aan 'hun' politieke partij konden volhouden, zodat die partijen op hun beurt zich weer met andere kiezersgroepen moesten gaan verbinden. Het proces greep om zich heen. Organisaties van verzekeringen werden ontzuild, coöperatieve banken werden monolithische bedrijven, kranten verkocht en opgeheven, sportverenigingen kregen een neutrale identiteit, omtoepen verloren hun binding met geloof en maatschappijopvatting, muziekverenigingen idem dito, de eigen zuilencultuur ging in ontbinding. Toen in 1983 bij het akkoord van Wassenaar Wim Kok door zijn politiek-economische overgave aan de liberalen elke aanspraak op politieke culturele eigenheid en zelfstandigheid van

de progressieve beweging in feite inleverde, was het einde van de oude pluralistische cultuur in de openbaarheid een feit.

Het is, achteraf terugkijkend, niet echt interessant om te filosoferen over de vraag of alle deelnemers in de maatschappelijke ontwikkelingen wel wisten wat ze deden en of ze dat wel allemaal zo bedoeld hadden. Feit was dat er in de tachtiger jaren een heel andere samenleving ontstaan was en een heel andere openbaarheid, en vooral een heel andere politieke sfeer.

Enkele substantiële verschillen in de openbaarheid van de periode 1970 tot 2000 in vergelijking met de vorige periode van de opbouwtijd springen naar voren. Allereerst is daar de macht van de commercie die in steeds toenemende mate de macht van de abonnees van de media gaat vervangen. Aanvankelijk is dat toename van macht die zichtbaar is, en alleen in advertenties en berichten van bedrijven is terug te zien, maar al snel en zeer duidelijk wordt het beleid van de media zelf volledig gecommercialiseerd en laat elke redactie in het land zijn oren vooral hangen naar machtige adverteerders en machtige belangengroepen, en wordt de invloed van de lezer en kijker verwaarloosbaar, iets om rekening mee te houden maar niet om je op te oriënteren. De overheid speelt daarbij een grote rol door de STER te stichten, reclames op te dringen onder het excuus van bezuinigingen, en de omroepen verplichten zich aan de opbrengsten en omzet te binden. Media worden in de eerste plaats commerciële

bedrijven en zijn geen spreekbuis meer voor wat voor maatschappelijke of politieke opvatting ook. Dat brengt niet alleen een geweldige klap toe aan de invloed van het mediapubliek maar ook aan al die media die wel een boodschap willen uitdragen. Vrijwel alle progressieve media leggen het loodje, het Vrije Volk gaat dicht, De Nieuwe Linie verdwijnt, De Volkskrant schuift op naar het neoliberalisme (zie Merijn Oudenampse), de VARA commercialiseert praktisch volledig, De Waarheid verdwijnt, en het scheelt geen haar of de hele Perscombinatie NV, waarin indertijd bijna alle opiniërende bladen waren ondergebracht, ging aan de plunderzucht van enkele Britse roofookcapitalisten tenonder; de bladen in dat geheel bestaan nu voort als kanalen voor het beleid van twee Belgische baronieën, en dat gaat gezien de recente berichten over de DPG van Christian van Thillo niet florissant.

De fundamentele betekenis van deze onthoofding van de openbaarheid is dat er alleen eenzijdig gecommuniceerd wordt door boodschappenmakers bij de media en boodschappenontvangers die individuele burgers zijn, los van `zuilen en maatschappelijke organisaties. Het maatschappelijke middenveld is onthoofd en letterlijk sprakeloos gemaakt.

Wat dat in de praktijk betekent is dat media hun functie van kanaal voor de bevolking verloren. Ze zijn nu kanaal voor het bedrijfsleven en de advertentie business gericht op het volk maar niet voor het volk.

*Die omkeer staat eigenlijk haaks op de opvattingen die in de zeventiger jaren werden ontwikkeld over de eigen aard van het verkeer in de media tussen burger en boodschapper. Negt en Kluge hadden in de zeventiger jaren beargumenteerd dat de hen voorgaande theorieën ten onrechte meenden dat de burger een machteloze ontvanger van boodschappen was, en schetsten een beeld van de burger die eigenmachtig en creatief omging met de boodschappen die op hem af kwam. Dat was volledig in lijn met de aandacht die de Frankfurters Horkheimer en Adorno hadden opgeroepen voor de toenemende macht van het consumptisme, een oproep die door de Heideggeriaan Marcuse met zijn *One-dimensional man* nog eens zwaar werd aangezet. In die optiek moest de westerse burger loskomen van de macht van markt en commercie en zich emanciperen ('ontplooiën' zou Sartre zeggen) tot een verlichte en zelfstandige mens. Verdreef dat beeld van die zelfstandige burger als geëmancipeerde mediagebruiker zich wel met deze totale feitelijke onmacht van de burger in het aan de commercie overgeleverde medialandschap. Dat was in het begin van de 21^e eeuw de centrale vraag.*

Een microscopische blik op de openbaarheid.

Het begrip 'openbaarheid' is een normatief concept, zoals bijna alle cultuurbepalende concepten normatief zijn. Het omschrijft de communicatieve ruimte tussen mensen als 'open' ruimten, alsof alle mensen die vrijelijk kunnen betreden en verlaten, een vorm van wishfull thinking dus. Die ideologische blik van openheid in de samenleving, die ook een centraal element vormt in de wereldfilosofie van het liberalisme, bepaalt sterk hoe wij naar het communicatieve veld tussen alle partijen in de samenleving kijken. Toegang voor iedereen is een adagium, een heersend frame. Maar is die toegang er eigenlijk wel?

In het summiere bestek van een inleiding voor een brievenboek kan niet grondig en uitvoerig geanalyseerd worden hoe de openbaarheid in Nederland functioneert, maar ik kan wel in een schets uiteenzetten of het plausibel is dat er een 'echte' openbaarheid bestaat.

Laat ons daarvoor eerst kijken naar die organisaties die van oudsher geacht worden te staan voor de 'openbaarheid'. De 'publieke opinie' werd altijd als het

werkterrein bij uitstek beschouwd voor media als krant, TV en radio. Zozeer zelfs dat ooit Yves Desmet, toenmalige hoofdredacteur van de Vlaamse krant De Morgen schreef, dat de journalisten de publieke opinie niet vertegenwoordigden maar die zelf waren. Dat was een opvatting van de media als maatschappelijke elite (niet verwonderlijk trouwens dat diezelfde Desmet ooit ook pleitte voor een censuskiesrecht, zodat alleen de 'verantwoordelijke' kiezer zou mogen stemmen). In dat beeld vormen politiek en media een natuurlijke twee-eenheid van belangen, die elkaar de bal toespelen en elkaar nodig hebben om te blijven bestaan: publieke opinie en politiek bepalen samen de samenleving, zo leek het. En er waren ook politicologen, zoals bijvoorbeeld wijlen Jos de Beus, hoogleraar in Amsterdam, die dat zelf geloofden en meenden dat de politieke partijen zich in sterke mate moesten laten leiden door hun effect in en op de media. Maar daarvoor moesten die media wel almachtig blijven anders zouden er barsten in het glazuur komen, waaronder een hele borrelende onderlaag zichtbaar zou kunnen worden.

En over die onderlaag werd in kringen van Politicologen al decennia gesomberd. De politicologie was onder invloed van de overheersende rol van de vergelijkende politicologie, die door Hoogerwerf en Daudt op de kaart was gezet, meer en meer verworden tot een marktverkenningsservice voor zittende politici en bestaande politieke partijen, en zij kwam bij het verzamelen van data voor de politici gaandeweg meer en meer tot de vaststelling dat er massale

onvrede heerste bij een aanzienlijk deel van de bevolking, iets dat de politici zelf ook al hadden ontdekt door de opkomst van de 'onredelijke' stem, ook wel populisme genoemd. Over de mate van onvrede werd veel gespeculeerd: Rudy Andeweg meende dat die nauwelijks nog bestond, Tom van der Meer meende dat die wel bestond en juist vruchtbaar en dus geen probleem was, en Paul Dekker van het SCP bleef onverstoort aanvoeren dat de onvrede niet de instellingen maar de politici betrof. Het leidde niet tot fundamentele debatten, want wel fundamenteel denkende klokkenluiders als Huub Spoormans met zijn 2 boeken over democratie, werden breed in de kringen van de politicologen genegeerd. Het gezichtspunt van de politicologen bleef er een van bestuurscultuur: hoe moesten politici omgaan met hun publiek om dat ordentelijk achter zich te houden.?

Die vraag bepaalde vanaf het laatste kwart van de twintigste eeuw het handelen in het duaal stelsel van politici en media. Het afkalven van de omvang van de mediamacht leek daarbij niet goed van pas te komen. Een krant als de vroeger oppermachtige Telegraaf halveerde, omroepverenigingen slonken in werkelijkheid, al werd het zicht op die krimp nog een tijd vertroebeld door de verkoop van gemengde omroepblad/omroepidmaatschappen, die de burgers kochten vanwege het blad maar waarna ze wel tot de omroep gerekend werden. Paradoxaal wijze werden de politici juist door het krimpen van de media er steeds meer afhankelijk van: als de ruimte in de media kleiner wordt,

dan wordt het steeds meer dringen om erbij te komen. En gehoord te worden door degenen van wie je steun nodig hebt voor je stoeltje was een levensnoodzaak. Omgekeerd gold dat ook voor de media waarvoor alle hulp vanuit het circuit van de politici om zich te handhaven welkom was. Er ontstond een twee-handen-op-een-buik systeem waarin de krantenmedia zich onthielden van grondige aanvallen op politici en politici zich zorgzaam opstelden naar de bedreigde media. Gevolg was een grootschalige depolitisering van de openbaarheid: Politici en journalistiek werkten nauw samen, en politieke kritiek werd vervolgens als 'niet correct' van tafel geveegd. Wie zich meende te kunnen mengen in het debat over politiek en niet de softe toon van de media overnam werd eenvoudig niet in de openbaarheid toegelaten. Het leidde er o.m. toe dat er onder het publiek een beeld ontstond van een Haagse Monoliet, een stenen zuil waar alleen tegenop te kijken viel maar niets aan te doen. Dat beeld leidt niet automatisch tot onvrede – veel burgers internaliseerden die houding van gelatenheid en onaantastbaarheid, en het ledenaantal van politieke partijen schromp daardoor schrikbarend. De burger had en heeft steeds meer de neiging om de politiek te zien als iets dat niet van hem is, maar van een andere vreemde groep. Als je daar dan politicologisch onderzoek op los laat krijg je heel vaak een antwoord als dat van een man op de kade die veraf een schip voorbij ziet varen en die dan antwoord moet geven op de wezensvreemde vraag of hij vindt dat het schip goed vaart; waarom zou

hij nee zeggen, het antwoord is voor de beweging van het schip niet en ook niet voor de positie van die toeschouwer van belang.

Het systeem van de openbaarheid van de traditionele media werd zo in de watten gelegd dat het zich ook met krimpende aantallen nog lang kan handhaven. Onder de oppervlakte, onder het directe zicht van ons allemaal als waarnemers van dit gebeuren, gebeurde er iets wezenlijk anders. Immers, eigenlijk was de openbaarheid in het geval van de traditionele media heel anders geconstitueerd: bladen en de burgerlijke openbaarheid van Habermas ontstonden als een tripartite discussie, namelijk die van burgers, uitgevers en journalisten, en machthebbers en politici. Media spraken niet zozeer voor zichzelf, zij representeerden de stem van de burger, ook en vooral als die burger de gebeurtenissen zo objectief mogelijk op zijn bord wilde krijgen, want ook neutrale, ook wel 'waarheidsgetrouwe' berichtgeving genoemd, was een wens van veel burgers. De drie belangen vloeiden samen in dat ene veld, dat burgerlijke openbaarheid was.

Wat gebeurt vanaf het laatste kwart van de twintigste eeuw is een toegroeien naar een dyadisch stelsel: media en politiek bepalen samen de inhoud van het debat, en publieke opinie verwordt inderdaad tot een opinie van de media. De inbreng van de burger wordt geheel en al genihiliseerd. Daarmee doel ik niet zozeer op de 'ingezonden brievenrubrieken e.d. maar vooral op het gegeven dat

media niet meer een stem zijn die inherent of organisch verbonden zijn met groepen burgers. Het publiek is anonieme massa geworden, waarop de media hun licht laten vallen, maar dat licht wordt niet weerkaatst, het publiek is stemloos geworden. De dyade van politiek en media hebben samen een monopolie gevormd op het podium van de samenleving, wat ze uiteraard ook uit zelfbescherming deden. De burger heeft het podium verlaten.

Natuurlijk roept dat de vraag op of de burger dan niet, als dat via de media niet mogelijk meer is, zichzelf als relevante categorie kan laten gelden via de verkiezing van zijn vertegenwoordigers in de politiek. Daar ligt een gevaarlijke veronderstelling aan ten grondslag, namelijk dat de politiek in de tijd tussen verkiezingen ook naar het belang van zijn kiezers handelt als er geen contact met de kiezerswens is. In vroeger tijden was dat tot op vrij grote hoogte wel verzekerd, want de overige organisaties van de zuilen, buiten de politieke partijen, behartigden in de tussentijd de belangen van de maatschappelijke groepen die de politieke representanten en partijen hadden gekozen. Maar in het nu ontstaande stelsel waarin het middenveld is ontbonden of gedepolitiseerd valt die vorm van behartiging van de belangen van groepen in de maatschappij weg, en dus hebben politici in de tijd tussen verkiezingen alle kans om hun oren vrijelijk te laten hangen naar eenieder die er maar in wil fluïsteren. Circuits van lobbyisten worden dan zeer gewaardeerd, multinationals lopen bij de minister-president in en uit, en de bestuurscultuur

wordt er een van gepolder met de meest stemrijke illustere clubjes, want de stem des volks zwijgt steeds 4 jaar en wordt in de tussentijd slechts als vaag achtergrondrumoer gehoord.

In de dyade van media en politiek is de kiezer dus geen factor van belang.

Openbaarheid is alleen niet enkel een kwestie van media en politiek. Er zijn vormen van communicatie, die ook deel uitmaken van de openbaarheid, maar minder in het oog lopen. Enkele zal ik hier aanstippen.

Er is zoiets als de intellectuele vrije ruimte, d.w.z. de communicatie die plaatsvindt tussen intellectuelen in de samenleving, en die in feite het zelfreflectiecentrum van de samenleving is. Daartoe behoren de media die op opinievorming gericht zijn, zoals in oude tijden De Gids en even 'De Nieuwe Gids', bladen als De Groene Amsterdammer, De Haagse Post en Elsevier, of voorheen De gemeenschap en Aristo, maar ook programma's op TV en radio die zich met het intellectuele debat inlieten, zoals Brandpunt van de KRO, Televizier van de AVRO of Achter het Nieuws van de VARA. Die intellectuele vrije ruimte ontleent zijn belang in de samenleving aan de veronderstelling dat met het debat tot resultaten gekomen wordt waaraan de samenleving een zekere validiteit toekent. Zo is bijvoorbeeld de discussie over sociale gelijke behandeling alleen relevant als de samenleving de stelling

aanvaardt dat sociale gelijke behandeling een aanvaard maatschappelijk axioma is. Idem dito voor begrippen als 'rechtvaardigheid', 'grondrechten', e.d. Wat echter geleidelijk aan steeds meer ging plaatsvinden is dat niet zozeer het gelijk of ongelijk in het intellectuele debat omstreden was maar wel het intellectuele debat als zodanig omstreden werd. 'Politieke correctheid' werd een scheldwoord, 'argumenteren', 'wetenschappelijkheid' en 'bewijzen' werden als concepten van verachtelijke elitefiguren weggezet. OP radio en Tv werd het voorheen serieuze maatschappelijke debat omgezet in een bagatelliseringsshow: om elke sociale misstand mocht voortaan smakelijk worden gelachen, elke politieke wandaad was aanleiding voor een brede grijns vol begrip. Het was een goede methode om de waarde van het politieke debat onderuit te halen. Daarmee werd de grond onder het intellectuele debat weggevaagd, en dat werd erdoor zinloos gemaakt. De opiniebladenpers ging grotendeels tenonder, en heden ten dage is De Groene Amsterdammer nog de enige die groeicijfers kan laten zien, en beslaat het totaal aantal abonnees van alle opiniebladen minder dan 200.000 personen, waarvan de helft voor Elsevier; enkel 5 à 6% % van de markt wordt daarmee bereikt. Wat de cijfers enigszins vertekent is de opkomst van het internetmedium De Correspondent, dat op zichzelf steeds minstens 50.000 abonnees heeft; daar staat wel tegenover dat het de vraag is of De Correspondent echt een opiniemedium is. Hoe dan ook, het aantal betrokkenen in de communicatieve ruimte die de opiniebladen vormen is ongeveer 1/85, de meelezers niet meegerekend, van het totale aantal inwoners van Nederland.

De opiniebladen zijn echter niet het podium bij uitstek in de intellectuele vrije ruimte van Nederland. Dat zijn in de eerste plaats de activiteiten die bedoeld zijn om na te denken over de staat van land en samenleving, d.w.z. universitaire faculteiten en instituten, zoals studiebureau's en denktanks, die zich erop toeleggen de samenleving te onderzoeken, de problemen te verklaren en toekomstvisies te ontwikkelen. Al die instellingen richtten zich in het verleden tot de samenleving met publicaties, met boeken en voordrachten, en informaties die via media werden verspreid. Van Bolland en Cleveringa tot Romme, de Quay, Tinbergen, Jan Romein, Wertheim, Huizinga en Sam de Wolf richtten universitaireren zich rechtstreeks tot de burger. De inzichten en kanttekeningen die daarbij in de samenleving terecht kwamen vormden het voedsel voor veel debatten, en gaven richting voor opinieleiders. De overheid is echter begonnen deze informatiestroom te ondermijnen. Dat deed ze in de eerste plaats door financieringsstromen te verleggen o.a. via NWO, naar projectgerichte activiteiten, en vooral naar technologische activiteiten die meestal voor het bedrijfsleven werken, dan wel waarvan de resultaten uiteindelijk toch enkel het bedrijfsleven ten goede komen (zie Mazzucato). Op de tweede plaats sneed ze de toevoer naar de gemiddelde burger af door de verplichting in het Engels te gaan werken en publiceren, goed wetende dat dat betekent dat de meerderheid van de Nederlandse bevolking dan geen toegang meer zou hebben tot die publicaties. Wat erger is, door de studenten te

verplichten in het Engels te communiceren wordt hen ook de mogelijkheid ontnomen Nederlandse uitdrukkingvormen te ontwikkelen, zodat ook voor de toekomst de zekerheid ontstaat dat er een aanzienlijke barrière zich zal hebben gevormd tussen hen als beroepsbeoefenaren en gewone Nederlandse burgers. En ook voor het heden ontstaan er aanzienlijke problemen door deze schadelijke taalverplichting, want Nederlandstalige bladen van universiteiten werden opgeheven en verboden, en discussies over met Nederland verbonden onderwerpen als de Nederlandse taal, de Nederlandse politiek en bestuurscultuur, en de Nederlandse zorgstelsels e.d. werden allemaal ontoegankelijk gemaakt voor de Nederlandse burger. En dat in de wetenschap dat het rapport Denkend aan Nederland als eerste punt van de Nederlandse identiteit de Nederlandse taal heeft opgeleverd.

Zo is de vrije uitwisseling van gedachten en ideeën bemoeilijkt, en het gaat verder dan de directe belemmering op zich. Want door het uitblijven van opiniërend aanbod vanuit de wetenschappelijke sfeer in het Nederlands gaan veel Nederlandse uitgevers op de fles, en wordt het aanbod door nog enkele non-fictieuitgevers (BOOM, Historische Uitgeverij, Damon, Pelckmans, e.d.) gemonopoliseerd, waardoor goedwillende universitaire schrijvers ook geen kanaal meer vinden. In de tijdschriftenwereld is het nog veel erger, omdat onder invloed/dwangdruk van NWO en KNAW universitaire medewerkers gedwongen worden in universitaire internationale en Engelstalige bladen te

publiceren waarvan de toegangsprijzen voor de particuliere leek onbetaalbaar zijn. En het blijft niet bij de nieuwe publicaties. Want het intellectuele erfgoed, dat voor een groot deel niet op internet beschikbaar is, wordt grotendeels vernietigd doordat universiteiten oude minder gangbare titels uit de collecties stoten, en ze dan liever in containers voor de verbranding gooien dan ze aan wetenschappelijke antiquaren aan te bieden, zodat ook die laatste beroepsgroep met uitsterven is bedreigd en de toegang voor onafhankelijke onderzoekers naar wetenschappelijke en intellectuele bronnen onmogelijk wordt gemaakt.

Wat de overheid aanricht met haar beleid is niet minder dan de reductie en uiteindelijk opheffing van de vrije intellectuele ruimte binnen de openbaarheid. Wat er nog aan denk- en publicatieruimte overblijft is enkel nog bestemd voor internationaal opererende communicatiekanalen, die grotendeels gesloten blijven voor burgers.

Behalve de intellectuele vrije ruimte is er in de openbaarheid het fenomeen dat in de zeventiger jaren de 'tegenopenbaarheid' werd genoemd en tegenwoordig de naam 'sociale media' draagt. In wezen zijn beide benamingen onnauwkeurig. De term 'tegenopenbaarheid' ging uit van de idee dat er onder de burgers een bewuste neiging zou bestaan naar verzet tegen het heersende denk- en gedragspatroon. Dat is niet per se zo, omdat nu eenmaal een groot

deel van het informele persoonlijke communicatieve verkeer, dat zo moeilijk zichtbaar en grijpbaar is voor analyse, zich bezighoudt met beeld- en opinievorming op zich, zowel voor als tegen of desnoods neutraal of genuanceerd. Er is geen zwart-wit tegenstelling tussen formele en informele openbaarheid, waardoor het adjectief gebruikte 'tegen' niet deugt.

Maar de term 'sociale media' leidt eveneens aan gebreken. Dat komt doordat de zogeheten sociale media al lang niet meer exclusief het terrein is van informeel communicerende burgers. Het is eerder het machtsveld van de overheid en invloed uitoefenende corporatieve machten, en dat heeft met 'sociaal' heel weinig te maken.

Maar waar beide termen wel in overeenkomen is dat ze de informele openbaarheid onder woorden proberen te brengen, die merkwaardige kookpot, waarin ineens onverwachte trends opkomen, nieuwe uitdrukkingen worden gevormd, en verrassend breed gedragen opinies opduiken waarvan niemand eerder hoorde. De informele openbaarheid is een soort laatste verdedigingslinie van de vrije burger, waar hij zich kan verstaan, zij het op het internet al onder allerlei vormen van toezicht en controle, met anderen, waar hij met anderen meningen kan vormen en een, zij het zwaar gelimiteerde vorm van communicatie kan blijven onderhouden. Weliswaar zijn daar doordachte theoretische beschouwingen haast verboden, mag er nog enkel in slogans en uitroepen overlegd worden e.d., maar er is tenminste nog overleg. Die opinievorming is moeilijk grijpbaar voor de politiek, en daarom zetten politieke

partijen breed en met veel geld campagnes op om in deze informele openbaarheid in te breken en er de nodige aanhang voor hun stoelen te ronselen. Amerikaanse en Britse en Duitse voorbeelden hebben al laten zien hoezeer die internetcampagnes de informele openbaarheid kunnen sturen, zodat we ons over het voortbestaan van de vrijheid op deze kanalen niet teveel illusies moeten maken.

Maar beeld- en opinievorming hangen niet helemaal af van het gedrukte en geschreven woord. Er is ook nog zoets als de artistieke vrije ruimte, het sprekende beeld, de artistieke actie, de daad van rebellie an sich. Die eenzame man, die een act staat te doen op een plein, Banksy die een zichzelf verscheurende prent laat verkopen op een belachelijk dure kunstveiling, etc. De ultieme daad van verzet blijft in de artistieke openbaarheid vooralsnog bestaan, zolang als openlijk zichtbare censuur nog niet wordt ingevoerd, of puriteinse wetten worden aangenomen. Aanvallen op theater en muziek om zich in te houden zijn zeldzaam geworden, en het ziet er eerder naar uit dat de kunstwereld het voorrecht blijft behouden van het voorwerp te zijn van de erkende repressieve tolerantie. Zij mogen het opdat de rest van de samenleving blijft denken dat vrijheid en openheid van meningsuiting ook voor hen blijft bestaan, wat helaas in werkelijkheid dus niet het geval is.

Om dat te onderlijnen haal ik hier nog het bijzondere podium van de politieke openbaarheid aan, voor zover die benaming van toepassing is, omdat de politiek eigenlijk onderdeel van de formele openbaarheid is. De politieke partijen rechtvaardigen hun bestaan doordat ze de pretentie hebben de burger aan het woord te laten, en ze geven die veronderstelde toestand de naam 'democratie'. Nu is in werkelijkheid de 'democratie' als die al goed begrepen wordt, eerder het systeem van de trias política, d.w.z. de gescheiden competenties van wet makende, beleid uitvoerende, en toetsende en controlerende macht, maar voor het onderwerp van de openbaarheid heeft dat begrip van de constitutie weinig van doen met 'democratie'. Als democratie dus de stem van partijen in de samenleving is, is het zaak die stem te bezien in haar tot standkoming en in haar uitwerking. Het eerste laat immers zien in hoeverre burgers erin slagen zich direct in de partijen te laten horen. De tweede laat zien wat partijen in feite doen om de stem en mening van burgers, zelfs als die niet te horen waren binnen de partijen, dan toch wel te laten horen in beleid en wetgeving.

Nu wat de tot stand koming van politiek in de partijen betreft zijn er twee dimensies waarlangs die geanalyseerd kan worden. De eerste is de participatie naar mate van deelname en de tweede is de mate van doorwerking in het programma en de beleidsdaden. Die mate van deelname van burgers in de partijen is nauwelijks bekend, maar die is in werkelijkheid miniem klein. Voorbeeld uit mijn woonplaats van de grootste politiek partij: 32.000 kiezers

bij de laatste verkiezing, 2200 partijleden, 200 actieve leden.: 1 op de 160 is actief. Voorbeeld uit de landelijke partijen van de partij met procentueel de meeste actieve leden(=PvdD): 18.000 leden, waarvan er 1000 op het laatste congres komen, meer dan ooit eerder vertoond is: 1 op de 18 is actief. Die getallen tonen geen florissant beeld van het democratisch gehalte van de partijen als bestanddeel van de democratie, maar het is in werkelijkheid veel erger dan dat. Immers het puur getalsmatige beeld suggereert dat die 'actieve' leden ook echt beleidsmakend zijn, en zijn ze dat wel.?

Op de site van Dubitatio Liberat zal, volgens planning in het najaar van 2020, een uitgave verschijnen over het intern functioneren van 3 linkse partijen, die weliswaar niet volledig representatief zijn voor het hele veld van politieke partijen, maar nu juist wel de hoek van de politiek belichamen waar men de democratie het hoogst in het vaandel zegt te voeren. Daarin blijkt dat de actieve achterban van die partijen juist niet of nauwelijks betrokken werd bij de vorming van politieke programma's of bij het daadwerkelijk overleg over het voorgenomen beleid. Sterker nog, als het aankomt op affaires waarbij partijleden echt hun mening proberen te laten gelden in de besluitvorming worden beroepsprocedures daar buiten werking gezet, leden geroyeerd, en wordt elk middel om de afwijkende opinie buiten te sluiten gehanteerd. Politieke partijen kennen geen open debat, de achterban is enkel een kudde om uit te rekruteren, waarbij de partijleiding het voorrecht behoudt om steeds `zichzelf of de eigen kring voor te laten gaan, ook als dat betekent dat er mensen van

heel andere politieke richtingen (o.m. de Wiardi Beckmanstichting) worden binnengehaald om de voorkeur van de eigen partij maar te ontlopen. Van echte democratie is bij de tot stand koming van beleid van partijen nergens sprake. En dat is naar buiten niet zichtbaar, want in de Nederlandse politieke partijen heerst geen echte openbaarheid, doordat hun pact met de media voorkomt dat de echte gang van zaken naar buiten komt. Derhalve, microscopisch bekeken, is er in het essentiële onderdeel van de algemene openbaarheid dat politieke openbaarheid is, in feite geen democratie en open debat.

Synthese

Waar brengt ons dit alles? Bij een uitleg over hoe en waarom bijgaand brievenboek is ontstaan.

Meningen uiten doe je in de westerse cultuur op allerlei manieren, en dus heeft niemand het voorrecht op de exclusief juiste methode. Gelukkig maar.! Maar het zou ongeacht de methode wel zo moeten zijn dat er voor iedereen vrije toegang is tot de openbare communicatieve ruimte. En ik betwijfel, zoals uit het bovenstaande valt op te maken ten zeerste of die nog wel bestaat.

Ik begrijp prima dat bij veel mensen bij het lezen van die stelling de wenkbrauwen omhooggaan, zeker als ze bedenken dat er toch zoveel literatuur verschijnt van alle mogelijke literaire uitgeverij en uitgeverij van wat minder hoogwaardig materiaal. Die uitgaven komen er inderdaad, al is het wel alleen maar als je bereid bent de nodige compromissen te sluiten met de almachtige literaire agenten die de toegang tot de uitgeverij in de regel monopoliseren. Literatuur behoort tot die artistieke openbaarheid, waarvan ik al schreef dat er nog bewegingsvrijheid op bestaat.

Ik besloot om mij niet te verschuilen achter die artistieke vermomming en de kwesties waar ik me op richtte direct aan te pakken, maar wel vanuit de onafhankelijke positie die ik noodzakelijk acht om onbevangen en kritisch te schrijven. Ik was en werd de ‘man die niet meedeed’, d.w.z. niet echt meedeed met welke ideologie of welk belang ook, en bleef zonder enige binding schrijven. Het gevolg daarvan is geen bevoorrechting vanwege het behoren tot een clique of netwerk of machtige organisatie, zodat je een non-VIP wordt, een te verwaarlozen persoon, waarvan de teksten wegens het zo als querulant beschouwde karakter bij voorbaat niet aanvaardbaar zijn, of aanvaard worden (maar niet openlijk) door ze op te nemen in teksten van anderen, of geweigerd worden omdat de schrijver niet op een universiteit werkt, of geweigerd worden omdat de schrijver niet in de leiding van een partij e.d. zit. Kortom, ‘niet bij de incrowd, dan niet bij de inhoud.’ is de reactie die je dan overal krijgt.

Overigens suggereer ik niet dat ik overal en vaak teksten heb ingestuurd, helemaal niet. Maar wat ik wel leuk vond was om de toegankelijkheid uit te proberen door bijvoorbeeld het sturen van keurige reacties op hoofdredactionele commentaren van kranten (bij NRC, De Morgen, De Volkskrant, Trouw). Dat is leerzaam, er werd er nooit een geplaatst. En natuurlijk, als je al respons krijgt volgt een algemeen beroep op ‘te veel inzendingen’, wat nog waar kan zijn ook, maar wat dus wel betekent dat je geen stem hebt naar de media toe.

Het illustreert hoe de officieel bestaande open toegankelijke openbaarheid in werkelijkheid niet bestaat, ook niet voor een toch daarvoor opgeleide en toegewijde politieke activist. Het echte debat vindt niet plaats, en dus kan er ook niet aan deel genomen worden. Dat betekent dat eenieder die toch volhardt in het streven naar het open debat zich moet beraden op zijn positie in de samenleving en de opstelling in zijn bestaan.

Dat heb ik gedaan, en mijzelf het volgende voorgehouden:

Schrijven in onafhankelijkheid betekent schrijven zonder binding aan een netwerk, en als je geen Multatuli wilt worden die zijn halve leven besteedde aan het wrokkig ruzie maken met uitgevers, moet je voor jezelf nagaan waarvoor je eigenlijk schrijft. Nu, dat is bij mij een goed werkend mengsel van moralisme en egoïsme.

Het egoïsme is gauw verklaard: schrijven is voor mij denken en doordenken, door te schrijven leer je samenhangen formuleren, leer je de schoonheid van taal te begrijpen, leer je jezelf een beeld te vormen van wat je probeert te begrijpen, en kun je je tot mensen richten, ze in alle bewoordingen aan spreken die je lief zijn. Het levert je de voldoening van het schragen van het ego door

begrip en de voldoening van de verwoording van dat begrip op zich. Daardoor loont schrijven altijd.

Het moralisme is een andere zaak. Het gaat bij politiek schrijverschap juist om die moraal, dat zoeken naar de wil om met elkaar te willen leven en met elkaar om te gaan, op zoek naar het 'goede'. Fundamenteel geloof ik niet in de individualiteit als atomisering. Wij zijn als unieke en particuliere individuen alleen mogelijk als bestanddeel van een eenheid. Politiek heeft die eenheid tot inzet, en daar niet voor op willen komen is immoreel. Maar juist die moraal is ver zoek, en wordt door het optreden van de politieke partijen en politieke elite steeds verder ondermijnd. Het ontkennen van de gemeenschappelijkheid, van cultuur en identiteit, het klakkeloos ten onder laten gaan van de uitingsvormen en mediakanalen en de intellectuele openbaarheid, het verdrijven van de maatschappelijke zelfreflectie uit de universiteit en het ontdemocratiseren van politieke partijen en -bewegingen, leiden tot een gevaarlijke willoosheid van de samenleving, waarin alleen korte termijn belangen dan nog meespelen, de publieke discussie alleen nog maar een vals scherm is voor de echte publieke opinie, en de moraal inderdaad ondergaat. Het is me een plicht en een genoegen daartegen en daarover te schrijven, en precies dat heb ik de laatste 7 jaar dan ook gedaan, waarvan onder meer bijgaand brievenboek getuigt.

Voor alle teksten in deze brievenbundel ben ik alleen verantwoordelijk. Omwille van de historische juistheid zijn namen en naamsvermeldingen niet gewijzigd. Als dat aanleiding geeft tot bezwaren, verneem ik dat graag, en kan dat met motivering gewijzigd worden.

Voor commentaren en reacties sta ik altijd open

Maarten van den Oever

Info@dubitatioliberat.org

Utrecht, Februari 2020

PS 1

De opgenomen teksten zijn soms op meerdere plaatsen gepubliceerd, waardoor sommige vindplaatsen ervan, zoals academia.edu en www.dubitatioliberat.org niet altijd vermeld staan.

PS2

Mijn teksten op het terrein van epistemologie en historische epistemologie zijn buiten dit brievenboek gehouden en te vinden op WWW.Dubitatioliberat.org en academia.edu.

16-5-2014

Over het debat onder politicologen

16-5-2014

Beste B

Bedankt dat je hebt willen aangeven dat jouw waarneming niet geheel zou overeenstemmen met de mijne, zodat iedereen zich een mening kan vormen. Dat helpt !

Wat niet helpt en onwaarachtig is omdat het precies die eenzijdige blik is, die ik probeerde aan te duiden is de opmerking als zou mijn zin "dat daar scherpte bij te pas komt is wellicht niet aangenaam" inhouden dat ik collateral damage wel toe zou juichen: "je moet een paar eieren breken om een omelet te krijgen" het is precies het soort hetzesfeer-opmerking die je de toenmalige strijdende partijen verwijt, en die ik juist helemaal niet gemaakt heb. Integendeel ik, ik betreur dat die scherpte steeds slachtoffers moet maken (waarover zo meer). Ik neem aan dat je met mij van mening bent dat je in alle eerlijkheid zo mijn opmerking niet kunt vertalen en dus zo wellevend zult zijn om die suggestie van unvervroren stalinisme aan mijn adres terug te nemen.

Nu, om het even in perspectief te zetten: Het bijeenkomen leek mij een goede gelegenheid om te reflecteren op wat daar en toen eigenlijk gebeurde. Ik houd me uit andere hoofde al enige tijd bezig met dit type gebeurtenissen en ik heb langzamerhand de neiging te denken dat revoluties en omwentelingen achterwaarts beginnen en voorwaarts eindigen. Wat bedoel ik daarmee? De protestantse reformatie begon als een achterwaarts gericht verzet. De kritiek op de praktijken van kerkelijke vorsten en instellingen nam grote vormen aan vanwege de oneigenlijkheid van die praktijken, de wezensvreemdheid van bijvoorbeeld aflatenhandel e.d. tegenover de essenties van geloof. Meister Eckhart en Luther in zijn navolging trachtten terug te gaan naar essenties, hervinding van wat wezenlijk was, en Luther geloofde de kerk daartoe te kunnen drijven door terug te keren tot

het boek, d.i. de bijbel. Leven bij het boek zou de wezenlijke religie terug op aarde brengen. Dat is teruggit in de tijd en niet vooruit. Calvijn verstregde die opvatting. In zijn lezingen voor de gelovigen gaf hij in navolging van Augustinus strikte regels voor het leven: terug naar de zuiverheid. Achterwaarts! Maar de leer ging met haar navolgers op de loop. het protest had openingen geschapen om zuiver-zuiverder-zuiverst te doen, en doordenkers als Michael Servet kwamen de verworven nieuwe zekerheid aantasten en Calvijn deed wat vele revolutionaire leiders na hem zouden doen en liet Servet op de brandstapel zetten. Schande ja, de revolutie was begonnen haar kinderen te verslinden. En daarop schreef ene sebastiano castello zijn gedenkwaardige 'De arte dubitandi', ofwel 'Over de kunst van het twijfelen'; dat ik zo ongeveer tot mijn lijfmotto heb gemaakt. Het was een eerste aanklacht namens de mensheid tegen het grote gelijk.

De franse revolutie, dat schone beeld dat een zogeheten 'verlichting' zou produceren, begon ook helemaal niet als een stap vooruit maar als een stap achteruit. De aanleiding voor de franse revolutie, was geen armoede van de armen of de uitbuiting etc die in marxistische geschiedenisverslagen staat, maar vooruitstrevende hervormingen van kabinetten van Lodewijk de zestiende (en voor hem Lodewijk de vijftiende). Die hervormingen dreigden de voordeeltjes van de kleine bourgeoisie en de kleine adel aan te tasten, en daarom organiseerden ze clubs om het verzet handen en voeten te geven, welke clubs later de koninklijke macht braken. En ook toen ontsnapte er als het ware een ongrijpbare wolk stoom uit het gewoel die zich verhardde tot iets wat niemand had gewild. Het gelijk ging op zijn eigen voeten staan en begon zichzelf aan te kleden. Een heerschappij van de rede, was niet bepaald de heerschappij die Diderot en de zijnen zich zo voor hadden gesteld. En de onredelijkheid van de rede werd ongrijpbaar en onaantastbaar en tegen de tijd dat Danton tot zijn eigen verbazing onder het mes van Dr Guillot was gevallen kwamen er krachten naar boven die bereid waren veel verder te gaan dan de voormalige ministers van de koning hadden gewild. En die begonnen de Dantons van deze wereld uit te roeien. De revolutie verslond opnieuw haar kinderen.

Zo gaat dat, hoe treurig ook.

Ik sprak daar geen moreel oordeel over uit maar stelde dit vast als een treurig historisch feit, dat ook wij niet hebben kunnen vermijden. De jaren van de studentenbeweging begonnen achterwaarts. De studenten die als eerste 'studenten-multitude' de universiteiten kwamen bevolken vanaf de zestiger jaren waren aanvankelijk niet uit op hervorming van de wetenschap maar juist op toeëigening ervan, veralgemening, algehele toegankelijkheid voor iedereen. ;het heette niet voor niets studentenvakbeweging. Maar daarop ontsnapt er opnieuw een wolk stoom, die zich opnieuw verhardde tot een scherp zwaard: er zou wetenschappelijke superioriteit moeten komen, een 'eigen wetenschappelijkheid' beter dan die het zittende professoraat in petto had. En in dat streven werd een zuiver gelijk geclaimd, en iedereen die daar niet in paste had het stadium van de inferioriteit op zak, natuurlijk. Wij geloofden daarin, o charme, meestal niet wetend wat het allemaal inhield. Sartre werd als grote marxiste en existentialist aangezien, maar schreef fenomenologie in zijn proefschrift in navolging van de nazi Heidegger, en Marcuses One-dimensional man was precies in lijn met wat hij als leerling van Heidegger als afkeer van de barbarij had geerfd terwijl wij hadden gedacht dat hij een

marxist van frankfurter huize was. . Er werd natuurlijk bijna netzoveel onzin geloofd als gebeurde op het feest van de Rede van Robespierre. Het ging om het vestigen van een nieuwe kritische zekerheid(is overigens een contradictio in terminis), een nieuw gelijk en daarbij sloeg men inavolging van marat heel wat onzin uit.

Maar ik bestrijd nu juist die heerschappij van het grote gelijk. En dat houdt niet in een keuze tussen waarheids relativisme of waarheidsabsolutisme maar wel stelling nemen tegen de aanmatiging dat er eenj rechtvaardiging kan bestaan voor het opdringen met geweld van welke orde ook van het eigen gelijk. In ieders hoofd hoort vrijheid te heersen.. En precies om die reden vind ik het jammer dat er wat besmuikt neerbuigend wordt gedaan over dat verleden, want daar leren we niks van, en daarom vond ik de bijeenkomst een gemiste kans, We hadden kunnen nagaan wat er gedaan kan worden om dat grote gelijk te vermijden, om respect te vestigen in plaats van wraak, om de ontmoeting en de reden te laten heersen door te begrijpen wat er gebeurd is.

het kan wel zijn dat ik al in mijn eerste reactie meer had uit moeten weiden om duidelijk te zijn. dat spijt me dan zeer en in die zin ben ik medeverantwoordelijk voor een controverse die er niet had moeten zijn en niet helpt. Mogelijk dat ik met dit antwoord hierboven iets meer denkstof die wel de moeite waard is heb kunnen geven.

met vriendelijke groet

maarten van den Oever

0032487-319457 0031637386373

21 februari 2016

Aan Minister Stef Blok

i.a.a. voorzitters tweede Kamerfracties

i.a.a. NRC-handelsblad

Utrecht 21-2-2016

Geachte Minister

Uw brief van afgelopen zaterdag aan de tweede kamer m.b.t. het op te lossen huurwoningenaanbod in het bereik van starters en kleine gezinnen/alleenstaanden heeft ons met grote verbazing vervuld. U kondigt aan het beschikbaar komen van huurwoningen, zelfs van die kleiner dan 40 m², te willen stimuleren met name in de steden Utrecht en Amsterdam, met name door het optrekken van het puntenaantal voor woningen tot 40 m².

Het ontgaat u blijkbaar helemaal dat de gemeente Utrecht juist per 1 januari 2016 maatregelen heeft genomen om de realisatie van dat type huurwoningen te verbieden. In de stad Utrecht wordt al lange tijd een sluiske lobby gevoerd door grotere projectontwikkelaars via de linkse partijen van Groen Links, PvdA en SP om alleen woningen toe te staan van meer dan 50 m². Zij zijn erin geslaagd om de gemeenteraad een beleid te doen aannemen om als ondergrens van de woningomvang 50 m² te aanvaarden en de gevolgen zijn voorspelbaar:

- De huurprijzen worden zo systematisch omhoog gedrukt omdat de goedkoopste segmenten van de vrije sector zo wegvallen
- Er worden minder woningen gerealiseerd dan mogelijk
- Voor de huurders met de kleinste inkomens in de vrije sector wordt het onmogelijk gemaakt in grote delen van de stad te huren.

Er is al van diverse zijden geprotesteerd tegen dit beleid dat alleen de grote projectontwikkelaars in de kaart speelt die zo veel minder intensief hoeven te bouwen en enkel de grote inkomenskrachtige huurders als klanten overhouden. Maar zonder succes.

En dan komt u nu met een stimuleringsbeleid voor woningen die de gemeente verbiedt.

Het kan nauwelijks belachelijker.

Niet omdat u geen gelijk heeft - dat heeft u natuurlijk wel- maar omdat kennelijk in Den Haag en bij de tweede kamer niet het minste besef bestaat van wat gemeenten op de lokale woningmarkt aanrichten uit misplaatste motieven.

Het is de allerhoogste tijd om het woningaanbod te verbeteren, maar er zijn nu eenmaal gemeentebesturen die bestuurbaar zijn en zo dat streven tegengaan.

Wij hopen oprecht dat u van uw bevoegdheden gebruik maakt om de gemeente Utrecht te dwingen de groei van het aanbod van kleine woningen te ondersteunen.

Zo niet, blijft uw brief een dode letter.

Met vriendelijke groet

Maarten van den oever

Bram van den oever

p/a oude gracht 92a

3511av Utrecht

0031637386373

PS wij richten deze brief tot u nadat wij in eerdere vruchteloze discussies gepoogd hebben de gemeenteraadsfracties en de verantwoordelijke wethouder van hun standpunt in deze, dat zij onder de noemer van tegengaan van woningsplitsing hadden verkocht, af te brengen. Maar men wilde niet inzien dat het onderwerp woninggrootte niet gekoppeld is aan splitsen.

14 april 2016

Censuur bij de Bezige Bij??

Auteurs van De Bezige Bij, waaronder Jessica Durlacher en Marcel Möring, dreigen op te stappen omdat de uitgeverij Abou Jahjah een contract bood voor zijn boek *Pleidooi voor radicalisering*. Coöperant Maarten van den oever schreef een open brief aan deze schrijvers.

Beste Jessica, beste Marcel,

Ik ben beschaafd, mevrouw Durlacher, mijnheer Möring, absoluut en overtuigd beschaafd. Ik geloof in recht. Wat zeg ik, in rechtvaardigheid. Ik geloof in eerlijkheid en in respect voor het menselijk leven. Oh werkelijk, ik ben absoluut beschaafd. Voor 1/8 ben ik joods (mijn grootmoeder heette Ivens), voor 7/8 ben ik helaas iets anders. Maar ik ben beschaafd, voor alles beschaafd.

Na de Tweede Wereldoorlog werd ik grootgebracht met het idee dat weliswaar wreedheid bestond, dat moorden bestond, dat beestachtigheid bestond, dat muren en prikkeldraad bestonden, maar dat dat allemaal had opgehouden te bestaan, dat dat voorbij was, dat er geen kwaad meer was, dat wij goed waren geworden, vreedzaam, beschaafd. Het kwaad was ondergegaan met het verdrijven van de nazi's, het had opgehouden te bestaan. Wij, wij waren beschaving geworden.

Jullie zullen misschien zeggen dat ik idioot ben, dat ik me mijn beschaving inbeeld, dat ik toch beter moet weten, dat vrede voor de dommen is, dat het niet meer is dan een fata morgana die je alleen voor jezelf houdt om te beseffen wat dromen is. Maar dan houd ik van mijn droom, ik bemin beschaving.

Toen ik opgroeide, de eerste tekenen van erotiek en seksualiteit voelde, kwamen die vreemde eerste geluiden, geluiden die niet pasten bij beschaafd zijn. Het martelen in Algerije, het gooien van napalm in Vietnam en Cambodja. De woede kroop ons naar de keel. We hadden immers uit-en-te-na geleerd wat rechtvaardigheid was, wat beschaving inhield. We wisten wat principes waren, waarvoor bevrijding die naam verdiend had, en waarvan we bevrijd waren. Dat was van terreur, van totale ontkenning van de menselijke waardigheid, van de volstrekte verwording. We wisten dat, en we meenden dat we dat niet meer hoefden te accepteren, dat het voorbij was, dat niemand meer het recht kon hebben dat te herhalen. Niemand, werkelijk niemand. Ongeacht wie dat was, en ongeacht waarover het ging, zulk onrecht moest niet mogen bestaan. Nooit meer oorlog.

Europa, lief van Zeus, kwam over ons. Beschermengel van onze waarden, van ons gevoel van vrede en rechtvaardigheid. Vanonder haar vleugels bekeken we de wereld met stelligheid: het kon toch niet anders dan dat de deugd aan onze zijde was en de rest van het wereldleed aan gebrek aan inzicht.

Oh gruwel dan, dat juist diegenen die het kwaad van die terreur – die wij hadden geleerd te verafschuwen – hadden ondergaan, dat juist zij terreur gingen bedrijven, dat juist zij muren bouwden, prikkeldraad gebruikten om mensen op te sluiten. Zij, die we nu juist aan ons hart drukten na 700 jaar discriminatie. Hoe kon geweld, waarvan we de horror kenden, nu juist herhaald worden door zij die er het slachtoffer van waren, hoe kon een escalatie van geweld ontaarden tot een onmenselijke spiraal, opstijgend tot een piek van harteloosheid?

Waarvoor had dan die zo geheten ‘bevrijding’ gediend, waarvan waren we dan bevrijd als de terreur nog altijd onder ons was, wat is dan werkelijk de betekenis van ‘bevrijding’ nog? Het monster is nog daar, ook bij de slachtoffers net zo goed als bij de daders, de mens krijgt nog altijd geen respect, is nog altijd beest, nog altijd niet bevrijd van zijn roofdiereninstinct.

Het maakt niks uit wie het doet, het maakt uit dat het gedaan wordt, niet door wie, maar met wat als inhoud worden daden gepleegd, dat is het werkelijke morele vergrijp. En dus staan wij daar met betraande ogen, zien we wat ons overkomt, en weten we dat een bevrijding verloren ging.

Of toch niet? Zijn we misschien toch nog bereid principes voor ras te laten gaan, misschien toch bereid om elkaar heel te laten, wie we ook zijn, waar we ook zijn? Is het op het scherp van de snede misschien toch een kwestie van respect voor de menselijkheid? Wat ons drijft in plaats van het botte verwijt van te behoren tot het verkeerde kamp en het foute ras. Misschien zijn we toch bereid eerst te vernemen van elkaar wat we menen in plaats van elkaar bij voorbaat de kop in te slaan. Misschien kan een arabier toch spreken uit zorg voor de naaste, en misschien is het niet eens nodig om hem bij voorbaat te vermoorden?

Abou Jahjah (Foto: Reporters (c) Michel Gouverneur)

Abou Jahjah is geen lieverdje. Nee, hij is een hartstochtelijke fanaat. Zoals veel vooroorlogse joden, zoals de ballingen-auteurs die voor Querido schreven, zoals de communisten die voor hun opvattingen en niet voor hun ras omkwamen in de concentratiekampen en nu wegens hun opvatting niet meer herinnerd mogen worden. Gaan we Abou vervolgen? Gaan we ons het middel van de terreur eigen maken, hem monddood maken, omdat zijn mening en vooral zijn soort verdrukt moet worden?

Dan moeten we ons herinneren dat het de moraal is die het beslissende van onze bevrijding uitmaakte. We hebben ons bij de bevrijding niet ontdaan van de Duitsers, niet van een ras, maar van de terreur van de verontmenselijking, van het onrecht. Stop dan nu elke terreur, niet een ras, en ga de discussie aan. Herstel het respect voor de menselijke waardigheid en maak Abou Jahjah niet monddood.

Dit is een gastbijdrage. Een Apache-lezer levert met dit stuk een bijdrage aan het maatschappelijk debat. De auteur schrijft in eigen naam en is verantwoordelijk voor de inhoud van de tekst. Zelf een bijdrage insturen, doe je hier.

AUTEUR: MAARTEN VAN DEN OEVER

Maarten van den Oever is is essayist, gevestigd in Utrecht. Hij publiceerde recentelijk op www.dubitatioliberat.org, Academia.edu, en bij Apache.be.

16 april 2018

Samenleven met dementie, een paar vragen bij Patrick Loobuycks “Samenleven met gezond verstand”.

Patrick Loobuyck behoort tot een van de onderrassen van de Belgische intellectuele wereld, of minstens tot dat wat daarvan over is. Hij behoort namelijk tot het onderras van de moraalfilosofen, samen met soortgenoten als Etienne Vermeersch (die van het Gravesteen manifest ja) en diens discipel Tineke Beeckmans. Dit onderras is functioneel in de Belgische samenleving en bezorgt die een groot voordeel ten opzichte van de Nederlandse samenleving. Want wat zij doen is het formuleren van opinies over wat zou moeten zonder zich te verschuilen achter dat wat is. Dat is in principe wat de hoofdzaak is van een democratie: men spreekt met elkaar over wat zou moeten en legt dat vast. Eigenlijk zouden alle burgers dat moeten doen, maar zij doen dat niet. In Vlaanderen niet omdat die samenleving nu eenmaal erg elitair is en alleen de bovenlaag aan het woord komt, in Nederlands niet omdat de bovenlaag daar denkt dat de kennis of de wetenschap wel zal voorschrijven wat zal moeten. Moraliserende voorstellen en gedachten zijn vaak onpopulair en worden beschouwd als een onnozele vorm van je nek uitsteken in de zekerheid dat anderen daar direct een ferme mep op zullen verkopen en dus worden opinies over wat zou moeten snel ingeslikt of weg geketterd.

Moraalfilosofen zijn dus geen populair ras. Maar, hoewel dus hoogstwaarschijnlijk van uitstervende aard, representeren zij wel het fenomeen dat de kern van een democratie is. Want zij spreken in vrijmoedigheid dat uit wat zij het beste voor de gemeenschap achten (de Parhesia van Socrates). En dus is Loobuyck te prijzen, ware het niet dat er ook manieren van ‘uitspreken zijn die neerkomen op zwijgen. Mark Rutte, die van dezelfde politieke richting is, is daar een meester in, maar omdat die

Nederlander is, zijn zijn uitspraken te allen tijde enkel een bevestiging van wat is en nooit van wat zou moeten zijn.

Wat beweert Patrick Loobuyck eigenlijk.?

Kort door de bocht genomen zegt hij dat wij in een politiek-liberale staat en gemeenschap leven. En hij stelt dat dat een groot goed is. Het is eigenlijk een echo van Fukuyama, zij het een laattijdige. Dat is, evenals het bij Fukuyama was, een forse verkrachting van de historie en de werkelijkheid. In de eerste plaats is dat zo omdat politiek liberalisme hier verward wordt met de rechtsstaat. De rechtsstaat, zoals wij die kennen, is niet het product van liberalisme maar van een eeuwenlange geleidelijke opbouw van rechten en verhoudingen. Pas echter toen de minst democratische en minst liberale heerser van de laatste twee honderd jaar in Europa aan de macht kwam, Napoleon Bonaparte, en persoonlijk de constitutie van Frankrijk door het parlement joeg, , ontstond er zoiets als de systematische rechtsstaat die wij nu kennen, waarin burgers 'gelijk' en 'vrij' genoemd worden. Dat waren ze natuurlijk niet, ook niet tijdens het regime van Napoleon, maar dat was de ideologie die de Jakobijnen gevestigd hadden en voor het oog van het publiek niet ongestraft verlaten kon worden. De 'berg'(Montagne) in het Franse parlement bleek tijdens de opeenvolgende revoltes van 1830,1840, 1848 en 1870 te hoog om daar zomaar overheen te lopen. Maar die berg was schijn, d.w.z. zij zelf niet maar wel de macht die zij leek te vormen en die zo werd opgehemeld door figuren als Marx en Proudhon en Bakoenin. Want de echte macht vormde zich door de geleidelijke integratie van de samenleving. In de achttiende en negentiende eeuw begon het Franse platteland zich open te leggen, de fransen raakten met elkaar verbonden en er ontstond een burgerlijke openbaarheid (zie Habermas). En dat was niet alleen een cultureel fenomeen. De door Marx en Smith en Roland Holst zo fraai beschreven industrialisatie en economische integratie schiep het fenomeen van een de burgers en werkers verbindende markt van arbeid en goederen. De westers-Europese samenleving integreerde en de maatschappelijke groepen kwamen elkaar tegen, en de Franse revolutie en vele andere revoluties in andere landen demonstreerden dat dat niet zonder gevolgen bleef. Die maatschappelijke conflicten beroerden de massa van de bevolking in grote mate. Men ontwikkelde in brede lagen van de bevolking een afkeer van de onrust, , het geweld, de opgedrongen ontwrichting en de voortdurende dreiging van conflicten. De kleine burger die zag waar hij in terecht kwam werd (om met Reich te spreken) bang. En die angst vertaalde zich geleidelijk aan. De nadruk van Adam Smith en Marx op het individu als uitgangspunt van hun denken is typisch een vertaling van de eenling die zich in de maatschappij gedwongen maar tegelijk erdoor verlaten voelt. Die maatschappij voelde als terreur en men wilde zichzelf terug als men geen samenleving was of wilde zijn. Het individu werd het bastion van de bange burger, en de verdediging van het individu werd een romantisch verlangen. Die romantiek doordrong niet enkel het socialisme maar gaf ook aanleiding tot de meer rechtstreekse

vertaling van het romantisch streven in wat nu het liberalisme heet, en eigenlijk als slogan heeft 'tegen de boze samenleving'. Figuren als Lamartine, en onze Thorbecke en de Brusselse liberalen van de opstand van 1830 zagen de samenleving als een helleplaats waarin het aan hen was om orde en veiligheid te scheppen. En zij deden dat niet uit hoofde van een nieuwe samenleving, maar juist uit hoofde van het behoud van het bestaande, en niet het bestaande zoals het echt is, maar het bestaande zoals zij zelf het graag zagen, met daarin alle romantische ideeën gerealiseerd. Toqueville gaf met zijn beroemde teksten over de VS al duidelijk aan dat het liberale ideaal niet noodzakelijk met de democratie verward moest worden, maar dat er wel een centraal goed lag in de menselijke bijdrage aan de geschiedenis, die ons zou redden. De opkomst van de industrie en het ontstaan van het idee van een wetenschappelijke revolutie en dus het concept van een toekomst die aan onze voeten zou liggen vertegenwoordigde die romantische opvatting, dat het menselijk individu ons zou gaan redden. Liberalisme is dat idee, dat er in de mens een ideaal schuilt dat voor alle oplossingen zorgt.

Nu, zo ideaal werden de negentiende en twintigste eeuw niet. De berg baarde een monster, wat zeg ik, twee: fascisme en stalinisme, vergezeld van twee wereldoorlogen. De liberalen geraakten overal in de minderheid en hun enige verweer bestond in het oproepen van die romantiek van het het individu beschermende recht. Rechtsstaat en liberalisme geraakten zo aan elkaar gekoppeld, en in de plaats van het menselijk project kwam de menselijke projectloosheid: behoud van het bestaande, afscherming van conflicten en dus negeren van de berg. Waar de moraal en de opinie boven kwam, daar dreigde gevaar. Het liberalisme werd de representant van het denken dat het bestaande onbespreekbaar en in elk geval onbetwifelbaar moest zijn, en dat tegelijk koppelen aan het idee dat het individu binnen die perken vrijheid mocht hebben. Het is daardoor een ideologie van het in tweeën delen geworden: de rechtsstaat is er voor wie daar toegang toe heeft, en de blokkade is er voor wie aan de status quo twijfelt .

De discussie binnen de polis gaat daardoor niet meer over de polis, want dat zou twifelen eraan zijn. De discussie gaat nog enkel over de modaliteiten van de onderwerping. De mens die toetreedt tot de polis moet die onderwerping internaliseren, moet erkennen dat hij enkel mede-polis wordt als hij zo wordt als de polis zichzelf omschrijft. Afwijkingen van de definitie kunnen erbinnen niet bestaan. Het politiek liberalisme dat Loobuyck zo verdedigt is niet de regel van de gemeenschap, zoals hij denkt, want de regel van de gemeenschap is de rechtsstaat. Het politiek liberalisme is daarentegen de ideologie die zegt dat de rechtsstaat onbespreekbaar is, en die beweert dat de rechtsstaat steeds meer uitingen van de berg onmogelijk moet maken als zijnde bedreigend. Dat is het 'doe effe normaal' van Rutte. Het gevolg daarvan is het krachtdadig bestrijden van meningen en opinies die de berg representeren, als zijnde 'te links', 'te cultuurvreemd', 'te politiek correct', en het inzetten van het idee wetenschap om moraal buiten te sluiten. Politiek liberalisme is in werkelijkheid de verdediger van de gesloten samenleving: discussie op hoofdzaken is uitgesloten en wie dat toch doet is persona

non grata. Dat is ook in wezen wat Popper beweerde: zijn model van bewijsvoering was het enige toelaatbare en daarvan afwijken zette het waarheidsmodel, dat voor hem de kern van de democratie was, op het spel en moest daarom de mond gesnoerd worden, en daarmee sloot hij de samenleving af van elke discussie die haar bestaansideologie kon ontwrichten.

Gevolg is nu dus bijvoorbeeld mijnheer Loobuyck. Verdraagzaam naar links en rechts, islam en christen, en naar god weet wat voor veemde jojo's zolang je maar aan zijn voorwaarden voldoet, en dat betekent ook naar zijn idee van waarheid en democratie. Anders uitgedrukt: hij is niet van plan ook maar iemand aan zijn systeem te laten morrelen.

De vraag is nu in wezen of hij zich terecht zo opstelt of niet. Kunnen wij onszelf wel verloochenen, of moeten we dat willen, en zijn we wel politiek liberalen of zijn we alleen maar rechtstatelijken? En betreft het eigene de staat of de gemeenschap? Die discussie speelt al 50 jaar, gevoerd met deelnemers zoals Levi-Straus en Ton Lemaire. Natuurlijk zijn onze waarden relatief, maar waardenloos kunnen we niet leven, zo lijkt me. Maar het is wel een heel andere vraag of dat de waarden van het politiek liberalisme zijn, Want onder die romantische vlag gebeurt vooral ontkenning. De politieke liberalen willen niet weten van een ongelijkheid in de toegang tot het recht, die wel bestaat, niet van ongelijkheid in het onderwijs, die wel bestaat, niet van ongelijke behandeling van religies, die wel bestaat, niet van ongelijke toegang tot mobiliteit en internet die wel bestaat en ongelijke toegang tot de cultuur, die wel bestaat. Liberalisme is allowance by denial: ze ontkennen de samenleving zoals die is en beschermen een samenleving zoals die volgens hen zou moeten zijn. De werkelijkheid is evenwel dat niet de rechtsstaat door de berg in twijfel wordt getrokken maar wel de invulling ervan door de politiek-liberalen. Wat Loobuyck schetst als een aanval op de samenleving is vaak een aanval op de politiek-liberalen en hun toe-eigening van de rechtsstaat als een verworven politiek voorrecht.

Het probleem met de vreemde indringers (Engelsen, Marokkanen, Amerikanen, Turken, etc) is niet dat ze de rechtsstaat aanvallen, maar dat ze voor de gemeenschap als bedreigend gezien worden.. Nooit gaat het dan over de rechtsregels, maar altijd gaat het over de eigenheid, dat wat onze huisregels en leefregels uitmaakt. En die eigenheid wordt ook echt bedreigd, en dat is een veel groter probleem dan wij bereid zijn onder ogen te zien. Dan gaat het niet om de dunne cultuur, maar juist om de heel dikke cultuur, om met Loobuyck te spreken. Mensen in een gemeenschap hebben lotsverbondenheid nodig, hebben een cultureel gemeenschappelijk frame nodig, hebben een taal om in te denken nodig, want anders verdwijnen ze als natie en als gemeenschap. Het noodlottige van de huidige situatie is nu, dat de montagne, die vroeger bij uitstek de gemeenschap verdedigde tegen de politiek-liberale staat, nu juist dat gemeenschapsdenken heeft verlaten, niet zozeer om immigranten toe te laten ,

zoals Loobuyck blijkbaar denkt, maar door de eigen cultuur op de vuilnisbelt te kieperen ten voordele van de grootschalige import van een anglo-saxische cultuur die de leden van onze gemeenschap het denken en praten en schrijven in de eigen taal onmogelijk en moeilijk maakt, daardoor allerlei media liquideert, het uitgeven in de eigen taal belet en wetenschappelijke en culturele uitwisseling in de eigen taal vernietigt. En nu dat gebeurt zegt onze brave Mark natuurlijk dat 'dat normaal' is. In plaats van tweetaligheid te verplichten wordt het Nederlands de facto op veel plaatsen en media onmogelijk gemaakt of in rap tempo uitgehold. Dat is dodelijk voor een gemeenschap en bedreigend voor haar onafhankelijkheid en eigenheid.

Het grote gevaar voor de samenleving komt niet van immigranten, zoals Loobuyck denkt, maar van het loslaten van de eigen cultuur door de eigen politiek-liberale overheid. De vrijwel totale vernietiging van Nederlandstalige wetenschappelijke bladen, de grootschalige ontmanteling van het Nederlandstalige omroepwezen, de verengelsing van de museale informatie, de ondermijning van het moedertaalonderwijs voor anderstaligen, de verplichte engelstaligheid van het hoger onderwijs, het zijn allemaal evenzovele bewijzen dat onze politiek-liberale vrienden bezig zijn ons nationale bewustzijn zoveel mogelijk op te heffen. En door de misplaatste focus op de integratie van immigranten uit de maghreb mist politiek links de ideologische ruimte om dat te zien. De montagne is blind geworden en ziet niet dat samenleving, die zij zo nodig wilde opbouwen, nu onder haar neus wordt afgebroken.

Natuurlijk moet ik niks van Xenofobie en het haat discours hebben en ben ik voor totale integratie, maar de eigenheid van de samenleving kan niet en mag niet verlaten worden. Daar ben ik het met Loobuyck eens, al komt het gevaar van een heel andere zijde dan hij beschrijft.

Maarten van den oever

Utrecht 16-4-2018

18 april 2018

Aan: bestuur Oxfam novib/Farah karimi

Refer: Uw schrijven d.d. 10-4-2018 aan mij en alle andere Oxfam leden.

Utrecht, d.d. 18-4-2018

Geacht bestuur, beste mevrouw Karimi

Uw schrijven met bijgevoegd 'Close up' heb ik ontvangen, en met aandacht bekeken. Na het Haiti-debacle ben ik direct weer opnieuw lid geworden (mijn oude lidmaatschap was per ongeluk verlopen) en daar blijf ik overtuigd ook bij, omdat ik geloof in het uiteindelijk nut en in uw integriteit als organisatie.

Maar ik sta niet te juichen, en zeker niet bij uw idee dat hiermee (uw maatregelen) de integriteitsproblemen zijn opgelost, want dat zijn ze totaal niet en u pakt ze naar mijn idee ook niet echt aan. Integriteit is niet zozeer een kwestie van enkel grensoverschrijdend gedrag. Het is een veel breder probleem, dat simpel gezegd draait om de vraag of u oprecht bent, zodat uw partners in de diverse landen weten dat u doet wat u belooft en levert wat u belooft, en vooral staat voor de idee dat wij mensen elkaar zouden behoren te helpen, zonder theater en flauwiteiten. En zakelijk verkeer behoort zeker ook qua mogelijkheden tot de categorie 'helpen'.

Al bijna 50 jaar is de wijze waarop de zogenoemde 'ontwikkelingshulp' plaats vindt mij en de mensen in mijn omgeving een doorn in het oog. Natuurlijk, wij zien de brave tafereeltjes in uw promotiemateriaal met lachende donkere mensen uit verre landen, en begrijpen dat dat het goede doel moet dienen, maar de realiteiten zijn schrijnend anders. Oxfam en andere Ngo's zijn berucht door hun ommuurde compounds, hun dure landrovers, de grote schares bedienden, hun exuberant uitgaansleven en – feestjes e.d.. En dat is enkel wat van buitenaf wordt waargenomen door arme plaatselijke bevolkingen. Helaas heb ik ook zelf moeten vaststellen dat de verwording wel wat verder gaat. Op Cabo verde, sante Antao, trof ik toen ik daar als deskundige werd ingezet, als voornaamste ontwikkelingsproject twee grote tennisbanen aan; niet dat iemand van de plaatselijke bevolking

tenniste, maar de NGO-medewerkers hadden die voor hun eigen genoeg laten aanleggen. Wandelend langs de windmolens die water moesten oppompen (prestigeproject van Jan Pronk) werd ik getroffen door het hakkeplofgeluid van lister dieseltjes die onderin de pompput stonden te draaien om de windmolens aan het draaien te houden: water kwam er niet mee boven. Verwording, gewoon morele verwording, is breed gezaaid in de ontwikkelingshulp, en ik heb het gevoel dat u dat liever niet erkent, en dat vind ik zorgelijk. Willen wij met zijn allen de steun aan hen die sociaaleconomisch achter blijven redden, dan moet uw roer om.

- Stop met investeren in de hardware van de samenleving (gebouwen e.d.) en investeer enkel in de software en dan wel duurzaam en bestendig.
- Bouw aan wat economisch zichzelf gaat bedruipen, bouw aan wat productief is, niet alleen aan de staart van de samenleving, aan dat wat het slachtoffer is geworden van de economische woestijn. Die staart blijft vanzelf wel, maar de kop moet eerst groeien om uiteindelijk de staart te bereiken.
- Ontwikkel nu eens antennes voor waar de groeiopties liggen, doe aan economische verkenning, steun ontwikkelopties en bestrijd de instanties die die tegengaan (wist u bijvoorbeeld dat Nederlandse banken in Afrika alleen grote bedrijven steunen en alleen kredieten geven als die boven de 1 miljoen euro liggen?)
- Organiseer de initiatiefrijken, verbind ze, bouw netwerken, vorm middenstandsorganisaties
- Stop direct met gebonden hulp, want dat is in de ogen van veel landen een afschrikwekkende vorm van chantage.
- Schakel op de universiteiten, die maar al te vaak door het westen en Nuffic opgelegde academische doelstellingen naleven en niet inzetbaar zijn voor de eigen economische ontwikkeling van landen, en dwing ze zich in te zetten voor de eigen bevolking; stop hun idiotie dure congressen, vaak gesponsord door farmaceuten met als enig doel de bezoekers te corrumperen.
- Houd op met het -openkraan-dweilen: crisisprojecten kenmerken zich door maar 1 ding: mensen laten overleven om ze daarna uit te hongeren.
- Stop met het volkomen onzakelijk uitbetalen van toplonen in piepkleine organisaties (zie bijvoorbeeld HealthNet-tpo, waar een bureau van 12 man geleid wordt door 4 peperdure directeuren). Kwaliteit koop je niet, dat ontwikkel je.
- Ontwikkel een water-industrie die loont.
- Ontwikkel recyclage netwerken. (die betalen al heel snel zichzelf, maar worden tegengehouden door de banken).
- En blijf de Europees-binnenlandse oneerlijk aangestuurde handelspraktijken bestrijden door politiek druk.

Echt, ik vind al die consultants erg lief en begrijp hun goede bedoelingen, maar op deze wijze lossen ze weinig op al helpen ze wel individuele mensen. Word nu eens oprecht zakelijk, en eis resultaat, een resultaat dat bestendig is. Reken uw mensen daarop af, geef ze een budget en reserveer geen dure vluchten en hotels meer, en vooral: vervang die landrovers door Suzuki's en hef die rijkeluis getto's op. Mijn broer, die achter in de TUFTUF gezeten vruchteloos op weg blijft langs dure compounds van ontwikkelingsorganisaties met groepen dure landrovers en Toyota 's om kapitaal te vinden voor de broodnodige verwerkingsinstallaties van huisvuil en dat niet vindt, ook al kan hij de winstgevendheid bewijzen, hoeft u niet te helpen, maar help nu eindelijk eens die inlandse mensen die dat ook willen en kunnen doen, als maar iemand ze zou willen helpen.

Het is echt de hoogste tijd voor een forse omwenteling. Anders zal oxfam-novib haar bestaansreden verliezen en al heel snel niet meer bestaan.

Ik heb vertrouwen in uw persoonlijke integriteit maar niet in het imago dat u uitstraalt, want dat is het imago van een, krachteloze filantropie die niks opbouwt, en daar moet u vanaf.

Overigens u alle goeds toewensend

Maarten van den Oever

Oudegracht 92a

3511av Utrecht

Ludov123@gmail.com

22 APRIL 2018

MAARTEN VAN DEN OEVER <LUDOV123@GMAIL.COM>

17:48 (4 uur geleden)

aan Bert

22-4-2018

Dag Bert

JE ZULT WEL HEBBEN GEDACHT DAT IK IN SLAAP WAS GESUKKELD, MAAR HET TEGENDEEL IS WAAR: IK MOEST HIER EVEN OVER NADENKEN, NIET OMDAT IK GEEN MENING HIEROVER HEB, MAAR VOORAL OMDAT EEN MENING ZICH HET BESTE VERTAALT IN INDICATIES , WAARIN HELDER NAAR VOREN KOMT WAAR DIT EIGENLIJK OM DRAAIT. WANT DIT IS TYPISCH HET SOORT DISCUSSIE WAARVAN IK VIND DAT HET FRAME BEPAALT HOE DE STANDPUNTEN KOMEN TE LIGGEN, EN DAT HOOP IK HIERNA UIT TE LEGGEN.

Wat is een man?

Een gevaarlijke vraag, omdat wij armzalig denkende westerlingen denken dat we daar direct een definitie achter kunnen plakken en dan klaar zijn met ons probleem. De hele discussie die je hier opstuurt en in de VS vaak bekend staat als het debat rond Incel (zie de aanslag in Toronto) drijft op vooronderstellingen over " wat is" en niet " wat willen we " of " wat willen we zijn". Het is een debat

over keuzes die anderen, de here gods voorop, voor ons gemaakt zouden hebben, en die we als gegeven hebben te aanvaarden.

En als je met die insteek van een gegeven bestaan begint en eindigt en niet gelooft in een gekozen bestaan, is het eigenlijk tegenstrijdig dat je, zoals Peterson c.s., oproept om het bestaande (dat feministisch en manvijandig zou zijn) te veranderen: je vertrekt vanuit het bestaande omdat dat de enige waarheid zou zijn en tegelijk val je dat bestaande aan. Maar goed, die tegenstrijdigheid is nu juist wel de kern van alt-right en van deze herstelbeweging gericht op mannelijkheid.

Een man is dan een biologisch gegeven, niet een rationeel of psychologisch gegeven. Hij is wat hij is, en dan heeft hij "VAN NATURE" de nodige eigenschappen die recht moeten worden gedaan: hij moet domineren, hij moet vrouwen hebben (en het gaat om hebben, niet liefhebben), de andere mens is voor hem een object, een werktuig in zijn zelfrealisatie (mooi overigens, want die notie van zelfrealisatie is ook centraal in het existentialisme), hij moet met geweld omgaan als zijn natuurlijke aandrift, hij moet rationeler zijn dan vrouwen, hij is voorbestemd tot familiehoofd, tot inkomstentrekker van het gezin, tot een zekere hardheid, hij moet zekerheid tonen en zelfbewustheid, moet nooit aan zichzelf twijfelen, moet een betere planner zijn dan de vrouw, een betere discussievoerder, moet niet gestoord worden door empathische gevoelens, en moet intellectueel mijlen verheven zijn boven de vrouw, enz

Traditionele mensen en cultuurherstellers zoals deze lui en alle fascistisch angeheuchte lieden geloven in een eigenheid van de man die hem door zijn fysieke zijn wordt opgelegd: hij kan niet anders, hij moet zo zijn, en daarom geven zij hem zo een vrijbrief om zo te zijn, want hij doet alleen maar zoals hij is en zoals gerechtvaardigd wordt door de natuur.

Maar wat is de natuur van een mens, wat is hij nu in werkelijkheid van nature? Zijn wij wat wij zijn door herkomst en omstandigheden of zijn wij ook wat wij zijn door wat wij willen zijn? Is ons zijn een statische kwestie of is ons zijn een 'worden', een dynamische kwestie? Bestaat er in ons menselijk leven wel zoiets als een statisch iets, iets dat in stilstand is, en dus niet aan tijd gebonden (want die verschuift) en niet aan plaats gebonden (beetje raar want dan zou de wereld niet onder ons door draaien)? Of is de realiteit toch meer dat ons leven een voortdurend samenstel is van noodzaken en opties, weliswaar niet helemaal te ontwerpen, maar ook niet helemaal enkel een gegeven, dus iets waarvoor we zelf mede-verantwoordelijkheid dragen? Dus zijn we het soort man dat gegeven is, of

het soort man dat we onszelf gemaakt hebben? Wie actief en revolutionair wil ingrijpen om te bewijzen dat alles altijd is zoals het nu eenmaal is bijt zich qua redenering in de staart.

En toch is er ook iets zinnigs in die vraag naar het eigene van de mens. Dat komt omdat die zucht naar het vinden van de eigenheid een streven is om onszelf te kunnen worden, om dat te vinden wat wij het meest een identiteit, een zijnsinvulling vinden. Iemand kunnen zijn waarvan je met heel je hart kunt zeggen: dat ben ik echt, dat is het echte innerlijk van mijn persoon, is een zijnstoestand waar we allemaal naar streven. Het is de drive van zowel fascistische als socialistische opvattingen, en je vindt het misschien wel het meest kleurrijk terug in het vitalisme. Natuurlijk wordt dat zoeken naar eigenheid vaak weggezet als mysticisme, maar ik denk dat dat onterecht is. Want de zoektocht naar het wezenlijke en het eigene is een trek van onze cultuur die niet zomaar vervalt.

Nu, toen het formele feminisme rond het einde van de negentiende eeuw door brak en een openlijke beweging werd, plaatste het zichzelf als een beweging die streefde naar gelijkberechtigdheid. Logisch als je bedenkt dat toen de socialistische beweging al gereduceerd was tot een groep die alleen maar net zo burgerlijk wilde zijn als al die andere burgers, met hetzelfde huisje en hetzelfde beestje. Natuurlijk klonken er nog wel echo's van die oude oerideologen die een ander mens-zijn wilden, zoals in het idee van de socialistische nieuwe mens van Stalin, of de nieuwe mens van de nieuwe orde van Benito Mussolini, maar de hoofdzaak was toch komen te liggen bij vakbondsstrijd en kiesrechten en onderwijsgelijkheid e.d. Daarmee ging in wezen het idee van het zoeken naar de eigenheid onder in de strijd voor gelijkheid.

In de zestiger jaren kwam het idee van de eigen identiteit weer terug in de samenleving tot leven. Wat tegenwoordig geheel onjuist samen geveegd wordt tot een hippiebeweging, was een massief gevecht tussen allerlei stromingen om uit te vinden wat eigenlijk de ware aard van ons mens zijn was. Dat we niet religieus waren, werd snel uitgevonden, maar waren we wel mannen en vrouwen en wat voor wezens zijn dat dan. Het razende gevecht om uit te vinden wat kon en wat was en wat moest worden leidde tot de meest bizarre en vreemde tafereelen maar was wel een intensief proces van zelfbepaling en niet van accepteren van gegevens. Het gebeurde zelfs dat in de studentenwereld veel jongens in hun zoektocht meenden dat homofilie gewoon een kwestie van verdrukte eigenheid was, en geheide hetero's werden zomaar homo (en daarna bij nader inzien toch maar weer hetero). Wat was er te kiezen en wat moest aanvaard worden?

Nu, een van die dingen die uitgezocht werden was de kwestie van het feminisme. Het oude sociaal-democratische vakbondsfeminisme van dolle mina e.d. vond iedereen respectabel, maar was dat dan alles? Ging het alleen maar om gelijke beloning, doorbreking van het glazen plafond en gelijke zitjes in de bus? Moesten de vrouwen dan tevreden zijn of was er meer te winnen? Uit de discussies kwam geleidelijk aan toch duidelijkheid naar boven: het ging er niet om vrouwen af te zetten tegen mannen, maar om iets uit dat vrouw-zijn op te diepen dat ons allemaal waardevol leek. En dan bedoel ik zulke zaken als warmte in de omgang, medemenselijkheid, empathie en vriendelijkheid, aandacht voor elkaar, oplossen van onenigheid door het gesprek in plaats van door machtsuitoefening, e.d. We ontdekten dat het eigene van de vrouw misschien niet zozeer enkel het eigene van een vrouw was maar eerder een bijna onderdrukte laag in ons menselijk zijn, en we noemden dat het feminiene. Dat feminiene is helemaal niet voorbehouden aan vrouwen, maar is toegankelijk voor wie het wil, homo's en hetero's, en iedereen die zijn bestaan bewust in wil vullen. Feminitieit in het bestaan is een levenshouding, geen soortelijke eigenschap en geen raseigenschap., maar een opstelling waar je voor kiest of niet. Het besef dat het eerder gaat om de keuze van wat je voor mens wilt zijn, dan als wat voor mens je geboren bent is daarna een vertrekpunt van alle westerse culturen geworden: in de westerse culturen worden kinderen niet meer wat hun ouders waren, en ook niet het soort mensen dat die waren: ze worden hun eigen soort en hun eigen persoonlijkheid.

Tja, en tot zover het goede nieuws. Dan nu het slechte. Want er bleef wel zoiets bestaan als dat wat men de liberale levenshouding pleegt te noemen: iedereen wordt vrijgeboren (wat meestal een leugen is), is vrij om te worden wat hij wil (als de maatschappij dat toelaat tenminste) en heeft gelijke opties en rechten (vertel dat niet in de arme wijken want daar lynchen ze je dan). Kortom, de optie van de keuze voor de zelfontplooiing en het feminiene bestaat wel als hemelsverwachting, maar door de liberale leugen dat iedereen gelijk is wordt gewoon ontkend dat die optie er voor de meeste mensen niet is, al doen wij met zijn allen wel ons best dat feminiene zoveel mogelijk in ons bestaan vast te houden: het ondermaanse is het rijk van de hardheid en oneerlijkheid geworden en wij bieden daar lijdzaam verzet tegen.

En we zijn gaan geloven in illusies: als vrouwen aan de macht komen begaan we de fout te denken dat het feminiene aan de macht komt, terwijl in werkelijkheid die vrouwen vaak de meest onscrupuleuze macho's zijn die je maar kunt bedenken. Vrouw zijn heeft weinig te maken met wat we feminien zijn noemen, gewoon omdat vrouwelijkheid ook maar een biologisch gegeven is, vanwaaruit vrouwen kunnen kiezen voor een feminiene invulling maar even zo goed voor het tegendeel daarvan: het keiharde machtsdenken. Wat we zijn kiezen we zelf, of minstens zo zou dat moeten.

Ook zijn we gaan geloven dat feminien zijn een kwestie van techniek is: wordt de manager al te hard, sturen we hem naar een omgangscursus sociale vaardigheden, een vrouw die haar man mishandelt

gaat in relatietherapie, en een man die zijn kinderen slaat moet naar de psychiater. We doen er alles aan om onze eigen verantwoordelijkheid onder de mat te vegen en de verantwoordelijkheid toe te schuiven naar de technici: hapert er bij ons iets, dan moet de technicus het oplossen, want we blijven geloven in het waanidee dat we nu eenmaal zo geboren, pardon, gemaakte machientjes zijn die zo af en toe onderhoud en reparaties nodig hebben. Dat is het beeld dat Peterson c.s. uitdragen, en naar mijn idee is dat dus fundamenteel onjuist.

We zijn niet wat we zijn, we zijn wat we worden. Het fascisme is een vorm van ontkenning voor dat worden: zij beweren dat alles wat we zijn al is aangebracht en alleen vanonder het stof vandaan moet komen. Dan krijg je de redenatie dat een vrouw die nee zegt niet weet dat het eigenlijk in haar zit om ja te zeggen, want iemand is wat die qua oer-aard is en dus is dat de onderworpen vrouw. Fascisme zegt eigenlijk tegen jou als mens dat je onderworpen bent aan je oernatuur, dat je niets te willen hebt maar alleen iets uit te voeren, dat je gedrag een gevolg is van je bestemdheid, en dat als je toch iets wilt dat eigenlijk een uitvoering van je oerdriften is en dus altijd gerechtvaardigd is. Dan krijg je het gerechtvaardigd doden en verkrachten e.d., want dat is des oernatuurs. Iemand die niet wil versieren en niet versierd wil worden zou dan niet zichzelf zijn en tot zichzelf teruggebracht moeten worden. Die mensen die hun verantwoordelijkheid nemen en die van anderen erkennen, versieren geen andere mensen, want mensen zijn geen jachtbuit en loslopende stukken vlees, maar persoonlijkheden die het recht hebben op hun eigen verantwoordelijkheid. De Baudets van deze wereld ontkennen het recht van de ander, ontkennen dat die zelf mogen kiezen en zelf waardigheid hebben, eenvoudig omdat waardigheid in de leer van de natuur geen rol speelt: voor hen is alles zoals het is goed, en hoe het is leggen zij dan uit en dan in de vorm van een statisch beeld dat in strijd is met de werkelijkheid.

Lieden zoals Peterson en zijn nederlandse volgelingen preken het wantrouwen in het goede in de mens. Wie daarin gelooft wordt afgeschilderd als 'links'en 'politiek correct'. Fundamenteel wantrouwen tegenover iedereen die de samenleving wil opbouwen in plaats van die tot 'natuur 'te verklaren is het credo, en ik vrees dat die opvatting in de huidige tijd in de hele cultuur speelt: wantrouwen in elkaar en in elkaars integriteit. Alleen opkomen voor jezelf en geen rekening houden met de ander heet nu 'cool', en rücksichtslos doordringen in de top van organisaties en overheden heet nu een geslaagde carrière. Het is geen wonder dat in zo een tijdgeest, die braaf liberale samenleving heet, de meer geharde junglefighters boven komen, want dat is toch wat het liberalisme uiteindelijk wil: de sterkste moet zegevieren.

Veel primitiever kan het niet.

Nu, Bert, een tekst is niet meer dan een idee, maar ik geloof sterk in de kracht van ideeën. De logos (het woord dat tegelijk staat voor Woord en wereldorde) drukt het fraai uit: door het woord/de idee vormen we de orde, en dat is onze opdracht.

Met groetjes

Maarten

4 juli 2018

Redde wie zich redden kan

Het regent hervormingsverhalen van politici in Europa. Nieuwsbulletins en krantedities braken de boodschap uit dat de politiek nu wel naar de gewone man gaat luisteren.

Zou het?

In Den Haag werd op 21 juni 2018 de Tussenstand vrijgegeven van de Staatscommissie Parlementair stelsel, beter bekend als de commissie Remkes. Ze werd op 1 februari 2017 opgericht, op verzoek van de Kamervoorzitters (van de eerste en de tweede kamer) als reactie op een toezegging van Minister-president Rutte in 2014. Die had, onder druk gezet, heel zuinigjes ingestemd met een onderzoek naar een betere werkwijze van de Eerste en Tweede kamer.

De brief van de Kamervoorzitters verbreedde die zuinige taakstelling naar de omschrijving dat de in te stellen commissie zou gaan onderzoeken of “het parlementair stelsel voldoende toekomstbestendig is”.

Nog weer wat later, wanneer de commissie werd ingesteld, heette het dat de commissie uitgaat van de opvatting “dat het parlementaire stelsel een cruciaal onderdeel is van onze democratische rechtsstaat”, waarmee dus de democratische rechtsstaat de focus van de commissie wordt.

REFLECTEREN

Vanwaar al die verbredingen? Om dat te begrijpen is een gefundeerde inschatting nodig van de politieke machtsverhoudingen, en vervolgens van de vraag hoe Nederlandse politieke partijen daarmee omgaan.

In de tweede kamer ligt het brandpunt van de Nederlandse politieke macht. Het is dan ook niet voor niks dat juist daar het verzet tegen allerlei democratiserende ingrepen het grootst is.

Niet verrassend bijvoorbeeld dat de feitelijke motie die leidde tot het instellen van de Commissie Remkes uit de Eerste kamer kwam, het orgaan in de Nederlandse staat dat bij uitstek bedoeld is om te reflecteren op al het beleid dat uit de koker van regering en Tweede kamer komt.

De zorgen van de Eerste kamer zijn het die een tegenspartelende Rutte en een stug machtsblok in de Tweede kamer naar de slachtbank van de Staatscommissie Remkes slepen.

TUSSENSTAND

Bij de nu gepresenteerde tussenstand wordt duidelijk wat de pijnpunten zijn: allereerst het referendum, getorpedeerd door de partij die het vroeger had uitgevonden, D66, nadat ze hadden moeten vaststellen dat ze door het referendum meer macht moesten inleveren dan ze graag hadden.

Remkes stelt een correctief referendum voor, een referendum dat beslissingsbevoegdheid geeft aan de bevolking, waarmee D66 dus overruled wordt, maar dat ook correctief wordt genoemd omdat het ongewild beleid corrigeert.

Met nadruk stelt Remkes dat het referendum dus een verbetering is van het democratisch stelsel en niet een afzwakking. En dat is veelzeggend, want als eerste probleem dat de commissie wil opstellen, is er het breed gedragen

gevoel – aangetoond in onderzoek – onder Nederlanders dat ze meer te zeggen willen hebben, meer democratie en niet minder.

De commissie wil juist aan dat gevoel tegemoet komen. Dat blijkt ook uit andere voorstellen, zoals de gekozen formateur, en het buiten spel zetten van de macht van politieke partijen door op personen te laten stemmen in plaats van op partijen, plus het zoeken naar een meer per regio uitwerkend kiesstelsel, waardoor de democratie meer naar de basis zou worden teruggebracht.

CONFRONTATIE

Het zijn opvattingen die je misschien eerder van een buitenparlementaire oppositiegroep zou verwachten, maar hier moet niet te snel geoordeeld worden. De Commissie bestond uit 8 leden waarvan 6 typische leden van het politiek establishment (inclusief D66) en 2 experts, beiden politicoloog en bezig met kiezersgedrag.

En dan toch deze confronterende koers? Jazeker, want als er iets duidelijk is uit het optreden van de commissie Remkes is, dan wel dat men in het politieke establishment behoorlijk geschrokken is van de stem van het volk. Niet zozeer die van lieden als wijlen Pim Fortuyn, maar wel die van Geert Wilders (en Trump) en wel die van clubs als Geen Stijl (deel van het Telegraafconcern) die referenda naar hun hand kunnen zetten.

De commissie is vooral gedreven door de bedreiging van de rechtstaat die zij uit zien gaan van nieuw rechts, en verwoed verzet in alle lagen van de bevolking tegen het beleid van de politieke klasse. Plots wordt niet meer gepraat over privatiseringen, plots wordt toch maar klimaatbeleid omarmd, zij het dan tegen heug en meug, en ondertussen wordt de toekomst van diverse heren voorbereid door het weggeven van cadeautjes als de Dividendregeling voor Shell en Unilever (de uitgang wordt alvast goed in het oog gehouden).

De commissie Remkes kiest de vlucht vooruit en wil het parlementaire stelsel redden, zoals haar oorspronkelijke taakstelling was, door grotere delen van het gedrag van de kiezer te kanaliseren en een rechtsstatelijke basis te geven. Het gaat hen om verbetering van de machine, niet om het afschaffen ervan. De Nederlander wil meer democratie, en die kan hij nu krijgen, zolang de bestaande elite dan maar langer haar posities gewaarborgd heeft.

De conclusie kan dan ook geen andere zijn dan dat het oppositioneel ogende Tussenstandrapport van de commissie laat zien dat men hoe dan ook het bestaande geheel aan politieke partijen uiteindelijk de hand boven het hoofd wil houden .

Representatieve democratie ja, maar alleen als daarin de oude elites het voor het zeggen houden.

Dit is een gastbijdrage. Een Apache-lezer levert met dit stuk een bijdrage aan het maatschappelijk debat. De auteur schrijft in eigen naam en is verantwoordelijk voor de inhoud van de tekst. Zelf een bijdrage insturen, doe je hier.

AUTEUR: MAARTEN VAN DEN OEVER

Maarten van den Oever is is essayist, gevestigd in Utrecht. Hij publiceerde recentelijk op www.dubitatioliberalat.org, Academia.edu, en bij Apache.be.

12 juli 2018

De gracht aan de macht

Komt links nu aan de macht in Amsterdam of komt de gracht aan de macht en is dat hetzelfde? En, wat belangrijker is, zijn de Nederlanders nu geholpen met de nieuwe machtsgreep in Amsterdam?

Op 27 juni 2018 besluit de gemeenteraad van Amsterdam om bij de benoeming van een nieuwe burgemeester de voorkeur te geven aan mevrouw Femke Halsema. Als we onszelf tooien met alle normen die de discussies van de laatste jaren ons opleggen, horen we wellicht een gat in de lucht te springen. Een vrouw als burgemeester, een voorstander van verdraagzaamheid, politica die er een sport van maakt leiders van extreemrechts als Thierry Baudet en Geert Wilders de boom in te jagen, wat wil een ware progressief nog meer? De site van haar partij, Groen links, zegt er dit over:

Groen links is zeer verheugd met deze voordracht. Zij zal een krachtig boegbeeld worden van onze stad en zich, met alles wat zij kan bieden, “inspannen om een burgemeester van alle Amsterdammers te zijn”.

OPBOUW

Femke Halsema (Foto Arno Van den Tillaart – Wikimedia Commons)

Let op de aanhalingstekens, want die staan er niet voor niks. Groen links zegt het niet zelf, maar haalt het aan als een uitspraak van een ander, waarschijnlijk Halsema zelf, die met reserve bekeken mag worden. Niet zozeer vanwege de handtekeningen actie met 7.000 ondertekenaars die Halsema uit de Stopera (het Amsterdamse stadhuis) wilden houden, maar eerder om datgene waarvoor ze staat, en dat is een heel specifieke stroming in het Nederlandse politieke landschap.

Om te begrijpen wat die stroming is, moeten we even terug in de tijd, terug naar het tijdperk waar de Nederlandse politiek zich begon te hervormen en het stijve opbouw denken van na de oorlog definitief werd verlaten.

De grote bewegingen zijn bekend: in een Amsterdams café richtten enige liberalen en onafhankelijken een feitelijke afsplitsing van de VVD op die D66 ging heten. In de PVDA brak een opstand uit die cumuleerde in het grijpen van de macht door Nieuw Links. In het CDA vielen de progressieven uit het conservatiever wordende schip der kerk, en vormden de Politieke Partij Radicalen (PPR).

Minder bekend is wat er ter linkerzijde, dit wil zeggen links van deze stromingen gebeurde. In Rotterdam, van oudsher een broeinest van politiek-radicaal links vond je het OVB, een verlate voortzetting van het anarchistische NAS. Je vond er ook Trotskistische groepen, en er vestigde zich daar in 1964 een afsplitsing van de CPN die in allerlei varianten een strengorthodox en stalinistisch marxisme begon te prediken, het Marxistisch-Leninistisch centrum, later KEN-ML., het eerste politieke onderdak van ene Paul Rosenmöller en de basis van de latere SP.

In het Centrum en westen van het land, Amsterdam en het Gooi, waar de onvrede na de ondergang van linkse organisaties als EVC, RSAP en OSB groot was, vestigde zich een radicaal socialistische maar ook pacifistische groep, onder de banier van het Ban de Bom teken, die zich Pacifistisch socialistische partij (PSP) ging noemen.

PSP en PPR gaan een grote rol spelen in de grote maatschappelijke revoltes van de jaren '60, '70 en '80. En daar is een specifieke reden voor. Want hun aanhang bestond vooral uit die specifieke intellectuele generatie die het eerste resultaat was van de massificatie van de universiteiten in de jaren '60, '70 en '80.

De grote groepen studenten, die meest uit gezinnen kwamen die niet gewend waren van gewicht te zijn in de samenleving, roerden zich in een uitbarsting van emancipatiestreven, niet zozeer van hun sociale groep, als wel van zichzelf. Ze braken de oude maatschappij, waar alleen kansen

bestonden voor een elite van bestuurders en oude ondernemers, open en aanvaardden niet langer een rigide status quo.

En, zoals dat in de politiek nu eenmaal gaat, wie aan de uiteinden begint te trekken beweegt het midden. Het linkse burgerradicalisme van deze linkse politieke vleugel beroerde het centrum zeer, zodat de politieke beleidslijnen veel meer werden verlegd dan je uit de omvang van deze twee relatief kleine groepen zou kunnen afleiden.

Nederland werd progressief, en de progressiviteit trok aan mensen en groepen. Als eerste ging de CPN van dogmatisch naar open communisme, en verbond zich met de twee. Vervolgens volgde een sterke verlinksing van de PVDA, en de met de beweging gepaard gaande ontkerstening in het land dwong de oude confessionele partijen (na de uittreding van de EVP) tot samenbundeling in het CDA.

Maar ook de liberale vleugel van de politiek paste zich aan, niet wat betreft het belang waar ze voor staan maar wel voor wat betreft de stijl, zodat een jongensachtig elan, met een vrijheid-blijheid ideologie succesvol zijn intrede deed. Wiegel was hip, en Ed Nypels helemaal.

In de botsing van de 70-er en 80-er jaren bleek dat tegenover het rechtse blok van liberalen en CDA echter geen echt linkse doorbraak kwam. Om het met dat prachtige Nederlandse woord aan te duiden: links sneefde.

ROSENMÖLLER

Maar de vraag was wat er precies sneefde. Zeker was dat het links ontbrak aan een specifiek eigen economisch plan. Den Uyl kon geen alternatieve politiek waar maken en al snel drongen de geluiden van het derde weg-socialisme de PVDA binnen, die onder Kok de PVDA zouden ombouwen naar een centrum-liberale partij, vergelijkbaar met de Engelse Blairites.

En was dat het enige probleem? Nee, het bleek al in de tachtiger jaren dat er een fundamentele verdeeldheid op links bestond, niet zozeer door het bestaan van zoveel partijtjes (waarvan er 4 in 1989 zouden opgaan in Groen links), maar vooral omdat binnen links de massa van halfhoog geschoolden, die uit de universiteiten en hogescholen waren gekomen, niet of nauwelijks op een lijn te brengen waren met de traditioneel arbeidersaanhang van CPN en deels de PSP.

Het bleek al in de tachtiger jaren dat er een fundamentele verdeeldheid op links bestond

Het denken in maatschappelijke termen botste scherp met het geleidelijk aan groeiende narcisme van de nieuwe intellectuelen: de individuele bevrijding, het eigen beleven, de vrijheid en culturele verrijking overwoekerden de traditionele solidariteit en het zorgdenken. Een aloud verbond tussen intellect en arbeid ging geleidelijk ten onder. Het is dit gevecht waarvan La Halsema, als leider van de zich liberaal noemende vleugel in Groen links, het product is.

Hoe ging die overgang in zijn werk? Het begon allemaal met een brief, geplaatst in Bevrijding, het blad van de PSP in 1988. Onder de ondertekenaars Paul Rosenmöller, vakbondsactivist. Zij hadden het plan om aan machtspolitiek te gaan doen, wat door de verdeeldheid van klein links niet mogelijk was. Daarom moest 'klein' links verenigd en moest de koers om, weg van het 'utopisch' denken.

Rosenmöller zou dat later betitelen als 'van negatief-kritisch naar constructief'. De principiële pacifist Van der Spek was al geloosd, en het partij kader van de PSP bleek, zoals hierna zou blijken zeer dirigeerbaar. De eerste move was de fusie, doorgedrukt ondanks krachtig verzet van voormalige ideologen. Daarna volgde een vijftal jaren van interne strijde om richting en leiderschap die in 1994 beslecht werd doordat de voor haar linkse koers verkozen lijsttrekker Ine Brouwer na een electorale nederlaag aftrad waardoor de groep Rosenmöller haar kans kreeg en greep.

Na zijn greep verstevigd te hebben in 1998 begon Rosenmöller geestverwanten binnen te halen waaronder ene Femke Halsema, sociaaldemocraat, lid van de PVDA en medewerker van het studiebureau van de PVDA, de Wiardi Beckmanstichting. Rosenmöller had haar gevraagd, ze was niet gekozen, en ze werd eenvoudig geparachuteerd.

FORTUYN

En wie was die Halsema dan wel? In 1966 geboren deed ze de pedagogische Academie om daarna geschiedenisleraar te willen worden, iets wat ze na 3 jaar opgaf. Na een jaar in een Utrechts café in 1988 begint ze aan de Universiteit een studie sociale wetenschappen criminologie met de gebruikelijke stages en assistentschappen waarna ze ook werkelijk afstudeert en bij de WBS gaat werken in 1993.

Daar leerde ze het essayistisch schrijven, kwam er figuren als Paul Scheffer en Paul Kalma tegen. WBS was bepaald geen studiecentrum van links, eerder een denktank van de derde weg (het was de tijd van de regeringen Kok), en dat verklaart deels de opvattingen die Halsema ontwikkelde.

Toen Rosenmöller uitvoerders van zijn nieuw gekozen lijn zocht, kon hij ze bij WBS wel vinden. Halsema bleek loyaal zolang Rosenmöller er was, en dat was niet lang, want onder druk van de vele bedreigingen na de dood van Fortuyn, een voormalige CPN-er die het tot demogoog had gebracht, trok hij zich in 2001 terug uit de politiek en had Halsema het rijk voor zich alleen. En waarover ging haar rijk dan?

In 2001 was Groen links voor de onderste lagen van de bevolking opgehouden een begrip te zijn. Die kozen voor de demagogie van Fortuyn of het arbeiderisme van Marijnissen en de Rotterdamse Remy Poppe. Wat overbleef was de massa van het intellectoraat. En dat explodeerde in omvang alsmear sneller vanaf 1960: de groei tussen 1995 en 2017 was maar liefst 70% , en de aantallen Hbo-studenten stegen tot het indrukwekkende getal van 560.000 studenten in 2017.

Het intellectoraat is groot en groeiende zodat het nu naar schatting circa 60% van de bevolking beslaat. Halsema groeide mee, haar aanhang steeg in de verkiezingen en daarmee, zoals bij haar voorganger, haar macht. Verkiezingen worden alleen niet gewonnen door pure machtsuitoefening, maar door het verkondigen van denkbeelden die kiezers mooi vinden. Rosenmöller en Halsema begrepen heel goed dat de golf nieuwkomers van het intellectoraat het niet prettig vond door hun partijsympathie recht tegenover de maatschappelijke verhoudingen te komen te staan. Dus zei Rosenmöller dat de partij constructief was, en nu zei Halsema dat ze een 'linkse liberaal' was en dat haar Groen Links de laatste linkse liberale partij was. In 2005 kwam ze met een manifest 'Vrijheid en eerlijk delen', waarin en passant gepleit werd voor een soepeler ontslagrecht, een laatste natrap tegen alles wat er aan progressieve onderklassen was overgebleven. Ze kreeg er van de JOVD, de jongerenorganisatie van de VVD, de prijs van de Liberaal van het jaar voor.

LIBERAAL

Maar langzamerhand begon het toch tot de partijachterban door te dringen dat ze in hun zelfvoldaanheid een groep aan boord hadden gehesen die heel iets anders voorstond dan de rank and file van de partij. De idealen werden stomweg opgeheven, en er klonk nu alarm. Van 2006 tot 2010 werd er hevige interne strijd geleverd, maar toen er in 2010 bij de verkiezingen voor het partijleiderschap ostentatief alleen gekozen kon worden tussen Halsema en Halsema was de maat vol. December 2010 was het einde van haar leiderschap.

Maar nog niet van haar fractie. Jolande Sap werd in allerijl in het zadel gehesen. Die kondigde prompt de nieuwe vluchtweg van de factie aan: een fusie tussen D66, PVDA en Groen links. Aanvankelijk lieten de leden haar begaan, maar toen bleek dat zij een principiële totaal onaanvaardbare deelname aan een militaire missie naar Afghanistan had doorgedrukt door te dreigen met haar partijleiderschap tegenover een unaniem opponerende

Kamerfractie was het gedaan: een liberale Groenlinkskoers zou niet meer publiekelijk bestaan.

Het tegendeel blijkt nu bij de verkiezing van de Amsterdamse burgemeester, en ook worden weer dezelfde handigheden van stal gehaald die ook in het verleden door deze groep gebruikt werden om de partij in de hand te houden. Rutger Groot Wassink installeert een, zoals hij zegt, 'super links college en gemeenteraad' in Amsterdam, waarna het begint te zoemen in Amsterdam dat 'dan wel Halsema in het zadel geholpen zal worden'.

Daarna stilte met een Halsema die half giechelend verkondigt dat ze nog niet weet of ze burgemeester wil zijn. Dan een eerste verkiezing, waarbij blijkt dat allerlei kandidaten om mistige reden worden weggebonjourd, maar waarbij kennelijk nog niet de overtuiging bestaat dat nu al moet worden toegegeven aan de eisen van de liberale factie.

En dan de tweede ronde waar plots als een duveltje uit een doosje Halsema tevoorschijn tjoept en roept: 'Ik ben de nieuwe burgemeester'. Geen publieke campagne, geen voorstelronde, geen openbare afweging, etc. , net zoals bij vorige gelegenheden. Dezelfde beroerde bestuurscultuur, waar haar partijleider Jesse Klaver zo graag vanaf zegt te willen komen, heeft hier weer een beslissende slag geslagen en wel in dat 'super linkse' gemeentebestuur.

Halsema laat weten alle Amsterdammers te willen verenigen. Over zondaars met berouw niets dan goeds, maar spreekt hier berouw?

En dan laat ze weten alle Amsterdammers te willen verenigen. Over zondaars met berouw niets dan goeds, maar spreekt hier berouw? Want wat bedoelt ze? Een aanwijzing zou kunnen zijn haar optreden bij De Correspondent, waar ze na haar Kamer-carrière enkele jaren fungeerde. Verenigen deed ze daar niet zoveel. Enkele citaten uit die periode, reacties van haar op mensen die commentaar op haar stukken hadden:

12-11-2013:” Politici die zich misdragen kunnen niet genoeg worden gecontroleerd. Maar graag met de feiten, niet met amateur psychologisch dedain.”

En: “Jij schiet in de overbekende kramp als er kritiek op de critici wordt geventileerd. Bovendien, oppositie is machtscontrole, dat is niet aan jou als don Quichote voorbehouden.”

14-1-2014: “Maar blijkbaar @ Sjonk lees je slecht, wellicht om je vooroordelen niet te verliezen.”

21-3-2014: “Voordat je in je zoveelste oeverloze tirade tegen mij verval, google gewoon eens mijn naam

1-4-2014: “Loop eerst eens oude debatten na, check wat ik gedaan heb, voor je iets roept.”

Echt verenigend kun je die toon niet noemen. Niet raar dat de NRC op 27 juni 2018 kopt: “Femke Halsema, raspolitica met een stekelig karakter.” Zijn het alleen stekeligheid en handigheid in politieke manipulaties die een mens kenschetsen?

Nee, er is wel wat meer. La Halsema werpt zich ook op als de ontwerpster van een nieuwe ideologie, eentje die past bij haar streven het jonge intellectoraat te ontdoen van belastende schuldgevoelens tegenover de verlaten onderklasse van de samenleving. Die zet ze onder meer uiteen in een artikel in de Groene van 17 mei 2017.

IDENTITEIT

Voor haar gaat de recente politieke geschiedenis om het vraagstuk van de identiteit, paradoxaal genoeg omdat ze identiteitspolitiek ongerechtvaardigd vindt. Ze start eigenhandig een nieuw historisch paradigma, waarin de jaren zestig draaiden om identiteitspolitiek. Leuzen uit die tijd als “ het

persoonlijke is politiek” en “wij eisen geluk nu” worden door haar geherformuleerd tot identiteits-eisende stellingen in plaats van de vraag om maatschappelijke kansen en ontplooiing die ze waren.

De geschiedenis wordt een geschiedenis van de strijd om de identiteiten en dat is, onderwijst ze wijs, geen goede strijd want identiteit zou niet bepalend moeten zijn. Dan volgt een schets van hoe zeer de frustratie van het onbereikbare vanaf de zeventiger jaren toesloeg, met onmiddellijk weer een uithaal naar die vervelende lieden uit de zestiger en zeventiger jaren, die eenmaal zelf volwassen hebben moeten vast stellen dat het allemaal niet zo’n rozengeur en maneschijn is en daarom maar met hun door frustratie gestuurd gedrag Trump (en Fortuyn en zo) veroorzaakt hebben.

In een handomdraai zijn zo haar opponenten binnen links als eigenlijke veroorzakers van Trump benoemd. Het komt niet in haar op om eigenlijk eens na te gaan wie de mensen zijn die echt op Trump stemden, want daar zaten niet veel leden van het intellectoraat bij. Ze gaat de identiteitspolitiek eenvoudigweg omdraaien: niet het streven naar erkenning van identiteit en opkomen voor de rechten ervan vormen de geschiedenis maar juist het omkeren ervan, namelijk het niet meer door en in je identiteit beperkt zijn. Geen identiteit als gevangenis, maar juist je los maken van het vraagstuk van de identiteit is bevrijding.

Het zou mooi zijn als dat het probleem van Nederland was. Maar het is alleen het probleem van de grachtengordel. Amsterdam is, zoals het heet, gegentrificeerd. Het betekent dat de stad voor de Gentry (=lage adel) van het intellectoraat is ingericht en omgebouwd. De normen en cultuur van de gracht worden door de rest van het land niet gedragen en herkend. Debatten over zwarte piet, gender en allochtoon bewustzijn, zijn grotendeels Amsterdamse debatten. Huizenbouw en –inrichting in Amsterdam wordt afgestemd op de smaak van de Gentry, die het ook als enige kan betalen. Sociale woningbouw zit in de verdrukking en het prijspeil beperkt de toegang tot de binnenstad voor de lagere klassen. Halsema preekt ook niet voor hen,

zij preekt voor de midden en hogere inkomens, voor de mensen met een goede opleiding, voor hen die het zich kunnen permitteren om te zeggen dat het allemaal om hun vrijheid en identiteit gaat.

De nieuwe burgemeester is nog niet eens in functie en de hoffelijkheid gebiedt ons haar een kans te geven. Maar dat het er met het democratisch gehalte van de stad op vooruit zal gaan, om dat te geloven moet je toch wel een heel liberaal denkend mens zijn.

Dit is een gastbijdrage. Een Apache-lezer levert met dit stuk een bijdrage aan het maatschappelijk debat. De auteur schrijft in eigen naam en is verantwoordelijk voor de inhoud van de tekst. Zelf een bijdrage insturen, doe je hier.

AUTEUR: MAARTEN VAN DEN OEVER

Maarten van den Oever is is essayist, gevestigd in Utrecht. Hij publiceerde recentelijk op www.dubitatioliberalat.org, Academia.edu, en bij Apache.be.

4 september 2018

De democratie is dood, wen er niet aan, D11

Democratie is het voetstuk van onze ziel. Valt dat weg, dan tuimelen we in een morele diepte waar we nooit van terug lijken te kunnen komen. En dus is het tijd om ons zorgen te maken. Maarten van den Oever gaat op zoek naar de democratie in Nederland. Bestaat die nog wel? Een gastbijdrage in drie delen. Deel 1: De opkomst van de gesloten samenleving.

De Nederlandse beleidsgebouwen in Den Haag: ogen ze mooier dan de werkelijkheid?
(Foto: Flickr © Christopher A. Dominic)

“De burger wil meer zeggenschap”, zei **Johan Remkes** in zijn functie van voorzitter van de **Staatscommissie Parlementair Stelsel**. En daarop lanceerde hij een reeks voorstellen die tot modificaties van het politiek-bestuurlijk apparaat moesten leiden. Democratie was kennelijk of we al dan niet de formateur kozen, of we eventueel aan een referendum mochten meedoen, of er een constitutioneel hof kwam, etcetera.

(ON)TEVREDEN BURGERS

Democratie draait dus volgens hem om de vraag hoe we bestuurd worden en niet om de vraag of we wel bestuurd willen worden en waarover dat bestuur dan gaat. Logisch dan dat zo iemand als **Manu Claeys** in de Belgische setting de zaak bijna om wil draaien en zegt dat democratie draait om de vraag of zij of wij besturen, of, in zijn opinie, liever samen: politieke top en onderdanen samen aan tafel.

Maar zijn we dan tevreden, want dan gaat het immers nog steeds om een hervorming van het bestuursapparaat, is er dan democratie, lopen de burgers dan door onze straten met hun buik vol van tevredenheid, in het volle besef dat ergens, in wat zalen, mensen rond een tafel zitten over ons te praten? Niet met ons, als er besluiten worden genomen, stellingen worden betrokken, waar we geen weet van hebben en het waarom niet van kennen, en er ons onze mening niet over gevraagd is? Is het dat dan, die democratie?

Politeia (Plato) is niet de politieke gemeenschap van burgers, niet het bestuur van hun gemeenschap, maar de wijze waarop burgers in de gemeenschap samenleven

Democratie is niet een kwestie van het bestuur van de staat. **Politeia**, de term waarmee **Plato** zijn opvatting van democratie introduceerde, is niet de politieke gemeenschap van burgers, niet het bestuur van hun gemeenschap, maar de wijze waarop burgers in de gemeenschap samenleven, het bestel zoals de Nederlandse vertalers van Plato het vertalen. En dan heeft hij het in de gelijknamige dialoog helemaal niet over de omvang of inrichting van politieke besturen, maar over de wijze waarop we onze opinies en onze kennis vormen, over het gemak waarmee we gemakkelijke waarheden omarmen die de werkelijkheid verbergen, en over de moeilijkheden die je ontmoet als je het goede wilt vinden.

HET POLITIEKE DIER

De term '**Zoon politikon**', die de bestuurlijke denkers altijd vertalen als 'het politieke dier' dat we zouden zijn, betekent in werkelijkheid 'het levende dat des burgers eigen is', ofwel, dat wat de burger tot burger maakt, zijn betrokkenheid. Want daar gaat het bij de democratie echt om: hoe komen we op een goede manier uit de vraag wat te doen met elkaar, met onze gemeenschap van burgers, de vraag hoe we burger en dus betrokken kunnen zijn. Dat is waarover de **Demos**, het volk, zich moet kunnen uitspreken om democratie te bedrijven.

En doen we dat in Nederland?

Om dat te weten moeten we eerst begrijpen hoe we gekomen zijn waar we nu zijn. Dat verhaal begint in 1931.

In dat jaar wordt in **Amsterdam** het **World Social Economic Congress** gehouden van de **IRA**, de **Industrial Relations Association**, in samenwerking met de Amerikaanse **Russel Sage Foundation**. Deze organisatie, geleid door twee hartstochtelijke vriendinnen, **Mary Fledderus** en **Mary van Kleeck**, concentreert in haar **inner circle** vrijwel alles en iedereen die over de toekomst van de Nederlandse samenleving na wil denken.

TAYLORISME EN FORDISME

We vinden er allereerst de stichter zelf, Mary van Kleeck. De Russel Sage Foundation, waarvoor zij haar hele leven werkt, is de Amerikaanse promotor van het **Scientific management**, beter bekend onder de **brand-names Taylorisme** en **Fordisme**. Vanuit die vertrekpositie draagt zij aanvankelijk een onwankelbaar geloof uit dat door het wetenschappelijk beheer van de arbeid de verhoudingen tussen werkgever en werknemer verbeterd zullen worden.

Mary van Kleeck draagt een onwankelbaar geloof uit dat, door het wetenschappelijk beheer van de arbeid, de verhoudingen tussen werkgever en werknemer verbeterd zullen worden

Haar vriendin voor het leven, Mary Fledderus, is een *human resources manager*, werkzaam als zodanig bij de glasfabriek van **Leerdam**, toen onder leiding van **Petrus Marinus Cochius** (vader van de later beroemd geworden fluitist **Sigurd Cochius**), en tegelijk ook leiding gevend aan de landelijke organisatie van personeelsfunctionarissen. Die **Glasfabriek** was heel bijzonder.

Dat kwam deels door Fledderus, die een radicaal beleid voorstond, en deels ook door Cochius zelf (en ene **Willem Schermerhorn** die er commissaris was). De fabriek produceerde vooruitstrevend art-deco glaswerk, en de meest in het oog springende ontwerper was **Lucienne Bloch**, vriendin van **Diego Rivera** en zijn vrouw **Frida Kahlo** en van **Leon Trotski**, en dochter van de componist en fotograaf **Ernst Bloch**.

LINKS-RADICALISME

De fabriek was een broeinest van maatschappelijk radicalisme. Dit verstopte links-radicalisme drong in de opzet van de conferentie van 1931 door onder meer in de vorm van een aanwezige Sovjetdelegatie, onder leiding van **Valerian V Ossinsky van Gosplan**, het Sovjetplanbureau. Onder de aanwezigen waren **Jan Tinbergen**, **Hendrik de Man**, **Koos Vorrink**, de beroemde socialistische wethouder **Wibaut** van Amsterdam en vele anderen onder wie ook **Otto Neurath**, een grote groep werkgevers en andere vertegenwoordigers van andere politieke stromingen.

Het onderwerp van het congres was '**Social economic planning, the necessity for planning adjustment of productive capacity and standards of living**'. Neurath, vooraanstaand lid van de **Wiener Kreiss**, het gezelschap dat het logisch empirisme zou vestigen, hield er een inleiding

over geplande maatschappelijke verandering. Hij beschouwde zichzelf als een **Gesellschaftstechniker**, een ingenieur die aan de samenleving sleutelt.

Otto Neurath zag het herstel van de economie en de Nederlandse samenleving mogelijk door middel van planvorming

Neurath was het ideaaltypische voorbeeld van de man die met de wetenschap in de hand de maatschappelijke problemen te lijf gaat en wil oplossen, en precies dat was de insteek van het congres: de wetenschap als grondslag van een toekomstige samenleving, waarin de storende factor van de menselijke opinie, en dus de tweestrijd, niet langer het land zou verscheuren. In de visie van Neurath kwam dat neer op functioneel organiseren, dit wil zeggen plannen op basis van cijfers, data.

Hij beschouwde de klassenstrijd, en alle bestaande maatschappelijke problemen, als overbodige gevolgen van een slechte organisatie van de samenleving. Zoals Taylor de arbeidsprocessen verbeterde met arbeidsbesparingstechnieken en Ossinsky met vijfjarenplannen de sovjet economie tot grote economische groei dreef, zo zag Neurath het herstel van de economie en de Nederlandse samenleving als mogelijk door middel van planvorming.

MAAKBARE SAMENLEVING

Alle onenigheid, alle sociale strijd, was enkel een gevolg van gebrek aan sociale techniek. Dat was aantrekkelijk voor enkele aanwezigen. Vorrink – in 1934 voorzitter geworden van de **SDAP**, en de man die de SDAP wilde ontdoen van haar sociaaleconomisch radicalisme en er een cultureel socialisme voor in de plaats zette -, en De Man -, die zoals later bleek veel heil zag in het Italiaans corporatisme -, omarmden het idee van een maakbare samenleving, een verband waarin arbeid en kapitaal samen en planmatig de samenleving op zouden bouwen. De sociaaldemocratie ging na

dit congres plannen van de arbeid opstellen en naar de uitvoering ervan streven.

Het belangrijkste gevolg van het congres was de gemeenschappelijke gewaarwording van de bezoekers dat het afgelopen moest zijn met de maatschappelijke verdeeldheid

Maar het was niet het enige gevolg van dit congres. Want ook het Taylorisme ging zijn navolgers krijgen. Op de in 1925 opgerichte **Tilburgse Economische Hogeschool** ging professor **Jan de Quay** zich toeleggen op de psychosociale begeleiding van arbeidsprocessen. Maar het belangrijkste gevolg van het congres was de gemeenschappelijke gewaarwording van de bezoekers dat het afgelopen moest zijn met de maatschappelijke verdeeldheid. De Tilburgse hoogleraren **Weve** en **Cobbenhagen** zagen er aanleiding in, daarmee toegevend aan hun naar het fascisme neigende achterban, om het model van de corporaties te gaan uitdragen, de afgedwongen samenwerkingsverbanden van werkgevers en werknemers, zoals **Mussolini** die propageerde. Er moest en zou maatschappelijke eenheid komen, iets wat tot 1945 niet gerealiseerd zou worden.

DE HEEREN ZEVENTIEN

De periode 1940-1945 liet in Nederland een heel andere vorm van Gesellschaftstechnik zien dan voorzien was, waarin de eugenetica leidde tot de wetenschappelijk beargumenteerde moord op tienduizenden Europeanen.

Willem Schermerhorn, stichter van 'De Heeren Zeventien'. (Foto: Wikipedia © Spaarnestad Photo)

Maar in hun ijver om de bevolking te manipuleren, brachten de Duitse bezetters per ongeluk een verbond tot stand dat anders niet had kunnen ontstaan: ze brachten in **Buchenwald**, en later in **Beekvliet** in **Sint Michielsgestel** en in het grootseminarie van **Haaren** (Noord-Brabant) een groep van 850 gijzelaars samen, allen maatschappelijk vooraanstaande en leidende figuren.

Die groep, noodgedwongen samen en dus prima in staat te overleggen, ontwikkelde op basis van die notie dat de maatschappelijke tegenstellingen overbodig waren en van desorganisatie getuigden, een voorstel dat de samenleving moest verenigen. '**De Heeren Zeventien**', zoals het gezelschap spottend werd vernoemd, onder leiding van **Willem Schermerhorn** en **Willem Banning**, zette zich aan de voorbereiding van de eenheidspartij, de latere **Nederlandse Volks Beweging**, en aan de opzet van de corporatieve samenleving waarin planning op basis van wetenschappelijkheid de samenleving zou besturen.

Het volk zou heropgevoed dienen te worden. De democratie ging in Nederland inderdaad georkestreerd worden

En het volk zou daarvoor, aldus Banning, heropgevoed dienen te worden tot een vorm van persoonlijke culturele deugdzaamheid. De democratie ging in Nederland inderdaad georkestreerd worden.

KATHOLIEKE ZUIL

Het is 1950 als ik de wereld binnenstap. Die wereld van toen, 1950, was een direct gevolg van wat er zich in 1931 in Amsterdam en in 1941-1944 in **Beekvliet-Sint Michielsgestel** onder de bezielende leiding van Willem Banning en Willem Schermerhorn had afgespeeld.

Hoe zag er dat nu uit, als je die wereld binnen kwam? Bij aankomst had mijn moeder verpleeghulp nodig, die kwam van het Witgele Kruis, de katholieke kruisorganisatie. (Het Rode Kruis was er domweg niet).

Inlijving door de katholieke kerk was een automatisme, want pastoor en kerkbestuur, waarvan uiteraard mijn ouders deel uitmaakten, bepaalden het geestelijk leven. Als kleuter ging je naar de kleuterschool van de nonnen, waar kerk en ouders de dienst uitmaakten, en dan naar de welpen, waar kerk en mensen uit de buurt het bestuur vormden.

Inlijving door de katholieke kerk was een automatisme, want pastoor en kerkbestuur bepaalden het geestelijk leven

Naast het welpenhuis, twee huizen voorbij de nonnenschool, waar ik bij was en een lokaal bestuur had naast de landelijke organisatie, lag het parochiehuis, waar het katholieke *materamabiliswerk* (opleiden voor huishoudelijk werk) plaatsvond. Voor je ontwikkeling als kind ging je naar de katholieke muziekschool, waar enkele notabelen bestuurden. Mijn vader was lid van de katholieke werkgevers, lid van de Katholieke Volkspartij, en lid van het bestuur van de plaatselijke zorgorganisatie (en ook van het bestuur van de neutrale openbare school, maar dat deden de katholieken om die goed katholiek te houden).

VAN GOD GEWILD

Zijn werknemers waren lid van de katholieke vakbond, gerund door de eigen leden, die landelijk later bij het **NKV** kwam. Film en kunst, voor zover oirbaar, kon je genieten in de door de kerk opgezette kunstkring of de door de kerk met wat particulieren opgezette kring van het openluchttheater. Scholen waren deel van de katholieke scholenorganisaties (voor het middelbaar onderwijs de **OMO**, **Ons** (= katholieken) **Middelbaar Onderwijs**), waarin katholieke ouders vertegenwoordigd waren.

KATHOLIEKE ILLUSTRATIE

1877

17 Januari

1877

WEEKLIJK OP ZATERSDAGEN UITGEGEVEN DE WEEK VOOR DE WEEK. De WERKZAAMHEID VAN DE VERVOLGERS VAN DE KATHOLIEKE ILLUSTRATIE. De WERKZAAMHEID VAN DE VERVOLGERS VAN DE KATHOLIEKE ILLUSTRATIE. De WERKZAAMHEID VAN DE VERVOLGERS VAN DE KATHOLIEKE ILLUSTRATIE.

De Boerpostgriffie van Andria.

De Boerpostgriffie van Andria is een van de meest belangrijke ambten in de provincie. De griffie wordt door de provincie bestuurd en is verantwoordelijk voor de afhandeling van alle zaken die met de provincie betrekking hebben. De griffie wordt door de provincie bestuurd en is verantwoordelijk voor de afhandeling van alle zaken die met de provincie betrekking hebben. De griffie wordt door de provincie bestuurd en is verantwoordelijk voor de afhandeling van alle zaken die met de provincie betrekking hebben.

De Boerpostgriffie van Andria is een van de meest belangrijke ambten in de provincie. De griffie wordt door de provincie bestuurd en is verantwoordelijk voor de afhandeling van alle zaken die met de provincie betrekking hebben. De griffie wordt door de provincie bestuurd en is verantwoordelijk voor de afhandeling van alle zaken die met de provincie betrekking hebben.

De Boerpostgriffie van Andria is een van de meest belangrijke ambten in de provincie. De griffie wordt door de provincie bestuurd en is verantwoordelijk voor de afhandeling van alle zaken die met de provincie betrekking hebben. De griffie wordt door de provincie bestuurd en is verantwoordelijk voor de afhandeling van alle zaken die met de provincie betrekking hebben.

DE BOERPOSTGRIFFIE VAN ANDRIA. DE WERKZAAMHEID VAN DE VERVOLGERS VAN DE KATHOLIEKE ILLUSTRATIE.

'Katholieke Illustratie' van 1897: massamedium-wapen van de katholieke zuil. (Foto: © Wikipedia)

Sporten voor de rijken deed je bij de katholieke hockeyclub of de katholieke tennisclub, sporten voor de armen deed je bij de katholieke voetbalclub.

Verzekeren deed je bij katholieke verzekeraars, bankieren bij katholieke lokale banken, zoals de plaatselijke **Rabobank** met lokale bestuurders. Informatie kwam van plaatselijke katholieke kranten, of van de katholieke radio-omroep, die in handen van de leden was.

Zelfs *vermaaksbladen* als de *Katholieke Illustratie* of de eveneens katholieke *Panorama* behoorden tot de eigen *Umwelt* van de katholieke zuil. Om mij heen was de wereld volledig gesloten, slechts één wereldbeeld, en één waarheid.

De vooruitgang van de mens was van God gewild en automatisch in de geschiedenis ingebouwd, en dus niet betwifelbaar

Hoe kwam dat op mij, opgroeiend in dat monolithisch denken, over? Godsdienst was geen vraag maar een gegeven. Aardrijkskunde, waaronder de staatkundige indeling, was van nature zo. Het kwaad van de oorlog was voorbij, en vredesbewegingen waren niet meer nodig, want de vrede was vanzelfsprekend. De vooruitgang van de mens was van God gewild en automatisch in de geschiedenis ingebouwd, en dus niet betwifelbaar.

ZELFBESTURENDE ORGANEN

Het bestaan was vast en geordend, de waarheid stond vast, ook al kreeg ik wel de opgave mee die middels onderwijs nog eens goed na te gaan. Twijfel was niet veroorloofd. De uniciteit van de waarheid, waarvan de Wiener Kreiss van Neurath zo een voorstander was, was in de katholieke zuil een vaststaand gegeven.

Maar, uiterst belangrijk als we erop terugkijken, al die organisaties om mij heen waren in handen van ons, onze lokale gemeenschap. Het waren in grote mate zelfbesturende organen. En, wat belangrijker is, al die besturen waren bezig met de inhoud van het aanbod van hun organisatie: de kunstkring moest haar aanbod maken, het mater amabiliswerk ook.

Niet het bestuur maar de leraren bepaalden wat en hoe onderwezen werd. Het bestuur van de lokale bank bekeek wie kredieten kon krijgen

Scholen werden gerund door leraren, weliswaar namens het bestuur, maar niet het bestuur maar de leraren bepaalden wat en hoe onderwezen werd.

Het bestuur van de lokale bank bekeek wie kredieten kon krijgen. De boerenbonden en -coöperaties verdeelden de zaden en meststoffen, etcetera. Het waren, om met het octopus-beeld van Manu Claeys te spreken, allemaal zelfstandig en inhoudelijk denkende delen aan het uiteinde van de octopus-armen, waarbij de octopus natuurlijk staat voor het geheel van het maatschappelijk bestel.

Aan de onderkant van de **maatschappelijke piramide** van Nederland in die jaren hadden mensen beslist wat te zeggen, en ze moesten ook veel zeggen, want anders draaiden al die organisaties niet. Participatie en betrokkenheid waren niet alleen morele plicht maar ook een bestuurlijk-organisatorische voorwaarde voor het functioneren van de samenleving.

ROOMS-RODE KABINETTEN

Moeten we dan aannemen dat het bestaan toen democratisch geregeld werd in ons kikkerland? Het antwoord is gemengd, en dat komt door alles wat we aantreffen als we van het uiteinde van de octopus armen omhoog gaan naar het hoofd, daar waar de orkestratie plaats vond. Banning had het over heropvoeden gehad, en in het katholieke deel van het land werd dat behoorlijk letterlijk genomen: de katholieke hoogleraren Cobbenhagen, Weve en Jan de Quay waren al op het overleg van de Heeren Zeventien vooruitgelopen met hun ideeën over de afgedwongen samenvoeging van werknemers en werkgevers, en in de diverse rooms-rode kabinetten, die Nederland tot ver in de jaren zestig beheersten, wisten de bewindslieden van de confessionele en socialistische partijen te bereiken dat de nationale eenheid voorop zou komen te staan.

Nederland bouwde planmatig en onderbouwd met gegevens en wetenschappelijke inzichten aan de onvermijdelijk glorieuze toekomst

Dat deden ze dus onder meer door de invoering van corporaties die bedrijfsschappen en productschappen gingen heten. Er waren er op het hoogtepunt vijftig. De idee was dat daarin afspraken werden gemaakt over

alle sociaaleconomische voorwaarden, waardoor alle sociale strijd overbodig zou worden: nationale eenheid voor alles. Hoewel het project uiteindelijk mislukte en de schappen nu zo goed als verdwenen zijn door de vrijblijvendheid en de weerzin van vakbonden en werkgevers tegen gedwongen samenwerking, beheerste het eenheidsidee in jaren 1945 tot 1965 het denken in Nederland: samen bouwen.

Er kwam een verzorgingsstaat, kinderbijslag, algemene steun voor ouderen, verpleging, zorg aan huis, sportfaciliteiten, vakantiemogelijkheden, verzekerdheid bij werkloosheid, etcetera. Nederland bouwde planmatig en onderbouwd met gegevens en wetenschappelijke inzichten (het **Centraal Planbureau** was direct in 1945 onder de leiding van Jan Tinbergen van start gegaan) aan de onvermijdelijk glorieuze toekomst.

WELFARE STATE

De **welfare state** leek een natuurtoestand, het hoorde zo te zijn, en het was (om met **Fukuyama** te spreken, maar die had het wel over iets anders) het einde van de geschiedenis: we hadden het als volksgemeenschap helemaal voor elkaar. De enkele anarchist of communist die nog iets riep, werd weggehoond: er viel niks te klagen en bekritisieren, want dat zou een protest tegen de natuur van het bestaan zelf zijn.

En dat was ook te merken in de aantallen van mensen die lid waren van hun grote organisaties: vakbonden, omroepen, politieke partijen, geloofsorganisaties, kranten en bladen, allemaal grossierden ze in zeer grote ledenaantallen. Iedereen was lid van alles, op elke tak van het leven werden wel enkele lidmaatschappen gekleefd. Het maatschappelijk engagement was alom, maar ook verplicht.

Politici liepen alle organisaties af, spraken overal menigtes toe, kwamen zelf ook altijd uit al die organisaties, en waren dus spreekbuizen en luisteroren tegelijkertijd

Was die toestand nu democratisch? Als ik in de uitleg van Manu Claeys kijk, wel eigenlijk: er werd op alle plaatsen in de octopus driftig overlegd, er werd samengewerkt, er was betrokkenheid, en – wat meer was – de opperste bestuurslagen waren weliswaar machiavellistisch gericht, maar daarom juist, luisterden ze, zoals **Machiavelli** zijn prins ook dringend had aangeraden, heel erg goed naar wat het volk allemaal bezielde.

Politici liepen alle organisaties af, spraken overal menigtes toe, kwamen zelf ook altijd uit al die organisaties, en waren dus spreekbuizen en luisteroren tegelijkertijd. Er was van alles aan te merken op de beleidsdaden van de politici uit die tijd, maar niet dat ze niet verbonden waren met hun achterban.

Dus ja, in die zin zoals Claeys het beschrijft, was er toen, tussen 1945 en 1965, democratie.

HET VERBORGEN TALENT

En in de werkelijkheid die wij voelden? Tussen 1961 en 1967 voerde **Frederik van Heek** met zijn assistent **Mathieu Mathijssen** een onderzoek uit dat heette '**het verborgen talent**'. De rapportages daarvan werden gezien als een massief signaal: de toegezegde gelijkheid bestond in feite niet, arbeiderskinderen kwamen helemaal niet omhoog in het onderwijs, het onderwijs realiseerde de toegezegde emancipatie niet.

Kijk- en luistercijfers gaan verzamelen was niet meer dan een reflex om opinie en menselijke besluitvorming te vervangen door data en wetenschap

Het was maar een voorteken, maar er waren al andere, want vanaf 1960 dobberde voor de kust een piraat, die het alleen voorzien leek te hebben op geld, maar uiteindelijk in 1965 een regering, de **regering Marijnen**, ten val bracht in een crisis over de toelaatbaarheid van commercie in het omroepbestel. In datzelfde jaar had datzelfde kabinet in een zoveelste poging beleid wetenschappelijk te funderen de **Nederlandse Televisie**

Stichting opdracht gegeven kijk- en luistercijfers te gaan verzamelen. Een reflex om opinie en menselijke besluitvorming te vervangen door data en wetenschap, zoals ook de motivatie was geweest voor de eerdere ‘wetenschappelijke’ benaderingen voor het oplossen van de maatschappelijke strijd. Maar zouden cijfers wel helpen?

PROVO

Op 25 mei 1965 richtten drie eigengereide anarchistische jongeren, begeleid door de fluitist Sigurd Cochius, iets op dat **provo** ging heten. En daartegen hielpen de cijfers niet. En dat bleek al snel.

Het **kabinet Cals**, dat het kabinet Marijnen opvolgde, vormde een nieuwe planmatige aanval op de maatschappelijke problemen. Minister van Economische Zaken **Joop den Uyl** ging planmatig het probleem van de verlieslatende mijnen te lijf door de gehele werkgelegenheid daarin in **no time** over de kling te jagen.

Minister van Sociale Zaken **Gerard Veldkamp**, de sociale planner-kampioen van Roomse huize, realiseerde in dit en het volgend kabinet de **WAO (wet op de arbeidsongeschiktheid)**, de **ZW (ziektewet)**, de **WSW (wet sociale werkvoorziening)**, en realiseerde dus een totale zorg-aanpak, zoals de vernieuwers van 1931 en 1944 ook beoogd hadden: de burger zou ingepakt en verzorgd zijn. Maar het kabinet Cals sneuvelde in de nacht van 13 op 14 oktober 1966 toch, en juist en precies op haar poging wetenschappelijk en planmatig te werk te gaan: ze struikelde over de **nota ruimtelijke ordening** in de beruchte nacht van **Schmelzer**.

Het land zou een grootschalige planmatige herstructurering ingaan, met massale verhuizingen, herordeningen en wat dies meer zij

Wat was die nota eigenlijk? Het was een soort sovjetaanpak **après la lettre**. Men inventariseerde waar nog groengebieden waren en waar niet, en plande vervolgens een volledige decentralisatie van overheidsdiensten en

bedrijvigheden over het hele land met een strikte reservatie en inrichting van een groengordel rondom de randstad.

Het land zou een grootschalige planmatige herstructurering ingaan, met massale verhuizingen, herordeningen en wat dies meer zij. Het rationele wetenschappelijk verantwoorde plan diende voor de belangen van individuen te gaan die niet in het belang van de samenleving wilden denken. Maar er bleken teveel individuen te bestaan die dat toch anders zagen, en ruimtelijke ordening werd van dan af voor vele jaren het stiefkindje van het politieke beleid.

NIEUW LINKS

En er gebeurde nog iets anders dan dit afvoeren van de planmatige aanpak. Minister Veldkamp ging reclame op tv toestaan. En er kwam een studiebeurzenbeleid: de universiteiten gingen open voor de arbeiderskinderen. Studiefinanciering leek voor eeuwig een recht te worden.

De beweging had een gepassioneerd democratiseringsprogramma

Het is dus hier, in die twee rampjaren voor de maakbare samenleving, 1965 en 1966, dat het idee van een maakbare nationale eenheid van de democratie en de besluitvorming sneuvelde. De uitdrager van die maakbaarheidsgedachte bij uitstek, de **PVDA** die de **Nederlandse Volksbeweging** als snel was opgevolgd, zag in haar midden in september 1966 de beweging **Nieuw Links** ontstaan.

Burgemeester Gijs van Hal: repressief optreden tegen provo. (Foto: Wikipedia © Spaarnestad Photo)

De beweging (van harte gesteund door ene **Willem Schermerhorn**) die niets moest hebben van statische en planmatige beleid van de vorige jaren en een bruisend cultureel reveil nastreefde, weg van het politieke centrum en de

ationale eenheid, en op naar anarchistisch libertarisme, had een gepassioneerd democratiseringsprogramma.

Zij erkenden voor het eerst dat de democratie van de jaren 1945 tot 1965 geen echte democratie was, althans als je een toestand waarin het bestuurlijk systeem alleen van boven naar beneden keek en geen signalen van onderen zag, niet als echt democratisch ziet.

Zij zagen de orkestratie als autoritair beleid. Illustratie voor hun bezwaren was het repressieve optreden van burgemeester **Gijs van Hal** van **Amsterdam** bij gelegenheid van het huwelijk van **Claus** en **Beatrix** en de provorellen: de zogenaamde parlementaire democratie had, net zoals in het Oostblok, zei Nieuw Links, haar ware gezicht laten zien, de democratie was schijn gebleken. Het stond ook met zoveel woorden in hun manifest van september 1966:

Iedere volksvertegenwoordiger dient de plicht te worden opgelegd tot openbare verantwoording die kan worden afgedwongen.

Het parlement dient in staat te worden gesteld ongelimiteerde openbare hoorzittingen te houden van elkeen die naar het oordeel van het parlement nuttige informatie kan verstrekken.

Elk verkiezingsprogramma van de PVDA dient een minimum te bevatten zonder de uitvoering waarvan de PVDA niet aan coalitiekabinetten kan deelnemen.

De werknemers in de bedrijven moeten directe invloed krijgen op het bestuur van hun ondernemingen.

Duidelijk staat hier dat de besloten en gesloten achterkamersfeer van de grote beleidsmakers voorbij moet zijn en impliciet staat er dat de bevolking zich niet betrouwbaar vertegenwoordigd voelt. Openheid is het toverwoord, betrouwbaarheid van de politiek is het motto.

VERZUILING

Men heeft hier duidelijk het gegroeide wantrouwen van de bevolking gevoeld, en dat ver voor mei 1968. De zorgmaatschappij, die wetenschappelijk onderbouwd ons de maakbaarheid van de samenleving leek te hebben bewezen, was ontmaskerd als een dwangbuis, en verzuiling werd het ultieme scheldwoord.

Vanaf 1966 belandde Nederland in een proces van desoriëntering en transformatie. De democratische structuren bestonden nog wel, maar gebeurde er wel hetzelfde in als voorheen? De moderniteit, het denken dat de samenleving maakbaar was, dat in 1968 met Sartre en zijn aanhang definitief leek te zijn doorgebroken, was in Nederland juist twee jaar daarvoor, in 1966, volledig onderuit gegaan: de maakbaarheid had juist gefaald, en het land ging op weg naar een andere bestemming, die van de postmoderne samenleving waar de openheid van ene **Karl Popper** zou heersen.

Niet het plan, maar wetenschappelijke zuiverheid zou voortaan het debat gaan bepalen, de kloof tussen kundigheid en opinie deed zijn intrede.

Literatuur

- Burgerperspectieven, Kwartaalberichten, **SCP**
Manu Claeys, **Red de democratie**, Polis, Kalmthout, 2018
Susan Delacourt, **Shopping for Votes**, Douglas & McIntyre, Canada, 2013
Paul Dekker c.s., **Politiek Cynisme**, Stichting Synthesis, Driebergen, 2006
P.H.A. Frissen, **De fatale staat**, Van Gennep, Amsterdam, 2013
Anthony Giddens, **Beyond left and right**, Polity Press, 1994
Habermas, **Strukturwandel der Öffentlichkeit**, Luchterhand, Neuwied und Berlin, 1962
Friedrich Hayek, **Individualism & Economic Order**, Chicago Press, 1948
Madelon de Keizer, **De Gijzelaars van Sint Michielsgestel**, Sijthof, Alphen a/d Rijn, 1979
Peter Mair, **Ruling the Void**, Verso, London, 2013
Ferdinand Mertens, **Otto Neurath en de maakbaarheid van de betere samenleving**, Aksant, Amsterdam, 2007
Plato, Deel II, **Politeia**, Bert Bakker, Amsterdam, 2012
Karl Popper, **De open samenleving en zijn vijanden**, Lemniscaat, Rotterdam, 2009

Friedrich Stadler, ***Studien zum Wiener Kreiss, Ursprung, Entwicklung und Wirkung des logischen Empirismus im Kontext***, Suhrkamp, 1997, Frankfurt a/m Mainz

Jeroen Den Uyl, ***Powerswitch***, Aspekt, 2017

Bij het samenstellen van het essay is gebruik gemaakt van een veelheid aan kranten- en bladenartikelen, eventueel ter inzage.

De Glasfabriek van Leerdam

Die wonderlijke fabriek heeft formeel wel een geschiedenis, opgetekend bij het 50-jarig bestaan, maar dat is de echte geschiedenis niet, want die moet nog geschreven worden. Heden ten dage is het het Nationale Glasmuseum geworden, waar een deel van het glaskunstwerk nog is terug te vinden, maar waar men niet zo houdt van de linkse uitstapjes in de kleurrijkste periode van het bestaan van de fabriek.

Hopelijk vinden we ooit nog iemand die die geschiedenis van de wonderbaarlijke historie van glasfabriek Leerdam wil schrijven.

Nu, de beroemde directeur van de fabriek was Petrus Cochius. Hij was naast directeur ook Theosoof en de eerste priester van de Vrij-katholieke kerk in Nederland. Zijn zoon, Sigurd, maakte hem postuum nog beroemder, door via provo, en het in brand laten vliegen van de ouderlijke Villa in Blaricum, waar hij junks en hippies had onder gebracht, het te brengen tot de beroemde doorbreker van het straatmuziekverbod. Sigurd vestigde zich daartoe, voorzien van een dwarsfluit, op het bankje voor het stadhuis van Utrecht en begon te spelen. De ambtenaren daar beviel dat niet en lieten hem oppakken door de plaatselijke politie, die zijn dwarsfluit confisqueerde. De dag daarop zat Sigurd er weer, met een nieuwe dwarsfluit. Het tafereel herhaalde zich dagelijks en werd voorpagina nieuws. Hoeveel fluiten Sigurd verspeelde is omstrede (men spreekt van enkele honderden) maar het straatmuziekverbod werd opgeheven.

Het is niet helemaal duidelijk wie nu begon kunstenaars aan te trekken, Petrus Cochius zelf, of zijn flamboyante personeelsfunctionaris, Mary Fledderus, maar het lijkt er sterk op dat het die laatste moet zijn wegens haar connecties met Wenen, en met name met de Secession, de beweging van Gustav Klimt, en met de Wiener Kreiss en Otto Neurath. De relatie van de fabriek met jugendstil, art nouveau en art Deco was overduidelijk, en werd nog eens bevestigd toen Lucienne Bloch (inclusief haar Mexicaanse en trotskistische contacten), waarvan vader Ernst Bloch toevallig in een Zwitserse trein Petrus Cochius had leren kennen. In de ontwerpafdeling kwam te werken. Daar kwam zij ook de

anarchist en architect Karel de Bazel tegen en de Amerikaan Frank Lloyd Wright. Dit hele kleurrijke gezelschap werd geleid in zakelijk opzicht door Petrus Cochius en in alle andere opzichten door Mary Fledderus, terwijl bij de commissarissen van de fabriek Willem Schermerhorn al dan niet goedkeurend toezag. Via Fledderus raakte de fabriek in contact met het Scientific management, dat in de vorm van taylorisme in de door haar mede voorgezeten IRI aan bod kwam, en met Neurath en met Sovjet leiders van Gosplan, met Hendrik de Man, Koos Vorrink, en vele andere politieke figuren uit het interbellum.

De glasfabriek was als een knooppunt in een verkeersnetwerk. Wat er allemaal langs is gekomen zullen we misschien nooit weten, maar dat hier vele lijnen samenkwamen staat vast.

Dit is een gastbijdrage. Een Apache-lezer levert met dit stuk een bijdrage aan het maatschappelijk debat. De auteur schrijft in eigen naam en is verantwoordelijk voor de inhoud van de tekst. Zelf een bijdrage insturen, doe je hier.

AUTEUR: MAARTEN VAN DEN OEVER

Maarten van den Oever is is essayist, gevestigd in Utrecht. Hij publiceerde recentelijk op www.dubitatioliberalat.org, Academia.edu, en bij Apache.be.

5 september 2018

Voor Laura : Over Mounk's :
The people vs Democracy

5-9-2018

Lieve Laura

Nu je me zo een mooi boek (Mounk 's The people vs democracy) hebt gegeven moet ik je wel iets teruggeven dat de moeite waard is en je kunt wegzetten op een plank met het gevoel dat het belangrijk is het niet te vergeten bij de volgende verhuizing. Nu, spijtig genoeg, dat heb ik niet, maar ik kan proberen iets voor je te maken dat je reden geeft er in de toekomst naar te zoeken, als ik het al niet eerder voor je gevonden heb.

Nu, wat ik voor je maak is een denkoefening over het prachtige boek van Mijnheer Mounk, waarvoor ik uiteraard in diep ontzag ben neergezegen. Ik wil je proberen een paar dingen te vertellen over wat en wie mijnheer Mounk is en wat voor keuzes hij maakte.

Allereerst: Mijnheer Mounk is een Dahlist, een aanhanger van de methodiek van Robert A Dahl. Dat is de toonaangevende politicoloog in de wereld tussen 1955 en 1990. Mijnheer Dahl heeft op zijn beurt een tweetal kanten, die ik noodgedwongen los van elkaar moet uitleggen. De ene kant is dat Robert A Dahl de profeet is van de pluralistische samenleving, d.i. de samenleving waarin een veelvoud van groepen in een geheel bij elkaar leeft en met elkaar op basis van consensus de macht deelt, en dus – ergo conclusio- bereid is te geven en te nemen. Hij meende dat het beginsel van de gelijke rechten en uitgangsposities in de liberale samenleving voldoende garanties zou bieden om ervoor te zorgen dat de wederzijdse onderlinge afhankelijkheid van de burgers niet zou kunnen worden opgeheven.

Zijn grote tegenvoeters in dit opzicht waren Thorstein Veblen (the theory of the leisure class') en C Wright Mills, beiden -ik geef het toe- zeer onorthodoxe figuren. Beide heren waren gefocused op de middenklassen van de VS, niet omdat ze ervan hielden – dat deden ze namelijk helemaal niet- maar omdat ze zich realiseerden dat wat daarin gebeurde de ontwikkeling van de samenleving en de democratie zou bepalen. Mills onderkende al vroeg dat er zich een machtsstructuur ontwikkelde in het binnenste van die middenklasse, die uiteindelijk haar ondergang moest worden, namelijk doordat een permanente 'oorlogseconomie', zoals hij het noemde, door een permanent uitziften van de lokale machtselites zou gaan leiden tot een landelijke sociale elite, die, eenmaal aan de macht, zich steeds verder zou verrijken en versterken. De VS was gedoemd een paradijs voor de rijken en machtigen te worden, in alles het tegendeel van de democratische welvaartsstaat die Roosevelt had verkondigd.

In die dichotomie Dahl-Mills kozen de gekoloniseerde Europese staten natuurlijk braaf voor het middels allerlei verbanden opgelegde ideologische model van Dahl: Nederlandse politicologen, Lijphart voorop maar Hoogerwerf, Daudt en consorten na hen, gingen beweren dat de westerse samenlevingen pluralistische samenlevingen waren en ook van nature moesten zijn. Er zou geen rijke elite komen die de macht monopoliseerde en alle groepen in de samenleving zouden in een consensusmodel hun zegje hebben, en dat was in de tijd van de Nederlandse zuilensamenleving ook grotendeels waar. Weliswaar kon je met goed recht beweren dat de armsten te weinig te vertellen hadden, maar inderdaad bestonden er mechanismes om van onder tot boven gehoord te worden en de macht gezamenlijk te beheren, het model van Dahl dus.

Alleen het probleem was wel dat de analyses van Mills e.a. niet gericht waren op de beschrijving van bestaande zaken, maar op ontwikkelingsmechanismen, d.w.z. dingen die je niet in een foto ziet maar wel in een film.

Daarmee komen we op het tweede punt.

Magritte: Ceci n'est pas une pipe, onder een schilderij met een enorme pijp. Dahl en andere empiristen, zoals ook het Nederlandse cultureel plan bureau, nemen de foto, het schilderij, voor waar aan: cijfers zijn cijfers, meten is weten. En dat is een methodologische vergissing. Je kunt pas iets meten als je eerst hebt geweten. Het fundamentele probleem is dat men inductief denkend op de werkelijkheid afging en dan hoopte dat uit veelheden cijfers zich inzichten zouden ontwikkelen. Maar het is omgekeerd: inzichten bouw je op uit theoretische analyses en daarna kun je die proberen te toetsen. Zonder een conceptie, geen vraag.

Dahl, Lijphart, Hoogerwerf en ook Mounk zijn de mensen van de vraag naar het bestaande vanuit het bestaande: wetende wat 'liberaal' en 'democratie' is vragen ze naar het welbevinden van die twee vaststaande concepten, en voor hen is de empirie Wysiwig, What you see is what you get; en dat is,

zoals we allemaal nu wel weten vanuit de methodologie je reinste onzin.. Voor hen zijn empirische gegevens het van nature gegevene, het is de natuurlijke toestand, en eenieder die daaraan knutselt doet aan iets wat op genetische modificatie lijkt. Het denken van deze politicologen mist een diachronische rechtvaardiging, d.w.z. is helemaal niet gebaseerd op de historische ontstaansgronden en gerechtvaardigheid: wat als de democratie helemaal niet werkt als een pluralistisch en open model? Dat was door hen tot onmogelijkheid verklaard: Fukuyama had zelf uitvoerig uitgelegd dat met het liberale kapitalisme het einde van de geschiedenis was bereikt.

En dan komen we nu in het Trump-tijdperk en ontdekt mijnheer Mounk dat zijn beeld van de werkelijkheid, het beeld van Robert Dahl, ineens is opgehouden met correct te zijn. En wat wil hij dan natuurlijk: terug naar het veilige heim: iedereen heropvoeden, belastingen aanpassen, die rotzakken van populistten bestrijden, etc. maar niet de liberale democratie in twijfel trekken, want dan is heel zijn wereldbeeld aan scherven.

Menselijk, al te menselijk. Ecce homo, zei Nietzsche, en dat is ook zo.

Maar helpt dat? Nee dus. Hoe komt dat? Ik ben god niet, al is het alleen maar omdat die niet bestaat en ik wel, zodat ik net zomin als hij alles kan verklaren. In de allereerste plaats is het nu wel duidelijk dat Mills overschot van gelijk had: het VS-systeem leidt tot monopolisering van macht, verrijking van de rijken en toenemende armoede van de grote meerderheid van de bevolking, en ondermijning van de middenklassen. Mounk voegt daar als eigen observatie geheel terecht aan toe dat er na de economische crises een gevoel van ontgoocheling is gekomen onder de middenklassen en armen van de VS omdat hun economische opgang van na de oorlog is gestopt.

Maar het helpt vooral niet, omdat het niet de vinger op de zere plek legt: het liberalisme is niet de oplossing maar een groot deel van de kwaal. Het model van ieder voor zich en de maatschappij als een jungle en de mensen als roofdieren leidde geleidelijk en onherroepelijk tot een ontbinding van gemeenschapsbanden, zoals kerken, scholen, zorgorganisaties, bonden, sportverenigingen, en allerlei andere soorten maatschappelijke verbanden. Daarvoor in de plaats kwam het model van de overal aanwezige competitie waarin mensen over elkaars lijk omhoogklimmen. Het liberalisme gaf iedereen gelijke rechten, maar wel met de aanmoediging om over elkaars rug omhoog te klauteren, en dat deden mensen ook, met succes voor sommigen, en kapotte ruggen voor anderen. Iedereen kreeg toegang tot de gerechten en weinigen konden dat betalen, iedereen mocht gelijkberechtigd naar school, maar wel de armen naar de armenschool en de rijken naar de rijkschool, etc.. Kortom, de gelijke rechten betekenden voor een steeds groter deel van de Amerikanen dat ze achtergesteld en geplunderd werden, met het recht in de hand, dat wel ja. Kortom het liberalisme gaf de mensen rechten die hun ondergang werden (ook al waren die rechten in mijn ogen nog altijd op zichzelf wel

juist) . En daarnaast brak het mensbeeld de gemeenschapsgeest, doordat de gemeenschapsbanden werden vervangen door privatieve banden. Een boos leger anonieme individuen marcheert nu op een hoofdstad, het huis van de elite, om rekenschap te vragen. En ja, dan kiezen ze de leiders die het meest directe appel tot hen richten.

Kortom: ik begrijp de heimwee van mijnheer Mounk, maar wat hij als oplossing aandraagt lijkt me eerder de oorzaak van het probleem.

En dan komen we op nog iets heel anders. Want zijn die liberale rechten dan zo slecht? Dat hangt af van wat ze de mensen garanderen. Zoek maar eens de tekst van de Magna Charta van 1215 op, het oudste West-Europese model van democratie en rechten: het beschrijft tot in de puntjes waarop iedereen rechten gaat hebben, en dat gaat over ontzettend concrete dingen, van erfenisrecht, tot overpadrechten, tot terugbetalingen, etc. Rechten zijn niet abstract, ze gaan over iets. Dat geldt ook voor mensenrechten: ze gaan over iets. Lege liberale rechten gaan over niets: gelijk voor de wet zegt dat de Bentley van Trump evenveel voorrang krijgt als de tweedehandsfiets van Johnny Smith, en dat Trump evenveel gezondheidskansen heeft als Johnny Smith , en dat is botweg niet zo. Maar het zou wel zo moeten zijn. Recht moet vaststellen dat die Bentley niet klopt en dat Johnny Smith ook recht op gezondheid heeft, dat is belangrijker dan het abstracte beginsel, ook al is dat juist. Het gaat om het wezen van de zaak, niet om de oppervlakte ervan: ceci n'est pas une pipe.

De boze mensen hebben gewoon gelijk: ze hebben geloofd in die gelijke kans die ze niet kregen, in die gelijke behandeling die ze niet kregen, in die gelijke onderwijskansen die ze niet kregen, en nu zijn ze teleurgesteld. Och ja, ze zullen desgevraagd best wel willen zeggen dat ze het allemaal wel best vinden, maar voor zichzelf, in hun eigen bestaan, zijn ze teleurgesteld: het had wel een onsje meer mogen zijn. Mensen die dat vinden gaan niet woest de straat op, ze sluiten stilletjes hun deur, draaien hun rug en zeggen niet veel meer. Dat is wat het liberalisme van mensen maakt: eenzame dieren in het duister.

En ja, dus denk ik dat mijnheer Mounk, die ik zeer hoog acht en een achtenswaardige professor van Harvard is, mensen het kwaad aanpraat dat ze nu juist kwijt moeten.

Het is niet eenvoudig he?

Nee, en toch zie ik wel hoop. Op de lange termijn dan. Want veel van de ondoordringbaarheid van de gesloten cirkel waar mensen tegen aan botsen, zit in het idee dat alles natuurmatig en logisch noodzakelijk is: het moet zo zijn, alle beslissingen zijn logisch en onontkoombaar, want dat schrijft onze kennis voor. We analyseren de realiteit, we stellen de wetten ervan vast en dan staat vast hoe het moet en hoe het zal gaan en is er geen ontkomen aan. De idee van de liberale democratie is dat de waarheid voor ons beslist, dat het allemaal door de ratio wordt uitgemaakt. Dat is de idee van een statische kennis: we staan tegenover een realiteit waarvan de eigenschappen ons bestaan bepalen. We moeten die onderzoeken en op basis daarvan is uitgemaakt wat ons gedrag moet zijn. En dus moeten de armen arm zijn en de rijken rijk, want dat is nu eenmaal een eigenschap van de werkelijkheid.

Dat is niet zo.

En waarom niet. Omdat ons kennisbegrip verkeerd in elkaar zit. In werkelijkheid halen we helemaal de werkelijkheid niet in ons brein, maar gaat het precies omgekeerd: we ontwerpen de werkelijkheid, d.w.z. een beeld daarvan. Mensen kennen niet, ze ontwerpen. Bij elke confrontatie met de werkelijkheid ontwerpen ze opnieuw, stellen hun beeld bij. Maar het blijft ontwerpen. Juist dat heeft de mens expansief gemaakt: hij beperkte zich nooit tot wat hij aantrof, maar maakte een ontwerp van wat hij wilde aantreffen, stelde zonedig bij, maar het bleef zijn ontwerp.

Dat besef, dat de wereld die we aantreffen niet de wereld van de gegevenheid maar de wereld van het ontwerp is, zet ons ertoe aan innovatief en creatief te zijn, de samenleving als een optie te zien, en niet als een noodlot. Kennis is niet wat ons handelen bepaalt, maar ontwerpen is wat ons handelen bepaalt.

Als we die notie weer terug kunnen krijgen, in ons onderwijs, in dat wat technologie is en we per ongeluk wetenschap zijn gaan noemen, in al ons denken, dan gaat de wereld opnieuw voor ons open, en is Trump geen noodlot meer. En dan is er een lange weg te gaan. Dan moeten we het onderwijs weer aankleden met alles wat het liberalisme eruit heeft gesloopt: met maatschappelijke, musische en beeldende vorm, met creativiteit, eigen initiatief en innovativiteit, met rhetorica en logica, en we moeten de mensen in de wijken weer organiseren, hen bewust maken van elkaars bestaan en samen laten werken, dan verandert er iets.

En die parlementaire verkiezingen? Ach, die doen er dan niks meer toe, politici kunnen dan niet meer manipuleren, want dan pas, als we ons bestaan ontwerpen, zijn we vrij

Een wobbly manipuleer je niet:

“ You've asked me, 'What might you be?' Now I answer you: 'I am a Wobbly.' I mean this spiritually and politically. In saying this I refer less to political orientation than to political ethos, and I

take Wobbly to mean one thing: the opposite of bureaucrat. [...] I am a Wobbly, personally, down deep, and for good. I am outside the whale, and I got that way through social isolation and self-help. But do you know what a Wobbly is? It's a kind of spiritual condition. Don't be afraid of the word, Tovarich. A Wobbly is not only a man who takes orders from himself. He's also a man who's often in the situation where there are no regulations to fall back upon that he hasn't made up himself. He doesn't like bosses—capitalistic or communistic—they are all the same to him. He wants to be, and he wants everyone else to be, his own boss at all times under all conditions and for any purposes they may want to follow up. This kind of spiritual condition, and only this, is Wobbly freedom.[1]:252[25]”

C.Wright Mills

Met overigens de allerliefste groetjes van

maarten.

7 september 2018

De democratie is dood, wen er niet aan, dl 2

‘Bevrijding’, het toverwoord van 1968, maar van wat? In het denken van de zich groot wanende filosofen, van Heidegger en Sartre, was het leven een opdracht om ‘eigenlijk’ te worden, authentiek. Dat betekende: loskomen van al die maatschappelijke dwang, weg met het bepaald zijn door oude meesters en nu zelf bepalen. Ging Nederland dan vanaf dan zijn vrijheid tegemoet? Deel 2: de open samenleving.

In 1945, en dus al 23 jaar eerder, publiceerde in *New York* ene **Karl Popper** een boek, dat in de Nederlandse vertaling ging heten *‘De open samenleving en zijn vijanden’*. Het belangrijkste aan dat boek was het tweede deel van de titel: ‘zijn vijanden’, want Karl ging de wereld naar aloude christelijke gewoonte verdelen in goed en kwaad.

Het kabinet-Lubbers-I in 1982: het begin van de ontzuiling. (Foto: Wikipedia © Rijksoverheid ANP)
Karl Popper was lotgenoot en goede bekende van zowel **Otto Neurath** als **Friedrich von Hayek** en **Ludwig von Mises**, allen vluchtelingen uit het *Rode Wenen* (1918-1934), en allen behorend tot het circuit van studiekringen, waartoe ook de *Wiener Kreis* behoorde.

RATIONEEL DEBAT

Karl was ontzet over wat hij beleefd had en vastbesloten aan die barbarij (nazisme en communisme) een einde te maken en schreef zijn boek om dat uit te roeien. Hij vond dat de mensheid bepaald werd door historicisme, dit is zich bepaald achten vanuit het verleden, en door primitief tribalisme, waarin tribale instincten bepaalden wat er moest gebeuren.

Hij stelde daar een ander samenlevingsbeeld tegenover, namelijk dat van een samenleving waarin de rationele en empirisch aantoonbare bewijsvoering het denken vanuit de historische bepaaldheid en vanuit tribale belangen zou vervangen. En waarop ging die nieuwe samenleving dan gebaseerd worden? Op de openheid van het rationele debat, waarin alleen het bewijs doorslaggevend kon en moest zijn.

Het keiharde gelijk is het enige democratische argument, en dus moest dat gelijk ook wel bestaan

Het keiharde gelijk is het enige democratische argument, en dus moest dat gelijk ook wel bestaan. Hij is de rest van zijn leven bezig geweest tegenover tegenstanders bewijzen aan te voeren dat het gelijk te bewijzen was (bijvoorbeeld de falsificatietheorie), maar wat voor ons telt, is dat hij geloofd werd: we zouden de politieke en maatschappelijke tegenstellingen moeten overbruggen door een beslissend gelijk te laten tussenkomen.

DE UITEINDELIJKE WAARHEID

En dan lag Karls paradijs in het verschiet: want als alleen het gelijk beslist, is de beslissing dus niet meer aan wie je bent, of waar je vandaan komt, of wat voor ras je hebt, etcetera, maar gaat het voor iedereen om gelijke kansen en ligt de samenleving voor iedereen open. Iedereen een gelijke stem in het debat en in het politiek systeem, iedereen een gelijke kans om zich te emanciperen en op te stijgen in de samenleving.

Maar alles wel in dienst van de waarheid: er kon maar een waarheid zijn, op een splitsing kun je niet tegelijk naar links en naar rechts. En dus reduceerde Karl het maatschappelijke debat in feite tot precies dat: uitvinden wat precies die ene waarheid

was, een breekpunt in alle kwesties van alle politieke en maatschappelijke debatten. Niet wat mensen vinden, maar wat is, niet een opinie maar een feit telt. Dat is Karls open samenleving, een waarin je alleen nog iets mag zeggen, als je gelijk hebt, liefst wetenschappelijk onderbouwd.

Het was en is grotendeels onomstreden in de samenleving: zo moest het politiek en beleidsmatig handelen bepaald worden: door de uiteindelijke waarheid.

Het beleid dat premier Ruud Lubbers inzette zou tot 2010 de koers bepalen van de Nederlandse politiek

Dat is dan ook de leidraad die Nederlandse regeringen gingen volgen na het ineenstorten van het maakbaarheidsdenken: wat is de juiste weg? Na enkele tussenpauzes (de regeringen van **Zijlstra**, **De Jong** en **Biesheuvel**) die de elite de tijd gaf zich te bezinnen, kwam er na de mislukking van de laatste op maakbaarheid gerichte regering van **Joop den Uyl**, een nieuwe, uiteraard enig juiste, koers met de econoom **Ruud Lubbers**. Het beleid dat hij inzette, eerst als fractieleider (vanaf 1978) van het **CDA**, en later als eerste minister van drie kabinetten (1982 tot 1994) zou tot 2010 de koers bepalen van de Nederlandse politiek. En waar kwam die koers van Lubbers vandaan?

MONT PELERIN

Uit een klein Zwitsers dorpje dat *Mont Pelerin* heette. Daar was in 1947 de *Mont Pelerin Society* opgericht. Leden zijn onder meer Karl Popper, Friedrich Hayek, Ludwig von Mises, alle drie Weense ballingen. De eerste twee doelen van de Society zijn:

De analyse en verkenning van de aard van de huidige crisis om anderen duidelijk te maken wat daarvan de essentiële morele en economische wortels zijn.

De herdefinitie van de functies van de staat om zo onderscheid aan te brengen tussen de totalitaire en de liberale orde.

Het klinkt als de formulering van katholieke zendelingen die naar Afrika gaan, maar de heren bedoelen het serieus, want ze beoogden inderdaad een aanval op de

bestaande westerse samenlevingen, die kennelijk niks begrepen hadden en verkeerd in elkaar zaten.

Carl Menger introduceerde de theorie van het marginaal nut, waarin de waarde voor de consument van een goed toeneemt naarmate dat schaarser wordt

En er zat een economische basis onder het verhaal van twee van de stichters, Hayek en Von Mises, en dat was het centrale idee van **Carl Menger**, hun leermeester in *Wenen*. Menger deed wat ons probleem hier betreft twee belangrijke dingen. Hij verving de waardebeoordeling van de klassieke economie, die de markt en het spel van vraag en aanbod centraal had gesteld, door de waardebeoordeling vanuit de persoon van de afnemer van goederen, in de grote markt dus de consument.

Econoom Ruud Lubbers zat in de ideologische spagaat tussen rood en liberaal. (Foto: Flickr (cc) © UN Geneva)

En ten tweede introduceerde hij de theorie van het marginaal nut, waarin de waarde voor de consument van een goed toeneemt naarmate dat schaarser wordt. Die beide uitgangspunten vormden een reden om aan te nemen dat de consument, c.q. de burger van een westerse samenleving, aan te sturen was door het manipuleren van de schaarste.

WELVAARTSSTAAT

Hayek en zijn leerling **Milton Friedman** meenden officieel dat er een onevenwicht in de waardebeoordeling in westerse samenlevingen zit dat hersteld moest worden door de markt zijn corrigerend werk te laten doen, maar in feite is het beleid dat zij propageerden, het beleid van het manipuleren van de schaarste om zo de burgers te dwingen te gaan denken in termen van economische keuzes. De economie moest gaan dienen om de democratie te veranderen, iets wat ze treffend probeerden in praktijk te brengen onder het **Pinochet**regime, zoals **Naomi Klein** al eerder uitvoerig uitlegde.

Nu, precies die noties waren doorgedrongen bij de econoom Ruud Lubbers. Hij zat in de ideologische spagaat tussen rood en liberaal, en, vanuit een diepe ideologische overtuiging, geloofde hij niet in de verdere opbouw van de welvaarts- en verzorgingsstaat. Maar hij kon moeilijk gaan uitdragen dat de mensen wat meer schaarste moesten willen en wat minder verzorging.

Onder Lubbers werd bezuinigen hét motto, want de staatskas moest op orde

En dus draaide hij in de openbaarheid het verhaal om: de staat kon het niet meer betalen. Een onzin verhaal uiteraard, zoals we inmiddels weten, want het betekende eigenlijk dat hij afwilde van de linkse *keynesiaanse* economische politiek. Bezuinigen werd het motto, want de staatskas moest op orde.

Jaren lang beukte vervolgens Den Haag, geholpen door een conjuncturele inzinking, in op de bevolking: ‘alles wat verworven was, was ongepermitterde luxe’, ‘we waren verspillers’, ‘kijk eens wat je doet ten opzichte van al die armen in Afrika’, ‘dit is toch ook niet echt nodig’, ‘dat kunnen we ons niet veroorloven’, etcetera.

HET RIJK VAN DE SCHAARSTE

Het rijk van de schaarste werd gevestigd en in plaats van de welvaartsstaat kwam een staat van afhankelijkheid. In toenemend ongeloof zagen de Nederlanders voor hun ogen het ene na het andere welvaartselement en verzorgingselement verdwijnen. Je zou denken dat dan er een linkse oppositie was die de bevolking tot verzet zou kunnen

inspireren, maar bij die groepen was heel iets anders aan de gang dat tot hun politieke verlamming leidde.

Het lijkt wel alsof de sociaal-gerichte politiek van oud links zich tegen henzelf gaat keren

Het debacle van Joop den Uyls aanpak en de maakbaarheidspolitiek stond niet op zichzelf. De *PVDA* had haar hoofd gestoten tegen een politiek plafond. Als het 1975 is, komen de eerste golven van het door het openstellen van de universiteiten middels het beurzenbeleid ontstaande politieke *intellectoraat* op de markt, er komt een snelle groei van de middenklassen.

Tot verbijstering van de sociaaldemocratische leiders stemmen die niet automatisch op de sociaal-culturele vernieuwers van de *PVDA*. Ze zien het heil voor hun inkomens en banen niet komen van een partij die zich enkel op de onderklassen lijkt te richten. Het lijkt wel alsof de sociaal-gerichte politiek van oud links zich tegen henzelf gaat keren, want die verzorging moet wel door de middenklassen betaald gaan worden en die willen dat kennelijk niet. Dus is er een koerswijziging nodig.

DE 'DERDE WEG'

Die komt van **Anthony Giddens**, een professor aan de *London School of Economics*. Die ontwikkelt een politieke benadering, die hij ook formuleert in zijn in 1994 uitgegeven boek '*Beyond Left and Right*', waarin het gepolariseerde model van socialistisch versus conservatief en liberaal tot de politieke onvruchtbaarheid veroordeeld wordt. Dat was het geschikte excuus waar de sociaaldemocratische partijen van Europa behoefte aan hadden.

De '*derde weg*', zoals het kwam te heten, verbouwde de partij, die de onderliggende klassen had beloofd te vertegenwoordigen, tot een partij van de middenklassen. **Tony Blair's Labour Party** en de *PVDA* van **Wim Kok** waren de exponenten van een opvatting die het verraad aan de trouwe aanhang zouden realiseren dat nodig was om aan de macht te komen.

Onderwijsminister Jo Ritzen, onderwijseconoom van opleiding, gebruikte de opgelegde verplichte kostenbesparingen in het bezuinigingsbeleid voor andere zaken

Als Lubbers de staatsuitgaven kon ombuigen richting de middenklassen, dan kon de PVDA dat beter. De regeringen-Kok (en later **Balkenende**) waren dan ook rechtstreekse voortzettingen van de regeringen-Lubbers qua richting van het beleid. Men verkondigde een open samenleving en een gezonde economie te maken, maar die werd wel van bovenaf gemaakt. De verbouwing van Nederland tot een liberale staat was nooit inzet van verkiezingen, en werd ook niet langs de armen van de octopus naar beneden doorgesproken.

GROOTSCHALIG FUSIEBELEID

Integendeel, men begon de armen van de octopus geleidelijk aan af te knippen. Een voorbeeld van dat beleid was onderwijsminister **Jo Ritzen** (minister van 1989 onder Lubbers tot 1998 onder Kok). Deze minister was van oorsprong onderwijseconoom; hij werd de man die de opgelegde verplichte kostenbesparingen in het kader van het bezuinigingsbeleid ging gebruiken voor andere zaken.

Onderwijsminister Jo Ritzen: pionier van het fusiebeleid van de Nederlandse overheid. (Foto: Wikipedia © Roland Gerrits/Anefo)

Hij streefde naar grootschalig fusiebeleid, waardoor de bestaande van onderaf samengestelde schoolbesturen vervangen konden worden door professionele en vaak opgelegde bestuurders. De dagelijkse leiding van de scholen ging van de leraren over naar wat hij professionele managers noemde (het waren vaak compleet ondeskundige ex-militairen), en verdere besparingen werden onder de modieuze term onderwijsvernieuwing doorgevoerd door de leerlingen zelfstandig te laten leren en de rol van leraren te beperken tot begeleiden.

Binnen korte tijd was een heel sociaal systeem waar ouders en leraren een sturende rol speelden, omgebouwd tot een grootschalig zogeheten geprofessionaliseerd systeem: de ondergang van een heel democratisch systeem, een van de poten van de octopus.

VAARWEL ZEGGENSCHAP

Soortgelijke taferelen deden zich voor in de zorg. Ze werden uit hun zuil gelicht, moesten fuseren, kregen externe managers over zich heen en werden onder **Mark Rutte** zelfs grotendeels geprivatiseerd. Zo veranderden ze van instellingen van het volk in instellingen van de bedrijven: knip, weer een poot weg.

Verzekeringen van ziekenzorg, zoals het *Zilveren Kruis*, waar de leden nog de dienst uitmaakten, werden gedwongen samen te gaan met andere verzekeringen die in privaatieve handen waren: knip. Boerenbonden en coöperaties gingen op in nieuw gevormde agro-industrie: knip. Plaatselijke *Rabobanken* werden door hun centrale bank gedwongen hun zelfstandigheid op te geven: knip. Sportverenigingen fuseerden en professionaliseerden: knip. Enzovoorts. Heel de lokale door de bevolking gedragen structuur van betrokkenheid en zeggenschap werd gaandeweg uitgehold.

Het instrument van de privatisering was een uiting van regelrechte antidemocratische politiek

En daar bleef het niet bij: het instrument van de privatisering, dat onder een beroep op de gewenste marktwerking, (die alle problemen zou oplossen, hele organisaties losmaakte uit de sfeer van de overheid en ze dus onttrok aan de sfeer van de democratische zeggenschap,) was een regelrechte antidemocratische politiek. Financieel gingen de getroffen organisaties er niet op vooruit, maar ze werden wel ontdaan van lastige zeggenschap van de betrokken werknemers en belanghebbenden.

Het hele offensief van de politieke overheid richtte zich op de realisatie van wat ze in het Mont Pellerin genootschap hadden besloten te doen: ‘de herdefinitie van de functies van de staat’.

NACHTWAKERSSTAAT

Want de staat moest niet meer dienen om de stem van het volk te laten leiden tot maakbare nieuwe samenlevingsverbanden. Integendeel, de staat moest terzijde blijven, een nachtwakersstaat, en heel de bepaling van de staat overlaten aan de markt.

Voor dat ideologisch standpunt stonden ook al snel de profeten op, ook in zich progressief noemende hoeken van het politiek spectrum.

Paul Frissen schreef zijn '*De fatale staat*' om daarin een opgelegd fatalisme voor politieke bestuurders te bepleiten, een volgens hem stoïcijnse houding, omdat het toch niet zinnig was dat politici en beleidsmakers probeerden te interveniëren. **Jeroen Den Uyl** schreef daar een versie voor de onderkant van de samenleving voor: 'doe het maar gewoon aan de basis, want de politiek doet toch niets voor jou'. De staat trok zich terug, en het Haagse circuit verkondigde voor en na dat dat als een groot goed en als liberalisme moest worden gezien

Als alle zeggenschap op de grond van de samenleving verdwijnt, waar gaat de politiek dan nog over en wat heeft betrokkenheid dan voor zin?

Dat kon niet zonder gevolg blijven. Want als alle zeggenschap op de grond van de samenleving – zeg maar bij de tenen van de octopus, – verdwijnt, en aan de bovenkant van de samenleving, in het hoofd van de octopus, men ophoudt te orkestreren, waar gaat de politiek dan nog over en wat heeft betrokkenheid dan voor zin?

MASSAAL LEDENVERLIES

Het leegmaken van de zeggenschap leidt onvermijdelijk tot het opheffen van de betrokkenheid van mensen en dat ging zich laten voelen. Vakbonden begonnen leden te verliezen, politieke partijen liepen leeg, omroepverenigingen handhaafden zich nauwelijks, ook al werden ze gesteund door die speciale regel dat goedkope abonnementen op omroepgidsen tegelijk lidmaatschappen van verenigingen waren: de zuilen gingen werkelijk tot ontbinding over, en *en passant* ging de democratie daarmee nog wat verder verloren.

En er ging nog iets anders gebeuren dat geleidelijk aan werd ontdekt door de daarvoor betrokken wetenschappers. **Paul Dekker** c.s. , onderzoeker van het **SCP**, publiceerde het boek '*Politiek Cynisme*', en het SCP zelf begon in zijn serie *Burgerperspectieven* de sporen aan te wijzen aan een groeiend wantrouwen van de burger in het politieke bestel.

Meest prangend werd de problematiek aangegeven door wijlen **Peter Mair** met zijn ‘*Ruling the Void*’: de heersers heersen over de leegte, over het niets en lege dat ze zelf geschapen hebben. Mair stelde vast dat het politieke stemvee niet zozeer ergens op tegen of voor was, maar onverschillig geworden was.

Politici weten dat in de media opposerende stemmen zitten, en daar houden ze niet van

En het is de vraag of men dat in Den Haag echt erg vindt, ook al roepen ze natuurlijk obligaats dat ze dat erg vinden. Laten we bijvoorbeeld eens kijken naar de openbaarheid, die sfeer waar politici zich moeten verantwoorden (mijn oude universitaire medebewoner **Jos de Beus** was er als professor Politicologie ooit van overtuigd dat het politici vooral om de aandacht in de media moest gaan: mediocratie).

Politici weten dat in de media nog wel eens opposerende stemmen zitten, en daar houdt men niet zo van. Voorbeelden: op 24 februari 2005 laat *De Volkskrant* weten dat het **CDA** de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vereniging wil kunnen ontzeggen, uiteraard onder verwijzing naar terrorisme.

En op 17 maart laat dezelfde partij weten ook de concentratie van de pers in enkele grote handen wel aanvaardbaar te vinden. Het Haagse Parlement voerde op grote schaal bekostiging van de omroepen door reclame door, daarbij voortdurend knabbelend aan hun zelfstandigheid en ingrijpend in hun programma-aanbod.

LINKSE KRANTEN?

Recentelijk werd gepoogd een van de laatste bestaande actualiteitenrubrieken, *Brandpunt*, af te schaffen, terwijl *Achter het Nieuws* en *Televizier* al tijden verdwenen zijn en de actualiteiten rubriek *Argos* van de **VPRO** onder een voortdurend vuur ligt. Onderzoeksjournalistiek wordt nog slechts gesteund door *Trouw* en *De Groene*.

Linkse kranten bestaan niet, of je zou De Volkskrant als progressief moeten zien. En van steun voor de pers, een *hot topic* in de jaren zeventig en tachtig, is al helemaal geen sprake meer. De grote kranten- en bladenconcerns uit België beheersen de markt

volledig en stellen geen prijs op enige politieke stellingname, behalve uiteraard voor de *VVD*-ondersteuning door *NRC*. Van werkelijke journalistieke onafhankelijkheid is, afgezien van de oude trouwe Groene en *Elsevier* enkel sprake op internet, en dat laatste is gelukkig een groot goed en moeilijk te onderdrukken.

De media dienen wel de functie van signaleringssysteem te vervullen. En dat doen ze in Nederland niet meer

De media zijn de publieke opinie niet, maar ze dienen wel de functie van signaleringssysteem te vervullen. En dat doen ze in Nederland bij lange na niet meer. Het Nederlandse *NPO* tv-journaal is een sportbulletin met wat weetjes in de zijlijn, zelfs *Nieuwsuur* wordt nu grotendeels met sport gevuld en achtergronden komen nergens meer aan de orde. Voor nieuws over Nederland kijken we *RTL*, *VRT*, *ARD* of *BBC*. Anders gezegd, de omroepmedia zijn praktisch tot zwijgen gebracht.

Kortom, in de openbaarheid van het grote publiek is het debat allang verstomd, van overleg en discussie is nauwelijks sprake. Dat is nog lang niet het geval in de boekenwereld. Zeker in de hoek van literatuur en non-fictie over brede discussies spelen nog een aantal uitgevers op het grote publiek van het intellectoraat, maar dat laatste deel van de openbaarheid wordt nu bedreigd door het verbod op het gebruik van Nederlands dat de universiteiten, beschermd door de politieke top, hebben uitgevaardigd.

NEDERLANDS VERSUS ENGELS

Diverse Nederlandstalige bladen op universiteiten moeten worden opgeheven, onderwijs over Nederlandse politiek moet in het Engels, publicaties in het Nederlands tellen niet meer als arbeidsprestatie, etcetera. Gevolg: een kleine meerderheid van de bevolking (60%) wordt dus uitgesloten van het lezen van deze publicaties, het universitaire leven wordt afgescheiden van de samenleving. En discussies in de wetenschap kunnen nog enkel gevolgd worden, als ze eerst de sluis van een vertaling of samenvatting door anderen gepasseerd zijn.

De openbaarheid zoals die in Nederland bestaat, is niet enkel in omvang en intensiteit gekrompen en nog krimpende, maar is ook helemaal van karakter veranderd. Het grote publiek, inclusief een deel van het *intellectoraat*, keert zich ervan af. Die kijken geen enkel serieus programma, volgen niet het nieuws en lezen geen krant.

Ook De Telegraaf, de krant voor de 'gewone man', deelt in de klappen. (Foto: Flickr (cc) © DennisM2)

Dat zie je bijvoorbeeld aan de krant die zo typerend was voor de gewone man in Nederland: *De Telegraaf*, teruggevallen van een top van ooit 850.000 naar nu 490.000 en nog vallende. De bevolking van Nederland heeft het niet zozeer gehad met de instituties, de democratie of de politici, maar wel met de discussie: de betrokkenheid met de democratie is weg, de participatiebereidheid in de democratische organen ook.

Burgerperspectieven van het SCP signaleren braafjes dat het wel meevalt met het vertrouwen. Maar ze signaleren niet dat het democratisch proces ver van de mensen is komen te staan: als het je toch niet kan schelen, dan wil je ook wel zeggen dat het allemaal best is. Mensen hebben geen betrokkenheid, geen interesse, en als dan een interviewer vraagt of ze iets wel best vinden, vinden ze dat wel, zodat ze tenminste naar de volgende vraag kunnen.

THEATRALITEIT

Dat gebrek aan betrokkenheid en aan geloof in het eigen vermogen zeggenschap uit te oefenen, zie je ook binnen politieke partijen. Dat de ledenaantallen drastisch zijn teruggelopen is maar een gegeven, een ander is dat van die leden enkel een fractie deelneemt aan activiteiten, en dat die deelname aan activiteiten in de regel niet meer is dan zitten in een zaal en aanhoren.

Dat is mede een gevolg van het gegeven dat de politieke leidingen van de partijen die discussie en een actieve rol van hun partijafdelingen onderdrukte, zoals in het klassieke geval van de ingreep van **Felix Rottenberg** in de PVDA gebeurde. De actieve deelname aan democratische processen is vervangen door theatraliteit: de leiding manifesteert zich, het publiek zit en luistert.

Politici worden kleine ondernemers: ze bezetten hun stoel, doen wat ze zelf en persoonlijk belangrijk of leuk vinden en zijn in de regel niet aan ruggespraak gehouden

Als gevolg daarvan worden politici kleine ondernemers: ze bezetten hun stoel, doen wat ze zelf en persoonlijk belangrijk of leuk vinden en zijn in de regel niet aan ruggespraak gehouden. En dat ‘ondernemers’-model versterkt weer het gebrek aan democratische betrokkenheid onder de leden.

DEMOCRATIE IS DOOD

Daarbovenop komt nog dat de leden van politieke partijen zich vaak erg goed bewust zijn van de lobbywereld, die geleidelijk aan het democratisch vacuüm tussen twee verkiezingen is komen opvullen: ze weten dat de echte onderhandelingen tussen zittende politici en lobbyisten gaan en niet tussen politici en achterban. Dat besef wordt door grote delen van het publiek gedeeld, waardoor ook dat bijdraagt aan het gebrek aan vertrouwen in de democratie.

Kortom, als we het geheel overzien, moeten we vaststellen dat het liberaal politiek beleid stelselmatig de democratie heeft uitgeroeid, eerst door de basis in allerlei verbanden uit te hollen, te ondermijnen, vervolgens door de grote organisaties uit de

sfeer van de overheid te halen, door de discussie uit de politieke partijen te weren, en tenslotte door de openbaarheid waar mogelijk uit te hollen en te ondermijnen.

Het midden van de octopus, waar informatie vanuit de kop met de benen wordt uitgewisseld, is daarmee ook weg, er blijft inderdaad alleen maar leegte over. De democratie, als gesprek van iedereen met iedereen over hoe samen te leven en een echte betrokken burger te zijn, is dood.

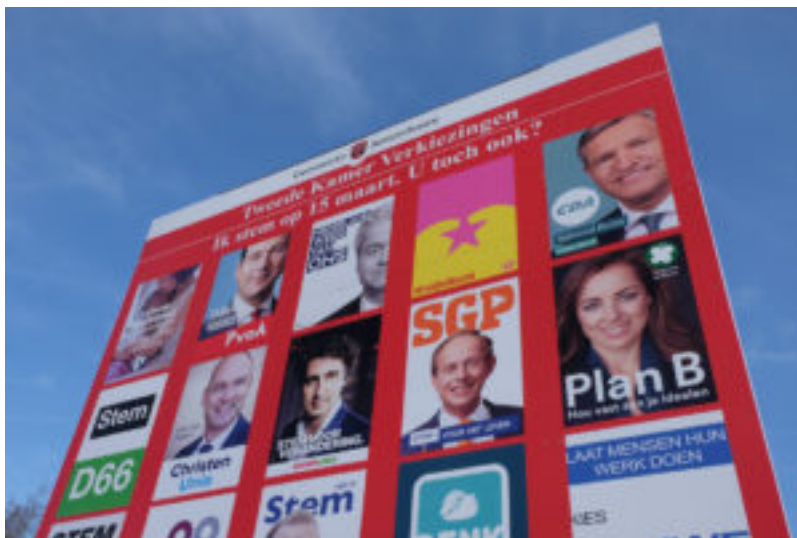
Literatuur

- Burgerperspectieven, Kwartaalberichten, *SCP*
- Manu Claeys, *Red de democratie*, Polis, Kalmthout, 2018
- Susan Delacourt, *Shopping for Votes*, Douglas & McIntyre, Canada, 2013
- Paul Dekker c.s., *Politiek Cynisme*, Stichting Synthesis, Driebergen, 2006
- P.H.A. Frissen, *De fatale staat*, Van Gennep, Amsterdam, 2013
- Anthony Giddens, *Beyond left and right*, Polity Press, 1994
- Habermas, *Strukturwandel der Öffentlichkeit*, Luchterhand, Neuwied und Berlin, 1962
- Friedrich Hayek, *Individualism & Economic Order*, Chicago Press, 1948
- Madelon de Keizer, *De Gijzelaars van Sint Michielsgestel*, Sijthof, Alphen a/d Rijn, 1979
- Peter Mair, *Ruling the Void*, Verso, London, 2013
- Ferdinand Mertens, *Otto Neurath en de maakbaarheid van de betere samenleving*, Aksant, Amsterdam, 2007
- Plato, Deel II, *Politeia*, Bert Bakker, Amsterdam, 2012
- Karl Popper, *De open samenleving en zijn vijanden*, Lemniscaat, Rotterdam, 2009
- Friedrich Stadler, *Studien zum Wiener Kreiss, Ursprung, Entwicklung und Wirkung des logischen Empirismus im Kontext*, Suhrkamp, 1997, Frankfurt a/m Mainz
- Jeroen Den Uyl, *Powerswitch*, Aspekt, 2017
- Bij het samenstellen van het essay is gebruik gemaakt van een veelheid aan kranten- en bladenartikelen, eventueel ter inzage.

10 september 2018

De democratie is dood, wen er niet aan, DI 3

Als de democratie dood is, zijn wij nog niet dood, bij lange niet. Alive and kicking. Maar het is wel de hoogste tijd om te doordenken wat hier nu gebeurt en er iets aan te doen. Niet iets als een lichtflits maar iets als een solide voetstuk. In dit laatste deel: onze (Nederlandse) gemeenschap.

Verkiezingen in Nederland: keuze te over, maar hoe democratisch zijn ze nog? (Foto: Flickr (cc) © DennisM2)

Het zou bijna vergeten worden: deze samenleving waarin wij leven, is niet van de liberalen, niet van de grote bedrijven en niet van machinerende politici, maar is in werkelijkheid van ons, wij allen samen, als een gemeenschap en niet als een amorfe hoop individuen en getallen. *'Shopping for votes'*, de titel van een boek van **Susan Delacourt** over het verloop van verkiezingsprocessen, geeft fijntjes weer hoe de politiek ons ziet: als pakjes en artikelen op de plank van hun supermarkt. En dat moeten we in werkelijkheid niet willen worden.

POLITIEKE NOODREM

Dat voorkomen en door alternatieven vervangen is een opgave. Er zijn heel wat anderen die eerder al probeerden te sleutelen aan de wijze waarop we participeren. **David Van Reybrouck** zocht het in het beleidsvoorbereidend overleg: als daarin op een of andere wijze de betere, want gemotiveerde, burger zich zou zetten tot het meedenken en meepraten, zag hij daarin een verbetering, zo niet een garantie voor het tot gelding komen van de stem van de gemeenschap.

Of dat zo is of niet daargelaten, de democratie bestaat helemaal niet uit die politieke top in *Den Haag* die daarmee geholpen zou zijn. Dat zag **Manu Claeys** wel goed: het gebrek aan democratie kwam hij in de praktijk, op de werkvloer van de stadspolitiek tegen. En zijn bewonderenswaardige boek ventileert voluit zijn geloof in de overlegstructuren die de groepen om hem heen wisten af te dwingen van een onwillige overheid. Het probleem is alleen dat het ad-hocstructuren zijn, organen die voor de gelegenheid zijn geschapen en niets veranderen aan de werkwijze van de bestaande instituties en instellingen, noch aan de denkwijzen daar.

Niet een oplossing voor de elite herstelt de democratie, maar een oplossing voor ons allemaal

Johan Remkes en zijn Staatscommissiezochten verbetering in de structuur van de bovenlaag, de politieke elite: een constitutioneel hof, een gekozen formateur, en dan nog een politieke noodrem om te voorkomen dat de politieke elite ook het laatste contact met de basis van de samenleving zou verliezen: het correctief referendum. Alles niet ter herstel van de democratie maar om bestaande politieke elitestructuur te verstevigen.

OCTOPUS

En wat al deze benaderingen niet deden, is zich druk maken over *the void*, de afkering van de politiek, de leegte in het politieke debat, de leegte in de openbaarheid, de leegte in de hoofden van ons mensen, die dodelijke drukkende omhelzing van het nergens meer mee bezig zijn. Niet een oplossing voor de elite herstelt de democratie, maar een oplossing voor ons allemaal.

Manu Claeys stelde voor een octopus te bouwen. Maar dat is een intelligent dier. Als het in het nauw komt, zoals nu, nu onze democratie dood is, kan het zich door dat kleine overblijvende gaatje wringen dat nog over is en dan weer zijn eigen vorm aannemen. Laten we dus eens proberen *in vijf punten* te formuleren wat dat kleine gaatje aan mogelijkheden bevat.

WETENSCHAP

Het *allereerste* punt (1) komt voort uit de opsluiting van de opinie achter de tralies van de wetenschap. Wetenschap is in werkelijkheid in zichzelf niet zo zeker, maar in de boksring van politiek en openbaarheid is het het frame waarbinnen gedacht wordt. Zodra het weer verkiezingstijd wordt, zien we onze superieuren opdraven om tegen elke gesprekspartner te roepen: ‘Dat is niet zo’.

Laten we beginnen met het waarheidsmonopolie dat de politiek opeist, te bestrijden met het recht van ontwerp: iedere burger moet erkend worden als bezitter van een legitiem ontwerprecht

Er wordt gespeeld op de notie van kennis, feiten. ‘Mijn mening bevat feiten’, ‘jouw mening is enkel mening’. Dat is in werkelijkheid een ongegronde manier van discussie voeren. Want dat denken, weten versus opinie, doen wij mensen niet zo. Een beroemd boek van **Berger** en **Luckman** heet ‘*The Social Construction of reality*’, en dat is inderdaad precies wat we doen: we ontwerpen kennis, en we kennen niet, dat wil zeggen, kennis wordt niet als een pakketje in ons hoofd geplaatst, maar, juist omgekeerd, we maken ons voortdurend voorstellingen, beelden, van wat we denken wat is, ook als het als kennis werd voorgesteld.

De burger ontwerpt, voordat hij iets weten noemt. En daar is niks mis mee, integendeel, dat is de basis van het instrumentarium waarmee de mens bestaat. Iedere burger in een democratie brengt dat in de democratie in, zijn ontwerp van hoe hij de realiteit ziet, en precies dat is zijn democratisch kernrecht: geloven en vasthouden wat hij ontwerpt als beeld. Dat kernrecht is nu zwaar onderuitgehaald, niet enkel door het domweg weghalen van veel plekken waar de burger dat kernrecht kon uitoefenen, maar ook en vooral door het illegaal te verklaren als hij dat kernrecht uitoefent in de vorm van zijn opinie.

Tegen feiten, zegt men dan, moet je niet opponeren. Hoezo, mag iemand niet spreken als er geen onderzoek achter staat, is geloof een onredelijke uiting geworden, moet je bevoordeeld zijn met opleiding of specialisme, voordat je iets mag zeggen? Nee, alle mensen in een gemeenschap mogen ontwerpen, dat is het meest eigene dat ze als mensen hebben. Dus laten we beginnen met dat waarheidsmonopolie dat de politiek opeist, te bestrijden met het recht van ontwerp: iedere burger moet erkend worden als bezitter van een legitiem ontwerprecht.

VRIJHEDEN

Het *tweede* punt: het liberalisme (2) beroept zich op het scheppen van vrijheid, vrijheid van overheidsbemoeienis, vrijheid van dwang, vrijheid van regels, vrijheid van opgelegde meningen. Dat zijn negatieve vrijheden: ze ontstaan doordat we van iets af raken, het weg doen, er een negatieve aanwezigheid aan toe kennen. Maar hoe staat het dan met al die andere vrijheden die we verloren, de positieve vrijheden, de mogelijkheden om mee te doen, op te bouwen, iets tot stand te brengen? Waar zijn die gebleven?

En waar zijn onze mogelijkheden om onze scholen en zorginstellingen mee te bepalen, om de vorm van onze buurt en van onze gemeentes te bepalen, om mee te bouwen aan opvang en integratie van immigranten, om mee uit te maken hoe we onze huizen en installaties willen, om uit te maken wat nu al die kleine ondernemers in gemeenteraden en parlement zonder ons bepalen, waar is onze positieve vrijheid gebleven?

Vergeet de verraderlijke politiek en bouw eigen instituties

De liberale overheid heeft het over een participatiesamenleving, en ze bedoelt daar enkel mee dat ze graag hebben dat wij burgers voor de kosten van overheidswerk opdraaien, niet dat we ook echt zelf zorg kunnen opbouwen of voorzieningen kunnen inrichten. Libertair mag maar sociaal niet, laat staan dat er instituties ontstaan die door de participanten zelf gedragen worden, en ongewenst succesvol zouden kunnen zijn. Maar dat is dus wel precies wat we zouden moeten doen: zelf her-institutionaliseren, zelf de benen van de octopus weer op gaan bouwen. Vergeet de verraderlijke politiek en bouw eigen instituties.

OPENBAAR DEBAT

De politiek (3), *ten derde*, heeft alle mogelijke moeite gedaan het openbare debat in te perken. ‘Oranje, gehaktballen, vette jus’ beheersen het tv-scherm. Het krantenaanbod is verschaald en reageren van burgers wordt niet op prijs gesteld. Politieke partijen hebben in de regel ook geen debatfora op internet, en binnen politieke partijen mag geen openbaar debat gevoerd worden. De partij spreekt wel tot ons via studie- en partijbladen en via verklaringen van de leiding: een kritisch openbaar debat (wel overigens gewild door **Karl Popper**) wordt niet gevoerd.

Het internet is gelukkig nog vrij en internetfora bieden veel meer vrijheid van meningsuiting

Het zogenaamd ‘openbare’ debat gaat over ons maar zonder ons, en het is grotendeels verstomd. De structuurwending van de openbaarheid, die **Habermas** ooit vaststelde, is ten einde gekomen: in wat openbaarheid genoemd wordt, spreekt nu de elite met de elite. Die meningsaristocratie is slechthorend, zij verneemt niets meer van ons. Dat valt evenwel te bestrijden, het internet is gelukkig nog vrij en internetfora bieden veel meer vrijheid van meningsuiting (wat ook een positieve vrijheid is).

Het openen van debatfora in partijen en organisaties, het systematisch introduceren van onderwerpen waarop keuzes nodig zijn, het levend maken van verzwegen topics, dat alles is de weg om de openbaarheid langzaam te herstellen. Zie het als de blaadjes van **Marat** c.s. maar dan met vreedzame invulling: we moeten opnieuw leren onze stem te verheffen en echt te praten, ongeacht of we gelijk hebben of niet.

BURGERLIJK RECHT

En *verder*, ook al bestaat de democratie (4) niet meer, het recht bestaat gelukkig nog wel. Het aloude fundament van de Franse revolutie, dat **Napoleon** bekwaam het Nederlandse recht inloodde, heeft zich weten te handhaven. Weliswaar is de toegang tot het recht grotendeels beperkt tot hen die het kunnen betalen (met uitzondering van het strafrecht), maar dat burgerlijk recht bestaat en functioneert.

Daarom is de weg tot juridisering van de politiek onbespreekbare kwesties vrij, weliswaar zolang het nog duurt (in *Polen* en *Hongarije* en *Turkije* bijvoorbeeld al niet meer) maar gebruik die dan ook. De zogenaamde *class actions* zijn methoden waarmee grote groepen belanghebbenden zich tot de rechter kunnen wenden, maar ook ideële organisaties kunnen dat, zoals de kwestie over het Nederlands op de universiteiten liet zien, die voor het eerst door advocaat **Bernard Tomlow** voor de rechter werd gebracht.

Via het recht kan worden teruggewonnen wat de politiek ons ontnemt

De kern van het belang voor het gebruik van het recht zit nu juist precies in die kernwaarden ervan: we zijn vrij en gelijk. De ongelijkheid die het liberalisme in onze samenleving heeft ingebouwd, gaat voor de rechter (nog) niet op, onze zeggenschap kan ons daar niet ontzegd worden. Daar kan een burger zijn vrijheid realiseren door bij te dragen aan de opbouw van een betere rechtspositie voor het onderwerp dat hij aankaart.

Via het recht kan worden teruggewonnen wat de politiek ons ontnemt. Het is tijd om het recht op eigen organisaties, inspraak in bestaande organisaties, *overruling* van het negeren van referendumuitspraken, het recht op vrije bladen en de eigen taal, en dergelijke af te dwingen via de rechter. Het bestuursrecht in Nederland is goed ontwikkeld en biedt een luisterend oor, en het is vaak de laatste mogelijkheid om gehoord te worden. We zijn nog altijd vrij en gelijk, laat ze dat dan ook voelen.

GEMEENSCHAP EN MAATSCHAPPIJ

En *tot slot*: Ferdinand Tönnies heeft ooit het onderscheid gemeenschap-maatschappij (5) ingevoerd. In een democratie ben je per definitie het eerste, een gemeenschap, want daar wordt, om de doelen van de gemeenschap te bereiken, door iedereen met iedereen overlegd en wordt door iedereen met iedereen samengewerkt.

In een liberale maatschappij gebeurt het omgekeerde: daar probeert iedereen iedereen te overtroeven (*survival of the fittest*) en is het gesprek nooit iets anders dan een onderhandeling. In een liberale maatschappij bouw je niet met elkaar maar met gebruikmaking van elkaar. Mensen leven er ook niet samen, maar naast elkaar. Beleid

wordt er gemaakt om de mensen kunstmatig te dirigeren. Niet om hen te laten spreken.

Het model dat achtereenvolgende Nederlandse liberale en christelijke regeringen hebben doorgevoerd, heeft de gemeenschap goeddeels ontbonden

Managementtechnieken zijn in de regel niets anders dan op kostenbeheersing en inkomstenmaximalisatie gerichte strategieën die de last van des mensen aanwezigheid als een helaas onvermijdelijk maar ongewenst probleem met zich mee dragen. Het model dat achtereenvolgende Nederlandse liberale en christelijke regeringen hebben doorgevoerd, heeft de gemeenschap goeddeels ontbonden. Informatiestromen en overlegvormen zijn vernietigd en het individu is alleen komen te staan.

Dat is bepaald niet wat het solidaire personalisme van **Banning** en **Schermerhorn** had beoogd, maar het is wel wat ervan is gekomen. De liberale politiek heeft het organische weefsel van de democratie vernietigd en heeft er een bestuurlijk in een getto afgeschermd elite van politici, grote bedrijven en leiders van grote geprivatiseerde instituten voor terug geplaatst.

DEMOCRATISCH MIDDENVELD

De vraag is hoe we nieuw organisch weefsel kunnen maken, hoe we weer een net van intermediaire organen kunnen bouwen waarin we als burgers kunnen deelnemen. Want hervorming van een bestuur waarin leiders zetelen die we eens per vier jaar al onze zeggenschap afstaan, is natuurlijk geen optie. Het moet gaan om het teruggeven van de macht aan een krachtig en democratisch middenveld, waar brede participatie mogelijk en noodzakelijk is. Daarom: zoals **Dutschke** al zei, bestorm de instituties, richt er nieuwe op, maar bouw in elk geval een *sustainable* weefsel dat van ons is, van de gemeenschap. Bouw een nieuwe gemeenschap, in plaats van de anonieme verzameling van data die we nu zijn geworden.

Misschien dat de octopus zo door het nauwe gat van de gestorven democratie komt. Want we moeten een einde maken aan die leegte van de dood van de democratie, we moeten onrustig blijven en er nooit aan wennen, zelfs niet in de slaap die we nu slapen.

Literatuur

Burgerperspectieven, Kwartaalberichten, *SCP*

Manu Claeys, *Red de democratie*, Polis, Kalmthout, 2018

Susan Delacourt, *Shopping for Votes*, Douglas & McIntyre, Canada, 2013

Paul Dekker c.s., *Politiek Cynisme*, Stichting Synthesis, Driebergen, 2006

P.H.A. Frissen, *De fatale staat*, Van Gennep, Amsterdam, 2013

Anthony Giddens, *Beyond left and right*, Polity Press, 1994

Habermas, *Strukturwandel der Öffentlichkeit*, Luchterhand, Neuwied und Berlin, 1962

Friedrich Hayek, *Individualism & Economic Order*, Chicago Press, 1948

Madelon de Keizer, *De Gijzelaars van Sint Michielsgestel*, Sijthof, Alphen a/d Rijn, 1979

Peter Mair, *Ruling the Void*, Verso, London, 2013

Ferdinand Mertens, *Otto Neurath en de maakbaarheid van de betere samenleving*, Aksant, Amsterdam, 2007

Plato, Deel II, *Politeia*, Bert Bakker, Amsterdam, 2012

Karl Popper, *De open samenleving en zijn vijanden*, Lemniscaat, Rotterdam, 2009

Friedrich Stadler, *Studien zum Wiener Kreiss, Ursprung, Entwicklung und Wirkung des logischen Empirismus im Kontext*, Suhrkamp, 1997, Frankfurt a/m Mainz

Jeroen Den Uyl, *Powerswitch*, Aspekt, 2017

Bij het samenstellen van het essay is gebruik gemaakt van een veelheid aan kranten- en bladenartikelen, eventueel ter inzage.

Lees ook het eerste en het tweede deel van deze gastbijdrage.

24 september 2018

Prinsjesdag zonder geweten, zonder moraal.

De derde dinsdag van september vieren de Nederlanders Prinsjesdag. Dan spreekt het staatshoofd de troonrede uit, waarin zij/hij de stand van zaken in het land toelicht en naar het komende jaar kijkt. Op papier gaan de Nederlanders er economisch op vooruit. Goed nieuws voor 'ons allemaal', jubelde minister-president Mark Rutte. Maarten van den Oever vraagt zich af of je zoiets zelfs mag zeggen, als je weet dat je de armste Nederlanders nog dieper de put in gaat trappen. Waar is de moraal?

Het is weer voorbij, die dag waarop onze politieke, en dus ook morele, leiders ons vertellen hoe het er met ons voorstaat. **Een golf van optimistisch nieuws werd over ons heen gegoten, maar veel media vermeldden daarbij dat veel burgers in dit land het kabinet niet geloven** (AD 18-9-2018). Hoe dat zo?

Als het **ministerie van Algemene Zaken** ons toejuicht: "Van ons allemaal, voor ons allemaal", en de media ons in alle staten van vreugde toevoegen dat de koopkracht verbetert met 1,5% voor ons allemaal, kunnen we toch eigenlijk niet anders dan in diepe gelukzaligheid weer terugzakken in onze bank. Maar is het wel zo?

ALLEMAAL, MAAR SOMMIGEN IETS MINDER

"Voor allemaal"??? Jawel toch, want de vermogensbelasting gaat naar beneden, de vennootschapsbelasting gaat naar beneden, en zelfs belooft men de inkomstenbelasting te verlagen voor wie daarvoor genoeg verdient. En dan wordt er een prachtig procentueel opgemaakt koopkracht-plaatje weergegeven, dat meldt dat de laagste inkomens er voor de

inkomstenbelasting circa 9 euro per maand op vooruitgaan, de modale inkomens 45 euro en de hoogste inkomens (van boven 80.000 euro) circa 110 euro of meer per maand.

Ofwel wie het besterft van de armoede krijgt precies dat meer dat nodig is om te voelen hoe arm zij of hij is. De middenklassen gaan erop vooruit, maar niet enkel door de inkomstenbelasting, wel vooral door de niet meegerekende vermogensbelasting, aangezien ze vaak een eigen huis hebben, waar daarnaast ook nog hypotheekaf trek op zit.

Binnenhof, The Hague, 20180813 (Foto: Gilbert Sopakuwa flickr CC)

En die hoogste klassen, die duidelijk niet genoeg hebben, krijgen ook nog het voordeel van hun **dividendbelasting** (want de aandelen staan heus wel in het buitenland geparkeerd) en de voordelen op hun dure elektrische auto die alleen zij kunnen betalen. En om te benadrukken wie met "allemaal" bedoeld wordt, wordt **voor iedereen de BTW op de basisbehoeften verhoogd van 6 naar 9%**, oftewel, de echt arme mag zijn 9 euro inleveren om er de verhoogde prijs van het brood mee te betalen, terwijl de rijkere daar niets van voelen.

VAN DE ENE HELFT VOOR DE ANDERE HELFT

Tja, is dat erg? Als je in je villa woont en je overbuurvrouw is een lieve alleenstaande moeder met 2 kinderen, die voorbijfietst als jij je Tesla van de oprijlaan afrijdt, is dat dan op zich een probleem? Op zichzelf niet, nee. Je glimlacht naar elkaar, wuift zelfs misschien even, en niks aan de hand. Een verschil weten is niet hetzelfde als er een hekel aan hebben.

Moraal is er niet meer mee gemoeid in Nederland, de opdeling in *haves* and *have nots* is algemeen aanvaard goed, en dus roept **Mark Rutte** blij ‘Ons allemaal’. Als wij met elkaar allemaal samen zouden aanvaarden dat het is zoals het is en dat als een natuurtoestand zien die we nu eenmaal onszelf aandoen, wie zou er dan iets te klagen kunnen hebben? Maar doen we dat? Ik denk dat ons nieuwe kabinet maar al te bang is dat we dat eigenlijk niet doen.

‘Van ons allemaal, voor ons allemaal’ houdt niet meer in dan de aankondiging dat de rijkste helft van dit land opnieuw bereid is de armste helft uit te kleden

De Miljoenennota van Prinsjesdag 2018 bulkt van de mooipraat die in *Fahrenheit 451* van **Ray Bradbury**, *Brave New World* van **Aldous Huxley** en *1984* van **Orwell** zo genadeloos werd aangeklaagd: ‘Van ons allemaal, voor ons allemaal’ houdt niet meer in dan de aankondiging dat de rijkste helft van dit land opnieuw bereid is de armste helft uit te kleden, oftewel in plaats van ‘van allemaal, voor allemaal’ geldt voor dit kabinet ‘van de ene helft, voor de andere helft’.

De aangeprezen koopkrachtverbetering houdt niet meer in dan de mededeling dat de armeren en minder succesvollen op nog grotere achterstand worden gezet in de ratrace. Als je 9 euro meer krijgt, gaat het wat moeilijker dan dat je die 45 euro of die 110 euro meer had gekregen.

En zo mogelijk nog veel schrijnender is het voor die lieden die Jesse Frederik (op 24-8-2017) zo genadeloos scherp schildert bij **De Correspondent**: voor die 550.000 die diep in de schulden zitten, of die andere minstens 100.000 die zelfs voor hun armoe op de loop moesten gaan, waar helemaal niets voor gedaan wordt, gaat het nog wat slechter. Niet dat ik zou beweren dat die zogenaamde zelfstandigen en flexwerkers (zie het artikel van Investico in **De Groene Amsterdammer** van 19-9-2018) het zo goed hebben. Ik bedoel maar: het kan zelfs nog slechter.

LIEGEN OP DINSDAG

En? is dat een reden voor morele verontwaardiging? De meerderheid van dit land vindt van niet, en steunt dit beleid, ze zijn zelfs blij, want ze gaan ‘allemaal’ vooruit. En, ach, ik zou in die blijheid ook willen delen, maar er is één ding aan het hele verhaal dat me echt niet zint, en dat is iets kleins uit een ver verleden: **de moraal van het verhaal**.

Want is het verkoopbaar, in overeenstemming met de eigen integriteit, als je mensen een verhaal voorhoudt waarvan je heus wel weet dat het niet waar is, dat het in flagrante tegenspraak met de werkelijkheid is? Getuigt het van enige ethiek om te roepen “van ons allemaal, voor ons allemaal” **terwijl je weet en ook keurig voorreken hoe je het bij de onderste lagen gaat halen en aan de bovenste laag gaat uitbetalen**? Is het eerlijk om te zeggen dat de zekerheid voor iedereen is toegenomen terwijl je juist bezig bent alle **flexwerkers en ZZP-ers** in onzekerheid te storten?

Moraal is geen kwestie van zakelijkheid; wel van goed fatsoen

Is het in goed geweten om te zeggen dat de koopkracht voor iedereen erop vooruitgaat, terwijl je willens en wetens de achterstand van de armsten gaat vergroten en gaat stelen uit de staatskas om de dividendbelasting van de rug van de rijken te halen? Natuurlijk, **Dijkhof** loopt misschien nog wat op de muziek vooruit, maar als zijn **voorstel om de armen in juridische getto's** op

te sluiten iets onthult, is het wel dat het de echte intenties van deze begroting weergeeft: van gewetensbezwaren heeft men hier geen last meer.

Natuurlijk, in de journalistiek is het geen **bon ton** om te spreken van de immoraliteit van de politiek. Dat doet men niet, dat zou onzakelijk zijn. Maar moraal is geen kwestie van zakelijkheid; wel van goed fatsoen. Deze regering vervalst willens en wetens het beeld van de werkelijkheid die ze de bevolking gaat opleggen. Ze stelt het gemoed gerust van de middenklassen, die stilletjes hun spaarcentjes ophopen. 'Kijk niet om de hoek, mensen, aan die armen kun je toch niks doen, tel je centjes en wees blij'. De moraal sterft door dit vervalste beeld overeind te laten.

De journalistiek heeft niet alleen de plicht tot waarheid, ze heeft de verdomde plicht tot moraal

De **journalistiek heeft niet alleen de plicht tot waarheid**, ze heeft de verdomde plicht tot moraal. En dat is in dit geval duidelijk aan de kaak stellen hoe een regering te kwader trouw handelt en zich daarvan bewust haar intenties probeert weg te stoppen achter een regelrecht bedrieglijke voorstelling van zaken. Een journalistiek met geweten is er een die deze schandelijke politieke praktijk aan de kaak stelt: laat het zien!

Dit is een gastbijdrage. Een Apache-lezer levert met dit stuk een bijdrage aan het maatschappelijk debat. De auteur schrijft in eigen naam en is verantwoordelijk voor de inhoud van de tekst. Zelf een bijdrage insturen, doe je hier.

AUTEUR: MAARTEN VAN DEN OEVER

1 oktober 2018

Het dorp

Geen idee waarom altijd regen je moet begeleiden als je het waagt op reis te gaan naar die gebieden die wij in Nederland als het buitenland , i.c. Canada, betitelen. Het goot!! Uitgebreide discussie tussen Bram en mij in de auto over de bestaansmogelijkheid van een Brussel centraal naast een brussel Midi. We waren het hartgrondig eens over het feit dat we het oneens waren en ik hoefde terplekke niet eens toe te geven dat ik ongelijk had; kwam ik even mooi weg!!

Afgezet voor de deur van ons verblijf voor 1 nacht op honderd meter voor Brussel Midi, waarvan we het bestaan veronderstelden maar die we niet konden zien door de ostentatieve aanwezigheid van een aantal gekleurde medelandgenoten (is 'gekleurd nu discriminerend of niet, maar dan moet ik wel zeggen dat ze niet gekleurd zijn terwijl ze dat wel zijn; het probleem van de politieke correctheid in al zijn diepgang (ahum); als je de denktrant van de huidige politici volgt zeg je dat ze niet gekleurd zijn, en als je zegt dat ze dat wel zijn is dat feitelijk ook zo maar politiek ben je niet correct) . Hoe dan ook, we kwamen binnen.

Geen idee waarom altijd regen je moet begeleiden als je het waagt op reis te gaan naar die gebieden die wij in Nederland als het buitenland , i.c. Canada, betitelen. Het goot!! Uitgebreide discussie tussen Bram en mij in de auto over de bestaansmogelijkheid van een Brussel centraal naast een brussel Midi. We waren het hartgrondig eens over het feit dat we het oneens waren en ik hoefde terplekke niet eens toe te geven dat ik ongelijk had; kwam ik even mooi weg!!

Keuring door Miek, maar was echt stik mooi en goed afgewerkt appartement.

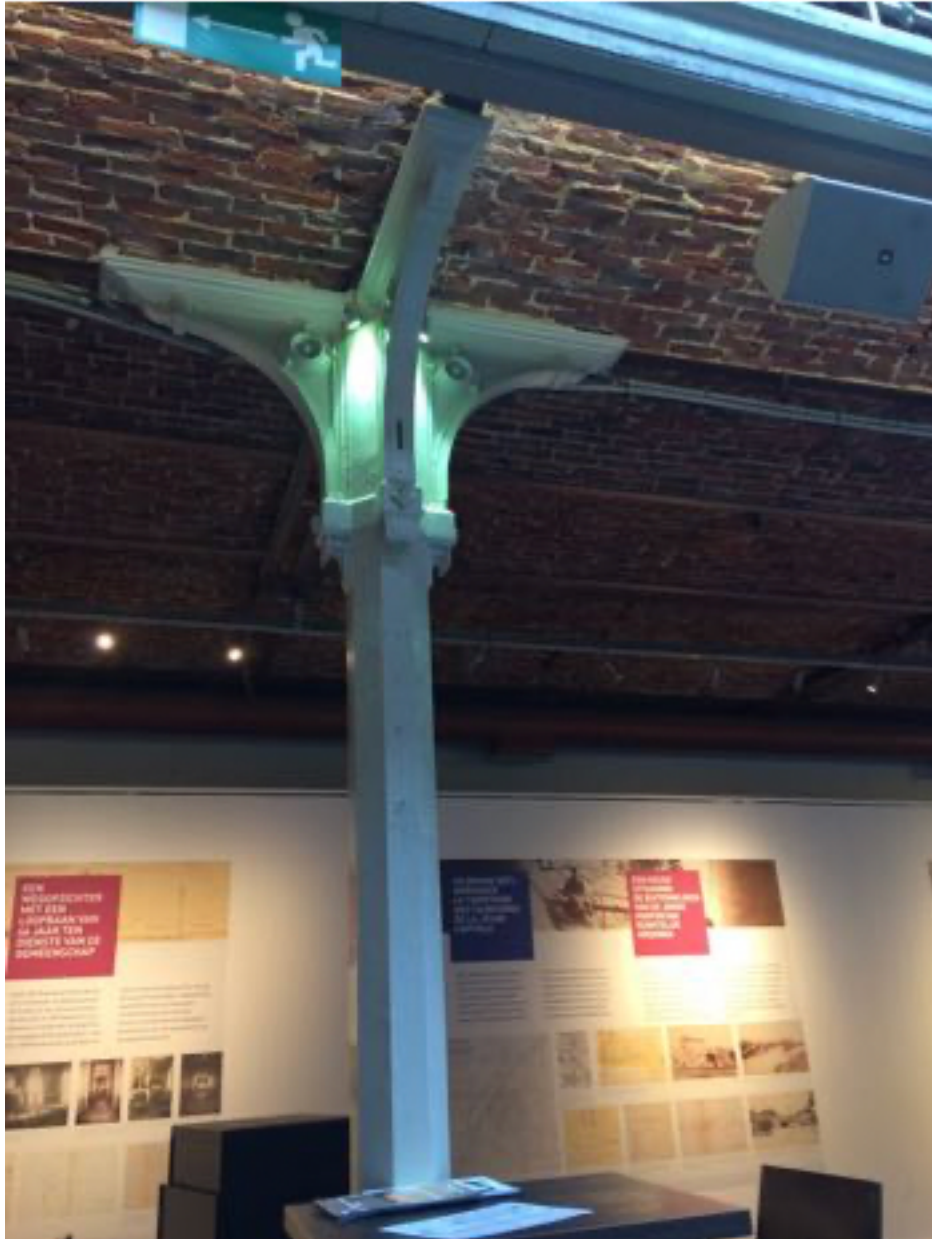

Geheel in noord-afrikaanse stijl, maar daarin stijlvol.

Dan op naar de marollen, cafeetje in, was leuk, maar we waren te ongedurig en dus naar een ander groter cafe dat we nog kenden tegenover de handelsbeurs:

Hartstikke mooi he, maar het was wel mooier geweest als ze niet die idiote opleukdingen erin geflanst hadden, want dit gebouw heeft karakter (was een oude markthal voor vlees- en groentehandel - weggehygieend dus), Het cafe erin is leuk, in handen van de overheid, en daarom dus voorzien van beroerde service, en als gevolg daarvan van te weinig bezoekers. Kijk ens naar de details en dan begin je te begrijpen hoe mooi de structuur van een gebouw kan zijn (dat wilden ze bij het centrum Pompidou in parijs ook laten zien, maar dar is het gebouw alleen nog maar structuur geworden)

De poot is voorzien van een vouw op de kop, waarin een stalen poutrelletje valt, waarmee de kleine booggewelfjes geschraagd worden; fraaie oplossing van die jongens uit de negentiende eeuw.

Afijn, terug naar het appartement, bed in rollen, en dan, voordat we echt wakker waren al hollen naar de trein. Goede plek in het vliegtuig (vooraf geregeld) en alles liep op tijd en op rolletjes.

Aankomst in bloedheet Montreal. Dat was dus een vergissing van de weergoden want wij waren alleen voorzien van winterkleding, en konden dus eigenlijk beter zo weer terug het vliegtuig in.

Maar Kevin en Deborah stonden ons op te wachten en dat ging dus niet, en dus naar de auto. Nu ja, auto kan je zo iets niet noemen (zag juist op het nieuws van de BBC dat de president van Ford, die die dingen waar wij in moesten steeds meer wil gaan maken, het ook geen auto's noemt maar SUV's of pick-ups) Wij gingen dus een Ford F150 in door het beklimmen van de zijkant en dan min of meer naar binnen te rollen (Miek begreep eerst niet hoe ze daar tegenop moest klauteren). Zo een ding is een soort uitvergroete bestelwagenvoorkant, die na vier ruime zitplaatsen nog voorzien is van een bak van 2 of 2,5 meter bij 1,5 meter, die absoluut nutteloos is en er eigenlijk alleen voor de macho-impressie wordt aangehangen. In onze tijd in Canada heb ik daar wel wat over geleerd. Deze dingen worden utility aangewreven omdat ze daar vanuit de historische oorsprong eigenlijk voor bedoeld waren. Maar op een of andere manier zijn ze in milieus van oranje-gehaktballen-vettejus jongens heel populair geworden als zijnde verweven met de romantiek van dikhuidige vrachtwagenchauffeurs. Gevolg: vier veel te grote wielen, een bak waar je nauwelijks in kunt laden omdat die te hoog zit, een veel te grote motor (meestal 5,7 liter of groter) die zuipt als een otter en door toevoeging van uitlaten en diameters daarvan enorm veel herrie maakt (je hebt ook nog idioten die gaten in de pot maken om het volume wat op te voeren), een vering die nergens op slaat en een waanzinnige inefficiëntie in het interieur: wat dacht je van een console tussen bestuurder en passagier van een halve vierkante meter?? Die dingen zijn dus populair en als het aan Ford ligt worden ze nog veel populairder. Er zijn sommigen onder onze menselijke soort die het verbaast dat deze dingen vervuilen, zeker als juist deze dingen veelvuldig gebruikt worden voor verkeer op de grote weg. Maar wij horen dus niet bij die 'sommigen' en de smog, die we al snel tegenkomen in Montreal, is zwaar verbonden met de aanwezigheid van deze niet-lieve gif spuiende monsters.

Kevin, onze vriend die we bezoeken, is opgetogen over zijn exemplaar (is feitelijk van zijn baas maar hij rijdt ermee). Als autofanaat is hij nu eenmaal dol op alles wat auto-isme is, en dus begrijpen we dat. Hij vertelt ook dat ze daar in Canada een excuus voor hebben bedacht: groot, zwaar en sterk zou helpen in tijden van sneeuw en ijs. Dat het omgekeerde waar is, zoals bij allerlei autotests in Europa en op de Tv bewezen is, namelijk dat kleine 4-wheeldrives het veel beter doen dan grote in de modder, hebben we maar niet gezegd: die grote zijn toch veel te leuk, en dan zijn er tijden dat het niet gewenst is dat je je gelijk haalt.

Dus met veel broombroom naar Hochelaga, de wijk waar ze wonen. Daar is het leuk, dat staat vast. Eindeloze rechthoekige woonblokken van vierkantige huisjes in drie lagen met wenteltrappen tegen voor- en achtergevels. Het is kennelijk ooit aan vaste maten gebonden geweest, want de oerblokken hebben zowat allemaal dezelfde maten, maar in de loop der tijden zijn bewoners begonnen daar van alles tegenaan en achter te plakken, zodat er een veelheid aan vormen is ontstaan rondom de

binnenruimte van de blokken. Op die binnenruimte staan auto's oude en nieuwe door elkaar, sommige al jaren niet gebruikt, en daartussen staan dan elektriciteitspalen.

Nu, die elektriciteit in Canada, dat is een verhaal apart. Wat je dus ziet als je uit een raam naar de binnenplaats kijkt is een houten scheefgezakte paal, waarvan je je afvraagt waarom die niet omvalt. Rond de voet van die paal hebben ijverige knutselaars, die blijkbaar diezelfde vraag hadden, beton gegoten, maar zuinigjes, zowat driekwart meter hoog. Dat is niet genoeg voor een paal van een meter of 6, en wat ze dan doen is de elektrische verbindingen met de huizen gebruiken om de paal recht te houden. Dat gaat als volgt: je verbindt de draad eerst boven aan de paal, en die trek je dan naar het betreffende huis, waar je dan een spijker of schroef in de muur slaat met een wielkje eraan; je trekt de draad door het wielkje, tapt hem af voor het huis, en trekt hem dan aan, zodat door de elektriciteitsdraad de paal wordt rechtgehouden. Zo ongeveer als de stagen van een bootmast. Vervolgens krijg je dan zo natuurlijk een wirwar van palen en draden en waan je je weer volledig terug in Afrika.

En dan denk je: elektriciteit is hier niks. Nu, dat is dan de vergissing van de eeuw, zoals Kevin me uitvoerig duidelijk maakte. Elektriciteit is in Canada alles en kost niks, of toch heel weinig. Dat laatste komt door de overvloed aan natuurlijke krachtbronnen, door de verschillen in waterniveaus. Ze hoeven weinig te investeren en in de centrales geen vuile energie te gebruiken, en als je dan ook geen geld of toch erg weinig in de infrastructuur steekt blijven de kosten laag. Gevolg: er bestaan niet eens gas- en olietanks: alles gaat elektrisch. Koken, verwarmen, zelfs de barbecue. Gevolg daarvan natuurlijk de overvloedige aanvoer van energie slorpemde monsters, zoals enorme wasmachines, enorme elektrische spiraal kookplaten, een overvloed aan elektrische radiators en een fors gebrek aan isolatie (want die radiators worden er gewoon tegenover opgevoerd, en dat houdt wat in bij de gebruikelijke wintertemperaturen tot 40 graden onder nul). Elektriciteit kost weinig, te weinig, en water is gratis, dus vervuilen daarvan mag ook volop en dat wordt dan ook volop gedaan, want rioolrechten e.d. zijn ook onbekend.

Het grote voordeel van al dat schoon opgewekte elektriciteitsverbruik is natuurlijk wel dat er geen vervuilende centrale verwarmingssystemen zijn, en geen vervuilende kooktoestellen. Maar de Canadezen compenseren dat gebrek aan vervuiling weer door bij hun wekelijkse bezoeken aan hun chaletjes daar uitgebreid hout te verstoken, niet enkel voor de verwarming en de barbecue maar ook voor het opwarmen van de populaire jacuzzi's, en die stook is vele malen meer vervuilend dan de gewone kooktoestellen.

Nu, onze intrede in Hochelaga en het huis van Kevin en Deborah was vrolijk

Dit zijn ze, enthousiaste jonge honden in het wilde Canada.

En ze zijn ontzettend aardig maar behept met een overmaat aan typisch frans organisatorisch anarchisme. De eerste dag de beste, op zaterdag, liepen we met hun naar mededeling van Kevin wel 10 kilometer, maar helaas door dezelfde stukken meerdere keren te lopen door de lichtelijk chaotische routeplanning. Wat je ziet is dan vooral het kille zakenhart van Montreal en daarom heen het schattige Chinatown, de St Paul Avenue met de toeristenmarkt, en die verdomde hoge toren waar we in moesten om van bovenaf Montreal te overzien, dat helaas in een smog wolk was verdwenen.

Maar goed, om te bewijzen dat zelfs wij soms enigszins (d.w.z. gedeeltelijk) in een kader te passen zijn deze foto, waarbij opvalt dat het kader precies naar de heuvel gekeerd staat waar nu juist geen smog hangt.

Maar plezier hadden we er wel, op dit vrijwel lege terrasje dat naast zo een typisch dikkenekkenrestaurant zit. (“dikke nekken” is algemeen beschaafd belgisch voor mensen die op restaurant gaan uit prestigeoverwegingen en niet voor het eten).

Kunst is een eerste opvallende noot in Canada: de mensen barste van de creativiteit en de levensvreugde en dat zie je in allerlei vormen en overal. Hieronder een paar wat meer officiële uitingen daarvan:

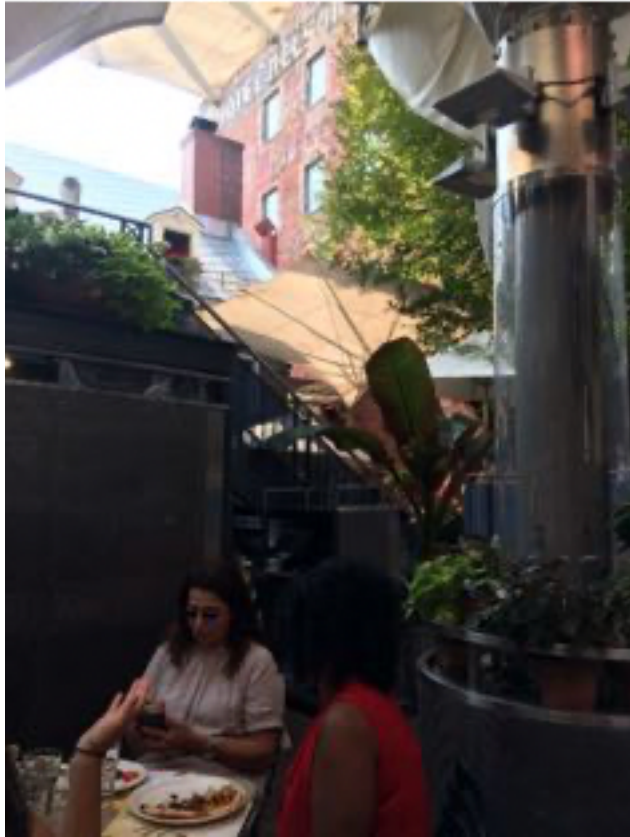

Zondag naar de markt. Leuk, grote open versmarkt waar we heerlijk aten. Er is daar werkelijk alles te krijgen, terwijl je in het zogeheten zakencentrum praktisch niks fatsoenlijks kunt krijgen, een toestand die we ook in de andere canadese steden zouden gaan tegenkomen . En niet te vergeten gaan eten bij Nelson bij St Pauls, waar we voor het eerst die rare parasollen zagen.

De parasol is een omgekeerde paraplu waarvan de steel is verwijfd tot een buis waardoor het regenwater dat in de parasol valt naar het riool wordt geleid, praktisch en fraai.

Het rare is dat die levensvreugde in schril contrast staat met de historische repressieve dominantie van het katholicisme, zoals je die ook kunt aflezen uit de dominerende kerk op St Paul (er zijn echt overal daar kerken, maar ik vind 1 afbeelding daarvan eigenlijk wel al bijna te veel).

Er is ontzettend veel te zeggen over de rol van het katholicisme in dit land, maar over dat onderwerp schreef ik al een ander boek. Laten we het hier maar houden bij de vaststelling dat wij geen Canadees konden vinden die daar niet vol wrok over sprak, variërend van de rol van de kerk t.o.v. kinderen, wezen, alleenstaande moeders e.a. tot de rol van de kerk in de pogingen van de liberale overheid om de fransen arm en ondergeschikt te houden. De gebouwen staan er vooral als gedenktekens van hoe dingen niet moeten.

Deze uit de kerk op St Paul wilde ik jullie niet onthouden. Zo zagen de Franse geestelijken de relatie tussen het handelskolonialisme en henzelf: de schepen brachten de kerk naar Frans Amerika.

Maandag deden we een poging om eens rustig aan te doen. Even naar de markt van Atwater aan het kanaal dachten we, en dat werd een zenuwslopende zoektocht van uren.

De Atwatersite met kano's waterfietsen, stalletjes etc. gewoon een plezieroord midden in de stad waar je vooral jongeren vindt.

Toen Deborah thuis kwam en meende dat we niet genoeg actief waren zijn we nog op trek gegaan naar de eco-expo, die ze op een eiland in de St Lawrence river hebben ingericht in de voormalige wereldtentoonstellingsgebouwen, en werkelijk fantastisch goed is maar wel alle aanbevelingen doet die de Canadezen zelf grootscheeps in de wind slaan.

En, om het geheel een beetje van de nodige ideologische saus te overzien, deze spreuk die je daar aantreft en mij uit het hart gegrepen is:

Dinsdag de huurauto oppikken en via Drummondville naar Quebec

Gezien in Drummondville: huizen zoals het oude glorieuze Canada van rond 1900 die bouwde.

In Quebec hadden we een prachtige locatie (zie hieronder) waarbij ik over het hoofd had gezien dat de toilet 'shared' was, tot grote ergernis van meik. Maar mooi was het wel.

En bij de verkenning van dat hotel kwam ik weer zo een grappig Canadees idee tegen, ofte wel waarom radiatoren eigenlijk overbodige onzin zijn:

Eerste verkenning: Miek smolt die eerste avond direct voor de geweldigste kerstwinkel die wij ooit gezien hadden:

Quebec is de iconische hoofdstad en het cultureel hart van het volk van de Quebecquois. En dat is een heel raar volk. De Quebecquois hebben als cultureel hoofdidee te willen zijn wat ze zeker niet zijn. Dat vergt wat uitleg, maar laat ik eerst in beeld brengen hoe ze zich dat ongeveer

Voorstellen:

Wat je hier ziet is een Franse lelie, een nummerplaatnummer, en de slogan " ik herinner mij", zoals die voor alle auto's in Quebec zijn voorgeschreven. Die lelies hoeven we verder niet te behandelen, want al na enkele uren Quebec kun je geen lelie meer zien; de lelie is in hun ogen het symbool van het Frans zijn. De spreuk gaat ook daarover: het is het opgelegde idee dat om authentiek en zichzelf te zijn de Quebecquois niets anders hoeven te doen dan zich hun Franse wortels en hun Franse cultuur te herinneren. Het idee van de heersende politieke elite van

Quebec is dat de Quebecquois ontheemde Fransen zijn die nu cultureel en politiek thuiskomen, en wel in een soort Frankrijk dat niet meer bestaat en ook nooit bestaan heeft, en in een taal, waarvan zij denken dat het Frans is maar die door geen enkele Fransman verstaan wordt. Ze willen terug naar een verleden dat er nooit was.

Uitzicht vanaf de esplanade op de rede van Quebec. Wat je hier voor je ziet is het brede stuk van de Lawrence rivier. Het smalle stuk, waar de stroming uit komt, begint rechts hiervan. Door de verbreding neemt de stroomsnelheid af en daardoor konden de oude zeilschepen van de

zeventiende en achttiende eeuw wel tot hier komen maar niet tot het latere Montreal. Toen dat door de komst van de stoomschepen wel mogelijk werd viel Quebec weg in economische betekenis en werd Montreal de economische metropool van Canada.

Na een paar sporadische Spanjaarden kwamen de Fransen inderdaad in het begin van de zeventiende eeuw (1608) aan op de plaats waar nu Quebec is, waarvan zij dachten dat het de plaatsnaam was, maar het indiaanse woord betekent "daar waar de rivier verengt". Die paar eerste kolonisten onder leiding van Champlain, sloten zich aan bij een van de strijdende partijen in de eeuwige indianenoorlogen, en wel de Huron omdat die de meeste huiden konden leveren,

en moesten daarom oorlog voeren tegen de Iroquois, de vijanden van de Huron.. Champlain wordt nog altijd geëerd omdat hij met zijn blote handen de chieft van de Iroquois om zeep zou hebben geholpen; tot zover het door Trudeau geuite respect voor de eerste volken, zoals de Indianen nu genoemd worden. Nu, die Fransheid was nogal van korte duur, omdat de Fransen het in Midden-Canada al snel moesten afleggen tegen de ongeorganiseerde vrijbuiters van de Hudson Bay Company

(zoals de naam al doet vermoeden voornamelijk engelsen) en in 1756 door de Engelsen op de Vlakte van Abrahams (net buiten Quebec) zwaar werden verslagen door geblunder van de franse bevelhebber en onderfinanciering door de Franse koning en daarmee hun Amerikaanse Nieuw Frankrijk verloren. Dus, voor de goede orde, er heeft maar ongeveer 150 jaar van de afgelopen 400 jaar koloniale overheersing een frans Canada bestaan. Daarvoor bestond vooral gedurende minstens 5000 jaar indiaans canada, daarna gedurende 300 jaar engels Canada. En al tijdens dat bestaan van het franse canada maar vooral erna was de opbouw van canada een zaak van de anglo-saxen, de stedenbouw werd geregeld op zijn brits, het leger was brits, de kleding was brits, en zelfs de politiek was helemaal brits. En precies daarin, in die eenzijdige opgelegde cultuur ,die hen verdrukte en ontkende en ook verarmde, vonden de franstaligen de bron van hun wrok, hun heimwee naar een verleden dat nooit bestond.

Ze zijn, om het in europese politiek-culturele termen te gieten, typische herstellere. Ze stellen zich een adeldom voor die puur fictief is en in een ver verleden is gesitueerd.. Ze zien zichzelf als onderscheiden van de rest van de wereld door een vorm van beschaving die met hun (overigens dus onbestaande) fransheid verweven is. In Quebec tref je dan ook een Museum de la Civilisation aan (in de ville basse) waarin uitvoerig uit de doeken wordt gedaan hoezeer de franse schilders, beeldhouwers, schrijvers en denkers van de franse kant eigenlijk de enigen zijn in Canada en a fortiori Quebec die terecht aanspraak kunnen maken op het etiket 'beschaafd'. Het is een rauw cultureel en politiek nationalisme dat soms ook bepaald ranzige trekjes aanneemt en waarvan de xenofobie een essentieel bestanddeel is. 'Nieuwe ideeën van buiten hebben alleen maar een destabiliserend effect'. Over mondialisering gesproken!

y years a closed society with its own ways. In the
enth century that society rapidly opened up to the
outside world, putting to the test a whole system
of traditional values held very dear. Modern
ideas, many imported from abroad, had a destabil-
ilizing effect. Torn between welcoming the new
and safeguarding the old, that society could
neither reject its ancestral ways nor accept new
ideas out of hand. It was to be a long struggle.

With hindsight it is fortunate that both sides,
the partisans of traditions and those of modernity,
at a question or opposition

In het museum leggen op een video een paar zich als culturele elite beschouwende dames en heren uit dat de fransheid niet alleen een kwestie is van bloedverwantschap die voorwaarde is voor de eigensoortigheid maar ook van binding aan de bodem en het landschapsgeheel van Quebec. De Quebecquois is dus niet alleen de enige representant van de beschaving, die eigenlijk gelijk is aan het weliswaar ingebeelde 'frans' zijn, maar ook deel van een soort die in bloedsamenstelling verbonden is met de bodem van Quebec. Bijna naar mijn idee wordt de Quebecquois gezien als een van Darwins zeldzame diersoorten die alleen kon overleven omdat hij zich als enige goed had aangepast aan de quebecquoise bodem . Het is net zoiets als het denken van het vooroorlogse verdinaso dat meende dat belgie en nederland moesten fuseren omdat het vlaamse ras qua bloed thuishoorde in 'dietsche' grond. Plantjes die alleen maar groeien waar ze thuis horen.

Nu, dat kunnen die andere 80 nationaliteiten die er in canada wonen dus in hun zak steken.

Je denkt dan natuurlijk dat dat enkel het idee is van een paar doorgedraaide streekhistorici, maar zo is dat niet. Heel Quebec-ville staat vol met standbeelden van allerlei 'beroemdheden en helden' die

dat meestal niet zijn. Neem Montcalm, de held van de slag op de vlakte van Abrahams. Deze suffe fransoos trapte in de meest doorzichtige val die er maar te bedenken is. De Engelse bevelhebber had een opvallend opzichtig verkenningsgroepje op de overkant van de rivier naar een zijde van Quebec gestuurd, waarop Montcalm inderdaad zo dom was daar zijn beste troepen heen te dirigeren, waarop de Engelsen uiteraard aan de andere kant van de stad aanvielen. Montcalm, gewapend met meer bravoure dan intelligentie, viel daarop met zijn weinige verdedigers ongeorganiseerd op de Engelse linies aan, die keurig in rij opgesteld binnen 20 minuten het Frans-schotse leger en heel Nieuw Frankrijk aan flarden schoten, inclusief Montcalm zelf.

Of neem Cartier, de eerste verkenners die de plek van Quebec ontdekt had en daarvan dacht dat het Canada heette (de indianen hadden hem die plek gewezen als de plaats van hun dorp, en dorp is in de taal van die indianen 'canada'), die was geen grote opbouwer van een kolonie, maar een simpele vrijbuiters die er juist niet in slaagde om een kolonie te stichten, maar wel voor dat stichten vereerd wordt, etc., etc.

Kortom, de Franse authenticiteit van Quebec is een mythe, en mythes zijn functioneel, want daaromheen kun je hele politieke stromingen opbouwen.

Dat is ook precies wat er vanaf de zestiger jaren in Quebec gebeurde. Binnen de liberale overheersende politieke stroming ontstond een eigenzinnige Quebec-stroming, die zich na een eclatante overwinning van de liberalen , in de jaren zeventig losmaakte van de liberale partij en tot tweemaal toe een referendum met als inzet afscheiding van Quebec uitlokte wat zij overigens beide keren nipt verloren. De Gaulle riep vanaf een balkonnetje in een vlag van franco-megalomanie 'Quebec libre' en de Quebecquois waanden zich op slag echte fransen. Het kostte Rene Levesque , de kopman van de afscheiders, weliswaar het politieke leven, maar binnen Quebec-ville werd die raciale en nationalistische francofilie overheersend als politiek concept. Niet verbazend overigens dat deze club zoveel aanhang kreeg want de Engelsen hadden ook hier, zoals zij elders ook pleegden te doen, zichzelf zwaar begunstigd ten laste van de lokale bevolking en dat droeg niet bepaald bij tot de vorming van vergevingsgezindheid onder de Quebecquois.

Maar gelukkig. De gewone Quebecquois heeft helemaal geen zin in al die politieke scherpslijperij. De mensen zijn uiterst aardig en vriendelijk en antwoorden gewoon in het Engels als ze denken dat je hun Frans (dat gewoon Quebecquois is en dus onverstaanbaar gehak) niet verstaat. Ze zijn, zoals eigenlijk vrijwel alle Canadezen doodsimpele rechttoe- rechtaan vriendelijke mensen. Tot het overdrevene toe. Denk niet dat je op een stoep in Canada zomaar een kaart tevoorschijn kunt trekken. Binnen no time kloppen er een of meer Canadezen op je schouder omdat ze je willen helpen. En denk dan niet dat je zomaar van ze af bent door 'jaja 'te zeggen , want als je na 10 of 30 meter niet de goede kant hebt gekozen volgt er een nieuwe onverbidelijke klopp op je rug, want dan

hebben ze je gevolgd om te zien of het goed gaat, en dan nemen ze je de rest van de route zowat bij de arm. Canadese vriendschap is onherroepelijk en onverbiddelijk: ze houden onvoorwaardelijk van je. Die directe open vriendelijkheid is de grote charme van dit volk. Ze praten niet met je om je leeg te kunnen plukken zoals Yanks, ze doen het ook niet om je uit te leggen hoe de wereld in elkaar zit zoals de Fransen, of om je te overladen met honend sarcasme zoals de Engelsen, of met de allergrootste achterdocht te onderzoeken of je wel echt bent zoals de Belgen, nee, ze doen het gewoon voor jou, omdat ze het leuk vinden met je te praten. Nooit vertoond!!

Afijn, dit begint teveel op een filosofische verhandeling te lijken, dus laten we eens kijken wat we eigenlijk deden in Quebec. Nu, de eerste avond weinig anders dan glazig uitkijken over die schitterende Lawrence river. De tweede dag gingen we op stap. Het musee de la Civilisation, de basse ville en onnoemelijk veel winkeltjes, galarietjes en een beroerd restaurant tot slot.

De tweede dag gingen we degelijker te werk: op naar het musee des arts (prachtig, maar van een Engelstalige wereld hadden ze nog nooit gehoord, en de enige aanwezige indiaan was er eentje die als uithangbord voor een tabakswinkel had gediend).

Toch wel mooi en ruim en een bewijs temeer van het provincialisme in de Quebecse kunstwereld. Sprekend daarvoor is de nog altijd zeer neerbuigende houding tegenover de éérste volken. Kijk hier eens de eenduidige koloniale en onderdrukkende houding van de kerk uit naam van de handel en de civilisatie:

In het hele museum is geen bijdrage van een indiaan te vinden, enkel als kleine concessie bijdragen van blanke kunstenaars die menen de indiaanse kunst te interpreteren.

En de kerk deed dat beleren niet voor niets , ze gaf er ook wat voor terug. In geval van geldelijke bijdragen gunsten (zoals in de tijd van de aflaten handel),

In geval van wangedrag van de kooplieden een flink pak op hun donder:

Maar wat een prima restaurant erbij!! Zo goed, dat ik vergat mijn gsm mee te nemen, waardoor ik er driekwartiertjes na vertrek hijgend en puffend voor terugkeerde.

De avond brachten we door in de cafetjes , tussen de muzikanten.

Op donderdag gingen we de kant op van de vesting, waar miek niks aan vond. Stommig geklets over veronderstelde heldendaden, die niks anders waren dan de afslachting van een aantal brave huisvaders, in de naam van een paar dikzakken in europese hoofdsteden. Wat ze veel

leuker vond was die verdwaalde kanonskogel , achtergebleven na de zoveelste slag in de stam van een boom tegenover ons hotel en daar nimmer of nooit meer uit te krijgen zolang de boom leeft.

Veel leuker was ook het bezoek aan de restanten van het gouverneurshuis onder de esplanade. Totaal vernield door de liberale aanval op het hart van de stad in 1920 waar het protserige kitschhotel Frontenac moest komen, werd het uit de Franse tijd stammende gouverneurshuis

letterlijk onder de grond geveegd, maar in het kader van de Je me souviens campagne is het daar nu weer schielijk onderuit gelepeld en kun je het bekijken.

De puist van kitschhotel frontenac midden op de heuvel van Quebec centre.

Vooral wonderlijk daarin is het historisch vroege alternatief voor de ijskast in het gouverneurshuis, dat ik je hierna laat zien:

33

Milieuvriendelijk en effectief!!

Ook bezochten we het parlement. Dat 'het' moet je niet al te letterlijk nemen. De Quebecquois vinden dat 'het' en de gids van onze rondleiding had het dan ook zonder blikken of blozen over het nationale parlement. Hij bedoelde daarmee dat wat de Quebecquois betreft Canada niet bestaat of minstens niet relevant is. Het parlementaire systeem van Quebec is geënt op het Britse systeem, wat ze natuurlijk niet graag toegeven. Het curieuze aan het politieke gebeuren is dat het systeem zeer democratisch werkt en de Quebecquois-politici over het algemeen sociaal en ethisch vooruitstrevend zijn. Dat komt omdat hun oorsprong ligt in de emancipatie van de verarmde Franse bevolking, maar ook omdat ze zich verzetten tegen de verwoestende werking van het liberalisme in de stedenbouw, de gezondheidszorg en het verkeer. Over dat laatste zullen we het bij Toronto-stop hebben. Het parlement is de trots van Quebec, niet zozeer als gebouw, ook al is dat prachtig, maar als stem van de gewone man. Dat idee van de stem van de gewone man te zijn maakt ook dat het Quebecciaanse nationalisme niet zozeer eng en xenofob is geworden zoals die cultureel-politieke elite die je in het Musée de la Civilisation ziet zou willen. Toen in Montreal (ook deel van de

deelstaat) de arme Franse meerderheid die in de verdrukking zat de Engelse elitaire minderheid, die de stad haast wurgde, wist te verjagen bloeide Montreal helemaal op en werd het een wereldstad van betekenis, waarin alle nationaliteiten van de wereld rondhuppelen. De Franse nieuwe heersers van Montreal wisten en weten maar al te goed dat eng politiek nationalisme hun stad geen toekomst geeft en omdat hun stem in heel Quebec zo belangrijk is , is de Quebecquois politiek beheerst door een vorm van kosmopolitisch nationalisme (term die ik ontleen aan een artikel van Casper Thomas in de Groene van vandaag) . Ze zijn open en progressief en totaal niet xenophoob, maar nationalistisch (inderdaad: zie het Catalonië van heden)

Vandaar dan ook dat vrouwen-emancipatie echt niet aan ze voorbijging zodat voor 'Het' parlement die fraaie groep vrouwenstrijders stond, die meik bijna in de bronzen armen vloog:

Terug naar Montreal om Kevin te steunen die de marathon ging lopen, althans 10 km daarvan (de 42 km was vanwege de hitte verboden) . Volksevenement, grote lol, iedereen blij.

Daar hoort een medaille bij, want hij liep het uit ook (20 minuten achter de winnaar)

Die rand van de medaille bestaat (uiteraard) uit lelies), en let ook op het kruis in het midden; dat groene ding is de stralende groene heuvel van Quebec. En, oh ja, er staat ook nog een 10 op voor de kilometers waar het eigenlijk over ging. De kinderachtigheid van dit slukse gedoe is iemand kennelijk ontgaan.

En weer terug vielen ons weer die grappige huizen van Hochelaga op, soms wat scheef

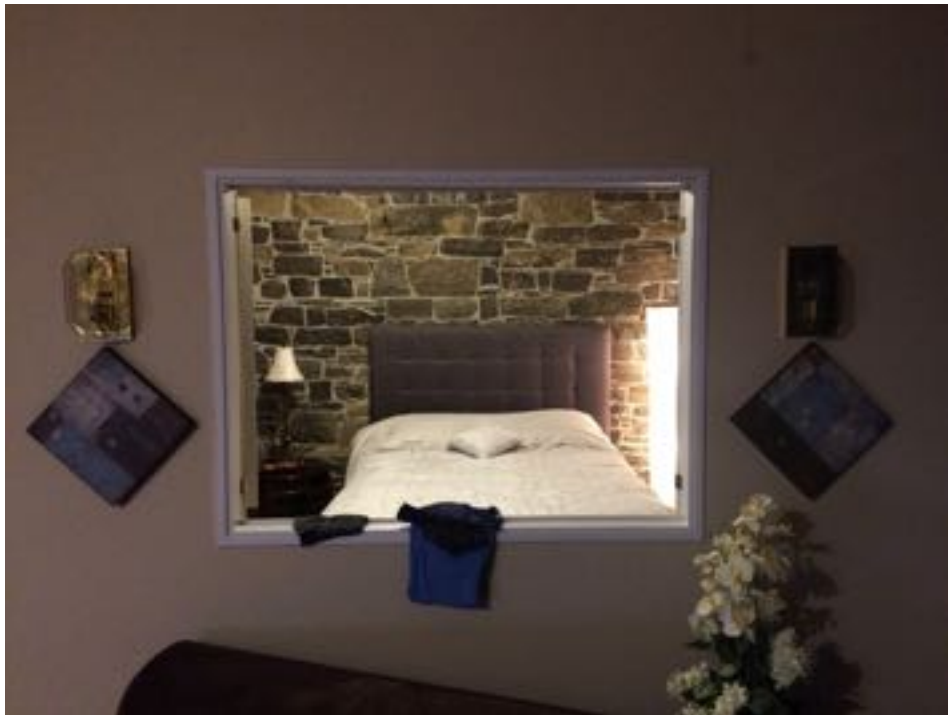
Soms alleen maar heel mooi

Dat geweldige leuke samenleven in Hochelaga komt ook doordat iedereen gewoon direct kan doen waar hij zin in heeft. Natuurlijk bestaan er de wetten van het kapitalisme maar daarbinnen kan, als je de absolute armoede tenminste weet te ontlopen, nog van allerlei leuks gedaan worden, zoals wat ze noemen 'garage sales' : deze chinese mama zet haar kinderen voor de deur met een stapel te verkopen spullen.

En dan op naar Kingston. Dat is van oudsher een legerplaats, maar wordt nu beschouwd als toeristisch. Heel mooi appartement, praktisch pal aan de haven en midden in het centrum

(geregeld door kevin)

Kingston is de plaats waar upper en under canada (stroomopwaarts van de lawrenceriver en stroomafwaarts van de lawrenceriver, d.w.z. ontario en Quebec) gescheiden werden en de counties werden bepaald. En je vindt er een reusachtige mooie treinlocomotief omdat het zowat de enige plaats in canada is waar de overheid de grote vijand van de auto, het spoor, wenst te tolereren

In de haven van Kingston, die pal voor deze trein ligt drijven plezierjachten in een brij van algen in een meer waar geen plant te zien is. Het verband van die algen met de noodgedwongen verbanning van het respect voor het spoor naar het kleinste plaatsje dat ze zo ongeveer konden bedenken is niet al te moeilijk te zoeken: de auto, die zowel het een als het andere veroorzaakte.

Kingston is 125000 inwoners groot, en heeft kennelijk alleen een piepklein centrumpje om het de mensen mogelijk te maken hun allergrootste ergernissen te verdrinken, want iets anders dan bars vind je daar eigenlijk niet, al hebben we er heerlijk gegeten.

Dan naar Toronto. Een inwonertal van 2,7 miljoen, en daarmee net wat groter dan de agglomeratie vancouver waar 2,5 miljoen mensen wonen. Van de 35 miljoen mensen van Canada wonen er 9 miljoen in dit soort grote steden.

Ons appartement op Wellington avenue

Toronto is de hoofdstad van het liberale model van Canada. Het is ook een uitstallingskast van de tegenstellingen die dit uit de negentiende eeuw stammende romantische denkmodel veroorzaakt.

Wij kwamen Toronto binnen via de straat waar ook ons appartement (ook weer geregeld door die onvolprezen Kevin) is, Wellington Avenue. Je rijdt dan eerst door die voorstadsjes met rijtjes vrijstaande huizen, kleine villa's en winkeltjes, en dan landt je plots niet op een versmalling van de highway maar op een verbreding, waarlangs zulke hoge torens staan dat je vanuit de auto niet eens de bovenkant kunt zien. Wellington Avenue is het hart van het zakendistrict en de kern van het kankergezwell dat Toronto heel letterlijk uiteen rijt. Het zakendistrict ligt in een

kader van zesbaansautosnelwegen dat midden in de stad is geplaatst. Om elkaar te voet te bereiken gelden lange wachttijden (de auto heeft altijd voorrang) en dan wordt je door een secondegewijs tellende meter gemaand naar de overkant te sprinten, wil je het tenminste overleven. Het menselijk wonen houdt precies daar op waar business is begonnen zich tot een kankergezwell te ontwikkelen:

Onder in die torens zit nauwelijks voor iedereen toegankelijk leven, want als er al iets publiek toegankelijk is, is dat ostentatief alleen bedoeld voor de zeer dikke nekken. Het zaken district is niet letterlijk dood uiteraard, want businesslife zal er heus wel draaien als een tierelier, maar stel je de huisvrouw voor aan het ene eind van wellington avenue die naar de groentemarkt van lawrencemarket wil; die mag eerst eens een half uur door de oprijzende torens door baggeren voordat ze weer in het echte leven landt en haar boodschappen mag doen. Of stel je de bewoner van de kant van de lawrencemarket voor die echt lekker brood wil, die mag diezelfde kruistocht maken om op kensingtonmarket eindelijk dat brood te vinden.

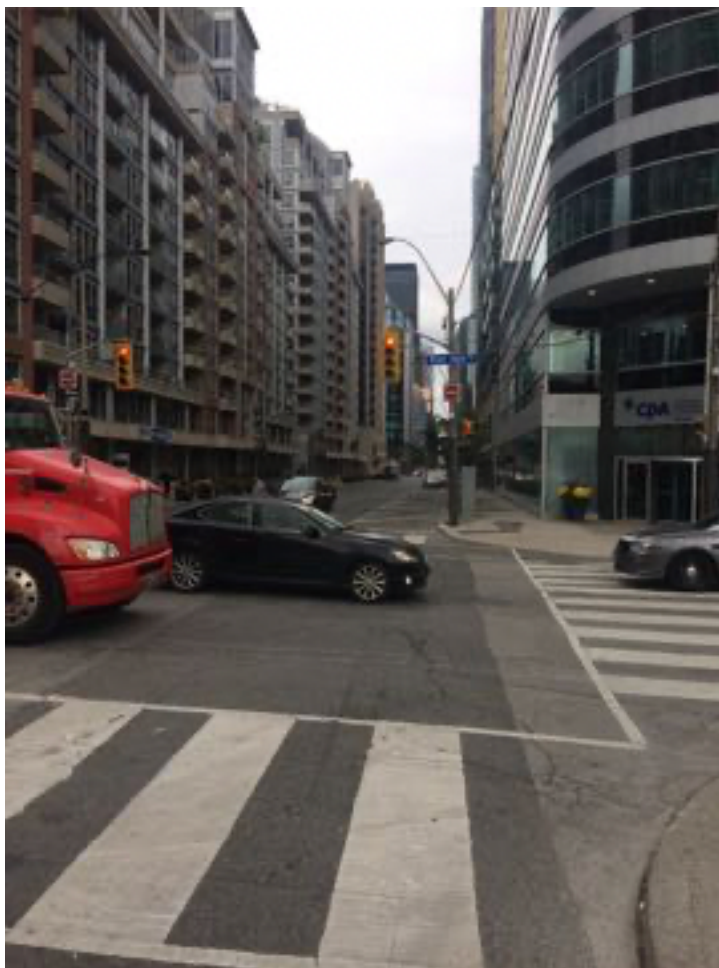

Lawrence market

En waar moet je heen om gezellig te winkelen of elkaar te ontmoeten? Naar het noorden naar Eaton mall en the Bay (bijnaam van Hudsington Bay Company, die ze wel zelf als naam gebruiken) . De plaatsing van dat zakencentrum, precies in het hart van de stad, heeft het leven uit dat centrum gerukt en er een kanker voor in de plaats gezet. Hadden ze, zoals in Amsterdam met zijn Zuid-as

bewust voor gekozen om de levendigheid van het hart te behouden en het zakendistrict aan de buitenrand te zetten, dan zou Toronto een geweldige stad zijn.

Wellington avenue, gezien vanaf het westelijke begin.

Wat ik nog niet heb duidelijk gemaakt wat de relatie is tussen het liberalisme en deze wantoestand. Canada heeft al sinds mensenheugenis een overheersend liberaal en ook liberaal- politiek denken, en dat leidt er onder meer toe dat men niet gediend is van gemeenschappelijke vormgeving van de samenleving. Gevolg is dat als er in het oude fort York (zoals Toronto vroeger heette) of in Toronto een ondernemer opdrukte die midden in het centrum een huis wil slopen om er een veel grote zakelijk gebouw neer te zetten dat moet kunnen, en de burgemeester zal ongetwijfeld met

voldoening stellen dat dat de gemeenschap geld in het zakje brengt. Maar dan komt de collega van die eerste ondernemer en die wil niet onderdoen, en dus een nog hogere toren naas die van zijn concurrent zette, etc. Het centrum begint daardoor dicht te groeien en vanwege de ideologie mag men niet denken in termen van stedenboukundige opbouw en dus gaat dat zo ongelimiteerd door en ontstaat het zakencentrum.

De vrijheid van handelen kan ook gemakkelijk omslaan in dwang en dat veroorzaakt die grote wegen. Want door de vrijheid van shell en Esso om via een afkoopsom de canadese overheid ertoe te brengen de spoorwegen systematisch achter te stellen is de gewone man wel aangewezen op de auto. En door het ontbreken van elke milieuoverweging (dat is immers ook een gemeenschapsgedachte) heeft het lang geduurd voordat de Canades overheid (die ook de parijse akkoorden heeft getekend) begon te beseffen dat ze een weg was ingeslagen die niet langer gevolgd kon worden al doen ze dat duidelijk niet graag. Tegenwoordig is de belastingheffing op auto's dan tenminste gekoppeld AAN DE cc'S VAN DE MOTER MAAR TEGELIJK ZO LAAG GEHOUDEN DAT HET GEEN EFFECT HEEFT (EN EEN HARLEY WORDT ZWAARDER BELAST DAN EEN 6 LITER PICKUP).

De zesbaanswegen die dwars door het hart van de stad heen en weer kruisen zijn de hele dag gevuld met eindeloze files en rijen auto's, die niet of nauwelijks gehouden worden aan milieuregels, waardoor het luchtklimaat natuurlijk het niveau van de moedwillige vergiftiging dicht benadert.

Verandert de canadese politiek in de recente postmoderne tijd niet alleen van inzicht maar ook van filosofie?? Helemaal niet natuurlijk: Wat men zegt is niet wat men doet, dat is de basis van elke politiek. Zo bracht de Devoir van 1 oktober 2017 (het grootste blad van Quebec) naar buiten dat de canadese overheid in al haar liberaal denken had besloten om Netflix zo ongeveer alle uitzendrechten van canada te verkopen inclusief die van de overheid (Canada heeft een BBC-achtig systeem van nieuwsvoorziening dat helemaal geen monopolie is). Uiteraard hadden de gezamenlijke hoofdredacties van alle media en van links en van rechts nog in datzelfde nummer van Devoir protest aangetekend in een paginagroot artikel, maar de minister had al laten weten dat te hebben voorzien en dat de redacties zich vergisten en het bijna monopolie van netflix een verrijking zou zijn, daarmee demonstrerend wat liberalisme eigenlijk heden ten dage is, namelijk de dictatuur van de winnaars in de markt.

Het punt is natuurlijk wel dat je je niet blind moet staren op het 'liberale' in de politiek. Onder al die zogeheten ideologie ligt het idioom van het dagelijkse denken, het cultuurframe dat veel belangrijkers is dan wat mensen in politieke termen allemaal uitslaan. Ik denk dat het dan ook heel waarschijnlijk is dat een groot deel van de politieke oppositie met een tegenovergestelde ideologie hetzelfde onwijze beleid tegenover netflix ook zou kunnen hebben gedaan. En Justin Trudeau, Canada's dandy-eerste minister, doorbreekt, net zoals zijn vader Pierre dat deed (zie het beroemde

sticky-incident, toen Pierre openlijk uitsprak wel eens een stickie te hebben gerookt) , vaak partijgrenzen in ingrepen die juist het cultuurframe vernieuwen, zoals bijvoorbeeld zijn toespraak tot de Verenigde naties van anderhalve week geleden waarin hij zijn spijt betuigde namens de koloniale tegenover de eerste volken; dat zegt buiten Canada niks maar is binnen Canada voor de meeste politici toch een moeilijk te verteren hap.

Het is binnen Canada de hoogste tijd voor een aanval op het cultuurframe waarin mobiliteit (de auto) de heilige koe is en de gemeenschap niet telt als factor van belang, en er zijn tekenen dat dat begint te komen. Hartverwarmend voorbeeld daarvan de Mosaic 2017 expositie in Montreal die we na Toronto zagen, waar jong en oud, zwart en blank, Indianen en gewone mensen bijeen kwamen in een lange vreedzame wandeling langs de schoonheid die daar met natuurproducten en platen was opgesteld, en waarin de gelijkheid en emancipatie van al die mooie aardse schepselen voorop werd gesteld. Een paar plaatjes:

Moeder aarde met al die lieve mensen ervoor. Er is hoop in Canada.

Okay, het mag toch niet blijven bij een indruk van Toronto als enkel een ontheemde stad. In Toronto zagen we de mooiste winkelmal die we ooit zagen, de Eaton Mall, via een boven - straatnivo-verbinding gekoppeld aan de Toronto-vestiging van de Bay. Enorm is ie ook, maar hij is vooral ongelooflijk leefbaar, gezelligheid alom, en met als toppunt de vlucht ganzen. Ik ga dat nu laten zien:

Leuke he, dat spontane creatieve grensdoorbreekende van de canadezen, dat blijft verrassen en daar word je vrolijk van.

En dan die schattige straatjes in die groene wijkjes om de kanker heen:

Met zijn bewoners die zo typerend zijn voor de vriendelijkheid van die straatjes en die je overal vindt:

De cureuilles (als ik het goed schrijf) zijn een eekhoornsoort die mensnabij leeft maar zich wel terdege verdedigt als het hem lijkt dat dat nodig is.

De leuke Kensington market met de chinese wijk, die nu door projectontwikkelaars bedreigd wordt

Jimmy's is niet de naam van de eigenaar maar van Jimmy Carter die binnen met een groot affiche is afgebeeld; heel goede koffie.

En of ze ook mooi kunnen bouwen in Toronto?? Nou.....:

En toen was het tijd voor Ottawa en Hull samen met Kevin en Deborah. In Canada hebben ze de chaletjesromatiek. Als je je wekelijkse bezoekje aan je chalet brengt ga je op bezoek naar de romantiek. Je waant je in een groot oerwoud, omringd door beestachtige indianen en stommige dieren die het vragen om doodgeschoten te worden en je gaat zwemmen in eindeloze stromen van schoon sprankelend water, de zon lacht je toe en je kunt doen wat je maar wilt zonder gestoord te

worden door de normen van de lastige menselijke maatschappij. Toppunt van liberalisme dus. Thorstein Veblen schreef in zo'n hutje de Theory of the leisure class over waarin hij een vernietigend bereld van de Amerikaanse liberale middenklassen wegzette. (Hij leefde zelf overigen wel als zo'n losgeslagen wild beest in het bos, tot ontzetting van zijn brave medeburgers en familie). Ons hutje zag er zo uit:

Op voorschrift van Deborah natuurlijk wel met jacuzzi. Dat is een met chloor gevulde grote warme badkuip waarboven alle vogels acuut doodvallen als de klep opengaat; Deborah en Kevin hebben er echt wel ingezet en zijn er niet eens in opgelost, wat me meeviel.

Het meertje ervoor en de huizen erom heen.

Ik gebruikte de term 'romantiek' natuurlijk niet voor niks. Dit is allemaal leugen en onzin. Dat chaletje van ons was in werkelijkheid een drie etages hoog gebouw dat in etages verhuurd werd. De burens zitten op 10 meter en het barst van de burens; het hele meertje ervoor is ervan vergeven. In

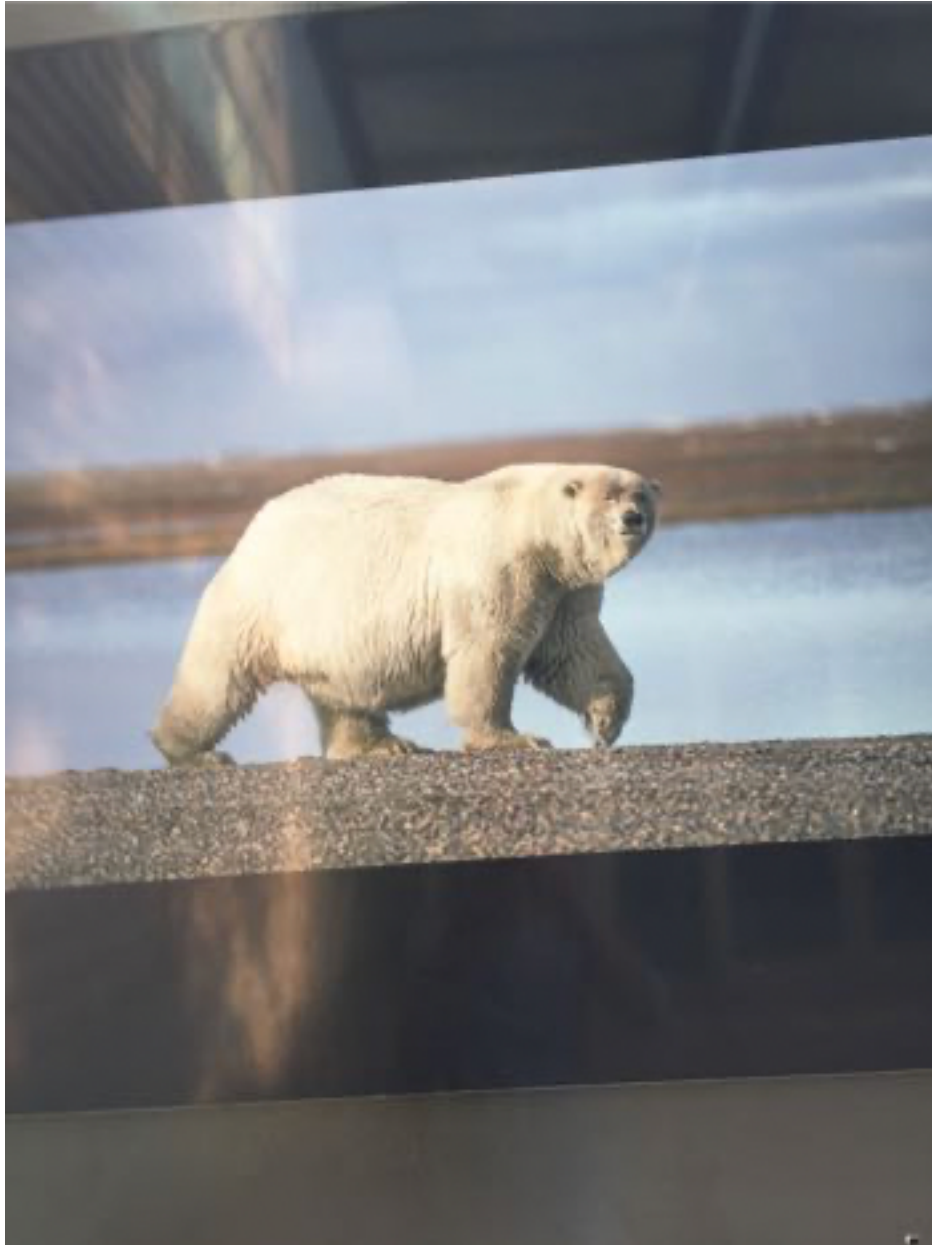
het meertje mag niet gezwommen worden, want dat zou natuurlijk met zoveel mensen eromheen tot de onmiddellijke dood van alle natuur erin leiden.

Kortom, de natuur en de afzondering hier is niet natuur en afzondering. Het is net zoets als Nederlanders die zich eindeloos blanke stranden voorstellen als ze naar zee gaan en dan tussen twee Duitsers en een stel Jordanezen (uit de Jordaan bedoel ik) hun eigen kuiltje van 1/2 bij 0,75 meter mogen graven op een eivol schevenings strand. Het is gewoon zelfbedrog, en de Canadezen doen daar tot grote schade van de natuur graag aan mee, verstoppen wekelijks op vrijdagavond en zondagavond hun hele wegennet om er maar allemaal tegelijk te kunnen komen en allemaal tegelijk er te kunnen weggaan.

Wij hadden het er heel gezellig hoor, het was gewoon leuk om te babbelen en in Hull uit te gaan eten. Hull is een bijzonder plaatsje. Tijdens de drooglegging was daar het hoofdfiliaal van Al Capone. Hull is namelijk het laatste Quebecois plaatsje voordat je Ontario, en in dit geval Ottawa, binnenrijdt. Hull is symbolisch. Wat er namelijk toen al gebeurde zegt veel over Canada. De US hadden hun drankverbod afgekondigd en de zich met hen verwant voelende Engelstaligen vonden dat een reden om dat ook te doen. Maar de Quebecois niet, integendeel die zagen kansen voor grote handel en pasten er zelfs hun wetten voor aan. Zo schoof de grens tussen niet en wel drinken op naar de grens tussen Ontario en Quebec, en die grens lag dus in het riviertje tussen Hull en Ottawa. Derhalve ontstond hier de grootste broeiplaats van alles wat God (en die was heel machtig in Canada maar hier niet) verboden had: drankholen, brouwerijen, bordelen, drugs en blues, het was alles in een oppervlak van enkele vierkante kilometers aanwezig. Hoewel de burgemeester van het kleine plaatsje al snel in de gevangenis verdween vanwege persoonlijk betrokkenheid in al deze liederlijkheid, bleef de bloei van dit alles doorduren totdat de Amerikanen inzagen dat ze het kwaad meer opfokten dan onderdrukten, Al Capone in de bak zetten en de drankverboden ophieven. Hull's explosieve periode markeerde dat Frans- en Engelstaligen elkaar moeilijk verdroegen, en dat kon niet zomaar opgelost worden, daarvoor was de politiek geen goed middel.

Nu is het niet zo dat ik het met Brel's somberheid eens ben, niet zozeer omdat die imbecielen misschien niet zo imbeciel zijn maar vooral omdat die filosofen gewoonlijk alleen maar ingebeelde wijzen zijn. Maar het is wel zo dat alleen besluitvorming dit niet kon oplossen. Daar zijn andere betere methoden voor, zoals die bijvoorbeeld van die beer die als ijsbeer vaak gebruikt wordt als symbool van Canada:

Het mooie aan die beer is dat geen echte (of misschien eigenlijk beter de enig echte Canadese) ijsbeer is, want deze beer is het kind van een grizzly ouder en een ijsbeerouder. De grizzly hoort bij Ontario, de ijsbeer vind je alleen in het koude deel boven Quebec. De liefde heeft hier verenigd wat ongeacht welk rationeel overleg niet had kunnen doen. Een waanzinnig goed idee!

Maarten van den Oever, Utrecht, 5-10-2018

3-12-2018

Tussen vrijheid en plicht: een gewetensonderzoek

Het drong bijna per ongeluk in mijn brein door: Fouad Belkacem was zijn Belgische nationaliteit kwijt, omdat hij ‘ernstig tekortgeschoten was in zijn verplichtingen als Belgisch burger’ (AD /Belga). Ik was verbluft. Wat er met Belkacem gebeurt, zijn wetenswaardigheden voor een rechtbankverslaggever, die de indrukwekkende optelling van diens straflijst (27 veroordelingen voor de politierechtbank en 9 correctionele veroordelingen) wel voldoende reden zal vinden voor het ontnemen van de nationaliteit.

Fouad Belkacem: nationaliteit kwijt (Foto: Apache)

Maar wat mij fascineerde, was dat merkwaardige motief: ‘Niet voldoen aan de verplichtingen als Belgisch burger’.

Hoezo? Omdat verplichtingen in de grondwet en de wet zeldzaam, zo niet uniek, zo niet onbestaand zijn. En waar ze staan, staan ze zeer verdoken, en dat is ook hier het geval. Want het gaat hier om artikel 23 van de Belgische grondwet, dat luidt:

Ieder heeft recht een menswaardig leven te leiden. Daartoe waarborgen de wet, het decreet of de in art 134 bedoelde regel, rekening houdend met de overeenkomstige **plichten**, de economische, sociale en culturele rechten, waarvan ze de voorwaarden voor de uitoefening bepalen...

PARKET-GENERAAL

Die plichten had **Fouad Belkacem** niet voldaan en dus kon hij zijn rechten niet meer mogen uitoefenen, zo luidt de kennelijke redenering van het Antwerpse Parket-Generaal.

Hierbij de tekst van artikel 24 van het Arrest van het vonnis met betrekking tot Belkacem:

24. Nationaliteit is een rechtsband die een individu als onderdaan verbindt aan een staat. Nationaliteit wordt traditioneel gezien als het juridische en politieke lidmaatschap van een persoon bij de bevolking van een Staat. Nationaliteit veronderstelt dus een juridische band tussen een persoon en een staat, waar een sociale binding aan ten grondslag ligt, een effectieve solidariteit van bestaan, belangen en gevoelens gehecht aan wederkerige rechten en plichten. Het is de juridische uitdrukking van het feit dat een persoon die de nationaliteit bezit nauwer verbonden is met de bevolking van de Staat, dan met die van eender welke andere staat. Een bevolking van een Staat bestaat dus, dankzij het begrip ‘nationaliteit’, uit staatsburgers aan de ene kant en uit vreemdelingen aan de andere kant.

Nationaliteit is een werkwoord. In die optiek bundelt de nationaliteit een aantal (lidmaatschaps)rechten waar – als tegenprestatie- ook een aantal plichten tegenover staan.

Het gebruik van de rechten van de Belgische nationaliteit zonder de plichten ervan te willen nakomen moet worden gesanctioneerd in de optiek van de wetgever: vandaar dat de bewuste wetsbepaling uit het WBN het expliciet heeft over verzuim aan de plichten als Belgisch burger (*eigen cursivering van het Hof*). Volgens het grondwettelijk Hof is dit een legitieme doelstelling. Het kan moeilijk worden ontkend dat in hoofde van verweerder sprake is van onvoldoende burgerschapsdeugd. De veroordelingen geven blijk van intolerantie, asociaal gedrag en een gebrek aan loyauteit t.a.v. de gemeenschap. Het hof stelt vast dat verweerder bijgevolg alleen of minstens in hoofdzaak geïnteresseerd lijkt in rechten die inherent zijn aan de Belgische nationaliteit. Het feit dat verweerder thans verklaart Belg te willen blijven, illustreert zijn gehechtheid aan zijn rechten en vrijheden (en de bescherming) ontleend

aan zijn band met de Belgische natie, maar dit doet geen afbreuk aan het feit dat hij de aan deze rechten corresponderende plichten veelvuldig en langdurig op de meest ernstige wijze heeft verzuimd.

Verder wijst het Hof erop dat de verweerder door zijn gedragingen (die resulteerden in definitieve strafrechtelijke veroordelingen) manifest blijkt heeft gegeven niet bereid te zijn om aan de verplichtingen te voldoen die uit het Belgisch burgerschap voortvloeien. Het is de combinatie van beide factoren die het Hof bestempelt als ontoelaatbaar en die de vervallenverklaring verantwoordt in voorliggende zaak. Maar kan dat? Kun je zeggen dat iemand aan bepaalde verplichtingen had moeten voldoen om burger te zijn op rechtmatige gronden? En wat dan? Had hij zijn buurman moeten omhelzen, knielen voor de verkeersagent op het kruispunt, cadeautjes moeten brengen naar burgemeester **De Wever**, wat had hij dan moeten doen? Ik kon me er geen voorstelling van maken, en ben eens in het onderwerp gedoken om na te gaan hoe dat zit met die ‘verplichtingen’.

GRONDRECHTEN

De grondwet van België kent, net zoals die van Nederland, eigenlijk alleen rechten, althans qua terminologie gaat het alleen daarover. Die rechten worden verdeeld in rechten die geassocieerd kunnen worden met negatieve vrijheid (‘vrij zijn van’) en rechten die geassocieerd kunnen worden met positieve vrijheid (‘vrij zijn om’).

Klassieke grondrechten geven aan waar men, en vooral de staat, vanaf moest blijven: recht op leven, vrije meningsuiting, vrijheid van religie en drukpers, gelijkheid voor de wet

In de Nederlandse rechten wordt ook het onderscheid genoemd van **Grondrechten** **Sociale rechten**. Klassieke Grondrechten zijn in wezen het product van de revolutie van de burgers van het eind van de achttiende en de eerste helft van de negentiende eeuw: eindelijk was men van de overheersing af en nu wilde men tegen elk soort overheersing beschermd worden.

De klassieke grondrechten geven aan waar men, en vooral de staat, vanaf moest blijven: rechten zoals het recht op leven, het recht op vrije meningsuiting, vrijheid van

religie en vrijheid van drukpers, de gelijkheid voor de wet. Ze zijn de klassieke uiting van het burgerlijk liberalisme, dat in de Franse revolutieperiode de overheersende kracht in de samenleving werd en haar individualistische optiek ten grondslag legde aan de nieuwe napoleontische wetten.

De sociale revoltes van het eind van de negentiende eeuw en de eerste helft van de twintigste eeuw zorgden voor de toevoeging aan de Nederlandse grondwet van iets wat 'Sociale 'grondrechten' is gaan heten: het recht op werkgelegenheid, bestaanszekerheid (= sociale zekerheid), recht op onderwijs. Het zijn de rechten die aangeven wat de burger terug mag verwachten van de overheid waaraan hij als burger bijdraagt (zoals het dus ook in dat artikel 23 van de Belgische grondwet staat). Deze rechten zijn vastgelegd maar niet afdwingbaar, de klassieke grondrechten zijn dat wel.

En precies dat afdwingen doet het Belgische gerecht nu in het geval Belkacem wel: hij moet bijdragen, het is zijn plicht.

Is dat afdwingen, die verplichting, nu zo wettelijk uitzonderlijk?

BURGERLIJKE PLICHTEN

Laten we het eens nalopen: wat voor burgerlijke plichten kennen we eigenlijk?

– De *dienstplicht*, die in Nederland sinds 1945 zeer omstreden is en was. Die lag daar heel moeilijk. Het fundamentalistisch denkende protestantisme verzette zich met de bijbel in de hand tegen de oorlogsverplichtingen: 'Gij zult niet doden'. En als iets de bedoeling is van een leger en militairen, dan is het wel juist dat 'doden'.

Toen het paternalistisch denkende kabinet **Schermerhorn**, met in zijn sporen het kabinet **Beel**, van mening was dat het haar plicht was 'de orde te herstellen' in *Indonesië* – wat een eufemisme was voor het nekoloniaal uitroeien van de opstand der autochtonen -, vond men daar niet genoeg vrijwilligers voor en werd in 1946 een wetsvoorstel ingediend om dienstplichtigen gedwongen naar de kolonie af te voeren om daar te sneuvelen, dan wel anderen te laten sneuvelen.

Nederland was en is niet dol op de dienstplicht

Tegenstemmen: niet alleen de *CPN* maar ook de drie christelijke partijen (*CHU*, *ARP* en *SGP*). Krachtige weerstand van religieus links, waaronder **Kees Boeke** met zijn *Werkplaats de Kindergemeenschap* richtten nadien de *WRI (War Resistance International)* op (= het gebroken geweeftje) dat aan de basis van latere anti-oorlogsacties van *IKV* en *Pax Christi* zou komen te liggen, en mede leidde tot de oprichting van de *Vereniging voor Dienstweigeraars*.

Nee, Nederland was en is niet dol op de dienstplicht.

– De *zorgplicht* is ook een bekende. De toepassing ervan is oneindig breed. Bekendste voorbeelden zijn bijvoorbeeld het niet passief mogen toekijken bij mensen in nood, en de opdracht de naasten te helpen als die behoeftig worden (maar die laatste variant is niet afdwingbaar). Sinds kort wordt de zorgplicht echter ook toegepast door toezichthoudende organen zoals de *AFM*, omdat die menen dat een bank die onbetrouwbare producten verkoopt zonder zijn klanten daarover goed te informeren, tekortschiet in zijn zorgplicht. Deze variant van de zorgplicht is dus wel afdwingbaar, en dus geldt dat in wezen voor heel het handelsverkeer.

– De *stemplicht*. Ook die is heel omstrede. Van oudsher lag het verzet bij de anarchisten die meenden dat kiezen niets anders dan bedrog en illusie was. Tegenwoordig is het meer het parool van een groot deel van de teleurgestelden in het bestuur die een recht op onverschilligheid eisen en dus liever niet stemmen.

Al deze vormen van wettelijke verplichting zijn nog gedragen door het overgrote deel van de bevolking. Dat geldt in veel mindere mate zodra het gaat om verplichtingen die nagekomen moeten worden om de gemeenschap te steunen, dat wil zeggen die mensen te steunen die afhankelijk zijn van de gemeenschap.

Dan is er snel verzet, en dat niet alleen bij belanghebbende burgers maar juist ook vaak bij belanghebbende liberale partijen. Voorbeelden:

– De *vaccinatieplicht*. Die is heel recentelijk zwaar ter discussie komen te staan. Voorheen lag het verzet tegen vaccinatie praktisch uitsluitend bij minime kleine groepjes in de *bible belt*. Maar nu ligt het verzet bij brede groepen burgers die de medische wetenschap niet vertrouwen, en daarnaast niet inzien waarom zij zouden

moeten deelnemen, terwijl de betreffende ziektes toch hen meestal niet raken maar juist andere groepen waar zij geen boodschap aan hebben.

Voor kwalen die epidemisch zijn is een zekere dekkinggraad vereist en dus is deze weigering tot participatie vanaf een zekere omvang gevaarlijk voor de hele bevolking. Maar in het geïndividualiseerde maatschappelijke klimaat van nu weerhoudt dat sommigen niet ervan om toch de vaccinatie te weigeren.

– ***Pensioenopbouwplicht*** is een plicht die door **Esther-Mirjam Sent** van de **PVDA** aan de orde werd gesteld in een artikel van 27 oktober 2018 in **Trouw**. Zij realiseert zich dat door het recht van onttrekking aan die plicht het hele pensioenstelsel op de tocht komt te staan, zoals dat voorheen ook dreigde met de ziekteverzekeringen. Het probleem is dat Nederland met zijn door liberalen geschapen wettelijke **ZZP**-optie de ruimte heeft geschapen voor grote groepen om zich te onttrekken aan de pensioenopbouw.

De plicht van burgers om bij te dragen aan de samenleving, is bepaald niet onomstreden. Is 'de gemeenschap' wel een door de samenleving gedragen idee?

ZZP-ers zijn meestal jong en krachtig en in de bloei van hun leven en voelen daarom zelf geen probleem, maar doordat ze niet meedragen aan het stelsel, veroorzaken ze dat het stelsel niet meer de oudedagsvoorzieningen kan dragen en zo een vergrijzende bevolkingslaag het slachtoffer wordt. Sent pleit dus terecht voor een wettelijke verplichting.

Kortom: de plicht van Burgers om bij te dragen aan de samenleving, is bepaald niet onomstreden. Is 'de gemeenschap' wel een door de samenleving gedragen idee? Vinden mensen eigenlijk wel dat het een uitgemaakte zaak is dat ze moeten bijdragen aan de samenleving? En, als ze dat niet vinden, is dat dan te rechtvaardigen?

ONGEMEENSCHAPPELIJK

Het is maar de vraag of er wel een eenvoudig antwoord op die vragen bestaat.

Wat is eigenlijk verplicht zijn? Dat is leven met een 'last', dat wil zeggen de opdracht rechtshandelingen te stellen, ofwel de opdracht gedrag te tonen, ook als dat niet gewild wordt. Vadertje staat die vindt wat goed voor u is en u dwingt dat ook te doen. **Kant** (bd 6, pg 82, vertaling MvdO) zegt daar iets behartenswaardigs over:

Een regering, die op het principe van de welwillendheid tegen het volk als een vader tegenover zijn kinderen opgericht zou zijn, d.i. een vaderlijke regering (*imperium paternale*), waar dus de onderdanen zijn als onmondige kinderen, die niet onderscheiden kunnen wat voor hen echt nuttig of juist echt schadelijk is, en die enkel uitgenodigd worden zich passief te verdragen, om, hoe ze gelukkig zouden moeten zijn zuiver van het oordeel van het staatshoofd, en, als deze dat ook zou willen, enkel van zijn goedheid te verwachten, is het grootst denkbare despotisme.

Voor de goede verstaander: de acties van een burger moeten niet voortvloeien uit de wil van de staat, maar door hemzelf gewild zijn. Maar moeten ze daarom niet de gemeenschap dienen? Kunnen wij ons als mensen eigenlijk permitteren ongemeenschappelijk te zijn; oftewel is de gemeenschap eigenlijk wel een misbaar onderdeel van onszelf?

Huxley, Orwell, Ray Bradbury, scheppers van *Brave New World*, *1984* en *Fahrenheit 451*, verketterden uitgebreid de dwingende staat. *Big Brother* is een schrikbeeld waaraan wij allemaal hebben bijgedragen als een te verafschuwen situatie. Maar als de staat niet dwingt, hoe komen we dan tot zorg voor elkaar, zoals **Plato** die in zijn tijd heeft verkondigd?

Minder romantische noties overheersten de staten van nazi's, fascisten en Sovjets: alles voor de gemeenschap, waarin de rol van het individu als individu geheel werd opgedoekt

Er zijn wat pogingen ondernomen in de negentiende en twintigste eeuw om het zichzelf aantrekkelijk maken van de gemeenschappelijkheid te stimuleren. **Thoreau** schreef zijn *Walden* om te bewijzen dat ook in isolatie en door zelfvertrouwen de mensen in *self-reliance* (op zichzelf bouwen) konden overleven als gemeenschap. **Frederik van Eeden** deed Walden als gemeenschap na in

Nederland met het idee dat de natuurlijke gemeenschap de oervorm van ons bestaan was.

Ayn Rand geloofde in een gemeenschap van puur egoïstische individuen die toch kon bestaan. Minder romantische noties overheersten de staten van *Nazi's*, *Fascisten* en *Sovjets*: alles voor de gemeenschap, waarin de rol van het individu als individu geheel werd opgedoekt. We zijn niet vrolijk geworden van de resultaten van al deze pogingen tot gemeenschappelijkheid.

VRIJE WIL

Onderwerping aan de gemeenschap lijkt niet de goede oplossing; paternalisme (zie Kant) is geen aanmoediging. Maar de vrije wil schiet nu, als het om het gemeenschappelijk belang gaat, tekort. Gemeenschapsvoorzieningen komen in toenemende mate op de tocht te staan, doordat steeds grotere groepen zich vrij voelen niet mee te dragen. Zonder de onderlinge solidariteit vervalt de gemeenschap tot gruis, en verkommert de vrede tot oorlog van allen tegen allen.

Uiteindelijk is er geen andere modus denkbaar dan een gemeenschappelijke wil die we niet als verplichtend voelen, omdat we die onszelf hebben opgelegd. En die wil zal alleen ontstaan als we de gemeenschap voelen als een deel van onszelf, zodat we die niet als een lot over ons heen hebben gekregen maar die zelf gekozen hebben.

Erkennen de Belgische gerechtelijke instanties, met die motivering van het beëindigen van de nationaliteit van Belkacem, dat participatie in de gemeenschap der Belgen een kwestie is van de wil om bij te dragen aan de verplichtingen?

En dan nu Belkacem. Die koos kennelijk niet voor het ondersteunen van de gemeenschap, zo zegt het vonnis, en het Parket-Generaal zegt daarbovenop dat hij dat wel had moeten doen. Waar we dus enerzijds vinden dat dwang betekent een afglijden naar Big Brother of Kants paternalisme, zeggen we anderzijds dat de bijdrage aan de gemeenschap door de wil van de burgers gedragen moet worden. Maar als het om Belkacem gaat, wordt die enige optie voor een democratisch land verbroken en wordt het bijdragen toch een plicht, en gaan wij ons tegenover Belkacem gedragen als Big Brother, dan wel als despotisch paternalist.

Dat voelt toch niet lekker!

Is het dan niet eigenlijk zo dat de Belgische gerechtelijke instanties daarmee, met die motivering van het beëindigen van de nationaliteit van Belkacem, erkennen dat participatie in de gemeenschap der Belgen een kwestie is van de wil om bij te dragen aan de verplichtingen? Of, verder gaand, is het dan eigenlijk zo dat je alleen lid van de gemeenschap kunt zijn, als je deelt in de wil van de gemeenschap en dus door dat delen in de wil ook daardoor verplicht bent?

WILSGEMEENSCHAP DER BELGEN

Dat zou grote gevolgen hebben. Als we aannemen dat iemand alleen lid van de gemeenschap kan zijn door dat te willen zijn, vervallen alle andere gronden voor nationaliteit. Kinderen zouden dan bijvoorbeeld na hun middelbare school een soort motivatieproef dienen af te leggen: ‘deel jij wel de waarden van onze gemeenschap, en ben je dan ook wel bereid om die met daden te steunen en lasten op je te nemen?’.

En immigranten, ongeacht of die op de vlucht zijn of alleen economisch komen shoppen, zouden bij binnenkomst al moeten getuigen van hun wil deel te nemen in de wilsgemeenschap der Belgen. Dat is Belkacem allemaal zeker nooit gevraagd, en ik betwijfel zeer of hij dat dan wel gewild zou hebben, en ik betwijfel dus ook zeer of je hem daartoe achteraf kunt verplichten.

Maar los van dat laatste is het dus de vraag hoe wij met die morele *verplichtheid* aan de gemeenschap moeten omgaan. Zonder de morele onderschrijving van onze gemeenschap kan die niet bestaan, maar met de morele onderschrijving sluiten we wellicht mensen uit. Dus is het beslissend hoe we onze gemeenschap definiëren.

Het verdragen en aanvaarden van de ander is een basiselement van onze cultuur

Het is een wilsgemeenschap, dat weten we nu. Maar wat willen we? Gemeenschap zijn op raciale gronden willen we niet, op gronden van afstamming en grond (*Blut und Boden*) is ook zacht uitgedrukt niet eerbaar. Op grond van cultuur een gemeenschap willen zijn, doet ons belanden in het kamp van de neo-nationalisten; in hen schuilt wel een element van waarde, want zij erkennen de facto dat het de

gemeenschappelijke cultuur moet zijn 'die ons verenigt'. Maar dan gaat het wel gevaarlijk worden, want in een *multi-culti*-samenleving zijn er nu eenmaal ook culturele trekken die ons scheiden, en waar we toch mee willen en kunnen samenleven.

Als we eenmaal erkennen dat we in een modern Europa een gemeenschappelijke multiculturele cultuur willen, dan maakt die wil deel uit van onze gemeenschapsmoraal; het verdragen en aanvaarden van de ander is een basiselement van onze cultuur. Kees Boeke schreef daarom al in 1938:

*Opent de grenzen, open ze wijd
Holland sta open voor alles wat lijdt
Zo is het vroeger altijd geweest
Zo is van oudsher de Hollandse geest*

*Als nu eens Jezus stond aan de grens
Zonder papieren, alleen maar een mens,
Zoudt gij hem zeggen: 'word maar gedood.
Gij zijt een vreemdeling, een vluchteling, een jood?'*

Het is deze cultuur die onze gemeenschap onderbouwt, onze wilsgemeenschap is, en dus moet, fundamenteel gesproken, Belkacem aanvaard worden als hij zichzelf binnen die wilsgemeenschap plaatst, net zoals dat voor eenieder ander geldt en door het grondwetsprincipe van de gelijkheid voor de wet vereist wordt.

De enige wijze waarop het Antwerpse Parket-Generaal haar vonnis kan rechtvaardigen, is door te bewijzen dat Belkacem zich bewust buiten die wilsgemeenschap plaatst, en niet doordat hij zich niet aan verplichtingen heeft gehouden waaraan in België waarschijnlijk honderdduizenden zich in meer of mindere mate niet houden.

Alleen de vrijwillig opgenomen last verplicht, en die last wordt vrijwillig door de deelname aan de gemeenschap. Als bewezen wordt dat Belkacem zichzelf buiten de wilsgemeenschap van de Europese cultuur plaatst en daar ook niet bij wil horen, dan is hij geen Europese nationaliteit waardig. Maar het ontbreken van het geven van

cadeaus aan burgemeester de Wever is geen reden om hem zijn nationaliteit te ontnemen.

Lees hier het volledige vonnis van het Antwerpse Parket-Generaal:

[Belkacem, vonnis](#) by [Apache.be](#) on Scribd

18 december 2018

Is de EU echt het kwaad??

In het publieke debat wordt de Europese Unie in de regel afgeschilderd als de boosdoener, die het door zijn overmatige regeldrift onmogelijk maakt nog eerlijk zaken te doen. Een daarvoor bezorgde Nederlandse minister-president Mark Rutte kan welhaast nooit nalaten te benadrukken dat we daarom niet meer maar juist minder Europa nodig hebben. Maar hoe oprecht zijn de oprispingen van onze eerste minister, als het over de Europese regeldrift gaat? Een concreet voorbeeld helpt misschien te begrijpen.

Europese regeldrift en witwaspraktijken: meer of minder Europa? (Foto: Flickr (cc) Leon Yaakov)

Een grote stad in het midden van ons land, waar de economie bloeit en groeit. Twee heren van middelbare leeftijd bezoeken de notaris. Zij komen namens beider vennootschappen een nieuwe vennootschap oprichten met het omvangrijke oprichtingskapitaal van 1 euro. De vriendelijke notaris kent dit ritueel. Er komen vaker heren namens vennootschappen oprichten, en zolang het kapitaal enkel 1 euro is, heeft de notaris niets te vermoeden en dus ook niets te melden.

NIEUWE VENNOOTSCHAP

De heren verlaten glimlachend het kantoor, en eenmaal buitengekomen neemt een van beiden zijn gsm ter hand, toetst een nummer in en zegt: “Het is in orde, de overdracht kan nu worden getekend.” Wat er gaat worden getekend, is de overdracht van de aandelen van de juist opgerichte vennootschap. Wie de nieuwe eigenaars van de aandelen zijn, is onbekend, maar dat zij zullen registreren in de vorm van minstens twee vennootschappen is zeker.

In de nieuwe vennootschap blijkt plots het kapitaal aanwezig te zijn om bezit te verwerven, zeg bijvoorbeeld een groepje huizen voor rond de vier miljoen euro

De nieuwe eigenaren geven de twee oprichters een keurige vergoeding, want die blijven directie van de opgerichte vennootschap, en worden zo legaal vergoed. Maar waarvan komen de middelen voor de vergoeding, want die zullen in een Nederlandse vennootschap verantwoord moeten worden.

Wel, die komen uit de nieuwe vennootschap zelf, want daarin blijkt nu plots het kapitaal aanwezig te zijn om bezit te verwerven, zeg bijvoorbeeld een groepje huizen voor rond de vier miljoen euro; en die brengen huur op waaruit de heren vergoed worden. De loop van deze gebeurtenissen staat ook niet op zichzelf, de heren deden het eerder in datzelfde jaar en toen voor zes miljoen euro. Het is haast routine.

EÉN AANDEELHOUDER

Je zou zeggen: ‘rare gang van zaken, doet hier niemand navraag?’ En ja, zo iemand bestaat wel, maar wat treft die aan? Een zeer bijzondere regel in het handelsregister van de **Kamer van Koophandel**. Daarin worden vennootschappen ingeschreven met hun oprichter of oprichters en met de aandeelhouder, jawel één aandeelhouder!

Dan denk je: mooi, dan kunnen de nieuwe eigenaars toch worden aangesproken? Neen dus

Want zo gauw als het er meer dan één is, worden die niet ingeschreven en hoeven die niet gemeld te worden. ‘Ja maar’, werp je dan als vragensteller tegen, ‘moeten die niet bekend worden gemaakt?’ En het antwoord luidt dan met de wet in de hand: ‘Nee’.

Want wanneer verwerft iemand een aandeel? Wanneer dit wordt geleverd, en een levering van aandelen bestaat wanneer de vennootschap waarop de aandelen recht geven, de levering heeft erkend of de akte van overdracht aan haar is betekend (art. 196a van het BW, eerste lid). Oh, denk je dan, dat is mooi, want dan kunnen die nieuwe eigenaars toch worden aangesproken. Nee, want art. 196a van het BW lid 3 zegt dan:

Indien een rechtshandeling als bedoeld in het eerste lid heeft plaatsgevonden zonder dat dit heeft geleid tot een daarop aansluitende wijziging in het register van aandeelhouders, kan deze noch aan de vennootschap noch aan anderen die te goeder trouw in het aandelenregister ingeschreven als aandeelhouder of eigenaar van een beperkt recht op een aandeel worden beschouwd, worden tegengeworpen.

Zo, dus in het eerste lid staat dat je simpel aandeelhouder wordt door erkenning door de vennootschap van dat aandeelhouderschap, en in het derde lid staat dat als dat toevallig niet in het aandelenregister staat, dat dat je door bijvoorbeeld de fiscus niet kan worden ‘tegengeworpen’.

Laten we nu eens aannemen dat de nette vennootschap er wel een aandelenregister op nahoudt

Dat getuigt misschien wel van te veel argwaan van onze kant! Laten we nu eens aannemen dat de nette vennootschap er wel een aandelenregister op nahoudt. Dan hoef je toch niets anders te doen dan erheen te gaan en in het aandelenregister te kijken. Nee, hoor, want:

Art. 194 van het BW lid 4 zegt:

Het bestuur legt het register ten kantore van de vennootschap ter inzage van de aandeelhouders, de vruchtgebruikers en pandhouders ...

En dus niet aan anderen. Om dat te benadrukken zegt de laatste zin van dit artikel:

De gegevens van het register omtrent niet-volgestorte aandelen zijn ter inzage van eenieder, ...

Opdat u maar wilt begrijpen dat dat voor de volgestorte aandelen echt niet het geval is.

EEUWIG RAADSEL

Kortom, de **KvK** maakt geen aandeelhouders bekend, het aandelenregister doet dat niet, en als sommige aandeelhouders onverhoopt niet eens in dat register staan, dan kan hen dat niet worden tegengeworpen.

Dus, waar beide heren het kapitaal vandaan zagen komen voor de mooie gebouwen, zal een eeuwig raadsel blijven. Of hebben we daar, proper fiscaal land als we toch zijn, middelen voor? De overheid, die denkt dat wel, want in het geval dat zoiets voorkomt in een transactie met hen, zet men de **BIBOB**-wetgeving in en gelooft men zo het probleem opgelost te hebben.

Als je als brave burger plots een renteloze lening krijgt aangeboden van onbeperkte omvang en tegen 0% rente, doe je op zich niks verkeerd

Zo bijvoorbeeld de gemeente **Utrecht** die dat onlangs nog (op 12 september 2018) zo meldde aan de gemeenteraad. Dat vertrouwen in de zuiverheid die dan ontstaat, komt er om twee redenen: de BIBOB-wet screent kopers van gemeentelijk aangeboden vastgoed op strafbare feiten, en wat zulke heren als die uit onze intro deden, is geen strafbaar feit.

Als je als brave burger van ons land plots een renteloze lening krijgt aangeboden van onbeperkte omvang en tegen nul procent rente, doe je op zich niks verkeerd, en al helemaal niet als niet eens jijzelf maar een vennootschap die al lang niet meer in jouw bezit is, dat geld ontvangt. De BIBOB-wetgeving, voluit geheten **Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur**, voorziet ook helemaal niet in de opsporing van dat soort gebeurtenissen, maar dat doet de **FIOD**wel, alleen wordt die niet door gemeentes geraadpleegd.

Kortom, om het even samen te vatten: onze wet- en regelgeving geeft allerlei mensen, eerbaar of niet, oorbaar of niet, heel grote mogelijkheden voor creatief financieel handelen, door sommige **EU**-ambtenaren onlangs aangeduid als ‘witwassen’ (maar dat is uiteraard helemaal voor hun verantwoording).

ONBEKENDE INVESTEERDERS

Want natuurlijk was bovenbeschreven uitnodiging van onze vaderlandse overheid om uitgebreid wit te wassen in vastgoed, niet onopgemerkt gebleven in **Brussel**. De verrassende snelle **boom** in het vastgoed en de intocht van allerlei onbekende investeerders en aandeelhouders kon niet onopgemerkt blijven. De vastgoedmarkt werd deels minstens met middelen van een duistere kleursoort opgepompt.

Daarom vaardigde de EU in 2015 de witwasrichtlijn, **AMLD 4** ofwel **richtlijn 2015/849** uit: een regelrechte poging tot fiscale eerlijkheid. De richtlijn trekt fel van leer tegen allerlei pogingen van nationale overheden die naar de mening van de EU terrorismefinanciering en witwassen mogelijk maken. Men eist verandering, controleerbaarheid, en daartoe ook de opzet van een centraal **UBO-register**.

UBO's zweven niet door het zwerk maar lopen hier op aarde tussen u en mij rond, maar willen wel onbekend blijven

UBO's zweven, in tegenstelling tot ufo's, niet door het zwerk maar lopen hier op aarde tussen u en mij rond, maar willen wel, evenals hun geestverwanten daarboven, onbekend blijven. UBO's zijn **Ultimate Beneficient Owners**, oftewel degenen die in laatste instantie profijt trekken van een bezit. De gezellige overnemers van de vennootschapsaandelen van beide oprichtende heren van het begin, die al dan niet via allerlei tussenliggende vennootschapjes zo profijt trekken van hun ingelegde kapitaal, zijn typische UBO's.

STREEP DOOR DE REKENING

En, zo zegt de EU, wij vinden de typische verholen manier van optreden van zulke UBO's wel een reden om aan te nemen dat deze heren niet kunnen uitleggen langs welke legale weg ze aan deze middelen zijn gekomen, noch plausibel kunnen maken dat ze over de opbrengsten van deze middelen voornemens zijn belastingen te betalen. De UBO-registratie was dus een lelijke streep door de rekening voor wie ons land via gaten in de wetgeving aantrekkelijk wilde houden voor minder eerlijke investeerders.

En dat vonden de Nederlandse wetgevers dus ook. En men sleutelt, de Nederlandse krachtdadigheid indachtig, onmiddellijk een oplossing in elkaar. Op 12 juli 2018 legt **Advocatuur Stibbe** keurig uit wat de overheid voor ons (via een ontwerp uitvoeringsbesluit **Wwft**) gaat doen. Voor wie het onderwerp wordt van een speurtocht door overheden naar de UBO-identiteit, geldt het volgende:

Indien na uitputting van alle mogelijke middelen en op voorwaarde dat er geen gronden voor verdenking bestaan, geen UBO is achterhaald of indien er enige twijfel bestaat of de achterhaalde persoon of personen de UBO is, respectievelijk zijn, dient de rechtspersoon (= de vennootschap) de zogenaamde 'pseudo-UBO' te registreren: het hoger leidinggevend personeel van de rechtspersoon zelf. In het ontwerpbesluit is verduidelijkt dat hieronder wordt verstaan het statutair bestuur.

Dus, even teruggaand naar onze beide brave heren uit de intro: zij worden als bestuurders in functie nu benoemd tot pseudo-UBO. Dat is geen ramp, want ze waren toch al de enigen die zichtbaar profijt trokken, via hun inkomen uit huur. En zo blijven de echte UBO's uiteraard opnieuw keurig buiten schot en heeft onze brave eerlijke overheid de helpende hand toegestoken aan de o zo welkome witwassers.

REPARATIE-INSTRUCTIES

De EU heeft dat kennelijk met lede ogen zien aankomen. Op 30 mei 2018 komen ze door middel van **richtlijn 2018/843** terug met reparatie-instructies ten opzichte van die eerste richtlijn van 2015 die door onder andere onze Nederlandse overheid zo onbetamelijk werd afgeschoten. De tekst getuigt met enige verbetering: punt 4 ter intro van de richtlijn:

Hoewel de lidstaten de afgelopen jaren aanzienlijke vooruitgang hebben geboekt bij de vaststelling en toepassing van de standaarden van de Financial Action Task Force (FATF), is het duidelijk dat de algemene transparantie van het economische en financiële klimaat van de Unie moet worden vergroot. Het voorkomen van het witwassen van geld en van terrorisme financiering kan slechts doeltreffend zijn als de omgeving vijandig is voor criminelen die hun financiën willen beschermen door middel van ondoorzichtige structuren. De integriteit van het financiële stelsel van de Unie is afhankelijk van de transparantie van vennootschapsvormen en andere juridische entiteiten, trusts en soortgelijke constructies. Deze richtlijn heeft niet alleen tot doel het witwassen van geld op te sporen en te onderzoeken, maar ook witwassen te voorkomen, Meer transparantie zou een krachtig afschrikkend effect kunnen hebben.

Het is duidelijk dat de EU-autoriteiten niet gediend zijn van de blokkades die de Nederlandse wetgevers bedacht hebben. Art 25:

De lidstaten moeten er thans voor zorgen dat binnen hun grondgebied opgerichte vennootschappen andere juridische entiteiten toereikende,

accurate en actuele informatie over hun uiteindelijke begunstigen inwinnen en bijhouden.

Etc.

BRUSSELSE EERLIJKHEID

Ja, en 'wat nu' moeten ze in **Den Haag** gedacht hebben. 'Voorlopig maar op de lange baan dan, misschien dat er nog nieuwe zijpaden in zicht komen'. En dus, aldus Stibbe, was de vijfde anti-witwaslijn, hierboven aangehaald, de reden om de invoering van het UBO-register weer uit te stellen tot begin 2019, waarna nog aan een periode van achttien maanden is gedacht alvorens die in werking kan treden. Geen wonder dat die brave mevrouw van de KvK in 2018 aan de telefoon nog nooit van de UBO-richtlijn had gehoord die al in 2015 had ingevoerd moeten zijn: Den Haag ziet die ook liever helemaal niet komen.

EU-richtlijnen zijn niet heilig, en mogelijk wel eens betuttelend. Maar of het eerlijk is om te hoop te lopen tegen een of twee richtlijnen die regelrecht bedrog op de vastgoedmarkt onmogelijk maken, dat lijkt me niet. Brusselse eerlijkheid bevalt me dan wel.

Dit is een gastbijdrage.

AUTEUR: MAARTEN VAN DEN OEVER

Maarten van den Oever is is essayist, gevestigd in Utrecht. Hij publiceerde recentelijk op www.dubitatioliberat.org, Academia.edu, en bij Apache.be.

29 januari 2019

De democratie gered?

December 2018 verscheen het eindrapport van de Staatscommissie parlementair stelsel, ook wel bekend als de Commissie Remkes. Het is een omvangrijk en gedetailleerd werkstuk geworden (384 pagina's), genoeg ruimte om veel problemen op te lossen.

Eerste vraag die zich stelt is die van het onderwerp: waar gaat dit over? Dat is niet een vraag naar de aanleiding, want die was duidelijk genoeg. De parlementsleden waren begonnen te piekeren over de gevaren die hen en hun status bedreigden: het populisme als dreigend gevaar aan de einder. Wat kon er toch schelen aan het mooie systeem waar zij in werkten dat zoveel afkeuring opriep?

Het tussenrapport van de Commissie Remkes wekte de indruk dat men erop uit was die verontrusting van de gewone burgers een adequaat antwoord te bieden. Men zou het parlementair stelsel en de parlementaire democratie zo gaan hervormen dat het volk weinig te klagen meer over zou houden. Kortom: het onderwerp van de Commissie Remkes leek eigenlijk genoegdoening: geef het volk wat het wil.

EXCUUSTRUUS

De commissie oogde breed samengesteld, zodat tenminste de samenstelling geen verdenkingen van bevooroordeeldheid kon oproepen. Een VVD-er,

(**Remkes**) als voorzitter, een liberaal van D66 (**Jakob Kohnstam**), een liberaal van CDA-huize, **Eric Janse de Jonge**, en een van christelijke huize, (CU) **Flora Lagerwerf-Vergunst**, **Ruud Koole** voor de ondertussen liberaal geworden PVDA, twee uiteraard noodzakelijke geachte deskundigen, d.w.z. **Carla van Baalen** voor het centrum voor parlementaire geschiedenis en **Tom van der Meer**, hoogleraar vergelijkende politicologie uit Amsterdam, en uiteraard de noodzakelijke excuustruus, mevrouw Nanneke Quik-Schuijt, voormalig kinderrechtster en lid van de SP. Groen Links, PVV, Partij voor de Dieren, Denk en Forum voor democratie waren kennelijk niet gewenst.

Dus: vier uitgesproken liberalen, een lid van de PVDA dat zich een uitgesproken ondersteuner van de liberale koers van die partij had betoond, twee experts en dan een enkel en eenzaam persoon van de SP, die in theorie had kunnen opponeren, zij het zonder effect. Representativiteit was in elk geval bij de samenstelling van de Staatscommissie kennelijk niet de bedoeling geweest.

DE DEMOCRATIE ALS MACHINE

Hoe ging de commissie te werk? Er werd een literatuurstudie gedaan, er werden veel deskundigen gehoord, en ook velen die -hoewel niet deskundig-wel belanghebbend waren. Men ging echt niet over een nacht ijs.

Maar het ijs is dun tegenwoordig in ons kleine landje. Want is het genoeg om enkel een thermometer in het water te houden? Leidt het simpele aanleggen van kwantitatieve standaarden tot begrip? Komt het weten niet voor het meten in plaats van daarna?

In het geval van de Staatscommissie werd veel gemeten, iedereen gehoord, maar of er veel begrepen werd is een andere zaak. De commissie ziet de parlementaire democratie als een coherent systeem, niet zozeer afgesloten als wel afgezonderd en in zichzelf werkend, een cybernetisch systeem zoals de oude politicoloog **Karl W Deutsch** ooit had beschreven. Dat systeem kent

in de vorm van populisme storende invloeden, maar er kunnen en zullen van binnen het systeem tegenwerkende krachten ontwikkeld worden om het cybernetisch evenwicht te herstellen, en het werk van deze Staatscommissie is een van die krachten; althans zo ziet ze het zelf.

Die visie schetst het democratisch parlementair stelsel als een machine, een mechaniek dat enkel in zichzelf en door zichzelf te verstoren is. Natuurlijk erkent de commissie dat het systeem taken heeft ten opzichte van de buitenwereld, maar die taken behoren tot het systeem zelf, worden daaraan ontleend, en zijn niet aan die buitenwereld ontleend.

En de Commissie schetst het systeem als zeer nauw begrensd. Zij gaat wel over het parlement en de regering, wel over de verkiezingen, wel over de rechtsstaat als bestuurlijk organisme, maar niet over de uitwerking van politiek, niet over maatschappelijke verhoudingen, en ook niet over de rechtstoegang en de rechtsgelijkheid, en zelfs niet over het interne functioneren van partijen.

Het democratisch parlementair stelsel als eiland in de samenleving.

Binnenhof, The Hague, 20180813 (Foto: Gilbert Sopakuwa flickr CC)

Maar niet alleen in sociologische termen isoleert de commissie haar onderwerp. Ook in politieke termen. Zo kan het in haar ogen bij voorbaat niet waar zijn dat de politieke voorgeschiedenis een democratisch deficit veroorzaakt. Ja, zij signaleert problemen in de representativiteit, technische problemen. Zo is de samenstelling van de kamer niet voorzien van dezelfde proportionaliteit als die van de bevolking, en zo leidt de wijze van werken, d.w.z. het monisme erin, tot verzwakking van de parlementaire vertegenwoordigende functies. Het wordt allemaal zo technisch mogelijk geformuleerd, het zijn gebreken aan het systeem van het parlement.

Zo ontstaat een beeld van de parlementaire democratie als paradijs van recht en gelijkheid, waarin eigenlijk nauwelijks geklaagd wordt. De Commissie rekent het tot haar eigen verdiensten dat zij er niettemin toch in geslaagd is een aantal problemen aan te wijzen, zij het van mineure orde. Grote veranderingen zijn in haar ogen niet nodig, het gaat slechts om de cosmetica.

Het electoraal proces van de programma's naar de persoonsverheerlijking verschuiven lijkt de commissie alvast een goede aanpak

Een adequaat parfum ziet ze in de gekozen formateur, want personaliseren, d.w.z. het electoraal proces van de programma's naar de persoonsverheerlijking verschuiven lijkt haar alvast een goede aanpak. Veel consultaties langs allerlei wegen, ook die van het internet, lijken haar, zo wordt voorzichtig gesteld, wel geboden, maar een echte opzet daarvoor heeft ze niet.

Waar ze wel oog voor heeft is voor het verankeren van de bestaande orde. Een constitutioneel hof lijkt haar wenselijk om oprispingen te bevroeren. Politieke partijen moeten verboden kunnen worden, met name als zij een 'naderend gevaar' blijken te zijn. De eerste kamer moet vooral blijven, en ook

in de vorm van het electoraal proces brengt ze liever niet te veel wijzigingen aan.

Kortom, het is een brave commissie die veel werk heeft geleverd en niet te veel potten heeft gebroken.

JE BENT VERPLICHT DE WAARHEID TE VERTELLEN

Het is niet zozeer de vraag of de wijzigingen van de commissie terecht zijn of niet. Het punt is ook niet of ze effect zullen hebben, in wat voor vorm dan ook.

Het punt is dat ze nu juist niet het probleem oplossen dat het ontstaan van de commissie heeft veroorzaakt. Want er is wel degelijk wat aan de hand met de houding van de Nederlanders ten opzichte van politici. De onvrede in Nederland is niet van een extravert en uitbundig of gewelddadig karakter. De Nederlanders bestormen niet met miljoenen de Haagse burelen. Sterker, desgevraagd vindt de Nederlandse bevolking in overgrote meerderheid het parlementair democratisch systeem goed werkend. Dat zeg je ook van de auto die je net gekocht hebt bij de garage. Wat je hebt en mooi blinkt is toch altijd beter dan dat je het niet hebt.

De onvrede in Nederland is niet van een extravert en uitbundig of gewelddadig karakter. De Nederlanders bestormen niet met miljoenen de Haagse burelen

Mensen in dit land zijn er niet op uit de onruststoker te spelen. Als ze het redelijk kunnen uitzingen is het al gauw goed.

Dat zou er alleen niet toe moeten leiden dat waarnemers, onderzoekers en politici daaruit de gevolgtrekking afleiden dat er dan ook geen reden is om nog iets voor die tevreden sukkels te doen. Als die nieuwe auto in werkelijkheid een lek wrak is, en je ziet dat, dan is er een reden om daar wat aan te doen, ook al ziet de trotse eigenaar dat zelf niet zo. **David Lamy** zei

het in het Brexit-debat in the House of Commons terecht: je bent verplicht de mensen de waarheid te vertellen, ook als ze zelf overtuigd zijn van het tegendeel.

Het liberalisme is nooit als optie aan de bevolking voorgelegd, het is ze gewoon overkomen

En aan die simpele eis beantwoordt het rapport totaal niet. Want natuurlijk zit de bevolking van ons land wel met een levensgroot probleem. Laten we bijvoorbeeld enkel eens naar de representativiteit kijken, d.w.z. de programmatisch representativiteit, oftewel de functie van de articulatie, zoals Ruud Koole dat zelf zo mooi omschreef in een artikel uit 1998, en waarmee bedoeld wordt dat het de taak is van de politieke vertegenwoordigers om de wensen van de bevolking in programmatische eisen aan het beleid te gieten.

OPGELEGD LIBERALISME

Vanaf 1983 heerst er in Nederland een liberaal, later neo-liberaal klimaat in de regering. Liberalen zijn er niet alleen in VVD en D66 maar ook in CDA, Centrum Unie, PVV, PVDA en zelfs enkelen, zoals **Halsema** die zelf een VVD-prijs won, in Groen Links. Liberalisme, een politieke ideologie die gedeeld wordt door 20 tot 30 % van de bevolking, wordt al tientallen jaren aan een bevolking die bestaat uit progressieven, armen en werklozen, christelijken, nationalisten, minderheden, sociaaldemocraten, etc., een overgrote meerderheid van dit land, opgelegd. De politieke werkelijkheid is dat we al decennia een kleine politieke bovenlaag hebben die stomweg anders denkt en handelt dan het gevoel van de bevolking is. Het liberalisme is nooit als optie aan de bevolking voorgelegd, het is ze gewoon overkomen. De middenpartijen van Nederland volgen het liberalisme, ook in de vorm van een VVD. Dat ze in de diverse wurgkabinetten dan zelf electoraal vrijwel om zeep worden gebracht, doet er kennelijk niet zo toe. D66 en CDA herhalen die oefening keer op keer, en steeds met het bekende resultaat, en de PVDA zou dat ook willen doen als ze maar wat meer omvang had behouden.

Het is die kloof tussen politiek Den Haag en de rest van het land die begint op te breken, niet het dysfunctioneren van de vorm van de stembiljetten of van de agenda's van de Kamercommissies, etc.

Dat deze eerste vertrouwensbreuk met het electoraat kan zijn ontstaan omdat hun regeerders een andere koers kozen dan de gezindte van het electoraat wilde, mocht van de commissie voor het verklaren van de crisis in de parlementaire democratie geen optie zijn.

LOBBYISTEN

De staatscommissie wilde er gewoon niet aan, ze wilde het er per se niet over hebben. Als ze klagen over het monisme, hierboven voornoemd, dan is dat een beschaafde term om te verhullen dat het in feite gaat over de praktijk van **Rutte** om enerzijds alle afspraken binnenkamers te houden en zo het parlement te omzeilen, anderzijds de band met de kiezer te manipuleren door uitgebreid de publieke opinie te framen. Als de commissieleden het hebben over het door hen voorgestelde aanstellen van een toezichthouder voor het internet om manipulatie en beïnvloeding te voorkomen, dan gaat het vreemd genoeg niet over een toezichthouder voor de media, daar waar die nu voor de bijna volle 100% in handen zijn van Belgische mediabaronnen, en een forse bias naar rechts hebben ontwikkeld wat de liberalen zo goed uitkomt.

Het beeld dat van het functioneren van de parlementaire democratie dat wordt geschetst door de Staatscommissie is welhaast buitenaards te noemen. Is dat echt zo, die parlementaire vertegenwoordigers die door hun kiezers na rijp beraad zijn uitgekozen en zo de kamer binnen wandelen om puur uit belang van de kiezers in alle integriteit over alle onderwerpen te stemmen?

Of zouden er soms ook lobbyisten bestaan, die van meet af aan de nieuwe parlementariërs bestoken, dat waarschijnlijk al voor hun intrede doen, ze gouden banen en bergen beloven. Ik begrijp dat Politiek Den Haag vindt dat

dat uiteraard een misplaatst beeld is, en dat de dividendbelasting immers niet is afgeschaft, maar ik denk dat de burgers zich eerder herinneren hoeveel moeite het kostte om dat tegen te houden. Wordt Den Haag door de burgers aangestuurd of door andere belangen? De commissie heeft het er niet over, de term lobby valt niet. Ik vrees dat de burgers in overgrote meerderheid geloven dat die andere belangen fors mee spelen. En dat is dan weer een tweede en andere crisis in de representativiteit die de commissie liever niet behandelt.

En de commissie ziet een rooskleurig beeld voor zich van het functioneren van de partijen, wat ze afleidt uit hun optreden in de kamer, d.w.z. binnen dat eiland dat hun onderzoekskader is. Maar het probleem is dat de kamer niet de plaats is waar de politieke partijen functioneren. Die werken in het land en niet op het binnenhof. Politieke partijen zijn geen juridische of bestuurskundige ficties maar verzamelingen van werkelijk bestaande mensen. En die hebben het de laatste twintig jaren, o.a. mede door toedoen van commissielid Ruud Koole, niet makkelijk gehad.

CONSTITUTIONEEL HOF

In de PVDA moest de partijdemocratie geprofessionaliseerd worden, zoals dat uit de mond van **Felix Rottenberg** klonk, en dat betekende dat het democratische daar vervangen werd door management. D66 deed na haar bijna-ondergang sowieso niet meer aan open democratie, en ook het CDA liet zich 'professionaliseren', terwijl in Groen Links een liberale machtsgreep ternauwernood voorkomen kon worden. De macht in de partijen verschoof in de laatste dertig jaar van de congressen naar de besturen, en van de besturen naar de gekozen vertegenwoordigers, en werden daarmee oligarchisch om de term van **Cees Schuyt** over te nemen.

De partijen zijn daardoor niet de onproblematische intermediair, maar zijn juist grotendeels in de greep van mensen die er hun eigen machtsmachine in zien. Politiek bedrijven in Nederland is geen kwestie meer van de belangen

van vooral de niet-leden verdedigen maar juist enkel alleen erop gericht om het streven van de partijleden zelf te verdedigen. Het is moeilijk geworden voor mensen die politiek om idealistische redenen willen doen. Wat de politieke partijen doen is alles behalve de stem van het volk representeren, en de mensen nemen dat ook zo waar en daarom is de neergang van de traditionele partijen ook volledig begrijpelijk.

Om, zoals de commissie doet, de partijen als het bewijs van representativiteit te zien, is zoiets als van een spiegel beweren dat je erdoor naar buiten kunt kijken. En dat is dus een derde crisis in de representatie.

Een realistisch beeld schetst de commissie dus niet, maar ook al is het badwater al weg, laten we het kind toch maar even redden. Want er zijn ook zaken waar we blij mee mogen zijn. Het door de commissie voorgestelde Constitutionele Hof is een al lang bestaande must. Ook al zal de burger er zelf geen aanspraak op kunnen maken en is de lijst uitzonderingen voor het toepassen veel te lang: als het er zou komen vormt het tenminste een minimale bescherming tegen de neoliberale praktijken van deze liberale regeringen. Hoe een overheid dan nog kan volhouden de rechtstaat te respecteren, terwijl ze bezig is de grondrechten voor de minder bedeelden onderuit te halen, lijkt me in het zicht van het Constitutioneel Hof lastig te worden, en ik voorspel dan ook dat de VVD dat Hof niet zal willen.

Er is een analyse gemaakt van een bedrijf in werking, niet van een democratie in crisis

Het correctief referendum zou een vorm van noodrem achteraf op foute wetten moeten zijn, en dat is ook een mooi idee, maar het is zo ingeperkt dat het voorspelbaar is dat enkel machtige groepen met veel geld het zullen kunnen toepassen. En zelfs dan is het nog hoogstwaarschijnlijk dat de VVD er zich tegen zal verzetten.

Kortom, het aantal pagina's is indrukwekkend, de rijkdom aan denkbeelden is dat wat minder. Er is een analyse gemaakt van een bedrijf in werking, niet van

een democratie in crisis. Er is gesaneerd en gesleuteld, maar het vooroordeel van de liberale commissieleden, dat het probleem niet aan hun eigen politieke voorgeschiedenis mocht worden geweten, heeft hun zicht op de werkelijkheid merkbaar vertroebeld.

Zeker is dat het rapport aan de problemen die de democratie nu wel echt heeft niet veel zal verhelpen.

Utrecht, 29-1-2019

AUTEUR: MAARTEN VAN DEN OEVER

25 maart 2019

Verkiezingen provinciale staten.

In de media in Nederland is deze week een 'ramp' gesignaleerd: het Forum voor Democratie dreigt, gezien de resultaten van de verkiezingen voor provinciale staten, de grootste partij te worden in de Eerste Kamer. Gezien de gebruikelijke neiging van de Nederlandse media om hun voorkeur te verwarren met berichtgeving, is de vraag nu: is dat echt een ramp?

‘Thierry Baudet speelt de volkstriebun, en dat met een uitgewerkt programma, en nu ook met een grote partij.’ (Foto: © Wikipedia DWDD)

In Nederland wordt het mediadebat beheerst door **framing**, en dat is in beginsel niet zoveel anders dan in andere landen het geval is. Politieke partijen hebben altijd hun eigen opvatting van wat daglicht is, zodat wat het daglicht kan verdragen, ook steeds alleen dat is wat de politiek partijen als daglicht zien.

DIRECT GEDEMONISEERD

Nu, het Forum voor Democratie, de partij van **Thierry Baudet** en **Theo Hiddema**, kon in de ogen van de politieke elite van *Den Haag* beslist het daglicht niet verdragen en werd dus van stond af aan gedemoniseerd, waarbij die demonisering natuurlijk ook werd geholpen door de publicitaire aandacht in negatieve zin die Baudet kreeg door ongelukkige uitstapjes naar neonazi's en naaktstranden, compleet met beeldende toelichting. Het is het maatschappelijk voorspelbare verhaal van de macht die zich verdedigt door de onmachtigen te kleineren.

Op de 'Forum'website is van een anti-klimaat-veranderingsstandpunt niet veel te zien, wel van fanatieke dierenbeschermingspunten. Ook van het verlaten van de EU is geen sprake

Maar voor wie onder de oppervlakte van de empirie wil kijken, is er wel iets anders te zien. Dat is bijvoorbeeld al duidelijk voor wie de moeite neemt de partijstandpunten van Thierry's club te bekijken, zoals die op de partijwebsite staan: dan is van een anti-klimaat-veranderingsstandpunt niet veel te zien, wel van fanatieke dierenbeschermingspunten. Ook van het verlaten van de **EU** is geen sprake, wel van bestrijden van de EU-elite, etcetera.

DIRECTE DEMOCRATIE

Ook opvallende nieuwe punten staan er te lezen: de directe democratie, inclusief referenda (die zelfs door **VVD**-ers wordt bepleit) en een gekozen minister-president met de nadruk op soevereiniteit, en – zeer opmerkelijk – de voorgestelde **Wet Bescherming Nederlandse Waarden**, en – met stip – de **Kartelbestrijding** (bedoeld is overigens het politieke kartel).

Baudet laat geen gelegenheid voorbijgaan om 'de arrogantie' aan de kaak te stellen, een term en een onderwerp die in geen enkel verkiezingsprogramma te plaatsen zijn

Dit laatste punt licht ik er even uit. Baudet laat geen gelegenheid voorbijgaan om 'de arrogantie' aan de kaak te stellen, een term en een onderwerp die in geen enkel verkiezingsprogramma te plaatsen zijn. En wat bedoelt hij? Wie de kamerdebatten wel eens volgt, zal het zich misschien nog herinneren: **Emiel Roemer** van de **SP** die voluit wordt uitgelachen door **Mark Rutte**, als hij het SP-voorstel voor een nieuw zorgstelsel staat te verdedigen.

Het is typerend voor het gedrag van Rutte en het overkwam ook **Wilders**, Baudet en andere kamerleden die Rutte voor zijn machtsspelletjes niet nodig heeft. Dat uitlachen is functioneel voor de framing: het publiek moet begrijpen dat de uitgelachen persoon niet telt in Rutte's opvatting van democratie, een voorwerp is dat verwijderd moet worden uit de openbaarheid.

Wat we allereerst zouden moeten doen, om te begrijpen wat Baudet is, is uitzoeken waar dit allemaal vandaan komt

Wat hij daarbij kennelijk vergeet, is dat dergelijk gedrag niet onzichtbaar is en bij de 'politiek verworpenen' van een land niet in goede aarde valt. Het is die arrogantie, waarvan Baudet, een volkspoliticus van nature die ontzettend veel tijd steekt in contacten met zijn achterban, de politieke waarde is gaan begrijpen, en dus ook voortdurend benoemt, en met succes tot gevolg.

VOLKSTRIBUUN

Baudet speelt de volkstriboon, en dat met een uitgewerkt programma, en met nu een grote partij (het ledenaantal is niet heel duidelijk, maar wordt geschat op 40.000, en dat is voor Nederlandse begrippen heel groot).

Wat we allereerst zouden moeten doen, om te begrijpen wat Baudet is, is uitzoeken waar dit allemaal vandaan komt. De feitelijke groep oprichters is niet heel onduidelijk, maar wel verrassend van samenstelling. De eerste leden kwamen uit de VVD (mensen als **Robert de Haze Winkelman** en zijn eega), en behoorden daar niet tot het clubje **Shell**-slaafjes waartoe Rutte met zijn vaste aanhang behoort, maar ze waren eerder principiële liberalen, zij die het

oude ideaal van de liberale waarden opnieuw in de verf wilden zetten; maar ook de verrassende figuur van **Paul Cliteur**, de huidige directeur van het **Renaissance Instituut** dat de wetenschappelijke poot van de partij is, die nu eerstekamerlid wordt en een bevlogen radicale democraat is, maar ook een culturfanaat.

Paul Cliteur, een medeoprichter, verdedigt de cultuur van het westen als agnost en bestrijder van religieuze opvattingen die hij als een aantasting van die cultuur ziet. Geen anarchist dus, geen vernietiger van de gemeenschap

Cliteur verdedigt de cultuur van het westen als agnost en bestrijder van religieuze opvattingen, die hij als een aantasting van die cultuur ziet. Zijn opvattingen zijn ook te vinden in het met **Dirk Verhofstad** geschreven boekje '**Dirk Verhofstad in gesprek met Paul Cliteur**'. Ze leggen de vrijdenkerswortels bloot die Cliteur met de Verhofstad-broertjes deelt. Cliteur is geen anarchist, geen vernietiger van de gemeenschap, nee, hij ziet zich als een beschermer ervan.

DEMOCRATIE OP STERVEN NA DOOD

Cliteur wil democratie in directe zin koppelen aan herstel van de gemeenschapswaarden, zoals bijvoorbeeld ook het respect voor de dieren dat hij deelt met de **Partij voor de Dieren**. 'Vreemde eend in de bijt', denkt u misschien? Helemaal niet, want kijk maar eens naar marxistisch filosoof **Frank Ankersmit**, die tot zijn latere spijt tot de oprichters van het **FvD** hoorde. Hij is een origineel en diepgaand denker die zich bijvoorbeeld in zijn bundel van 2008 '**De tien plagen van de staat**' frontaal keerde tegen het neoliberale gedachtegoed van **PVDA**-coryfee **D.J. Wolfson**.

‘Medestichter Paul Cliteur is geen anarchist, geen vernietiger van de gemeenschap, nee, hij ziet zich als een beschermer ervan.’ (Foto: Wikipedia © Vera de Kok)

Wolfson poneerde de ‘transactiestaat’, de staat waarin al het handelen van de overheid werd teruggebracht tot transacties met de burger, zodat – zoals Ankersmit bijtend commentarieerde – de politiek in feite met het gemeenschapsbelang langs het putje verdween, en elk spoor van democratie werd verruild voor de dictatuur van de techniek. Niet bepaald een liefhebber van het neoliberalisme, die Frank Ankersmit.

Wat het curieuze gezelschap oprichters verenigde, is nu juist dat zij ervan doordrongen raakten dat de democratie in Nederland op sterven na dood was.

Je ziet dat in heel veel programmapunten van het Forum terug: men wil herleving van de democratie

Wat zij zagen, was dat de gemeenschap ophield om als gemeenschap te bestaan, dat ze verkwanseld werd en verkaveld in individuele eigenbelangen. Je ziet dat in heel veel programmapunten van het Forum terug: men wil herleving van de democratie.

BAUDET, DE RASPOPULIST

En ja, iedereen die zich zo bedreigd ziet, die **Kultur-Angst** heeft, gaat alles in de buitenwereld als bedreigend benoemen. Of dat nu moslims, EU-bureaucraten, of mishandelende boeren zijn, dat doet er niet echt toe: 'alles van buiten is uit op ondermijning van ons'.

Baudet, raspopulist als hij is, zag het electoraal potentieel van die **bedreigdheid**. Het is weinig waarschijnlijk dat de bedreigingen hem zelf erg boeien, maar electoraal is het goed gereedschap. Hij verloor door zijn toewijding aan de angstsfeer prompt wel het grootste deel van zijn intellectuele oprichtersclub, die de cultuur, de gemeenschap en de directe democratie veel belangrijker vonden.

Nu, de verklaring voor het ontstaan van de club is een ding, de enorme groei is nog heel iets anders, en was ook bepaald niet voorspeld. Maar waar komt die vandaan? Voorlopige analyses laten zien dat de groei voor het grootste deel van de **PVV** komt, gevolgd door **VVD**, het **CDA**, **D66** en zelfs de **SP** (begrijpelijk dan dat die laatste sinds kort anti-migratiepolitiek wil gaan voeren), en van nieuwe kiezers. En waarom maakten kiezers die move?

Allerlei politicologen zullen zich met de voorspelbare vragenlijsten op de kiezers storten, en evenzo zullen ze opnieuw geen duidelijke verklaring vinden voor het succes van het Forum

Het is te voorzien dat allerlei politicologen zich met de voorspelbare vragenlijsten op de kiezers zullen storten, en evenzo voorspelbaar dat ze opnieuw daar geen duidelijke verklaring zullen vinden. Dat gebrek aan verklaring komt deels voort uit het gegeven dat de kiezer vaak een willekeurig

narratief als motief hanteert voor een onvrede die onder de narratieven ligt: hij zal graag openlijk de immigranten en de EU de schuld geven voor het feit dat hij geen nieuwe auto meer kan betalen, of voor wat voor ander probleem ook, maar niet omdat hij dat verwijt zelf echt gelooft, maar gewoon omdat het een goed stenen blok is om met het hoofd tegen te slaan uit pure onvrede.

(Natuurlijk is Wilders eerder een obstakel dan een aanwinst geweest voor de groei en ontwikkeling van rechts. Zijn lompe opstelling stootte veel mensen af, die nu in Baudets 'jongensflair' een aangename vervanging vinden.)

DOMME BURGERS

Dat laat ons met de riskante verplichting plausibel te verklaren waar die onvrede in bestaat. Bekend uit allerlei eerder onderzoek gedurende tientallen jaren is, bijvoorbeeld van het **SCP**, dat kiezers vrede hebben met de democratie en vrede hebben met het parlementair systeem, maar niet met de politici en niet met de gevoerde politiek.

Als je de politici in kwestie hoort, is er geen sprake van een Haagse elite, geen sprake van een systematische doofheid bij de dames en heren voor wat de burger vindt

En is dat eigenlijk raar ten opzichte van die politici of die gevoerde politiek, is er eigenlijk reden voor dat wantrouwen en die onvrede? Als je de politici in kwestie hoort, is er geen sprake van een Haagse elite, geen sprake van een systematische doofheid bij de dames en heren voor wat de burger vindt. Rutte's verdediging van zijn 'klimaatakkoord' en zijn 'klimaatbeleid' gaat meestal in de richting dat de domme burgers gewoon niet genoeg verstand hebben om zijn geniale cijfers te begrijpen. Maar zijn dat soort antwoorden wel **to the point**?

SAMEN IN DE FILE

Als ik, zoals ik feitelijk haast iedere week doe, in mijn auto naar **Antwerpen** rijd vanuit **Utrecht**, kom ik eerst langs **Amelisweerd**, waarvan een heel stuk bos nu gekapt gaat worden, omdat de liberale overheid vindt dat de auto meer ruimte moet krijgen, dan rijd ik verder over de **A-27**, die als bekend fileverzamelaar volgens onze neoliberale overheid verbreed moet gaan worden door bomen te kappen, omdat ze het fileprobleem niet willen oplossen door een treinverbinding te leggen tussen Utrecht en Breda.

We worden de hele dag en overal door alle mogelijke memorabilia eraan herinnerd dat onze overheid en politici inderdaad voortdurend staan te liegen als ze beweren goed te zijn voor het klimaat en de gemeenschap

Ik rijd naast een auto met een ingebouwde lpg-installatie, waarvan er steeds minder zijn omdat de liberale overheid die niet de bijtelling wil geven die fabriek geconstrueerde lpg-auto's hebben. Voor en achter mij rijden **young-timers**, zware en zeer vervuilende grote bakken van auto's, die bevoordeeld worden door de liberale overheid doordat ze na vijftien jaar young-timer worden, stammen uit een 'vuil' tijdperk, en dan tegen dagwaarde mogen bijtellen, in plaats van tegen nieuwwaarde, zodat ze aantrekkelijker zijn dan schonere nieuwe auto's.

En dan kom ik bij de brug van **Gorinchem** die het twee jaar geleden bijna begaf, en door een noodreparatie werd gered, maar nu niet wordt vervangen, omdat liberale overheden niet graag in de gemeenschap investeren, etcetera.

Kortom, we worden de hele dag en overal door alle mogelijke memorabilia eraan herinnerd dat onze overheid en politici inderdaad voortdurend staan te liegen als ze beweren goed te zijn voor het klimaat en de gemeenschap.

LIEGEN ALSOF HET GEDRUKT STAAT

Waarom dit denkbeeldige korte ‘ritje naar Antwerpen’? Omdat ik daarmee wil laten zien dat het ook werkelijk zo is dat er goede redenen zijn om te vinden dat de heersende politici van Nederland onbetrouwbaar zijn. Natuurlijk moeten mensen niet het verwerpelijke anti-immigratiediscours, het verholen racisme, en de ondemocratische praktijken binnen het Forum voor democratie gaan steunen, noch Thierry Baudet gaan geloven. Maar ze doen het wel, omdat hij één waarheid als een koe verkondigt, namelijk dat de Haagse elite onbetrouwbaar is en liegt dat het gedrukt staat.

De opkomst van het Forum voor Democratie is niet enkel rampzalig, maar als sociaal-politiek verschijnsel ook positief

En kennelijk wordt dat gevoel, die overtuiging dat de Haagse politici (1) niets menen van wat ze zeggen, meer en meer gedeeld. In de komende eerste kamer zijn de partijen van de onvrede gegroeid. Nu doen ForumvD, PVV, SP, **Denk, Groen Linksen 50 plus**, samen 36 zetels (was 26), tegen de partijen van het behoud en het neoliberalisme, VVD, CDA, PVDA, D66, **SGP** en CU samen 39 (was 48). Het protest is met 10 zetels (op het totaal van 75) gegroeid.

Protest alleen helpt niemand verder, en de toestand is qua richting zeer ongewis. De opkomst van het Forum voor Democratie is niet enkel rampzalig, maar als sociaal-politiek verschijnsel ook positief. De kiezers willen kennelijk democratie, ze willen gehoord worden, en dat laten ze meer en meer merken. De door Merijn Oudenampsen zo treffend geschilderde conservatieve revolutie begint door dit toegenomen protest tegen zijn grenzen aan te lopen, al zijn dat voorlopig nog vooral electorale grenzen.

Het zal mogelijk nog jaren duren voordat de al decennia durende overheersing van een neoliberale elite van VVD, D66, en leidende kringen van CDA en PVDA uit hun loopgraven kunnen worden verdreven en het belang

van de gemeenschap weer een rol gaat spelen. De opkomst van het Forum voor Democratie is een wat twijfelachtige stap in die richting.

- (1) Het is natuurlijk ook zo (zie daarvoor onder meer **Merijn Oudenampsen**, ***De conservatieve revolutie***) dat het eigen is aan het discours van neoliberalen en neoconservatieven om te denken in een tweedeling van ***managende*** beleidsmakers en zij die het voorwerp van dat beleid (en ook niet meer dan een voorwerp) zijn, waardoor de burger enkel een aan te spreken object is en niet een sprekend subject (zie overigens daarvoor ook **Frank Ankersmit**); die instelling verhindert een open communicatie op zich al.

Auteur: Maarten van den Oever

5 april 2019

Brexit, de verborgen scheur in Engeland.

De vloed aan verhalen over de Brexit zou ons bijna doen vergeten dat gebeurtenissen altijd het uiteinde van een ketting zijn, het resultaat van wat voorafging. De spanning van het moment doet de oorzakelijke voorafgaande volgorde vergeten. Brexit kwam niet uit de lucht vallen, en de reeks komische sessies van het Britse parlement al evenmin. Door al het stof, dat de nerveuze politici in de media opwerpen, wordt ons bijna het zicht ontnomen op wat er werkelijk aan de hand is. Het wordt daarom tijd na te gaan wat achter de Brexit steekt.

Back- of frontbenchers: wie is nog wie in het Britse Lagerhuis? (Foto: Wikipedia © Chamber of the House of Commons)

Het Engelse politiek systeem is ambivalent: het is tegelijk **top-down** en **bottom-up**. Het is top down in de zin dat de politieke elite uitermate autocratisch regeert (en daarmee veel weerstand opkweekt) en

daarom het referendum als een uiterste inbreuk op haar autocratie zag, net zoals de ongehoorde mondigheid van het parlement.

POLITIEK SYSTEEM

Maar het is ook bottom-up, waardoor vooral de **back benchers** eerder naar hun **constituencies** willen luisteren dan naar de autocratische **frontbenchers**.

Elke keer als de partijleiding zwak blijkt, gaat het belang van de constituency prevaleren

Niettemin worden de zetels van die constituencies wel beschikbaar gesteld door de partijleiding, en dus moeten de **representatives** wel in eerste instantie hun oren laten hangen naar de partijleiding, maar niet in tweede instantie, zodat elke keer als de partijleiding zwak blijkt, het belang van de constituency gaat prevaleren. Het gevolg van dit bestel is normaal niet zo zichtbaar, maar wordt dat wel als de partijen verscheurd worden door interne tegenstellingen.

HET MATRIX MODEL

Het politiek bestel in Engeland wordt in normale tijden gelezen als een verdeling in twee blokken, naast en tegenover elkaar, meestal links en rechts, zoals zelfs de zitplaatsen van de **Commons** zijn georganiseerd. Maar als er zich een nieuw **issue**voordoet, zoals de brexit, klopt die indeling niet: er ontstaat dan behalve die links-rechts blokken indeling ook een boven-onder indeling, dat wil zeggen een indeling van pro-brexit tegen contra-brexit.

Dat is het werkelijke verscheurende van de brexit op parlementair niveau: de frontbench dacht horizontaal, de backbench denkt verticaal

Die tweede indeling vormt een verzameling die maar heel deels overlapt met die eerste indeling. Soms wordt de overlapping groter, soms kleiner. Je kunt

het lezen als een matrix met twee dimensies die zowel van links naar rechts als van boven naar onderen gelezen kan worden. De verticale indeling doorkruist daarin voortdurend het bewegen van de horizontale indeling, en op het eind weet niemand meer of die zichzelf in die matrix nog als horizontaal of als verticaal moet lezen.

Dat is het werkelijke verscheurende van de brexit op parlementair niveau: de frontbench dacht horizontaal, de backbench denkt verticaal. En waarom: omdat de backbench veel meer de druk van de achterban voelt, daar veel meer dichtbij staat (wat juist het attractieve van het districtenstelsel is) en de frontbench door de invloed van de verticale scheuring te veel verzwakt is.

MULTI-ISSUE POLITIEK

Het gevolg van deze situatie is dat de Britse politiek, die decennia een **one-issue** politiek was (rijk versus arm), nu een **multi-issue** politiek wordt, en het politieke tweepartijensysteem (**first pass the post**) niet meer in staat is de politieke diversiteit tot uitdrukking te brengen, en daardoor in crisis geraakt: juist omdat besluiten en consensus niet meer mogelijk zijn, aangezien die eenvoudige meerderheden vereisen en er **de facto** vier minderheden bestaan.

Zo gaat het in de trotse eigenzinnige hoofden van Britse parlementariërs: ze stemmen alleen voor het eigen voorstel

Vier blokken waarvan er steeds drie tegen de ene stemmen in steeds wisselende samenstellingen, leiden tot niets. Zeker, als, zoals het in de trotse eigenzinnige hoofden van Britse parlementariërs gaat, ze alleen voor het eigen voorstel stemmen: bijvoorbeeld het voorstel van **Kenneth Clarke** in de tweede ronde voor een douane-unie kwam 3 stemmen tekort, omdat de steun ontbrak van 11 leden van **The Independents**, van 6 **Liberale**n, en van 30 **Labour** leden, die allemaal voorstander zijn van een douane-unie, maar vonden dat hun eigen **final vote** voorstel aangenomen moest worden.

DE VERTICALE MONSTERCOALITIE

Deze coalitie, die leidde tot het brexit-resultaat van 2016, is de werkelijke oorzaak van de huidige impasse. Decennia van neoliberaal beleid hebben de sociaaleconomische onderste helft van de Britse bevolking tot wanhoop gedreven. Hetzelfde verraad van politiek links, zoals in Nederland van de **PVDA** in navolging van de Engelse **Blairites**, heeft ertoe geleid dat de Labouraanhang, geleid door haar strijdgroep **Momentum**, het politieke midden, de Blairites, goeddeels uit de partij heeft verwijderd (of ze stapten, zoals The Independents, zelf op).

Het gevolg van de anti-Brussel benadering van Labour leidde ertoe dat de Labouraanhang de zondebok zag in de EU

Niet onterecht verwijt Labour de landelijke neoliberalen de uitbuiting die haar aanhang onderging en ondergaat. Wel onterecht denkt ze dat die uitbuiting haar wortels en haar bescherming vindt in de ondemocratische neoliberale praktijken van de Brusselse heersers. Het omgekeerde is waar: de Brusselse liberale heerschappij komt juist van de nationale neoliberale elites, zoals de **Tories** en de Blairites. Het gevolg van deze anti-Brussel benadering van Labour leidde ertoe dat de Labouraanhang de zondebok zag in de **EU**. Linkse hoogleraren, zoals de in het VK werkende Griekse politicoloog **Costas Lapavitsas**, bevestigden dat beeld.

ISOLATIONISTISCH LABOUR

De andere hoofdmoot van het monsterverband wordt gevormd door het eskader van de meest rurale en conservatieve Tories, de lieden met hun grote landhuizen en reusachtige grondeigendommen in de steden en hun van generaties her stammende aandelenpakketten in **BP**, **Shell** en **Billiton**.

Jeremy Corbyn (Labour) heeft de brexit over zichzelf afgeroepen. (Foto: Flickr (cc) Garry Knight)

Die laatsten vormden binnen het VK van oudsher een onevenredig groot machtsblok van grote betekenis en zagen door de integratie van het VK in de EU hun macht steeds verder afkalven. Ze zijn daarom van oudsher (sinds **Thatcher**) de tegenstanders van pro-EU-regeringen, maar waren onmachtig de band met de Europese Unie te verbreken, totdat zich de mogelijkheid bood die ontstond door de creatie van een blok medestanders door **Jeremy Corbyn's** Labour.

Tussen isolationistisch Labour en neo-aristocratisch **toryisme** ontstond een onuitgesproken verbond, het monsterverband tussen uitbuiters en uitgebuitenen. Corbyn heeft de brexit zo, door het scheppen van de mogelijkheid voor deze coalitie, zelf over zich afgeroepen.

THE VOID IN THE UK

Is er sprake van disconnectie tussen politieke leiding en de gewone burger in het VK? Dat is deels de vraag. Persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel en handelen naar het geweten kunnen en mogen de representatives drijven tot

andere keuzes dan hun achterban, vooral als zeker is dat de mening van de achterban door bedrog tot stand is gebracht.

Voor de drie conservatieve overlopers naar The Independents brachten overvloedig naar buiten dat de Torysteun voor de brexit omkleed was geweest met bedrog en manipulatie. Ook al is dat waar, dan moet bedacht worden dat dat bij de Tories altijd al waar was, en dat hun aanhang het altijd prachtig vond als ze de tegenstanders weer eens op manifest perfide wijze door middel van leugens en bedrog gevloerd zagen.

Politiek van de Tories is niet gebaseerd op democratische integriteit, maar op zoiets als 'het landsbelang', de grootheid van het VK

Torypolitiek is niet gebaseerd op democratische integriteit maar op zoiets als 'het landsbelang', de grootheid van het VK, en het is die veronderstelde grootheid die veel Britten aanspreekt en hen eigenwaarde geeft en het gevoel van hun gemeenschappelijke identiteit vormt.

Het punt is dat veel Torykiezers nu brexit gingen stemmen, juist omdat ze die grootheid niet meer gerepresenteerd zagen: het Engeland dat ze zagen, het Engeland dat slechts 'een deeltje van ...' was, was hun grote Engeland niet meer. De Tory representatives die ze zagen, waren hun vertegenwoordigers niet, maar die van de EU, en die ontwikkeling van verlies van verbondenheid groeide. Tory-Engeland zou daarom zo instorten als er geen brexit kwam.

In die zin was er aan Toryzijde een **Void: David Cameron** c.s. begrepen dat gevoel van verlorenheid bij de Tory-achterban niet, of wilden er niet naar handelen.

THE NARRATIVE EN DE GRONDHOUDING

Het probleem is dat wat we zien, wordt vertekend, doordat we situaties als deze bekijken door de bril van de politicologische methodologie, waarin alles

wat in de maatschappij gebeurt wordt teruggebracht tot de wisselende stemmingen van het electoraat.

Traditionele politicologen doen aan **surveys**, ze bevragen het publiek. Vragen als die naar het vertrouwen in de instituties, in de politiek en in de politici worden geacht het antwoord te leveren op de vraag naar de gezondheid van de democratie. Het probleem is niet dat die methodologie op zich niet of wel deugt, maar het probleem is dat ze dat antwoord over de gezondheid van de democratie niet levert en kan leveren.

Mensen geven in eerste instantie en bij de eerste aanspreking een antwoord dat past in een verhaaltje dat om hen heen circuleert en bewoordingen bevat die ze kunnen lenen om hun ongenoegen te uiten

De voornaamste redenen daarvoor liggen in de gelaagdheid van de menselijke geest. Mensen geven in eerste instantie en bij de eerste aanspreking een antwoord dat past in een narratief, een verhaaltje dat om hen heen circuleert en bewoordingen bevat die ze kunnen lenen om hun ongenoegen te uiten. Wat het verhaal is, doet er in de regel niet echt toe.

WAARHEIDSGEHALTE

Geert Wilders bijvoorbeeld heeft **focus-episodes** gekend: soms ging het hem om de immigratie, dan weer om Europa, dan weer om de islam, en volgende items volgen. Voor zijn aanhang doet dat er allemaal niet toe: ze zijn het met hem eens en zullen zijn verschillende aanvallen volgen, wat die ook aan narratief mogen bevatten.

De liberale heersende elite smaakt dan om de inconsistentie van de **PVV**-ideologie, maar de aanhangers zijn helemaal niet inconsistent. Voor hen dienen de verhaaltjes van Wilders als verwoordingen die verschillen maar dezelfde grondhouding dekken. Hun grondhouding is die van een **unheimisch** zijn, van een verlies van gemeenschappelijkheid, van een

verlies van broederschap, het is een **weltschmerz**, een ‘wat moet ik hier nog’-idee.

Het waarheidsgehalte van de narratieven is volkomen irrelevant, ze dienen enkel als expressiemiddel

De wat domme narratieven die ze gebruiken, zijn enkel voertuig van hun verlorenheid. En in die zin is het waarheidsgehalte ervan ook volkomen irrelevant: ze dienen enkel als expressiemiddel. En dat wil niet zeggen dat de mensen die dit expressiemiddel hanteren, er niet in geloven. Als Wilders de aanhang zegt dat de **Marokkanen** hun verlies van eigenheid veroorzaken, dan geloven ze dat en maken het tot hun eigen mening, maar dat zouden ze ook gedaan hebben als het woord Marokkanen vervangen was door het woord **Joden** of het woord **Chimpansees**. Het narratief is niet het bepalende maar het bepaalde.

BRITISH EMPIRE

Politologische methoden meten de reactie op die narratieven, de grondhouding kan niet door politologisch onderzoek worden bevat, en wordt in de regel in politologisch onderzoek misverstaan en niet voorzien, en daarom worden wel waargenomen wisselende stemmingen niet begrepen ...

In het verhaal van de brexit is naar mijn idee niet het verlies van het **British Empire** gevoel, dat Tories als hun ideologie voor brexit hanteren, de drijvende kracht, al was het alleen maar omdat het Labourdeel van het monsterverbond dat gevoel nooit gehad heeft, en dat zeker hun grondhouding niet was.

Hoe zwaar is de tol van Theresa May's 'Hostile Environment' en 'Universal Credit'? (Foto: Flickr (cc) Tiochfaidh á lá 1916)

Wat de grondhouding van de armen en de Labouraanhang bepaalde, waren ongelukkige **polities** zoals **Theresa May's Hostile Environment** en **Universal Credit**. 'Hostile Environment' was de naam voor het pakket van maatregelen dat het leven voor werklozen zo moeilijk moest maken, dat ze zich wel gedwongen zouden voelen weer aan het werk te gaan, uiteraard zonder enig bedoeld effect, maar wel met gevolg dat de Engelse werklozen er een stuk miserabeler aan toe waren dan voorheen.

'Universal Credit' is de fraaie naam voor een move waarin alle uitkeringen gebundeld zouden worden, maar daardoor verdriedubbelde de werklast van de betreffende departementen

'Universal Credit' is de fraaie naam voor een **move** waarin alle uitkeringen gebundeld zouden worden: daardoor verdriedubbelde feitelijk de werklast van de betreffende departementen, die dus de sterk toegenomen werklast

niet afkregen, zodat de gerechtigden hun uitkering niet of te laat kregen en er zelfs honger en verpaupering optrad.

Al deze en soortgelijke 'succesvolle' besparingen schiepen een klimaat van sociale onveiligheid, en het gevoel bij de werkende klassen dat de neoliberale aanpak koste wat het koste gestopt moest worden. En Brussel was dat neoliberalisme in de ogen van de Britse werkers.

HET GEVAAR BRUSSEL

Het 'wij zijn in gevaar' is op zichzelf een motief om te bewegen, om verandering te willen, daar komt geen Britse trots bij kijken. Het is eerder een instinctieve reactie, niet iets dat je kunt bevragen, zo van 'voelt u zich in gevaar?'. Onderbuiken geven geen antwoorden.

De basishouding van veel Britten is die van een diepgeworteld wantrouwen in hen die het beleid maken, ongeacht of die nu in Londen of in Brussel zitten

Het gevolg van dit onvermogen van de politicologie om dat onderbuikgevoel te begrijpen is dat de gezondheid van de democratie niet meetbaar is. Nu zou dat toch op zich al niet het geval zijn, doordat de politicologie niet erg eensgezind is over de omschrijving van 'democratie' (zie '**Democratie ontrafeld**', van **Huub Spoormans** e.a.).

Maar als we aannemen dat democratie in elk geval betekent dat het electoraat zich herkent in het daadwerkelijke beleid, dan is de democratie in het VK zwaar ziek. En dan nog, zoals ik hiervoor al uitvoerig beschreef, gaat die ziekte dieper en is hij chronisch: de basishouding van veel Britten is nu, zeker na deze onsmakelijke parlementaire mishandeling van het onderwerp, die van een diepgeworteld wantrouwen in hen die het beleid maken, ongeacht of die nu in Londen of in Brussel zitten.

Mocht brexit opgelost raken, dan gaat die fundamentele split tussen elite en bevolking toch door en zal die tot nieuwe narratieven, zoals het antisemitisme, en nieuwe conflicten leiden: neoliberalisme is een pad naar het fascisme.

NEOLIBERALISME

Wat heeft het pad van het neoliberalisme Engeland tot nu gebracht? De **third hand dealers in ideas** (Friedrich A. Hayek noemde socialistische intellectuelen ooit '**second hand dealers in ideas**'), die neoliberalen (Tories en Blairites) zijn, deden zich voor als de nieuwe intellectuelen, die als enigen het voorrecht hadden de wetten van de samenleving te begrijpen:

The climate of opinion of any period is thus essentially a set of general preconceptions by which the intellectual judges the importance of new facts and opinions. (F. Hayek, *The intellectuals and socialism*, p. 17)

Omdat het intellectualisme van de neoliberalen enkel quasi intellectualisme was en zij net zoals de door Hayek beschreven socialistische intellectuelen niets begrepen van de echte samenleving, en dus allesbehalve experts waren, grossierden zij in ingrepen in '**this climate of opinion**' die in geen enkel opzicht de sturing van de samenleving verbeterden maar eerder verslechterden, of zelfs ophieven.

In het VK werden de waterwerken geprivatiseerd met enorme schades tot gevolg, werden de spoorwegen geprivatiseerd met prijsverhogingen voor de treinen die nergens geëvenaard werden, werden zorginstanties geprivatiseerd, zodat het zorgsysteem volledig onbestuurbaar werd, etcetera.

De derdehandsintellectuelen van het neoliberalisme oefenden een invloed uit die de samenleving ontmantelde en de economie omvormde tot een plundersysteem

De derdehandsintellectuelen van het neoliberalisme oefenden vanuit de droomwereld van **Ayn Rand** een invloed uit die de welvaartssamenleving

ontmantelde, de economie omvormde tot een plundersysteem en de ecologische omstandigheden omvormden tot een risee van de natuur.

Zonder enig respect voor de data die ons bestaan vormen, werden invloeden losgelaten op de mensen onder de noemers van 'privatisering' en 'management' die volledig gespeend waren van enig begrip van de werkelijke omstandigheden waaronder mensen leven en zonder enige realistische calculatie van de kosten en baten waaronder mensen leven.

PLUNDERDRANG

Het gevolg was overal zichtbaar en zeker ook in het VK: de terreur van deze derdehandshandelaren in ideeën leidde ertoe dat geleidelijk aan de welvaart en het welzijn van mensen werd ontmanteld, hun vrede werd verstoord, en het geweld van de jungle genadeloos werd teruggeplaatst in hun bestaan.

De intellectuelen van de plundering, die Tories en neoliberalen zijn, verloren zich echter in hun schijnwerkelijkheid, negeerden de pijn van de verdrukking en de armoede van hun soortgenoten, en bleven zich wentelen in zelfgenoegzaamheid.

De Engelse samenleving is door de derdehandshandelaren in ideeën verwoest, de Engelsen zijn tot elkaars vijanden vermaakt

Dat duurde tot het moment dat plotseling die werkelijkheid hun fora binnen wandelde, hun cijfers bedreigde, hun zelfgenoegzame bestuursdecreten negeerde, en een streep zette onder de plunderdrang die het echte motief vormt van de neoliberalen. Het is ook het moment dat de oude stroming van de **Powellites** (aanhangers van de oude racist **Enoch Powell**) binnen de Tories weer begon te groeien, en de Toryleiding overging tot een heksenjacht op het verzet van de minderheden.

Dat moment is het moment van de maatschappelijke waarheid die Engeland nu, sinds enkele jaren, binnenwandelt. Grote delen van de bevolking

aanvaarden vanaf dit moment deze stupiditeiten niet meer. Sommigen kunnen de plunderingen aan de bovenkant van de samenleving niet meer verdragen, anderen zien met verbijstering hun natuurlijke omgeving verdwijnen, weer anderen weten geen broeders meer te vinden en kwijnen in isolement. De Engelse samenleving is door de derdehandshandelaren in ideeën verwoest, zij, de Engelsen, zijn tot elkaars vijanden vermaakt.

DE SAMENLEVING ALS VIJAND

Het is die catastrofe die uiteindelijk de brexit veroorzaakte. De Engelse arbeider weet dat de samenleving nu zijn vijand is, de Engelse ondernemer weet dat hij alleen kan bestaan door anderen te vernietigen, het neoliberale maatschappijmodel, dat alles is behalve dat, is als een gaskamer neergedaald op die samenleving en heeft die verwoest.

Geen wonder dat de Engelsen niemand meer vertrouwen, geen wonder dat ze een hutje op de hei een betere plaats vinden dan een straat in een Engelse voorstad

Geen wonder dat de Engelsen niemand meer vertrouwen, geen wonder dat ze een hutje op de hei een betere plaats vinden dan een straat in een Engelse voorstad. Brexit is en was een onvoorziene ramp, maar niet voor hen die al lang weten dat deze neoliberale terreur niets goeds voor hen in petto heeft.

In alle landen van Europa woedt nu ditzelfde debat dat in het VK 'brexit' is gaan heten. Van **Griekenland** tot **Zweden** is duidelijk aan het worden dat de derdehandsintellectuelen van het neoliberalisme zonder enige kennis van zaken hun abstracte algemene concepties over de samenleving hebben uitgespreid met verarming voor de onderste delen van de bevolking, stagnatie en vermindering van zorg tot gevolg.

ONBETROUWBARE NATIONALE ELITE

Het wordt tijd dat daar iets aan gebeurt, en brexit mag dan een onbeholpen poging daartoe zijn geweest, het was tenminste iets, een signaal dat misschien ergens gehoord wordt en eindelijk leidt tot een ondergraving van de neoliberale terreur. Het is eenzelfde protest van de onmondigen als de gele hesjes van **Frankrijk**, de **AfD** van **Duitsland**, de **Vijfsterrenbeweging** van **Italië** en **Podemos** van **Spanje**.

Voor nu blijft het mislukken van de brexit een afstraffing van een overmoedige poging van gewone Engelsen om de greep op hun bestaan terug te veroveren zonder veel realiteitsbesef, maar als de gewone Engelsman eruit leert dat zijn nationale elite niet te vertrouwen is en hij het zelf zal moeten doen, is er al veel gewonnen.

Brexit is nog niet over en gaat voorlopig ook niet over, want wat er ook gebeurt, de verscheurdheid van het sociaal-politieke bestel blijft bestaan, samen met de onherstelbare ondermijning van wat eens het oudste en meest gedegen democratisch bestel van Europa was. Wie hier ook als overwinnaar boven komt drijven, hij zal hebben te heersen door onderdrukking van de tegenpartij, en dat is een treurige vaststelling.

12-4-2019

Discussievrijheid in groen links

Aan: Wijnand Duyvendak

Beste Wijnand,

Nu ik berichten binnenkrijg van mijn soortgenoten begin ik te begrijpen waarom ik niet werd uitgenodigd voor het panel: onze soort is kennelijk ongewenst.

Het lijkt mij dan eerlijker om als groen links te laten weten dat jullie onderscheid wensen te maken tussen partijleden, namelijk tussen hen die in jullie ideaalbeeld vallen, en hen die tot de mindere soorten moeten worden gerekend. Ik vind het persoonlijk niet zo erg om tot der mindere soorten te worden gerekend, sterker: het is me een eer, maar ik vraag me af of jullie langzamerhand geen probleem krijgen met jullie ideaalbeeld van de 'juiste' leden.

Laat ik daar iets over uitweiden. In mijn waarneming van de vertegenwoordigers van de partij zie ik een opvallende oververtegenwoordiging van ondeskundigheid, d.w.z. verreweg de meeste vertegenwoordigers beginnen zonder enige vakkennis aan hun taak. Dat mag, maar is in de praktijk ook lastig. Het zou voor de effectiviteit van de partij al helpen als deskundigheid juist wel wordt ingeroepen via andere wegen, zoals bijvoorbeeld jullie panel.

Ook valt het op dat in de partij intellectuele discussies taboe zijn: zowel in de partijvergaderingen als in de Helling mag niet gediscussieerd worden over het democratiebegrip, over de oligarchisering, over the Void van Mair, of over de intellectuele lading van Baudet. Intellectuelen worden blijkbaar als bedreiging gezien. Het denken in termen van theorievorming, van wereldbeeld, en van sociologische gegevens is allemaal taboe. Het denken over de gemeenschap, over de waarde van het recht, etc is binnen de partij not done.

Je moet je dan afvragen waar je als partij mee bezig bent. Wordt het partijlidmaatschap een consumptieproduct, iets wat de leden moeten ondergaan maar waar ze niet aan mogen deelnemen, laat staan reflecteren en discussiëren? Is deze partij Groen Links geestelijk aan het uithollen?

Mijn vrienden zijn verdrietig over hun feitelijke uitstoting als actief denkende eenheid. Mij raakt het minder, want ik heb genoeg andere wegen om me te laten gelden.. Maar wat ik vooral vind dat het jullie zou moeten raken, dat je inhoud en intellect uit de partij weg drukt. Groen Links was ooit een bastion van denkend Nederland. En nu is het alles behalve dat.

Nu, ik neem aan dat dit schrijven op de grote hoop ' te verwaarlozen' bijdragen zal landen, maar ik vond het gewoon een morele verplichting om tenminste van mijn kant nog een keer een protest te laten horen over de ondergang van de moraal.

Met vriendelijke groet en het ga jullie beter

Maarten van den Oever

Partijlid. 181826 (Ook lid van de Partij van de Dieren)

Voorzitter stichting dubitatio liberat

Politicoloog

Schrijver van politieke en historisch-epistemologische onderwerpen.

Lid van de Vastgoedfamilie Van den Oever

Oudegracht 92a

3511av Utrecht

Info@dubitatioliberat.org

PS Wel ben ik aangeschreven als vrijwilliger, maar gegeven het feit dat ik niet vrijwillig mag zijn zoals ik ben, zal daar weinig van terecht komen.

2 juli 2019

Gemeenschapsideologie, dl 1

Op 20 maart 2019 sprak Thierry Baudet na een van zijn nog vele volgende overwinningsavonden de volgende woorden: 'En zo staan we hier vanavond. Te elfder ure, letterlijk. Te midden van de brokstukken van wat ooit de grootste en mooiste beschaving was die de wereld ooit heeft gekend.'

Thierry Baudet: 'Wij zijn dragers, wij zijn erfgenamen van de grootste beschaving die ooit heeft bestaan.' (Foto: Wikipedia © DWDD)

'Wij zijn dragers, wij zijn erfgenamen van de grootste beschaving die ooit heeft bestaan. Wij dragen een unieke kracht ... iets wat in ons zit, iets wat nooit kan worden afgepakt.'

'We gaan een renaissance teweegbrengen waarin ons zelfvertrouwen is hersteld. Waarin we weer veilig kunnen leven in een vertrouwde omgeving. Waarin de democratische rechtsstaat is hersteld, en de economische en culturele dynamiek kan terugkeren.'

En daarmee kwam een spook, een fantoom terug in Nederland, een spook dat ook door Europa waart, het spook van het fascisme. De vragen die ons dan moeten bezighouden: wat is dat in Nederland, fascisme, en vooral, waarom is het een spook?

OMVANGRIJKE LITERATUUR

Politieke wetenschap en vooral politieke geschiedenis kan ongelooflijk bedrieglijk zijn. We onderzoeken alle verschijnselen, schrijven ze op, tellen wat we tellen kunnen, meten wat we meten kunnen, en dan toch vinden we iets dat we niet echt begrijpen. Zo gaat het bijvoorbeeld met het fascisme.

Daarover zijn heel veel klassieke histories geschreven, die ik – gelukkig voor de lezer – hier niet allemaal ga aanhalen. Ze beschrijven gebeurtenissen, de rampen, de conflicten. Ze schilderen personen en tragiek, ze proberen de noodlottigheid van de geschiedenis te traceren, vaak de schuld van de foute partij, de verliezer dus, aan te wijzen. En ze laten zelden na te benadrukken hoezeer ze als scribent zelf zich zeer bewust zijn van het moreel failliet van de fascist en alles wat die omringt.

Omdat we de echte inhoud van het fascisme niet begrijpen, staan de Nederlandse samenleving en de Nederlandse media met de mond open van verbazing bij de onbegrijpelijke uitspraken van ene Thierry Baudet

En als je heel die omvangrijke literatuur doorploegt om te vinden wat dan dat gedoemde en tevens verdoemde fenomeen van het fascisme in wezen is, dan krijg je karaktertrekken van de politieke acties, dus politieke wetenschap, je krijgt mensbeschrijvingen van ‘de fascist’, ongeveer westerse antropologie dus, samenhangen van historische gebeurtenissen passeren, etcetera. Maar nooit krijg je een vinger achter wat die beweging bezielt, wat maakt nu werkelijk het wezen van hun denken uit?

EEN SPOOK

En omdat we dat niet doen en die echte inhoud van het fascisme niet begrijpen, staan de Nederlandse samenleving en de Nederlandse media met de mond open van verbazing bij de – dan – onbegrijpelijke uitspraken van ene Thierry Baudet.

Waarom overvalt het fascisme, als ware het een spook, ons nu?

Dat is niet zomaar op te lossen. Ik ga in dit essay proberen iets aan dat probleem te doen, wat niet het eind zal betekenen van een debat, maar eerder bedoeld is als een begin ervan. Allereerst zal ik uittekenen hoe je zou kunnen denken om achter de wezenlijke idee van het fascisme in Nederland te komen, en daarna zal ik de verschillende centrale elementen van het fascisme terug traceren op hun herkomst, dus echt een geestesgeschiedenis (sorry voor het germanisme) van het fascisme beschrijven.

En tenslotte zal ik de tweede vraag beantwoorden die ik aan het begin stelde: waarom overvalt het, als ware het een spook, ons nu?

AARD VAN DE FASCISTISCHE IDEE

Het eerste wat er moet gebeuren om het fascisme te begrijpen, is vergeten dat het als beweging en organisatie bestaat. Het punt is namelijk dat fascisme onbegrepen blijft omdat het optreden ervan gezien wordt als een pathologie van het maatschappelijk stelsel, als een ziektebeeld van onze samenleving.

De realiteit is dat veel van de denkbeelden die wij tot de pathologie van het fascisme rekenen, helemaal niet exclusief door fascistten gedragen worden

Zonder precies te begrijpen wat het is, zoals we in het verleden de waanzin niet begrepen, stellen we tegenwoordig het fascisme buiten de orde, buiten het maatschappelijk toelaatbare, en dan dus ook buiten de openbare discussie. Fascisme wordt gezien als een ziekte, en het enige wat we met

zieken doen, is ze in daartoe bestemde oorden opsluiten, in dit geval het oord van de vergetelheid en het taboe. En je gaat iets niet beter begrijpen door het weg te drukken uit je herinnering.

Wat we daarom wel moeten doen, is het gemak van de term 'fascisme' vergeten en kijken naar de denkbeelden zelf die met elkaar het complex zijn gaan vormen dat wij fascisme zijn gaan noemen.

Die denkbeelden zijn op zichzelf het best te zien als gedachten die gedeeld worden door allerlei stromingen. De realiteit is namelijk dat veel van de denkbeelden, die wij tot de pathologie van het fascisme rekenen, helemaal niet exclusief door fascisten gedragen worden. Neem het voorbeeld van het corporatisme.

CORPORATISME

Dat was weliswaar een product van de katholieke kerk, maar werd in gemodificeerde vorm ook overgenomen door socialistische partijen, evenals vanaf 1943 door de katholieke toekomstige partijleider **Carl Romme**, en vormde ook een ideologisch kernconcept van de fascistische beweging. Corporatisme beschouwen als typisch kenmerkend voor het fascisme is dan ook niet houdbaar.

Een combinatie van denkbeelden van het fascisme vinden we bij de zuivere oud-liberalen, reden trouwens waarom heel wat oud-liberalen vroeger of later naar het fascisme overgingen

Zo is het ook met veel andere concepten: ze zijn als inktvlekken in een **roherschachttest**: ze nemen grillige vormen aan, je kunt er van alles in zien, en ze worden door representanten van veel politieke stromingen onderschreven, en kenmerken daarom op zichzelf niet het fascisme.

En toch denken we dat fascisme iets uitzonderlijks is. Dat zou bijvoorbeeld kunnen door de specifieke configuratie, dat wil zeggen de specifieke

combinatie van denkbeelden in het ideologisch verhaal van het fascisme. Maar dat is in werkelijkheid niet zo, want bijna dezelfde combinatie van denkbeelden zoals het fascisme heeft, vinden we bij de zuivere oud-liberalen, reden trouwens waarom heel wat oud-liberalen vroeger of later naar het fascisme overgingen. En toch zijn liberalen niet per definitie fascist.

SLEUTELBEGRIPPEN

Wat fascisme maakte tot wat het is, is iets dat achter alle denkbeelden ligt, een conceptie die als een basisattitude onder alle fascistische actie en gedachten ligt, en zich verstoppt achter al die concepten, die het fascisme met allerlei stromingen in Nederland deelde.

Om uit te vinden wat dat is, gaan we een korte exercitie doen langs alle termen die kenmerkend zijn voor wat we als fascisme hebben leren kennen.

De fascistische bewegingen van Nederland in het interbellum waren strijdende groepen, zowel in woorden als in daden

De fascistische bewegingen van Nederland in het interbellum (na WO II bestonden er geen erkend fascistische groepen meer) waren strijdende groepen, zowel in woorden als in daden. Hun ideeën kenmerken zich door de items waar ze tegen en die waar ze voor zijn.

Nu, waar zijn ze tegen?

TEGEN HET PARLEMENT

- Ze zijn vaak tegen **het parlement** en vooral tegen **de politieke partijen**. Dat standpunt komt in eerste instantie voort uit twee oorzaken. Ten eerste doordat die partijen de band met een deel van hun achterban waren verloren, en ten tweede doordat ze het negentiende-eeuwse sociale conflict tussen arbeid en kapitaal niet konden oplossen, waardoor de samenleving verscheurd bleef.

In het katholieke zuiden, waar het fascisme in het interbellum vooral aanhang verwierf, was de **Rooms Katholieke Staats Partij** door haar onvermogen om de emancipatie van de katholieken door te drukken en haar onvermogen de sociale conflicten te beheersen, de eerste steen des aanstoots.

Partijen hielden in de visie van velen, het volk gevangen in de ban van instabiliteit, stuurloosheid, bestuurlijk onvermogen

Die partij werd, net zoals elders in het land andere partijen, gezien als een scheidsmuur tussen burger en overheid: partijen hielden in de visie van velen het volk gevangen in de ban van instabiliteit, stuurloosheid, bestuurlijk onvermogen. In plaats van het volk te vertegenwoordigen, hielden ze in hun ogen de vertegenwoordiging van het volk tegen.

TEGEN VRIJHEID VAN DE MEDIA

- Fascistische bewegingen zijn niet gediend van de **vrijheid van de media**. Dat lijkt, gezien hun eigen schreeuwerig vertoon van meningsuiting, vreemd maar komt voort uit het centrale idee dat de samenleving niet verscheurd mag zijn en de media volgens hen niets liever doen dan die tweedracht vergroten. Als er iets is wat uit alle geschriften uit het fascistische kamp naar voren komt, is het de term 'Volkseenheid': wij moeten samen zijn, homogeen zijn, verenigd zijn, etcetera.

Fascistische bewegingen zijn het niet oneens met een mening, ze zijn het oneens met de onenigheid zelf

Het gaat er niet om dat zij het oneens zijn met een mening, ze zijn het oneens met de onenigheid zelf, ze maken bezwaar tegen de verscheurdheid, tegen de oproep van vrijzinnigen om dat wat ons verenigt, los te laten, dat wat ons bindt tot valse waarden te verklaren.

TEGEN VERDERFELIJK LIBERALISME

- De term 'Vrijheid' staat in het fascisme symbool voor het voor hen **verderfelijke liberalisme**. En liberalisme staat in hun ogen voor individualisme en plutocratie, de vrijheid om op kosten van de gemeenschap te plunderen, de vrijheid om anderen in armoede te laten en zelf op kosten van die anderen in weelde te leven.

Vrijheid wordt gezien als het tegendeel van solidariteit, als het parasitaire en nutteloze bestaan van individuen die alleen om zichzelf denken

Vrijheid ziet het fascisme als het loslaten van de verplichtingen aan de naaste, als het verraad aan de gemeenschap. Vrijheid wordt gezien als het tegendeel van solidariteit, als het parasitaire en nutteloze bestaan van individuen die alleen om zichzelf denken. Het bestrijden van vrijheid lijkt ons, burgers van een 21e-eeuwse samenleving, bizar, maar was en is voor hen volkomen logisch: de burger verraadt door zijn vrijheid zijn naasten.

TEGEN 'DE JODEN'

- De '**Joden**' zijn voor hen een perfect symbool van alles waar ze tegen vechten: ze komen van buiten de gemeenschap, ze zijn onafhankelijk ervan, maken nooit deel uit van de traditionele beroepsgroepen, zijn vaak rijk en invloedrijk ook, en representeren alleen zichzelf en dus juist niet de gemeenschap.

‘Volk en Joden zijn voor fascistten tegengestelde begrippen.’ Op de foto: vrouw met Jodenster. (Foto: Wikipedia © Bundesarchiv)

Ze staan symbool voor het onvermogen van het eigen volk om zelf haar rijkdommen te beheren, ze wijzen de gemeenschap door hun aanwezigheid op haar gebrek aan gemeenschappelijke kracht. Volk en Joden zijn zo tegengestelde begrippen.

(Voorzichtigheid hier: eigenlijk gaat die discriminatie niet zozeer om het 'Joods zijn' maar om het vreemd zijn: negers, zigeuners, homo's, politieke dissidenten, en later leden van inferieure volken, kortom alles wat afwijkt van de eigen-volk-definitie beschouwt men als verwerpelijk.)

TEGEN DE MODERNITEIT

- Fascisten strijden tegen de '**moderniteit**', dat is de perversie (in hun ogen) die de **Verlichting** heeft gebracht. De Verlichting stelde ratio boven de idee, het fascisme stelt de idee boven de ratio. De verlichting ziet iedereen als gelijk, het fascisme ziet iedereen als behorend bij zijn eigen aard en soort, en dus als per definitie ongelijk.

De Verlichting ziet de maatschappij als een maakbaar geheel, het fascisme als een deel van de menselijke natuur

De Verlichting ziet de maatschappij als een maakbaar geheel, het fascisme ziet de maatschappij als een deel van de menselijke natuur, en dus elke ingreep in die maatschappij als een vergrijp tegen die menselijke natuur.

TEGEN DE 'ONDERMENS'

- Het fascisme verafschuwt de onmens, dit is in wezen de '**ontermens**', dat wil zeggen die vorm van mens-zijn die niet komt tot de verwezenlijking van zijn natuurlijke bestemming, die niet doet waartoe zijn wezen als lid van zijn volk en gemeenschap hem voorbestemt.

De fascistische mens kan zichzelf overtreffen, kan opstijgen uit de alledaagsheid, kan meer en beter mens worden, kan zich realiseren door te strijden

De fascistische mens kan zichzelf overtreffen, kan opstijgen uit de alledaagsheid, kan meer en beter mens worden, kan zich realiseren door te strijden. Beschaving is de uitdrukking voor de zich verheffende mens, de

vernietigde beschaving staat voor een samenleving waarin de mens **untermensch** blijft en niet tot een superieur bestaan, c.q. een superieure cultuur kan komen.

Tegenover dit lijstje begrippen die het fascisme ziet als representatief voor de antithese, dat wat overwonnen moet worden, staan wel degelijk ook positieve begrippen, die staan voor de ideeënwereld waar zij voor strijden.

VOOR CORPORATISME

- Het eerdergenoemde **corporatisme**, dat op allerlei verschillende manieren werd omschreven en ingevuld, staat in het fascisme voor de institutionele en gedwongen afstemming tussen kapitaal en arbeid, dat wil zeggen al die vormen van afgedwongen overeenstemming, die de gemeenschap zouden toestaan in vrede te leven en niet langer verdeeld te worden door klassentegenstellingen.

Corporatisme was het recept van de katholieke kerk om het haar vijandig gezinde socialisme te confronteren met een ‘gemeenschaps’alternatief

Corporatisme was het recept van de katholieke kerk en haar encycliek **Quadregesimo Anno** om het haar vijandig gezinde socialisme te confronteren met een ‘gemeenschaps’alternatief, te weten een institutionele vorm van georganiseerde gemeenschappelijkheid waarin het klassenconflict tot stilstand gebracht werd.

VOOR ORGANISCHE SAMENLEVING

- De **organische samenleving** is het beeld van de samenleving als een organisch gegroeid (en dus niet zoals de Verlichting wilde artificieel gemaakt) geheel, een gemeenschap van standen en groepen, eigenlijk gezien als sub-gemeenschappen, waarin ieders plaats gegeven is, de besten ook de beste functies hebben en anderen hun dienstverlenende rol vervullen.

Een organische representatie bestaat uit beroepsgroepen, standen en functiegroepen, zij wordt gezien als de ‘natuurlijke’ orde

De organische samenleving is gebouwd op de diversiteit en verfoeit de homogeniteit en gelijkheid. In het beeld van de organische samenleving vindt de politieke vertegenwoordiging dan ook plaats door de geledingen en ondergemeenschappen zich als zodanig te laten vertegenwoordigen en niet door de verkiezing van individuen. Een organische representatie bestaat uit beroepsgroepen, standen en functiegroepen, zij wordt gezien als de ‘natuurlijke’ orde.

VOOR DE NIEUWE MENS

• **‘Uomo nuovo’** ofwel de nieuwe mens van het fascisme is werkelijk bedoeld als iets nieuws, en niet, zoals veel auteurs het benoemen, een herstel van de ‘oude’ mens. In het beeld van de fascistische ideologen is het de mens niet gelukt om mens te worden, zoals de idee van de mens is. Hij blijft als het ware onder het niveau van zijn potentieel. Dat komt door de perverterende werking van de verslachte samenleving, en door de afbreuk aan zijn wil en inzet door het vernietigende rationalisme.

Het paradijs van het fascisme is niet een toekomstige samenleving, maar een toekomstige mens, een die altijd strijdt en in strijd zich pas verwezenlijkt

De mens, die vitaal kan zijn, wordt in de maatschappij die het fascisme wil bestrijden, inert in plaats van actief, berust in plaats van strijdend. Het paradijs van het fascisme is daarentegen niet een toekomstige samenleving, maar een toekomstige mens, een die altijd strijdt en in strijd zich pas verwezenlijkt (dixit **Mussolini**). De mens zou moeten leven vanuit de authenticiteit, vanuit zijn rolvulling in het organisch bestel, en niet vanuit berekening, om het geld en om de winst. Authentiek en niet formalistisch zijn is iets wat het katholieke fundamentalisme deelde met het fascisme.

VOOR ADELDOM

- De **daad, de adel** is het blazoen van de fascistische aanhangers. Er is in de ideologie zoiets als het streven naar zuiverheid, waarachter de idee ligt dat de mens niet zichzelf kan zijn in de bestaande samenleving, niet dat is wat hij in werkelijkheid is. Het concept doet een appel op de veronderstelde aanwezigheid van vervreemding door de moderniteit, en stelt dat de mens zich van verwordingen moet ontdoen, zuiverheid, dit is vrij van smetten zijn.

‘Zuiverheid’ op zichzelf, vaak geassocieerd met het idee van natuurlijkheid en dicht bij de natuur blijven, werd in allerlei politieke groepen teruggevonden

De nazistische draai, dat die zuiverheid raciaal is, is een opvatting die in het fascisme van het interbellum door geen enkele Nederlandse andere groep als de **NSB** en **NSNAP** gedeeld werd (en dat laatste pas echt vanaf 1937). Maar ‘zuiverheid’ op zichzelf, vaak geassocieerd met het idee van natuurlijkheid en dicht bij de natuur blijven, werd in allerlei politieke groepen teruggevonden.

Bij dit idee van adeldom treedt ook het idee op van de natuurlijke ongelijkheid: er zijn van nature leiders, ‘de besten’ (= **aristoi**), en er zijn anderen die van nature dienstig zijn, en overigens daarin wel ‘zuiver’ konden zijn. Leiderschap (niet autocratie) maakt daarom wel deel uit van het fascistisch gedachtegoed.

VOOR SOLIDARISME

- **Solidarisme** is ontegenzeggelijk een kerntrek van alle echt fascistische groepen. Het is de opvatting dat in een organische maatschappij de deel uitmakende groepen met elkaar solidair moeten zijn en niet elkaar bestrijden: de antithese van de klassentegenstelling wordt door een synthese van samenwerking en opheffing van de tegenstelling overbrugd.

Het werd in Duitsland gevonden bij de **Strassers** en de **SA**, in Oostenrijk bij de **Dolfuss** regering, in België bij het **Verdinaso**, en in Nederland bij alle fascistische groepen.

VOOR AUTARKIE

• *Autarkie* is de opvatting dat de groepen en gemeenschappen die samen de maatschappij vormen, in zichzelf zelfstandig behoren te zijn. In Nederland kreeg het begrip een bijzondere lading doordat **Kuyper**, de antirevolutionaire voorman, het concept hanteerde om zo te rechtvaardigen dat de verschillende zuilen onafhankelijk van elkaar en naast elkaar wel samen de maatschappij en de staat konden vormen.

Het ‘soeverein in eigen gemeenschap’ was het adagium voor wat de aanhangers van de organische staat als algemeen principe zagen voor hun ‘natuurlijke’ samenleving

Het ‘soeverein in eigen gemeenschap’ was het adagium voor wat de aanhangers van de organische staat als algemeen principe zagen voor hun ‘natuurlijke’ samenleving.

DICTATUUR

Autocratie en dictatuur noem ik hierbij niet. Ten eerste omdat dat in geen enkele groep, buiten de nazi partij, als expliciet doel gold, maar ook en vooral omdat de wil voor autocratie door vrijwel alle politieke groepen van die tijd gedeeld wordt, zodat het onder **Colijn** enkele malen bijna tot een volstrekt autocratisch regime kwam.

Ook Mussolini werd niet op een programma voor autocratie alleenheerser. Pas nadat rond de moord op de socialistische politicus **Matteoti** in 1924 zijn regime in crisis belandde, besloot zijn partij tot een dictatuur. Dat autocratie een vrijwel automatisch gevolg zou zijn van een fascistisch politiek bestel, is geloofwaardig, maar dat dat deel uitmaakte van de ideologie niet.

SYNOPSIS

Wat is nu het beeld dat uit deze punten van verwerping en aanvaarding van standpunten naar voren komt? De 'tegenpunten' verwijzen in heel sterke mate naar de door fascistten veronderstelde aanslag op het volk: de partijen maken het volk monddood, het parlement dringt het volk wetten op die het niet wil, het individualisme dat de media en de wetenschap promoten, werkt alleen verscheurend binnen het volk, en de vrijheid promoot een anti-gemeenschappelijk individualisme dat tot atomisering leidt. Ofwel zien ze een tegenstelling tussen volk en gemeenschap enerzijds en een aantal daartegen dreigende krachten, zoals moderniteit, individualisme en rationalisme.

Fascisme is de ideologie van de gemeenschap in plaats van de maatschappij

De punten die ze als voorstellen naar voren brengen, vertegenwoordigen de andere zijde van deze zelfde munt: ze schetsen met de organische samenleving, het corporatisme, en de autarkie van de gemeenschappen een beeld van een samenleving waarin de biologisch levende gemeenschappen de dienst uitmaken, eerder dan de individu.

De nieuwe mens dient het geheel, het geheel niet de nieuwe mens, en in dat leven van de nieuwe mens wordt hij door zijn strijd niet alleen een betere burger maar vooral een meer authentieke en superieure mens.

Heel deze beschrijving loopt uiteindelijk op niets anders uit dan de conclusie dat het het fascisme te doen is om een gemeenschapsidee, een visie waarin ze de samenleving niet als functioneel maar als biologisch en ideëel zien: de gemeenschap is het menselijk project, in de gemeenschap wordt de mens zichzelf. Fascisme is de ideologie van de gemeenschap in plaats van de maatschappij.

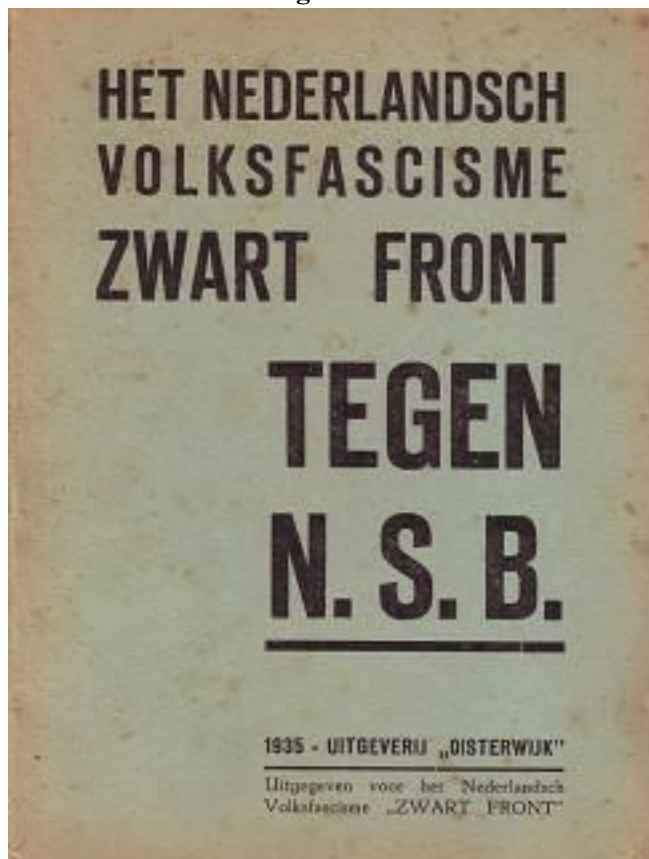
ACHTERGRONDEN

Het samenstellen van een beeld van het fascistisch denken is nog iets heel anders dan begrijpen hoe het tot zo een beeld is kunnen komen. Daar liggen diverse verschillende ontwikkelingslijnen achter, die je in Nederland in diverse plaatsen en personen terug kunt herkennen. De beschrijving daarvan komt in het tweede en derde deel van dit drieluik.

3 juli 2019

Gemeenschapsideologie, DI 2

In het eerste deel beschreven we de ideeën die in het fascisme opgeld deden. In dit tweede deel wijzen we aan waar die vandaan komen. Daar komt onvermijdelijk een stuk concrete Nederlandse politieke geschiedenis bij kijken, maar we zullen die proberen te beperken tot enkel de onmisbare fragmenten.

In NSB, Zwart Front en ANFB waren wel plebejische elementen. (Foto: Wikipedia © Uitg. Oisterwijk)

Ontwikkelingen als het ontstaan van het fascisme komen nooit door een ingenieuze inval van een individu en ontstaan ook nooit op een enkele plaats. Integendeel, ze komen in allerlei vormen bij veel verschillende individuen tegelijkertijd op, en dat gebeurt ook op veel verschillende plaatsen. In Nederland was het fascisme vooral het resultaat van ontwikkelingen op universiteiten en hogescholen. Dat betekent niet dat er geen zogenoemde ‘plebejische elementen’ in de bewegingen waren (in *NSB* en *Zwart Front* en *ANFB* waren die er zeker wel), maar die waren bij de oorsprong niet meer dan een van de verschillende elementen.

Het is ook niet zo dat een opvatting die wij later het stigma van ‘fascisme’ hebben meegegeven, als ‘fascisme’ ontstond.

MOORDPARTIJEN

De meeste opvattingen die in de loop van de jaren van het interbellum gingen deel uitmaken van het gedachtegoed dat fascisme ging heten, kwamen uit groepen en ontwikkelingen die zichzelf absoluut niet als zodanig zien. Laat helemaal staan dat ze de moordpartijen die onze herinnering aan het fascisme domineren, als vooropgezet plan in gedachten hadden.

We zullen in het fascisme ontwikkelingslijnen tegenkomen die met elkaar in strijd komen, zelfs binnen de opvatting van een enkele stroming

En tenslotte: het gedachtegoed van het fascisme is niet altijd consistent. We zullen ontwikkelingslijnen tegenkomen die met elkaar in strijd komen, zelfs binnen de opvatting van een enkele stroming. Sterker nog, vele afsplitsingen binnen fascistische groepen en partijen zijn juist aan die tegenstrijdigheden te wijten.

Wel, we beginnen onze uitleg van deze betreurenswaardige wording van het fascisme met een geografisch betoog, juist in een poging om de lezer wat overzicht van de ontwikkelingen te gunnen.

Lees hier deel 1: De gemeenschapsideologie (1)

Geografie: wording van een politieke beweging

Omstandigheden die mensen in beweging kunnen brengen, zijn op individueel niveau altijd min of meer toevallig. De reden waarom de zeer respectabele en conservatieve Duitse professor **Wichman** naar Utrecht kwam, lagen gewoon in de opportuniteit van een betrekking aan de Utrechtse universiteit.

Hij bestuurde er zijn gezin gestreng, en dat had op zijn twee kinderen een volledig averechts effect. **Clara Wichman** werd een voorvechtster van feminisme, vrouwenkiesrecht en anarchisme, **Erich Wichman** was nog veel erger. Na veelvuldig en rampzalig wangedrag in verschillende instituten die de bedoeling hadden hem op te voeden, kwam hij terecht in de enige omgeving die hem een thuis leek te bieden, namelijk het Amsterdams caféleven.

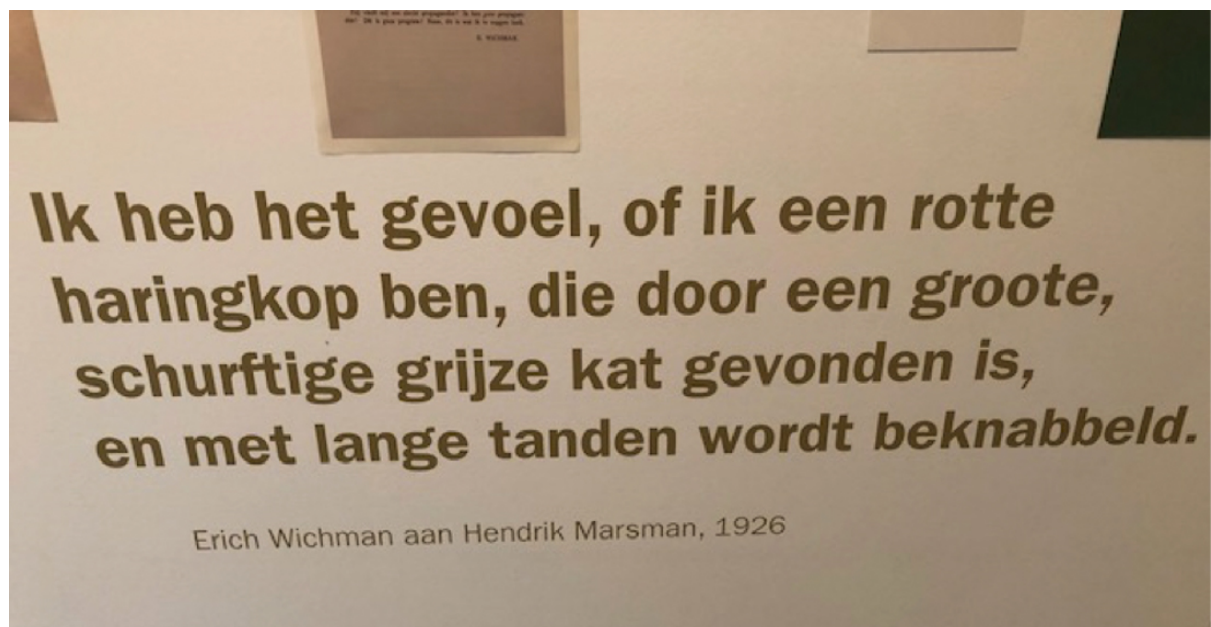
Het is einde eerste wereldoorlog, een oorlog die Nederland afgezien van de vele vluchtelingen en deserteurs uit België in het zuiden van het land, onberoerd heeft gelaten

Het is einde eerste wereldoorlog, een oorlog die Nederland afgezien van de vele vluchtelingen en deserteurs uit België in het zuiden van het land, onberoerd heeft gelaten, maar het land in een politieke kramp achterliet. **Troelstra**, de *SDAP*-leider, heeft in 1917, in navolging van heel wat Europese collega's, een in zijn geval mislukte revolutiepoging ondernomen, en dat leidde bij veel burgers tot de verzuchting dat de Nederlandse leiders kennelijk zelfs geen revolutie voor elkaar kregen.

In het gezelschap waarvan Erich als aspirant-schilder en -dichter deel uitmaakte, leidde dit tot uitzinnig sarcasme en – zo typisch Nederlandse achteraf – als provoactiviteit te beschouwen dwarse acties, waartoe het oprichten van de *Jeneverpartij* en de *Rapaillepartij* behoorden.

ONSCHULDIGE CHICANERIE

Het gezelschap maakte zich populair, vooral toen ze een plaatselijke landloper en notoire alcoholicus in de achterbak van hun auto hesen als zijnde de lijsttrekker met de naam **Hadjememaar**, en daarmee door de stad rondreden. Hij werd met een kameraad verkozen in de gemeenteraad, en vervolgens om die tegen zijn aanwezigheid te beschermen, opgeborgen in het cachot.

Erich Wichman was de bezieler van het kunstenaarswereldje en medeoprichter van eerste rechtse succesblad *De Bezem*. (Foto: © Maarten vdO)

Het hele gebeuren leest achteraf als een onschuldige chicanerie. Maar dat was het niet en werd het steeds minder. Een veeg teken van de echte waarde van deze actie was de uitspraak van **Koningin Wilhelmina** dat zij, als ze had kunnen stemmen, liever op deze Hadjememaar had gestemd dan op het waardeloze stel lieden dat als politici toen het land bestuurde.

De Rapaillepartij – oorspronkelijk ‘De Onafhankelijken’. (Foto: © Maarten vdO)

Het zou een treffende uitdrukking worden van de wijze waarop de gemiddelde Nederlander dacht over zijn politieke vertegenwoordigers. De Rapaillepartij, op zichzelf een onschuldige vrolijke verzameling bohemiens, werd de eerste uitdrukking van onvrede met het politieke stelsel die in de jaren na 1919 overal in het land de kop opstak. De Nederlanders vonden voor een steeds groeiend deel dat de politici hen niet vertegenwoordigden, sterker nog, dat ze hun representatie in de weg stonden.

LEIDEN

De Leidse Universiteit was en is nog altijd de thuisbasis van de liberale politieke stromingen in Nederland. **Thorbecke**, maar ook **Bolkestein**, **Rutte**, en ook **Baudeten Paul Cliteur** hebben er hun intellectuele oorsprong. De universiteit was door de oppermacht van het liberalisme vanaf Thorbecke 's regeringen een

bolwerk van gevestigde liberale waarden, niet een plek waar plebejische buitenstaanders welkom waren.

Er is door veel auteurs van na de Tweede Wereldoorlog moeite gedaan om Gerard Bolland weg te zetten als een komisch randverschijnsel

Niettemin was er toch zo één, een autodidact nog wel, binnengedrongen op een hoogleraarszetel: **Gerard Bolland**, als hoogleraar Filosofie. Er is door veel auteurs van na de Tweede Wereldoorlog moeite gedaan om Bolland weg te zetten als een komisch randverschijnsel. Hij gaf daartoe aanleiding door uiterst onoverzichtelijke rommelige betogen, doorspekt op een onsamenhangende wijze met reeksen citaten, en werd ook een dankbare prooi voor zijn biograaf **Willem Otterspeer**, die de zeldzame gelegenheid voor een biograaf te baat nam om zijn object voor zover maar enigszins mogelijk af te breken.

HEGEL

Bolland 'hegelde', zoals hijzelf kennelijk placht te zeggen. Hij gebruikte **Hegel** om een nieuwe staatssoevereiniteit te bepleiten en de democratie te desavoueren. Minachting voor de mindere klassen ging bij hem samen met afkeer van verkiezingen en plebejisch parlementarisme. Hij was een ongewone hoogleraar, al was het alleen maar omdat hij massa's publiek trok, waarvan bijna niemand na het verlaten van de voordracht in staat was na te vertellen wat hij zojuist gehoord had. Hij reisde het hele land door, hield voortdurend overal voordrachten, en had daarmee een enorme impact.

Gerard Bolland was zelf geen ondubbelzinnige fascist maar zijn denkbeelden dienden daar wel toe

Bolland was zelf geen ondubbelzinnige fascist maar zijn denkbeelden dienden daar wel toe. Hoewel qua politieke opstelling een traditionele oud-liberaal, compleet met vooroordelen tegen vrouwen, vreemdelingenhaat en al wat dies meer zij, was zijn hoofdbijdrage aan de opbouw van het Nederlandse fascisme de portie neo-hegelianisme, die hij aan Nederland toediende.

Zijn uitstraling was via zijn adepten (onder wie **Wigersma**) zeer groot en leidde tot de dominantie van de neo-hegelianen in Utrecht en via die tot de dominantie gedurende enige jaren van het neo-hegelianisme in de NSB. **Pieter Geyl** studeerde in Leiden tijdens het professoraat van Bolland. **Emile Verviers**, die de aanzet gaf tot het Zwart Front, de in grootte tweede fascistische beweging van Nederland, was een leerling van Bolland.

UTRECHT

De Utrechtse universiteit was het onderkomen van Pieter Geyl, als hoogleraar Nieuwe Geschiedenis vanaf 1936. Hij had grote invloed omdat hij als begaafd literator en liberaal de Groot-Nederlandse gedachte uitdroeg, dat wil zeggen de eenheid van Vlaanderen, Zuid-Afrika en Nederland propageerde, en daarmee zonder er zelf lid van te worden het *Verdinaso* aan aanhang hielp.

Hij kreeg in Utrecht steun van **Frederik Carel Gerretson**, hoogleraar Geschiedenis van Nederlands-Indië, die ook de Groot-Nederlandse idee was toegedaan, maar daarnaast ook fascistische opvattingen huldigde totdat zijn groep, de *Nationale Unie*, in 1934 het nazisme begon te omarmen.

Naast de voorlopersstroming op de faculteit Geschiedenis had de Utrechtse universiteit ook een neo-hegeliaanse stroming op de faculteit Filosofie

Beide heren raakten later betrokken bij de pogingen van de door de Duitsers gegijzelde groep prominenten in *St.-Michielsgestel* ('*de Heeren Zeventien*') om het naoorlogse bestel te ontwerpen en droegen er aanzienlijk toe bij dat dat naoorlogse bestel vele ideeën uit de fascistische beweging zou overnemen.

Naast deze voorlopersstroming op de faculteit Geschiedenis had de Utrechtse universiteit ook een neo-hegeliaanse stroming op de faculteit Filosofie, die het voorland zou zijn van de staatsopvattingen in de NSB. Naast de privaatdocent **Wigersma**, overgekomen uit Bolland 's Leiden, was daar de prominente **Tobie Goedewaagen**, ook privaatdocent, die de NSB zou omarmen en onder de oorlog secretaris-generaal op het departement van Volksvoorlichting en Kunsten zou worden en in die rol het verplichte lidmaatschap van de *Kultuurkamer*,

het disciplineringsinstrument van de Duitsers voor de onwillige kunstwereld, zou invoeren.

NAZIKUNST

Ook buiten de universiteit bezat Utrecht groepen waarin nagedacht werd over de politiek: in een en hetzelfde huis aan de Oude Gracht woonden **Pyke Koch**, later notoir nazistisch kunstenaar en ontwerper van illustratieve iconen van de nazikunst, met **Jan Engelman**, latere redacteur van het blad voor katholieke reconstructie *De Gemeenschap* samen. Onderwijl werkten elders in de stad de leden van *De Nieuwe Stijl*, waaronder **Gerrit Rietveld** die aan de Oude Gracht zijn atelier had en bijdroeg aan De Gemeenschap.

En dan was daar in Utrecht Erich Wichman, bezieler van het kunstenaarswereldje en medeoprichter van eerste rechtse succesblad De Bezem

Ook in Utrecht werkte in de jaren '20 en '30 **Albert Kuyle**, alias **Louis Kuitenbrouwer**, jonge verslaggever van de krant *Het Centrum*, later overgestapt naar de in 1935 aan de Biltstraat opgerichte uitgeverij *Het Spectrum*. Deze ontwikkelde zich via een redacteurschap van De Gemeenschap, tot latere naaste medewerker van **Arnold Meyer**, de leider van het Zwart Front, en tot veelschrijver in dienst van de zaak van het fascisme. En dan was daar in Utrecht (zij het met tussenpozen) **Erich Wichman**, bezieler van het kunstenaarswereldje en medeoprichter van eerste rechtse succesblad *De Bezem*. Het debat binnen dit kunstenaarscircuit zou grote gevolgen krijgen.

NIJMEGEN

Het verhaal over Nijmegen begint in Vlaanderen, waar tijdens de loopgravenoorlog **Cyriel Verschaeve** in het door Duitsland bezette deel van België zich bezint op mogelijkheden om geestverwanten van zijn Vlaams nationalisme te bereiken aan de Belgische kant van de frontlinie. Om zijn doel te bereiken zendt hij ene **Carlos van Sante** door de linies die de later als 'activisten' bekend geworden Vlaamse geestverwanten aanspreekt, maar vervolgens niet meer in staat is door de

linies terug te komen en daarom als politiek vluchteling in Nederland belandt, waar hij, eenmaal pater dominicaan geworden, in Nijmegen zijn werkzaamheden verricht.

Aan de in 1924 opgerichte katholieke universiteit in Nijmegen vindt een proces van bewustwording plaats onder de studenten, een proces dat zijn wortels vindt in een gevoel van regionale miskennen

In Nijmegen vindt hij vruchtbare grond. Aan de in 1924 opgerichte katholieke universiteit vindt een proces van bewustwording plaats onder de studenten, dat zijn wortels vindt in een gevoel van regionale miskennen. (Het zuiden was lang in de minderwaardige positie van 'Generaliteitslanden' gehouden, en begon pas vanaf 1848 een opgang als te respecteren deel van het Nederlandse koninkrijk.)

Die regionale miskennen werd ook gevoeld als een miskennen van het katholieke geloof, en veel studenten voelden het zo dat zij het voorzichtige emancipatiestreven van de leidende katholieke politicus **Schaepman** als een totale misvatting van het katholicisme zagen. De katholieke waarheid kon niet waar zijn, als er nog delen van de bevolking waren (lees: protestanten en liberalen) die niet erkenden dat alleen de katholieke waarheid de waarheid was.

KATHOLIEKE AUTOCRATEN

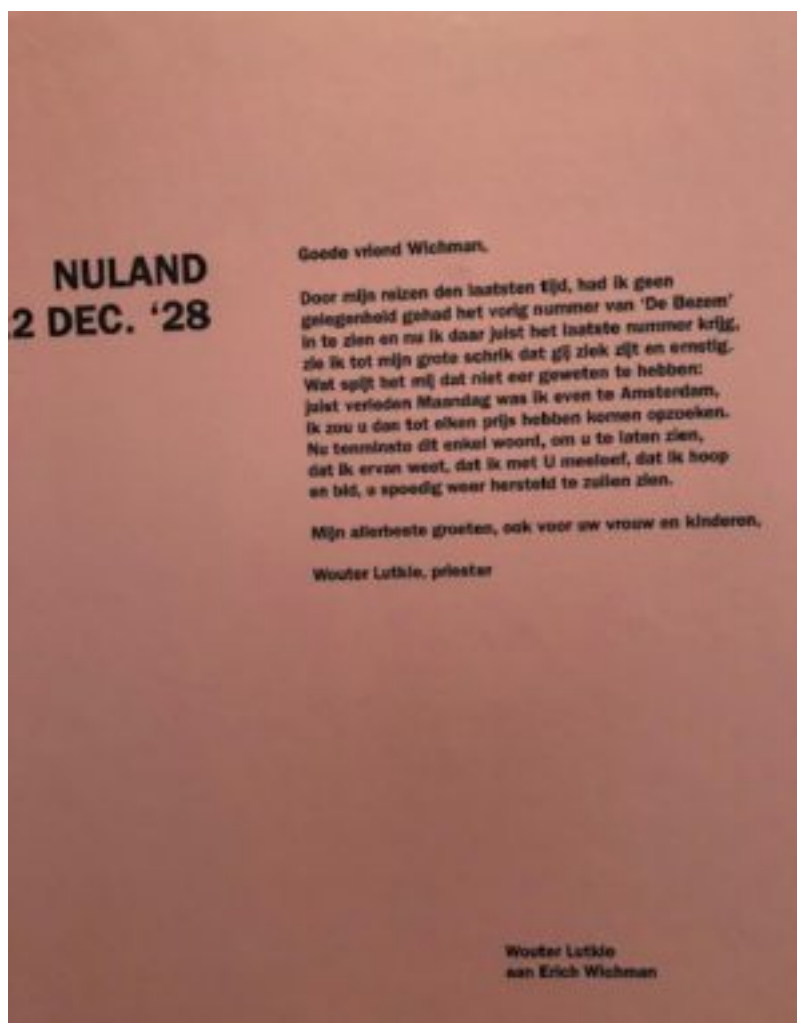
Zij speurden het gehele intellectuele landschap af voor inspiratie en vonden onder meer de Fransman **Leon Bloy**. Die was een fenomeen op zich. De totale asceet Bloy was in alles puriteins behalve in schelden, diep oprecht en van harte schelden.

Woedende lange betogen over de 'kleinheid' van de katholieke autocraten, over de onechtheid van hun geloofsbelijdenis, over de onterechte kleinering van de authentiek katholieke waarden, naast de nu bijna lachwekkende ophemeling van grote helden, zoals hij bijvoorbeeld **Napoleon** zag.

Het blad *Christophore* werd een vertrekpunt van veel fascistische organisaties en activiteiten

Zijn woede enerzijds en geëxalteerd fanatisme anderzijds waren oprecht en kwamen ook zo over. De Nijmeegse studenten herkenden daarin hun verloren authenticiteit.

Carlos van Sante onderwees hen de waarden van het bijbehorende integralisme van Verschaeve en Bloy, en kon hen vertellen (onder meer in het kader van bijeenkomsten op het Dominicuscollege) hoe zij hun authenticiteitsstreven in politieke actie konden omzetten.

Wouter Lutkie zag in de bezieling van Mussolini een voorbeeld hoe een werkelijk katholieke samenleving te realiseren was. (Foto: © Maarten vdO)

De door hen opgerichte club met blad *Christophore* werd een vertrekpunt van veel fascistische organisaties en activiteiten, en het waren leden van hun club die later het Verdinaso in Nederland leidden en tenslotte, zij het min of meer noodgedwongen, in de NSB belandden (**Ernst Michel** en **Voorhoeve**). Een van de leden tenslotte, **Ton**

Kersemakers, zou betrokken raken bij de uitgaveactiviteiten in het diepe zuiden (*Oisterwijk*) die mede zouden leiden tot het ontstaan van Zwart Front en de oprichting van de fascistische bladen *Aristo* en *Opbouwende Staatskunde*.

ITALIAANS FASCISME

Het fascisme waarin veel activiteiten van deze katholieke jongeren tenslotte uitmondde, werd echter niet zozeer enkel gevoed door ‘herstel motieven’ zoals enkele historici (onder wie **Wim Zaal**) schreven. Een in toenemende mate belangrijke en bepalende invloed kwam namelijk van het Italiaanse fascisme, dat in de ogen van activistische studenten een ‘opbouw ideologie’ was, niet een herhaling of herstelling van het oude hun te makke katholicisme.

Wouter Lutkie, de bezieler van veel fascistische groepen voordat de NSB ontstond (in 1931), zag in de politieke actie en bezieling van Mussolini een voorbeeld hoe een werkelijk katholieke samenleving te realiseren was. Erich Wichman, die voor Mussolini in 1924 naar Italië kwam, zag in Mussolini de heroïek van de strijdende mens.

TILBURG

In 1926 wordt de Katholieke Handelshogeschool opgericht, een bewijs van de emancipatoire ontwikkeling van het katholieke zuiden, die de oerkatholieke **dr. Moller** met zijn katholieke leergangen en katholiek basisonderwijs in gang had weten te zetten. De personele bezetting van de hoogleraarsposten werd ingegeven door twee fundamenteel samenhangende bronnen, namelijk enerzijds de pauselijke encyclieken *Rerum Novarum* en *Quadrogesimo Anno*, en anderzijds de filosofische stroming van het *neothomisme*, de leer van de Fransman **Jacques Maritain**, adept van Leon Bloy en ook enige tijd redacteur bij De Gemeenschap.

Een resem hoogleraren droeg een samenhangend beeld van een nieuwe samenleving uit waarvan de hoofdtrekken veel overeenkwamen met de kernpunten van het fascistisch programma

Herbeziid katholicisme en corporatisme werden het leidmotief van de Handelshogeschool. Hoogleraren **Cobbenhagen** (voor Economie), **Weve** (voor Filosofie, i.c. Neothomisme), **Kaag** (voor Economie), **De Quay**, de latere naoorlogse minister-president, voor Arbeidspsychologie (door hem Psychotechniek genoemd), en **Romme** (voor Rechten), van 1937 tot 1938 minister Sociale Zaken, naoorlogse leider van de katholieke **RKSP**, later **KVP**. Ze droegen een samenhangend beeld van een nieuwe samenleving uit waarvan de hoofdtrekken veel overeenkwamen met de kernpunten van het fascistisch programma.

MACHTSBASIS

De Handelshogeschool werd het echte middelpunt van de centrum-stroming in de katholieke zuil en als zodanig koos zij op diverse thema's ondubbelzinnig de zijde van ook door het fascisme omarmde standpunten. Als gevolg daarvan oefenden de hoogleraren enorme invloed uit in de diverse sociale organisaties.

De Quay bouwde een machtsbasis op in het genootschap *Brabantia Nostra*, vanwaar uit zijn rol in de latere *Nederlandse Unie* begrijpelijk wordt. Kaag bekleedde commissariaten, waaronder ook die bij de grote *Leerfabriek* in Oisterwijk. Weve, ongetwijfeld de filosoof van het gezelschap, verdedigde de episcopale posities in het universitaire milieu.

Cobbenhagen gold als de grote ideologische leider, die het corporatisme uitdroeg en verdedigde en de Hogeschool tot een bastion van dat stelsel maakte. De Amsterdamse jurist Romme (althoewel geboren in Oirschot), die het gezelschap korte tijd vervoegde, werd de grote politieke representant van de Tilburgse clan in de **RKSP**, en zou nog in 1943 een publicatie het licht doen zien waarin adaptatie aan de nieuwe omstandigheden (lees die van de Duitse bezetting) werd bepleit.

De betekenis van het wetenschappelijk-politieke activisme was vooral gelegen in het feit dat zo een brug werd gevormd tussen extreemrechts gedachtegoed en het politieke midden

De betekenis van dit wetenschappelijk-politieke activisme was terugblikkend vooral gelegen in het feit dat zo een brug werd gevormd tussen extreemrechts gedachtegoed

en het politieke midden. De heren waren wijs genoeg, ondanks allerlei informatief overleg van met name De Quay met NSB en Zwart Front, om niet daadwerkelijk deel te gaan uitmaken van de ledenlijsten van fascistische politieke groepen. Daardoor konden ze hun brugfunctie tussen centrum en rechts blijven uitoefenen en de steun van het episcopaat, dat niet gediend was van politiek fascisme, behouden. Het politieke midden kwam hierdoor in de greep van voor het fascisme cruciale denkbeelden.

MIDDENLAND

Dit is geen bestaand land, noch een bestaande plaats, maar eerder de perceptie van een plaats en een land. Het is de term die in kringen van Brabantia Nostra en de Dietse studentenvereniging en het *Dietse Verbond* en later de Nederlandse tak van Verdinaso vaak gebezigd werd om de rol van Brabant aan te duiden in het Groot-Nederlands geheel.

Er ligt de romantische versie van de historie aan ten grondslag waarin de Hertog van Brabant voor de usurpatie door Hollanders en Spanjaarden een letterlijk centrale rol speelde tussen het Hollandse noorden en het Franse zuiden, als heerser over het Middenland.

Men vond dat het aloude Brabant, waarvan Brussel de hoofdstad was, hersticht moest worden

Toen in de Belgische afscheidingsoorlog, waarin Gent en Antwerpen zich verzetten tegen die afscheiding, Vlaanderen en Vlaams-Brabant losgescheurd werden van het oude Middenland, riep dat in de negentiende eeuw een gevoel van verbondenheid van de Brabanders met hun zuidelijke onderdrukte stamgenoten op. Men vond dat het aloude Brabant, waarvan Brussel de hoofdstad was, hersticht moest worden.

VLUCHTELINGENSTROOM

De vluchtelingenstroom tijdens de Eerste Wereldoorlog blies dat sentiment volop nieuw leven in en toen dan het Vlaamse activisme een appel deed op de katholieke

jongeren van Brabant, werd dat Brabants chauvinisme en revanchisme omgezet in een vorm van cultureel reveil: het Middenland moest herrijzen.

(Foto: © Maarten vdO)

Vanuit het heden gezien lijkt het alsof ik hier een cultureel randverschijnsel beschrijf, maar dat is een optische vergissing. Brabantia Nostra, de voornaamste van deze culturele groepen, werd van een vrome studentenclub tot een verzameling van de

maatschappelijk machtigen. Toen dan in het eerste bezettingsjaar *De Nederlandse Unie* werd gesticht op een programma van samenwerking met de bezettende machten en massaal aanhang trok, zat daarin vooral aansturing vanuit Brabantia Nostra, het thuisfront van De Quay.

En **Geert Ruygers**, de voornaamste redacteur van het clubblad van Brabantia Nostra, schreef dan ook de eerste brochure van De Nederlandse Unie met een motto van Cyriel Verschaeve. De zuidelijke hervormers lieten het daar niet bij. Toen de voornaamste politieke leiders van het zuiden opgesloten raakten in het gijzelaarskamp van St.-Michielsgestel en in aanraking kwamen met de politieke opvattingen van vrijzinnig democraten en sociaaldemocraten, wisten zij daarbij grote delen van hun veranderingsprogramma door te drukken.

PVDA-VERBOD

De eerste naoorlogse regeringen realiseerden daardoor de corporatieve Publiekrechtelijke Bedrijfsorganen, begroeven het klassenconflict, en realiseerden de zorgzame maar paternalistische welvaartsstaat (onder andere de gezinszorg en de arbeidersvakantieoordelen kwamen zo uit de programma's van nazi's en fascistten). Ruygers en zijn vriend **Joan Willems** werden centrale figuren in de nieuw opgerichte *PvdA*, waarin de eerste jaren buitenlandwoordvoerder was en de laatste de *Katholieke Werkgemeenschap* leidde die zich in 1954 verzette tegen het episcopale verbod op PvdA-lidmaatschap.

'Middenland' was dus een plaats waar voor een flink deel het lot van het naoorlogse Nederland werd bepaald

Middenland was dus een plaats waar voor een flink deel het lot van het naoorlogse Nederland werd bepaald. Deze politiek geografische verkenning van het fascisme en de daaraan voorafgaande (in het eerste deel) beschreven kernbegrippen van het fascisme hebben ons nu het historische kader gegeven waarbinnen we de ideële achtergronden en oorsprongen van het fascisme kunnen begrijpen.

Er was, zoals we al zagen, dus niet één bepalende bron, er waren er vele en die waren erg ongelijkwaardig.

In het deel dat hierna in de volgende publicatie volgt, worden die verschillende bronnen van het fascisme besproken.

4 juli 2019

De gemeenschapsideologie DI 3

De eerste bron van het fascisme was de *kunst*. Het optreden van Erich Wichman, hoe wild en ongericht ook, vertolkte de onvrede van de kleine man in het westen van Nederland. En die onvrede werd van links tot rechts gedeeld, zij het dat zich dat niet in politieke meerderheden vertaalde. Wie het niet briljante schilderwerk van Erich met het schilderwerk van zijn wel briljante geestverwant Jan Toorop ziet, zal begrijpen dat er fervent naar andere uitingsvormen en denkvormen werd gezocht, iets wat zich later ook ging uiten in de aanpak van *De Stijl*.

‘Het optreden van Erich Wichman (foto), hoe wild en ongericht ook, vertolkte de onvrede van de kleine man in het westen van Nederland.’ (Foto: © Maarten vdO)

In dat kunstenaarsmilieu was er aanvankelijk geen scherpe politieke tweedeling. Wat later links en rechts zou worden, **Comité van Waakzaamheid** versus **Fascistisch Rechts**, leefde en werkte eerst broederlijk en zusterlijk samen. Wat hen vereende, was de grondige afkeer van het passieve en inactieve Haagse politieke wereldje, van de verwording van het parlement tot individualistische belangenbehartiging, waar aan de

dringende behoefte tot maatschappelijke vormgeving totaal geen gevolg werd gegeven.

Toen de in Amsterdam werkzame maar uit Bergen op Zoom afkomstige **Toon Asselbergs** zich onder het pseudoniem '**Anton van Duinkerken**' voegde bij de oprichting van het culturele blad ***De Gemeenschap***, bevatte dat blad niet voor niks de ondertitel '***Maandschrift voor katholieke reconstructie***'.

SCHIFTINGSPROCES

Het was bepaald niet de bedoeling de bestaande verhoudingen passief te ondergaan. De Gemeenschap bleek in de loop der jaren dé plaats waar de interne discussie ertoe leidde dat democratie en fascisme uiteengingen. **Van Duynkerken, Jan Engelman en Lou Lichtveld** naar links, **Albert Kuyle** en zijn broer **Hendrik Kuitenbrouwer** naar rechts. **Gerrit Rietveld** naar links, **Wies Moens** naar rechts. **Marnix Gijsen** en **Antoon Coolen** naar links, **Gerard Knuvelder** en **Gerard Bruning** naar rechts, **Jacques Maritain** uiteindelijk naar de democratische kant, **Pieter van der Meer de Walcheren** uiteindelijk naar de fascistische kant, etctera. Het schiftingsproces binnen dit artistieke circuit tekende de lijnen waarlangs de politieke verhoudingen zich zouden gaan ontwikkelen.

Den Haag 9 Sept 23
Omdat ik altijd,
geheel en uitsluitend, dat
gedaan heb, wat mij
juist leek, in mijn land,
dat mij daarvoor gestraft
heeft met koninklijke
afwijzing,
het ik ook nu en
hier het recht, dat te
doen, wat mij juist
lijkt,
het recht, dit werk
op te dragen aan U:
Benito Mussolini

Tekst van Erich Wichman, opgesteld ter begeleiding van een van zijn werken. (Foto: © Maarten vdO)

Kern voor al deze figuren was het diepgevoelde onbehagen, niet zozeer sociale onvrede, maar vooral onvrede met de maatschappelijke orde, met de zielloosheid ervan. Er was in de maatschappij niets passionerends, niets wat bezielde, geen zuiverheid, geen eerlijkheid, en artistieke zielen, zo bleek, verdragen dat erg slecht.

De tweede bron van het fascisme is **politiek links**. Ook al is het een taboe in naoorlogs Europa, het is ontegenzeggelijk zo dat het fascisme een loot is van de socialistische stam. In de landen waar het voor het eerst geformuleerd werd als politieke opvatting, Italië en Frankrijk, kwamen de eerste fascistische voormannen uit de gelederen van het socialistische kamp en namen ze vandaar ook veel van hun opvattingen mee. **Mussolini**, de voormalige redacteur van het socialistische dagblad **Avanti**, raakte vooral onder de invloed van acties van syndicalisten, dit is volgers van de voorman van het syndicalisme **Georges Sorel**, die ervan overtuigd was dat de eenzijdige politieke strijd vervangen moest worden door bedrijfsmatige organisaties en raden (een opvatting die dicht aanleunde tegen maar niet hetzelfde was als die van zijn voormalige medehoofdredacteur **Antonio Gramsci**).

BOULANGISME

De combinatie van het radenmodel en het syndicalisme leidde in de beweging van Mussolini tot de opvatting dat een stelsel van bedrijfscorporaties de ruggengraat van de samenleving moest gaan worden, een opvatting die de pausen tot de hunne maakten in de encycliciek uit 1931 **Quadrogesimo Anno**. De gebundelde macht van hernieuwend katholicisme, pauselijke macht, en Mussolini's bedrijfscorporaties, maakten het fascisme tot een macht van belang in buurland Frankrijk.

De Gemeenschap, 'Maandschrift voor katholieke reconstructie'. (Foto: © Maarten vdO)
Daar ontstond uit de smeulende resten van het **boulangisme** een bestel van fascistische en rechts reactionaire groepen, die vooral een boost kregen na het **Dreyfus** trauma. **Action Française** van **Charles Maurras** en **La Ligue des Patriotes** van **Maurice Barres** (een vriend van **Gabriele D'Annunzio** die door zijn inname van Triëst Mussolini tot zijn zelfstandige politieke acties had gedreven) waren gericht op oplossing van de

klassenstrijd door nationale eendracht. Afgezien van Maurras waren vrijwel alle leiders van deze groepen afkomstig van links.

Die verwantschap met links is geen toeval. Links benadrukte sterk de onvrede met het maatschappelijk bestel, en vooral met het onvermogen daarvan om klassenconflicten op te lossen.

LENINISTISCH PERSPECTIEF

Tegenover het leninistisch perspectief om de ene klasse door de andere te vervangen, zagen de fascistische groepen de klassenstrijd als een oplosbaar in de gemeenschap onder te brengen probleem, en daarom de verdedigers van de klassenstrijd, socialisten en communisten, als lieden die de gemeenschap aanvielen en ondermijnden.

Het einde van de klassenstrijd zou er niet komen door de overwinning van de ene klasse op de andere, maar door het herstellen of nieuw vormen van de gemeenschap en opname van de kempfanen in de gemeenschap. De Dreyfusaffaire werd, met even voorbijgaan aan de antisemitische ondertoon, vooral gezien als een kwestie die Frankrijk verscheurde juist waar het (lees in het leger) sterk moest zijn tegenover de oude aartsvijand Duitsland. De boulangistische revanchegedachte bleef opspelen.

De gemeenschap versus het eenzijdig klassenbelang, dat werd de discussie tussen rechts en links

In Italië zowel als in Frankrijk zie je duidelijk dat nationale identiteit en gevoel van nationale gemeenschappelijkheid uiteindelijk de stimulans vormen om bestaande conflicten desnoods met geweld op te heffen, en in de gemeenschap te doen opgaan. De gemeenschap versus het eenzijdig klassenbelang, dat werd de discussie tussen rechts en links.

VOLUNTARISTISCH MARXISME

Een verwante maar niet identieke bron van het fascisme is het **syndicalisme**, en dat niet zozeer in de betekenis die de familie **Webb** er in Engeland aan had gegeven, maar in de betekenis die Georges Sorel eraan gaf. Sorels syndicalisme vindt zijn oorsprong bij **Proudhon**, de man die de nationale werkplaatsen had willen stichten en er autonome sociale eenheden van wilde maken.

Het ondervangen van de machteloosheid van de staat door de macht van de arbeidersraden is een concept dat begin twintigste eeuw brede steun genoot

De ideologie van Sorel is een voluntaristisch marxisme, dus juist het tegendeel van het starre dogmatisme van de meeste 20e-eeuwse marxisten. Hij vertegenwoordigde bij uitstek het idee van de autonome arbeidersorganisatie aan de grond, de arbeidersraden van **Gramsci**, de Sovjets (= arbeidersraden) van Rusland, de arbeidersraden van de **Beierse Radenrepubliek**, en de arbeidersraden van de **CNT** in Catalonië, en zijn opvattingen vind je ook bij de Nederlandse radencommunisten, waaronder de bekende astronoom **Anton Pannekoek**.

Het ondervangen van de machteloosheid van de staat door de macht van de arbeidersraden is een concept dat begin twintigste eeuw brede steun genoot, en mede leidde tot het fascisme van Mussolini.

DE MYTHE

In zijn denken gebruikte Sorel een radicalisme dat binnen links afstotend werkte, maar niettemin in de Europese politieke ontwikkeling grote invloed had: hij bepleitte het strategisch gebruik van de mythe, dat wil zeggen een voorstelling van zaken die niet waar hoefde te zijn, maar wel mobiliserend werkte, en de conceptie dat sociale verandering niet geweldloos bereikt ging worden.

Ook in Nederland speelde dat sentiment in de vroege jaren van het fascisme

Beide noties werden door het **arbeider-istisch** deel van de fascistische beweging in Europa volop gebruikt: eerst in Frankrijk door de **Action Française**, door de fascisten van Mussolini, en dan door de bruine tak van het Duitse nazisme, de tak van de gebroeders **Strasser** en de **SA** van **Ernst Röhm**. Ook in Nederland speelde dat sentiment in de vroege jaren van het fascisme, de jaren van de **ANFB** en **Jan Baars**, de Amsterdamse arbeidersleider.

VITALISME

Een vierde bron voor het fascisme vormde het **vitalisme**, in de breedste opvatting die je van dat begrip kunt hebben. De negentiende eeuw had een terugslag te zien gegeven van de keiharde confrontaties in Frankrijk, Italië en Duitsland tussen de liberale bourgeoisie en het **montagnard** sentiment. Conservatieven als **De Maistre**, **De Bonald** en **Burke** propageerden een terugkeer naar de schoonheid van het oude en vertrouwde, en in dat sentimentele discours paste goed een teruggrijpen naar het pure en schone en vitale van de mens, zoals **Hans Driesch**, wiens naam direct verbonden was met de levensfilosofie/het vitalisme, dat verkondigde.

Het is eigen aan de mens om altijd ergens voor te gaan, tot iets gedreven te zijn, anders gezegd: een opdracht tot leven in het bestaan te hebben

De kern van diens denken is het begrip '**entelechie**', inhoudend dat elk organisme een doelloorzakelijkheid van nature in zich heeft, ofwel dat het eigen is aan de mens om altijd ergens voor te gaan, tot iets gedreven te zijn, anders gezegd: een opdracht tot leven in het bestaan te hebben. Dit bleek een opvatting die de nazi's uitstekend vonden passen in hun idee van de zijnsopdracht van het Duitse volk.

Sterk verwant ermee was het aan **Henri Bergson** toegeschreven vitalisme (Bergson zelf was het met die kwalificatie niet eens). Bergson propageerde een weg tussen het finalisme van de bioloog Driesch en het mechanistisch denken van de positivistische scholen: de mens werd niet zozeer gedreven door zijn doel, als wel door zijn levenselan. Het hele mechanische denken was volgens hem inadequaar om te begrijpen waarom de mens voortdurend creatief en gedreven blijft.

De enige verklaring daarvoor is de eigenschap van het levenselan dat elke mens aankleeft. Ook deze benadering vormt, net zoals die van de finalistische Driesch, als het ware een oproep tot vervulling van het leven, tot actie en fervente beleving, wat door fascistten later omgezet zou worden in het fascisme van de daad.

TRIËST

Deze oproepen van respectievelijk een pacifistische Duitser (Driesch) en een vooruitstrevende Fransman (Bergson) stonden niet alleen. In Italië ontwikkelde de communist **Labriola** een concept van de 'praxis' waarbinnen de vervulling van de marxistische doelgerichtheid van de historie vervuld moest worden door de omzetting van het historisch model in een praktijk van de klassenstrijd en een praktijk van het revolutionair handelen: de strijd werd een opdracht, en vormde zo de praxis van de revolutionairen.

Het Italiaans fascisme cultiveerde het idee tot ideologie: de strijd ging niet om een andere maatschappij, maar om het model van de strijd op zich

Toen Gabriele d'Annunzio Triëst bestormde en inpikte als zijnde historisch gesproken Italiaans erfgoed, gold dat voor vitalisten als een bij uitstek goede actie, niet omdat de Italianen Triëst zo nodig hadden, maar omdat het een strijdende revolutionaire daad was; het werd de directe aanleiding voor Mussolini's strijdgroepen om gewapenderhand de bedrijven en instellingen te bestormen.

Natuurlijk gaven deze drie denkers niet een handboek maar wel een legitimatie voor het handelen. Het Italiaans fascisme, dat ook een erfgenaam van Labriola was, cultiveerde het idee tot ideologie: de strijd ging niet om een andere maatschappij maar om het model van de strijd op zich. De goede fascist was de strijdende fascist, en in de strijd verwezenlijkte hij zichzelf.

De nazipropaganda van **Alfred Rosenberg** c.s. schilderde het beeld dat juist de strijd tegen de volksvijanden pas een persoon tot de echte Duitser, de goede Duitser, de ware superieure cultuurdrager zou maken. De daad, enkel de daad, realiseert de mens als mens. Het is vergelijkbaar met het optreden van **Heidegger** als rector aan de universiteit van Freiburg, waarin hij zich als **Wissensfuhrer** zag, en de studenten opriep door de daad van het nazisme te komen tot een superieure cultuurvervulling.

FANATIEKE ACTIE

Ook bij de Nederlandse nazi's en fascistten drong dit geluid sterk door. De deelgenoot in vele bladen en groepjes, **Sinclair de Rochemont**, beëindigde zijn voortdurend drijven tot meer en meer fanatieke actie uiteindelijk door als soldaat in Duitse dienst zichzelf aan en voor zijn gevoel gracieus einde te helpen.

George Kettman, jarenlang hoofdredacteur van de NSB-krant **Volk en Vaderland**, en daarna uitgever bij de NSB-uitgeverij **De Amsterdamse Keurkamer**, en daar uiteindelijk wegens zijn overtrokken activisme door **Mussert** uitgezet, propageerde sterk het nationaalsocialisme van de daad en hekelde daarom de volgens hem gematigde en passieve houding van Mussert.

Hoewel je dat in de huidige tijd niet zou zien in katholieke jongeren, waren ze toen zeer gedreven, en dat resulteerde bij enkelen in een fervente aanvalsdrijf en dadendrang

Ook hij belandde uiteindelijk bij de SS aan het Oostfront, maar slaagde daar niet in de ultieme daad, waardoor hij uiteindelijk na de oorlog nog zeer literair actief kon zijn. **Meinoud Rost van Tonningen** (ook Leidse student), nazi pur sang en naaste bondgenoot van **Himmler**, bestreed ook Mussert vanwege zijn dadenloosheid, zelfs in de kolommen van het NSB-blad ***Het Nationale Dagblad***, waarvan hij hoofdredacteur was.

Hoewel je dat misschien in de huidige tijd niet zou zien in katholieke jongeren, waren ook de toenmalige katholieke jongeren zeer gedreven, en dat resulteerde bij enkelen ook in een fervente aanvalsdrijf en dadendrang. Dichter en schilder **Ernest Michel** en beeldhouwer **Ernst Voorhoeve**, compagnons van **Henri Bruning** (in het rebels tijdschrift ***De Paal***) en **Gerard Bruning**, traden toe tot het ***Verbond van Diets Nationaal Solidaristen***, ofwel ***Verdinaso***. Voorhoeve bracht het daarna zelfs tot nationaal propagandaleider van de NSB, maar ook hem dreef de ideologie van de daad naar het Oostfront, waar hij overleefde.

NEO-HEGELIANISME

Het punt waar het bij deze ideologie van de daad om draait, is dat al de hier genoemde personen niet zozeer door het ideologisch stelsel van het fascisme, als wel door de drang tot zelfrealisering, de noodzaak zichzelf om te zetten in strijd en actie gedreven werden. Het is de uiterste vorm van eschatologie: bestaan om te doen, om strijd te leveren, en geen andere bestaansredenen te erkennen.

Een vijfde bron van het fascisme en nazisme was het ***neo-hegelianisme***. Dat kwam, zoals we zagen, als politieke kracht in Nederland tot leven door toedoen van professor **Gerard Bolland** en **Tobie Goedewaagen**. Maar dat was niet de enige ingang voor het neo-hegelianisme in Nederland.

Het Italiaanse fascisme begon zijn zegetocht zonder een goed uitgewerkte filosofie, maar dat bleef niet zo door de toevoeging van neo-hegeliaanse staatsopvattingen

Het Italiaanse fascisme begon zijn zegetocht weliswaar zonder een goed uitgewerkte filosofie, maar dat bleef niet zo door de toevoeging van neo-hegeliaanse staatsopvattingen. **Giovanni Gentile**, goede vriend van, maar daarnaast ook een begaafd neo-hegeliaans filosoof, publiceerde in 1916 zijn '**The theory of mind as pure act**', een indrukwekkend exposé over de eigenstandige macht van de geest in de politieke opstanding.

DOCTRINE VAN HET FASCISME

Het boek trok de aandacht van Mussolini en binnen enkele jaren was het Gentile die de ideoloog werd van de **Grote Raad van het fascisme** en feitelijk a posteriori de ideologie leverde voor het fascisme met de publicatie in 1932 van '**The doctrine of fascism**'. Zijn doctrine, die ook de doctrine werd van de Nederlandse neo-hegeliaan **Wigersma** toen die zijn staatsopvatting voor de NSB in Nederland schreef, is de doctrine van de staat als ultieme realisatie van het wezen van het volk.

In de fascistische staat wordt de natie zichzelf, en juist daarom zijn individuen van geen belang en tellen die enkel als deel van de staat

In de fascistische staat wordt de natie zichzelf, en juist daarom zijn individuen van geen belang en tellen die enkel als deel van de staat. Tegenover individualisme en atomisering stelde het fascisme volk en natie, dat wil zeggen gemeenschappelijkheid die voor het individueel eigen belang gaat. Het zou uiteraard een vrijbrief worden voor vrijheidsberoving, onderdrukking van de vrijheid van meningsuiting en uitsluiting van alle 'volksvreemde' elementen.

Het is overigens de vraag of Gentile in al die gevolgen mee had willen gaan, want hij behoorde bij degenen die Mussolini ondergroeven, en hij werd in

1944 in Florence door het verzet doodgeschoten, juist toen hij terugkwam van een poging om progressieve intellectuelen van het vuurpeloton te redden.

VOLKSGEMEENSCHAFT

In de Nederlandse NSB werd het neo-hegelianisme echter al snel verlaten. **Brochure 3**, de publicatie waarin de neo-hegeliaanse staatsopvatting werd verkondigd, werd al snel gedesavoueed. En de redenen daarvoor zijn veelzeggend: het nazisme dat de NSB ging aanhangen in de tweede helft van de jaren '30, is geen echt fascisme, de gemeenschap werd niet zoals in het fascisme een bindend gegeven element, maar werd een stameigenschap, een gegeven van bloedverwantschap.

De staat is in het nazisme bijkomstig, het volk heerst

De gemeenschap is in het nazisme niet de staat maar het volk. Met vormen van quasi-positivisme in de vorm van rassenleer en eugenetica vestigde het nazisme een gemeenschapsbegrip op empirische rassengronden. De staat is in het nazisme bijkomstig, het volk heerst (die **Volksgemeinschaft**). Het is een leer die indirect teruggaat op de politieke praktijk van de Weense burgemeester (van 1897 tot 1910) **Karl Lueger** (die in Wenen nog altijd zeer vereerd wordt), die met zijn christelijk-sociale politiek overging tot religieuze discriminatie, dat wil zeggen dat onchristelijke groepen, zoals Joden, verdreven en gediscrimineerd werden.

De onchristelijke nazi's meenden die dubieuze religieuze basis van Lueger wetenschappelijk te kunnen vervangen door een raciale en culturele grondslag, en definieerden het volk dus ook niet als christelijk maar als door bloedverwantschap gekenmerkt. Duitsers waren de Germaanse stam, en de stam was de gemeenschap. In die nazistische ideologie, die de Nederlandse NSB slaafs volgde, was de macht van het volk het doel, niet de macht van de staat. Het Duitse volk had zichzelf eindelijk gevonden en moest dus in directe

zin zelf heersen. Zoals bekend is dat een **appeal** dat nieuwe Europese populistten vandaag de dag nog altijd uitoefenen.

INTEGRALISME

Ontegenzeggelijk is een zesde bron van het fascisme in de vorm die het in Nederland had het *integralisme*. Die ideologie is uitgevonden in het 19e-eeuwse Frankrijk. De zich moderniserende Franse staat koos na het debacle van de Frans-Duitse oorlog van 1870 niet alleen voor een revanchistische koers, maar ook voor een moderne staatsvorming, waarin kerk en staat elk hun eigen weg gaan, met als gevolg dat het katholicisme geen staatsgodsdienst meer kon zijn.

De Franse integralisten propageerden de mens uit één stuk en één geest, namelijk als degene die alles vanuit het vuur van de ware katholiek moest beleven

Kerk en staat waren twee werelden, en wat de Fransman in de ene was, hoefde hij niet in de andere te zijn. Daartegen ontwikkelde kardinaal **Umberto Benigni** de opvatting dat die twee werelden juist niet te scheiden zijn, dat de ware katholiek die twee 'integraal' moest beleven, dat de mens niet in twee delen gescheiden kon bestaan.

De Franse integralisten dreven deze notie al snel verder dan het pausdom had gewild: **Leon Bloy** c.s., en na hem **Charles Maurras** en **Maurice Barres**, propageerden de mens uit één stuk en één geest, namelijk als degene die alles vanuit het vuur van de ware katholiek moest beleven. Dat had tot gevolg dat de integralisten niet langer enkel vonden dat het katholicisme wel staatsgodsdienst moest zijn, nee, de staat zelf moest katholiek zijn en kon alleen als uitdrager van de katholieke gedachten en dogma's legitimiteit hebben.

VERLOREN GEMEENSCHAPPELIJKHEID

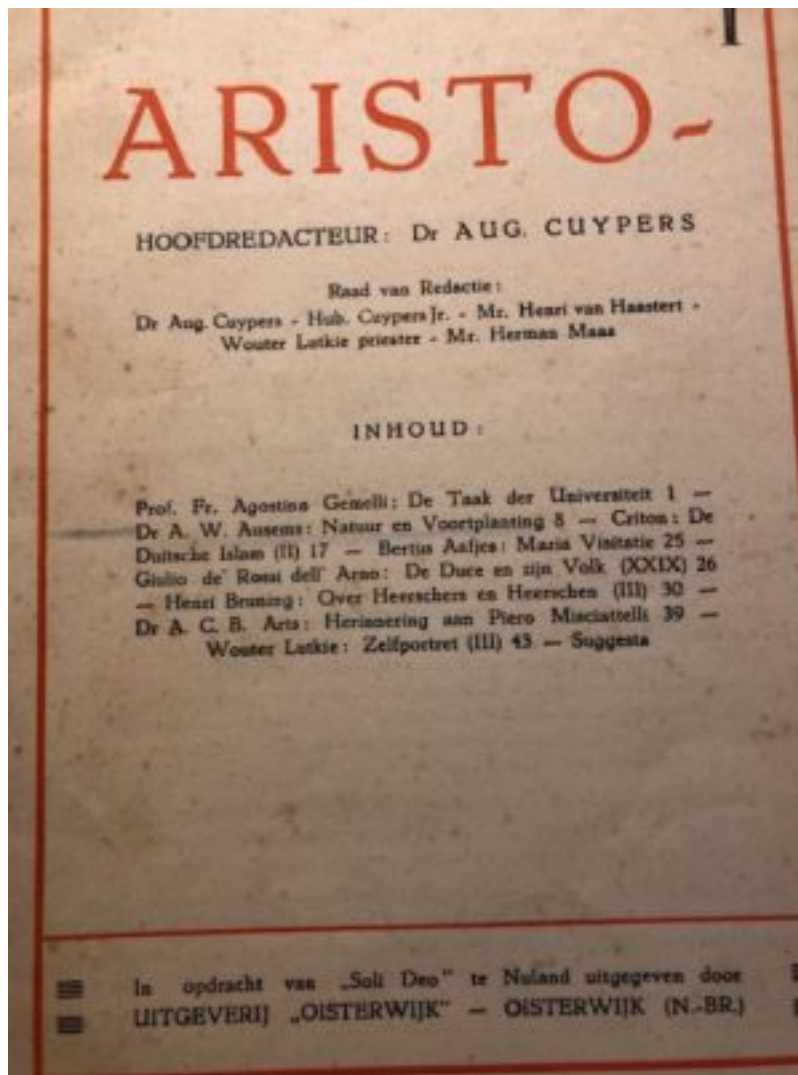
Staat kon alleen de *civitate Dei* zijn. Het is deze vorm van herstichtend en tegen de moderniteit gericht katholicisme die, met heimwee in het hart naar verloren gemeenschappelijkheid, zich verbond met bewegingen die gemeenschapsherstel zochten, zoals de Vlaamse activisten, het Diets verbond, en *Brabantia Nostra*.

Weliswaar bestond het in Nederland daarnaast ook in de kunstwereld (bladen *De Paal* en *Christophore*, figuren als de gebroeders **Bruning**, **Carlos van Sante**, **Pieter Van der Meer de Walcheren**, en dergelijke), maar vooral kwam het tot leven in de vorm van het fascisme die bij *Zwart* en later *Nationaal Front* gevonden werd.

Wouter Lutkie meende dat Mussolini's fascisme een nieuwe vorm van katholieke maatschappijbouw was, of minstens kon zijn

In de opvatting van corporaties die **Arnold Meyer** erop nahield, werden deze gezien als territoriale en maatschappelijke gemeenschappen, een opvatting die uiteraard nauw aansloot bij die van *Brabantia Nostra*, waardoor de hoogleraren uit Tilburg, en met name De Quay, herhaaldelijk poogden zich met *Zwart Front* en *Nationaal Front* samen te voegen.

En met deze lokale gemeenschappelijkheid en het herstel van de positie van boeren, werd Meyer een bepleiter van het belang van de boerengemeenschappen van Brabant en Limburg, en versterkte hij de romantisering van het beeld van de gelovige en oprechte kleine Brabander.

Wouter Lutkie was tot 1962 hoofdredacteur van Aristo. (Foto: © Maarten vdO)

Wouter Lutkie, die als de peetvader achter Meyer stond, zelf een rebelse priester, hoofdmedewerker van **Opbouwende Staatkunde** van **Emile Verviers**, en hoofdredacteur tot 1962 van **Aristo**, zag dit integralisme meer modern: hij meende dat Mussolini's fascisme een nieuwe vorm van katholieke maatschappijopbouw was, of minstens kon zijn. In zijn perspectief was de fascistische staat de staat van de katholieke renaissance. De verwoede bezieling van de vroege integralisten zoals Leon Bloy inspireert nog altijd fundamentele katholieken maar ook **Paus Franciscus**.

NEOTHOMISME

De hoofdstroming van het katholicisme als politieke ideologie is het **neothomisme**, en in de vorm waarin het door **Jacques Maritain** in Nederland werd gepropageerd, onder meer door zijn rol als medewerker van het blad **De Gemeenschap**, is het de zevende bron van het fascisme in Nederland geworden. Jacques en zijn vrouw **Reissa** waren absoluut consciëntieuze en door overtuiging gedrevenen. Sterker, van hen is bekend dat zij zozeer op zoek waren naar de ware zin van het leven, dat zij elkaar beloofden dit leven te verlaten als zij niet binnen een zekere termijn die zin zouden kunnen vinden. Maar die vonden ze wel, en wel in de bezieling van **Leon Bloy**. Maritain was zelf, ondanks een kortstondig lidmaatschap van de **Action Française** geen fascist. Hij was verre van dat, een fundamenteel verdediger van mensenrechten, en moest ook vluchten voor de nazi's.

Jacques Maritain verkondigt de idee dat de moderniteit de fout maakte de wetenschap zelf tot god te maken door god eruit te verbannen

Maritain speelde een rol van betekenis doordat hij de vergoddelijking van de wetenschap aanviel, geheel in de traditie van **Thomas Aquinas** die immers geen tegenspraak tussen moraal en rede had gezien. Maritain verkondigt de idee dat de moderniteit de fout maakte de wetenschap zelf tot god te maken door god eruit te verbannen.

Hij stelt dat er daarentegen suprarationele kennis bestaat die boven de 'natuurlijke' kennis gaat, maar evenzogoed wel echte kennis is. Zijn strijd gaat over het terugbrengen van de moraal in de logica en mechanica van het wetenschappelijk denken, en in die zin bood zijn opstelling een hoopgevende boodschap aan jongeren die de zielloosheid van de wetenschap als een onverdraaglijke uitholling van het bestaan ervaren.

KATHOLIEKE RECONSTRUCTIE

De ondertitel van *De Gemeenschap*, namelijk '*Maandschrift voor katholieke reconstructie*' kwam precies uit die gedachte voort, namelijk de opdracht weer een beeld van het katholiek bestaan te ontwikkelen waarin moraal en rede kunnen samenleven.

Naast dat principe verkondigt Maritain ook het principe dat de gemeenschap boven het individu gaat, maar niet het idee dat de gemeenschap de staat is, integendeel, hij ziet de staat enkel als het nuttige maar niet alles overheersende sluitstuk van de samenleving der gemeenschappen.

De natuurlijke wet gaat voor de positieve wet, en de mens moet zich dus laten leiden door de wet van de natuur

De gemeenschappelijkheid staat dus weliswaar voorop, maar niet als staat. De natuurlijke wet gaat voor de positieve wet, en de mens moet zich dus laten leiden door de wet van de natuur. Dit neothomisme, zoals Maritain verkondigde [1], sloot naadloos aan bij de vorm van fascisme die (buiten het on-Nederlandse NSB-denken van na 1937) zich in Nederland ontwikkelde, en vrijwel alle katholieke politici en vrijwel alle fascistische groepen omarmden dit denken. Maritain was na de oorlog de geestelijke leidsman van zowel **Charles de Gaulle** als **Paus Paulus VI**.

DOOR RELIGIE GEÏNSPIREERDE HAAT

Ik ben me ervan bewust dat veel schrijvers over dit onderwerp bij voorkeur het racisme als aparte bron en inspiratie voor de stromingen van fascisme en nazisme naar voren halen. Historisch gezien ligt dat feitelijk anders. Discriminatie is van alle tijden, en gold en geldt voor allerlei groepen: zigeuners, gekleurde mensen, homo's en lesbiennes, mensen met verkeerde meningen, mensen met lichamelijke afwijkingen, etcetera.

Standbeeld Karl Lueger in Wenen. (Foto: © Maarten vdO)

Als **Karl Lueger** in Wenen begint met zijn haatcampagne tegen Joden, is dat vooral door religie geïnspireerde haat, en daarin volgde hij het spoor van velen, waaronder pausen en koningen, voor hem.

Discrimineren is nu eenmaal de keerzijde van de nadruk leggen op de eigen ethische of religieuze gemeenschap: als alleen wij goed zijn, zijn nu eenmaal de anderen minder goed. Xenofobie helpt niemand, maar gebeurt vanuit het gevoel van bedreiging van de eigen gemeenschap, en het is de haat zelf die daarin het probleem is en niet de aard of soort van het slachtoffer.

Het is meer dan aannemelijk dat haat tegen 'volksvreemden' voor en na de Eerste Wereldoorlog vrij algemeen en gewoon was. Die werd in alle fascistische stromingen als xenofobie ook meegenomen, niet zozeer als vernietigingsprogramma, maar eerder als 'te regelen kwestie'.

Begeleidende plaquette bij standbeeld van Lueger. (Foto: © M vdO)

GAST-STATUS

Nogal wat fascistische groepen in Nederland en België (waaronder Zwart Front) hanteerden daarvoor de gast-status theorie: vreemden, zoals Joden, waren te gast en moesten zich ook als gast gedragen en zich niet inlaten met de gang van zaken van het eigen volk en de eigen staat. Het was een vorm van buiten de gemeenschap plaatsen en ontrechten, maar niet vernietigen. In feite vormde het een voortzetting van oude praktijken waarin Joden apart werden gehouden en beperkt tot specifieke bezigheden en woonplaatsen zonder ze verder geweld aan te doen (voordat er verkeerde conclusies getrokken worden: dit betreft de fascistische theorie, niet hun praktijk).

Elke keer als er in fascistische groepen toenadering werd gezocht tot het nazisme, vielen er groepen en leden af, en er waren onder de Tweede Wereldoorlog ook nogal wat voormalige leden van fascistische groepen in het verzet.

DE EIGEN GEMEENSCHAP

Het grote verschilpunt met het Duitse en NSB-nazisme zit in de definitie van 'de gemeenschap'. Nazi's zien de eigen gemeenschap als een stam van bloedverwanten, als een biologisch tot superioriteit gebrachte en cultureel verheven soort. En die soort is uit zelfbehoud ertoe gedwongen zich uit te zuiveren, dat is: de elementen die de eigen soort besmetten en onzuiver maken elimineren.

Nederland en ook de meeste fascistische groepen erkenden geen groot vreemdelingenprobleem en hadden geen etnisch vernietigingsprogramma nodig

Die gedachte van de raciale zuiverheid werd natuurlijk bij allerlei mensen wel eens gehoord, maar kwam als partijideologie in Nederland alleen aan de oppervlakte bij NSB en een kleine NSNAP genoemde groep, en dat pas jaren nadat ze die ideologie uit Duitsland konden kopiëren.

Het typisch raciale denken had ook helemaal geen verband met de eigen bronnen van het fascisme die hiervoor beschreven werden, en er was in de Nederlandse context ook bijvoorbeeld geen grote communistische partij met disproportioneel veel Joden erin, en geen grote Joodse groep plutocraten, en dergelijk die makkelijk tot mikpunt waren te maken. Kortom, Nederland, en ook de meeste fascistische groepen, erkenden geen groot vreemdelingenprobleem en hadden geen etnisch vernietigingsprogramma nodig en hadden die ook niet in de zin.

Een raciaal gefundeerd denken lag niet aan de basis van het Nederlands fascisme en vormde er ook niet de kern van.

HAMVRAAG: BESTAAT HET NEDERLANDS FASCISME NOG?

De opvattingen die we zagen bij de zeven bronnen van het fascisme, leefden direct na de oorlog volop door, niet alleen omdat er tot in de jaren '60 nog fascistische in gemeenteraden zaten, maar vooral omdat veel kernconcepten volop in praktijk werden gebracht. Corporaties werden verwezenlijkt in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties, ook al kregen die niet zoveel macht als beoogd; die macht kwam er wel in de **SER** en de **Stichting van de Arbeid**, die vanuit dezelfde gedachte van gedwongen samenwerking ontstonden.

De staat die bijdragen eiste en er zorg en vakantievreugde voor terugleverde, werd een normaal beeld

De welvaarts- en zorgstaat, die ontstond vanuit de gedachte dat het de staat was die alles moest omvatten en inrichten en waartoe de burgers dienstbaar moesten zijn in plaats van andersom, werd na de Tweede Wereldoorlog een normale opvatting. De staat die bijdragen eiste en er zorg en vakantievreugde voor terugleverde, werd een normaal beeld, en maatschappelijk werk en kindbescherming werden normale instellingen.

Sterker, het was juist de afzijdige liberale nachtwakersstaat van het interbellum die taboe werd en werd verlaten. Naoorlogse politieke leiders als **Romme** en **De Quay** introduceerden de vooroorlogse opvattingen die het fascisme hadden gekoesterd, naadloos in de naoorlogse samenleving. Dat zij dat niet alleen deden en de sociaaldemocraten diezelfde opvattingen vaak steunden, is niet verwonderlijk, want in het interbellum hadden ze die opvattingen ook beide en vaak zelfs in gezamenlijkheid gevormd.

GENOCIDE

Kortom, je zou haast denken dat er na de Tweede Wereldoorlog niet zoveel reden was om afscheid te nemen van het fascisme. Maar dat gebeurde natuurlijk wel, en met veel geweld en kracht.

De allergrootste verklaring daarvoor is natuurlijk de genocide, die als idee al voor de oorlog volstrekt onacceptabel was geweest, en na de uitvoering puur abject werd. De horror was zogezegd open en bloot op straat komen te liggen, en in de verwerping daarvan verwierp de Nederlandse samenleving alles wat ze ermee associeerde. Dat was geen abrupt proces, maar een proces van geleidelijkheid.

De strijd van de confessies uit het interbellum voor een herbronning bleef tot in de jaren '70 voortduren en werd pas toen onder de druk van de deconfessionalisering en '68 verlaten

Nog in 1949 wensten de vroede vaders van het dorp Oisterwijk bij het samenstellen van een lijst voor een gedenkplaats voor de gevallenen daar, niet de omgekomen Joden op te plaatsen, en toen in de jaren '60 Ambonezen moesten worden ondergebracht in dat dorp, kon dat nog steeds alleen maar als ze ver weg in de bossen werden verstopt.

Het besef dat dit discriminerend gedrag wel eens samen kon hangen met de oorzaak van de genocide, kwam pas traag en veel oude fascistten erkenden niet of laat dat ze mogelijk hadden bijgedragen aan het drama, juist omdat

hun programma's in het naoorlogse Nederland deels werkelijkheid werden. De strijd van de confessies uit het interbellum voor een herbronning bleef tot in de jaren '70 voortduren en werd pas toen onder de druk van de deconfessionalisering en '68 verlaten.

EIGEN GEMEENSCHAP BEVORDEREN?

Er was echter toch wel een centrale en belangrijke wending gekomen. Want met de doorvoering van al die voormalige fascistische concepten werd niet de centrale gedachte van het fascisme overgenomen: termen als volk en volksgemeenschap, termen als zuiverheid en adel, als soevereiniteit in eigen gemeenschap en autarkie, gedachten als leven door de daad, leven in strijd, en dergelijke werden suspect.

De Nederlandse burger begreep dat het nogal verdacht was geworden om alleen de eigen gemeenschap te willen bevorderen, al was het alleen maar omdat daarmee alle 'vreemdelingen' verstoten werden met de nu bekende gevolgen. Het trauma van de politionele acties in Indonesië, waardoor ons neokolonialisme nog eens aanleiding gaf het bevoordelen van de eigen gemeenschap te veroordelen, deed daar nog eens een schep bovenop.

De 'eigen gemeenschap' was een politiek onmogelijk concept geworden, iets wat Nederlanders liever uit het vocabulaire en uit hun geheugen schraptten

De 'eigen gemeenschap' was een politiek onmogelijk concept geworden, iets wat Nederlanders liever uit het vocabulaire en uit hun geheugen schraptten. In Nederland ging het voortaan over de staat, over de zuilen en over het bestaan van ideologie, maar van een 'gemeenschap' wilde niemand meer horen en 'het volksbelang' bestond niet meer. Een trauma werd doodgezwegen.

Tot Thierry Baudet.

LEVENSECHT SPOOK

Die stoft nu ineens de oude concepten af, probeert een spook levensecht te maken. De gemeenschapsideologie duikt plots weer op, zo lijkt het. En opnieuw stelt zich de vraag uit het interbellum: wat is de gemeenschap? Oude ideologische clubs als Brabantia Nostra bestaan al lang niet meer, het corporatisme is al decennia begraven en Hegel is niet meer populair op de universiteiten, Anton van Duinkerken leverde zijn PvdA-lidmaatschap in om hoogleraar te worden, en wie heeft er nu nog gehoord van Jacques Maritain?

En zelfs met de maatschappelijke realisaties van de oude concepten heeft het neoliberalisme al lang afgerekend: de **PBO**'s zijn opgedoekt, SER en Stichting van de Arbeid leiden een ziertogend bestaan, organisaties in de zorg worden gekneveld en vakantieparken voor de arbeiders zijn als te strak ervaren, zodat nu alles geïndividualiseerd is. Dus waar heeft Baudet het nog over, wordt zijn spook nog wel levend?

Standbeeld van Toon Asselbergs, alias Anton van Duinkerken, op de markt van Bergen op Zoom. (Foto: © Maarten vdO)

Nou, bijvoorbeeld over zijn **Nexit**. Het is een typisch gemeenschapsconcept: 'eigen gemeenschap eerst en de buitenwereld is niet te vertrouwen', wij zijn een beschaving, de rest is barbaarij.

Of over de afweer tegen migranten en alle buitenstaanders: een typische voortzetting van de oude xenofobie die het gemeenschapsdenken met zich mee bracht.

Of de tirade tegen het verstoren van de organische verhoudingen door de zelfstandigheid van vrouwen, abortus etcetera. Ook typische voortzettingen van de fascistische idee van de organische gemeenschap.

Of de tirades tegen het ‘nepparlement’ door hem en **Wilders**: een rechtstreekse voortzetting van de fascistische idee dat de partij-cratie de volkswil niet uitvoert maar juist belemmert.

Of de scheldpartij tegen journalisten en wetenschappers, tegen hen dus die de superioriteit van het suprarationele niet erkennen.

Allemaal thema’s uit het oude Nederlandse fascisme.

DEMOCRATISCHE RECHTSORDE

Er is dus een spook heropgedoken dat al lang naar fabeltjesland was verwezen, een oud trauma wordt opgerakeld. Baudet heeft het over een renaissance, een hergeboorte van de gemeenschap en haar superieure beschaving. Maar wil hij die wel terug, beseft hij wel de gevolgen?

In het aangehaalde citaat uit de eerste alinea’s van het eerste artikel van deze reeks heeft hij het over ‘waarin de democratische rechtsstaat wordt hersteld ...’ Gaat dat in de gemeenschapsorde die hij voor ogen heeft? Als de natuurlijke orde heerst, heerst er dan een democratische rechtsorde? **Maurice Barres**, een groot voorstander van de natuurlijke orde, zei ooit over de Dreyfuss-affaire: ***“That Dreyfuss is guilty I deduce not from the facts, but from his race”***.

In onze moderne 21e en 20e-eeuwse maatschappij dient iedereen gelijke rechten te hebben, en is iedereen gelijkwaardig

Het is vaak aangehaald als demonstratie van wat er gebeurt als we universaliteit laten vallen en ‘organische’ natuurlijke verhoudingen vooropstellen, zoals nu in het hedendaagse migratiedebat grotendeels al gebeurt: dan worden mensen ongelijk en is het hun ras of soort die beslist of ze gelijk hebben en rechten hebben of niet. Het geheel gaat dan voor de delen, de eisen van de gemeenschap voor de rechten van het individu.

In onze moderne 21e en 20e-eeuwse maatschappij is het daarentegen nu zo: iedereen dient gelijke rechten te hebben, en iedereen is gelijkwaardig. Dat is de werkelijke inhoud van democratische rechtsorde, en als Thierry Baudet die aanvaardt, moet hij alle Europeanen, nee alle mensen, als gelijkwaardig zien en niet Nederlanders als bevoorrecht en kan hij niet willen dat mensen om hun kleur en herkomst in Libische beestenkampen omkomen. De democratische rechtsorde verdraagt zich niet met een Nexit en niet met gesloten grenzen.

GEMEENSCHAPSGEVOEL

Is Thierry Baudet nu echt zo belangrijk in al zijn verwerpelijkheid dat we het kind met het badwater weg gaan gooien? Is het concept ‘gemeenschap’ op zichzelf verwerpelijk, of representeert dat iets dat in de ogen van veel mensen onmisbaar en belangrijk is? De politieke ontwikkelingen rond het populisme laten zien dat veel mensen in de natie van nu niet meer hun gemeenschap terugvinden, dat ze zich verloren en verlaten voelen.

Dat is wel de vraag die terug op tafel ligt, en in die zin is het geen spook maar realiteit die Thierry Baudet boven heeft gehaald

Is dat een gewaarwording die we dan gaan negeren en ontkennen? Is er niets waardevols aan ‘de gemeenschap’? Zijn we allemaal enkel anonieme individuen of hebben we samen wat? Zijn we behalve een samenleving van individuen ook nog een groep met gemeenschapsgevoel en zijn er niet veel zaken die we alleen kunnen realiseren, als we als gemeenschap handelen in plaats van als anonieme samenleving?

Dat is wel de vraag die terug op tafel ligt, en in die zin is het geen spook maar realiteit die Thierry Baudet boven heeft gehaald.

Het eerste deel van deze reeks leest u hier, het tweede via deze link.

[1] Voor de goede orde: vanaf 1894 waren er al neo-thomistische hoogleraren in Nederland, namelijk in Amsterdam, Leiden en Utrecht, maar die hanteerden niet de specifieke opvattingen zoals Maritain die hanteerden, al is het aannemelijk dat Anton van Duinkerken in zijn Amsterdamse tijd wel zich had georiënteerd op de Amsterdamse neothomistische hoogleraar De Groot. En ten overvloede: ik informeer over Maritain voor zover hij medefunderend was voor concepten in het fascisme, en dat doet de filosofie van deze christelijke humanist, verdediger van de mensenrechten, zeer tekort maar in dit korte bestek kan dat nu eenmaal niet anders.

10 september 2019

Brexit 2

Wat zien we eigenlijk op deze befaamde foto van Rees Mog?

Minachting of arrogantie of beiden, of misschien heeft ie wel enkel slaap. Ik zou toch opteren voor de eerste twee mogelijkheden, maar dan nog is de vraag voor wat eigenlijk, wat is het waaraan hij zo broodnodig zijn voeten moet vegen??

Die vraag is niet zo eenvoudig te beantwoorden. In eerste instantie zou je denken de oppositie ter plekke, maar dan had hij dat al veel

eerder kunnen doen. Bovendien: zie je Charles Michel of straks Jambon, en in Nederlands Mark Rutte toch niet gemakkelijk deze houding aannemen. Nee, zo drukt men zijn waardering voor de oppositie niet uit in de nieuwe natie Europa.

Rees Mog deelt meer mee hier dan enkel zijn afkeer van de oppositie. Hij heeft hier een ostentatieve afkeer van het gebeuren op zich, van het verschijnsel 'parlementair debat' als zodanig. En dat geeft te denken.

De constitutie

Rees-Mog en zijn kornuiten zijn geen onverwacht verschijnsel in de Britse politiek, verre van dat. Ze zijn het product van een politiek systeem dat ze al 200 jaar op handen dragen: het 'first past the post' systeem. In dat systeem is het letterlijk degene die het eerste komt in de electorale scores per district die het hele district gaat vertegenwoordigen in Westminster, ook als zijn of haar score slechts een minderheid in het district vertegenwoordigt. De versnippering van de oppositie beloont altijd degene die net iets groter is, i.c. een van de twee grootste partijen.

Dat principe zorgt ervoor dat de net iets grotere partij, normaal de Tories, nooit zal pleiten voor verandering van het systeem, maar de nog niet grootste partij, meestal de linkse partij, dat ook niet doet, omdat het systeem ook in haar voordeel kan werken. Het gevolg is dat het systeem een tweepartijstelsel promoot en kleinere partijformaties benadeelt, wat in kringen van politicologen dan leidt tot de opvatting dat zulk een systeem stabiel is dan een proportioneel verkiezingssysteem.

Het tweepartijkarakter van het Engelse systeem maakt deel uit van het met opzet ongeschreven deel van de Engelse constitutie. Nu, zult u denken, de Engelse constitutie is toch sowieso ongeschreven? Dat is feitelijk een misverstand. Constituties bestaan en grondwetten worden geschreven. Weliswaar is er nu in het UK weer sprake van een pleidooi voor het opschrijven van de constitutie ¹, maar dat komt feitelijk door dat het referendum van 2016 geen geschreven omschrijving kent, en de Engelse pleidooien voor het opschrijven van de constitutie (o.a. van Vernon Bogdanor) berusten op het idee dat bij een beschrijving van de regels de puinhoop die de Brexituitslag veroorzaakte had kunnen voorkomen worden.

Dat idee is, vrees ik, ver bezijden de realiteit.

Wat is een constitutie? Het Nederlandse juridisch Handboek zegt: "Constitutie is de manier waarop de staat is ingericht", maar als je kijkt naar wat de (wel opgeschreven) Nederlandse grondwet bevat, dan noemt men die inhoud ook de constitutie. Hoe komt dat? Omdat de Nederlandse grondwet de inrichting van het politiek-maatschappelijke systeem bevat. Niet enkel, zoals Thorbecke zijn proeve voor een grondwet begon in 1841, een beschrijving van het grondgebied ², maar vooral een uitvoerige uiteenzetting van alle instituties met beschrijvingen van hoe ze ingevuld worden, wat hun bevoegdheden en werkingen zijn, en hoe ze zich tot elkaar verhouden. Kortom, de constitutie is het raamwerk van het politiek systeem, en dat bestaat in elk land ongeacht of het opgeschreven is of niet.

En in Engeland is er heel wat wel opgeschreven vanaf de Magna Charta, zoals de Fixed terms- and parliamentsact van 2011, de wetgevingen rondom het bestuur van Wales en Noord-Ierland, de codes voor het handelen van de ministeries etc.. Kortom, aan geschriften ontbreekt het niet. En toch voelt men in het UK nu aan dat er iets mis is, dat er in het politieke systeem hiaten zitten, niet zozeer in wat geschreven is, maar juist in wat niet beschreven is.

Zoals het tweepartijstelsel.

¹ Meldt Patrick Ijzendoorn in De Volkskrant van 20 augustus 2019 en Andrew Grice doet dat ook nadrukkelijk in The Independent van 31-8-2019

² Thorbecke, Aantekening op de grondwet, eerste deel, nieuwe tweede uitgave, 1906

En constituties zijn geen vast gegeven, maar juist een flexibel gegeven, zij het dat de tijd tussen wijzigingen groot kan zijn. Frankrijk kende een forse constitutiewijziging toen De Gaulle er een presidentiele republiek van maakte, Duitsland herschreef na 1945 zijn constitutie tot zo ongeveer de meest rechtstatelijke constitutie van Europa, en België hervormde zijn constitutie van die voor 1 staat tot die voor 4 staten.

Het UK deed echter de laatste 100 jaar niet aan fundamentele constitutionele wijziging. De op klassen gebaseerde maatschappelijke tweedeling, gepacificeerd door een breed aanvaard rechtsstelsel en verzacht door een zorgstelsel met de NHS als kern, bleef grotendeels onaangetast bestaan.

De Matrix doorgevoerd

Op 5 april 2019 publiceerde Apache een bijdrage van mij waarin ik het matrix-model van de politieke verandering uitlegde, de notie dat de Brexit-tegenstelling dwars door de bestaande politieke verhoudingen heen snijdt en de twee grootste politieke partijen in 4 blokken verdeelt, wat reden is voor verandering van de partijformaties. De politieke geschiedenis van de laatste weken en maanden heeft duidelijk gemaakt dat de bestaande partijindeling in het UK nu begint uit te werken in opsplitsingen: de Tory-regering Johnson stoot het antibrexit -deel uit en trekt via Farage's Brexitgroep arbeideristische nationalistinnen binnen zodat ze vanzelf een nationalistisch ultraliberaal smaldeel wordt, de Labourpartij ziet zichzelf opgesplitst raken in een deel dat Liberaal-democratisch is en internationalistisch en een deel dat behoudend links is maar wel internationalistisch. Zoals Chuka Umunna, parlementslid voor de Liberal-democrats, in The Independent van 10 september 2019 schrijft: Engeland gaat verdeeld raken tussen een nationalistisch en een internationalistisch blok, en de partijen worden aan de hand van die herschikking opnieuw ingedeeld. Brexit wordt puur de stroming van de reactie, het platteland en de macht van de notabelen, anti-Brexit wordt de kosmopolitische stroom van de geschoolde burgerij en de georganiseerde arbeidersbeweging. Dat geeft meer helderheid.

Het lijkt nu alsof het ene tweepartijstelsel vervangen wordt door het andere, maar gaat dat zo simpel en kan dat zonder de constitutie aan te passen. Om dat te begrijpen moet eerst bekeken worden wat voor rol het first past the post- systeem eigenlijk speelde in die twee partijen-constituties?

In de Politicologie wordt vaak gebruik gemaakt van de Gallagher-index om te verduidelijken in hoeverre de representatie in het parlement afwijkt van de feitelijke stemmen uitgebracht door het electoraat. Die cijfers laten goed zien in hoeverre het volk een vertegenwoordiging krijgt die het eigenlijk niet had gewild. De cijfers daarvan voor het UK in 2017 gaan hierbij:

2017 UK General Election	% of votes	seats won	% of seats	difference	difference squared
Conservative	42.40	317	48.77	6.37	40.57
Labour	40.00	262	40.31	0.31	0.09
Liberal Democrat	7.40	12	1.85	-5.55	30.85
Scottish National	3.00	35	5.38	2.38	5.69
UKIP	1.80	0	0.00	-1.80	3.24
Green	1.60	1	0.15	-1.45	2.09
Democratic Unionist	0.90	10	1.54	0.64	0.41
Plaid Cymru	0.50	4	0.62	0.12	0.01
Sinn Féin	0.70	7	1.08	0.38	0.14
Ulster Unionist	0.30	0	0.00	-0.30	0.09
SDLP	0.30	0	0.00	-0.30	0.09
Others	0.40	2	0.31	-0.09	0.01
	100	650	100	Total	83.28
				Halved	41.64
				Sq Rt	6.45

Duidelijk is uit deze cijfers dat wie een relatieve meerderheid heeft in een gebied, zoals de SNP in Schotland, Plaid Cymru in delen van Wales, en de Tories in Engeland, een fors voordeel heeft bij het kiesstelsel. Omdat Engeland bepalend is in het UK en de Tories er dus een relatief groot voordeel, 6,37 % in 2017, halen, zijn ze in staat via die bevoordeling precies in de meerderheid te blijven in het UK als geheel.

Tot hun eigen verrassing kwamen ze er echter in 2017 ook achter dat die meerderheid heel klein was (een eigenlijk alleen nog bestond door de steun van de Ulster Unionists), zodat het parlement niet langer voor hen een basis bood om de macht te behouden. De Tory-macht was bezig af te kalven doordat (in hun analyse) ze bezig waren aanhang te verspelen die in het Brexit-kamp was beland en tegelijk aanhang te verspelen die te weinig Remain-steun bij hen vond. Wat ze ook zouden doen: aan een van beide vleugels zouden ze electoraal verlies lijden. Het gevolg daarvan is dat er een vleugel ontstond, de ERG onder Rees Mog, die de knoop wilde doorhakken door de remain-vleugel te

liquideren en dan maar te accepteren dat het parlement geen regeermodel voor hen bood. Deze ultra-liberalen, die juist decennia gebruik hebben gemaakt van het voordeel dat het First-past-the-post systeem hen bood, zijn nu bereid de constitutie waarin dat systeem is ingepast, te laten vallen omdat het hen niet langer schikt. Dat is wat Rees-Mog met zijn houding op de foto uitbeeldt: 'dit parlement interesseert ons in deze vorm niet langer'.

En dus is het logische gevolg ook dat prime minister Johnson niet zal doen wat het parlement verlangt, namelijk een extensie aanvragen. Deze houding van de Tory-regering is geen ongelukje en geen onvoorzien bedrijfsongeval. Zij hebben ingezien dat het districtenstelsel hen niet langer de hand boven het hoofd houdt, en schakelen daarom over naar een electoraal populistisch model, dat niet langer afhankelijk is van de gunstige eigenschappen van het districtenstelsel: Johnson meent een popular vote te kunnen winnen, en door middel van behoudend populisme het UK voor de Tories te kunnen vasthouden. Hij gaat gebruik maken van de Brexit-moeheid onder de bevolking en zijn eigen Trump-imiterende persoonlijkheid om de rol van de reddende heiland te kunnen spelen. De toekomstige koers van de Tories is niet zozeer Brexit maar populisme.

De Engelse constitutie is gericht op behoudend huisvaderschap: de representative vertegenwoordigt zijn constituents, en zorgt in Westminster ervoor dat niet allerlei invasieve krachten en ideologieën de belangen van de constituents ondermijnen. De populistische leider mikt op de individualistische kiezer, die aan niets gebonden is behalve zijn eigen portemonnee. De populistische leider is die van het individu, die van het volk, en die tegen de instellingen en de overheden die dat individu belagen. Populisme is regeren over het volk, in naam van het volk, maar verder zonder het volk. Instellingen worden gezien als de uitvoerende organen van de leider, niet als de verzorgers en belangenbehartigers van een volk. Het Trump-model berust op eenzijdigheid: alleen de meerderheid regeert, niet deelbelangen of minderheden. Niet het algemeen belang telt maar het meerderheidsbelang.

De westerse democratie

Wat betekent dat voor het model van de westerse democratie? In Nederlandse terminologie vertaald: het polderen is voorbij. Partijen ontmoeten elkaar in het frame van het UK niet meer om het eens te worden maar om elkaar te overheersen. Instellingen die de indeling in drie machten representeren worden daarin onwenselijk, omdat zij aan de macht van het volk, i.c. diegenen die die macht in

handen houden, afbreuk doen. Trump respecteert geen rechtspraak, en beklagt zich daar juist over. Johnson veegt zijn voeten aan de uitspraken van het parlement. Zelfs in Nederland wordt de befaamde stikstofuitspraak van de Raad van State door de belangrijkste politieke partijen enkel gezien als een object dat omzeild moet worden, niet als een te respecteren uitspraak.. Uit naam van het volk is de Trias Politicas niet langer veilig.

Natuurlijk kunnen we hopen dat het allemaal overwaait, of we kunnen ons koesteren, zoals sommige Engelsen dus doen, in het idee dat als we de regels nu eens allemaal uitschrijven, ze wel gerespecteerd zullen worden. Maar ik vrees dat de Orbans, de Salvini's en de Le Pen's en Wildersen van deze wereld daar net zo hard om zullen lachen als Rees Mog en Johnson nu doen.

De Engelse constitutie is ondermijnd en staat beslist op het spel. Als de parlamentsbesluiten over de aanvraag om verlenging van de Brexit-uitstelperiode en om uitstel van de verkiezingen ongestraft overruled kunnen worden door de prime minister, dan is dat niet het eind van een reeks rampzalige gebeurtenissen, maar juist het begin ervan. In dat geval zullen de pogingen van reactionaire groepen en politici om via een rechtstreeks beroep op de bevolking de constituties te ontmantelen over elkaar heen vallen in hun haast om de drie eeuwen gekoesterde democratische droom te vernietigen.

Maarten van den Oever

Utrecht,10-9-2019

Utrecht, 16-10-2019

Aan het bestuur van de partij voor de dieren.

Geacht bestuur,

Niet vol verbazing maar wel met enig meewaar heb ik kennisgenomen van de tekst van een partij mededeling waarin de terminatie van het voorzitterschap van Sebastiaan Wolswinkel alsmede de beëindiging van zijn partijlidmaatschap worden aangekondigd en gemotiveerd. Wolswinkel is 'met onmiddellijke ingang ontzet' en als lid geroyeerd. Als het bedoelt was geweest om nog eens ten overvloede aan te tonen dat mensen echt niet beter zijn dan andere dieren had het niet duidelijker gekund.

Wat hem wordt aangereven is dat hij 'zijn persoonlijke opvattingen uitte' en dat hij 'bestuursbesluiten naast zich neerlegde'. Wat het bericht van het partijbestuur op de website in afwijking van het bericht aan de leden toevoegt is dat hij niet alleen die persoonlijke opvattingen uitte, maar ook dat deed 'alsof daar een breed draagvlak voor zou zijn.' Met andere woorden, het is voor leden niet enkel erg fout persoonlijke opvattingen te uiten of hebben, maar vooral dat te doen vanwege de gedachte dat daar meer leden zo ook over zouden kunnen denken.

Het bestuur laat met die motieven zien waar het hen eigenlijk om draait: niet om enig inhoudelijk debat, maar om hun eigen onvermogen te leven met uitingen die zij niet zelf hebben gecreëerd. Erger nog, lijkt het hen, als de dissident die uitingen ziet als gedragen door veel anderen; een dergelijke bewering, zou immers, mits bewezen, aantonen dat zij zelf, het bestuur, ten onrechte hun macht uitoefenden. Die aanslag op hun positie kunnen rasechte partijbestuurders niet tolereren, dan maar een stalinistische procedure. En dat liever zonder te peilen of ze die leden nog wel zo achter zich hadden.

Er was echter nog nauwelijks een debat, laat staan een met uitgewerkte opvattingen. Er was enkel de duidelijkheid dat er mensen in de partij waren, zoals Wolswinkel, Kooten en veel anderen, die een open discussie niet wilden schuwen. En zelfs dat ziet het bestuur al als een bedreiging. Want iemand verwijten dat hij persoonlijke opvattingen uit in een partij die zich democratisch noemt is een gotspe, een lachertje. En het wordt een giller als hem wordt verweten dat hij daar 'een breed draagvlak' voor zag, want dan is het zo dat een voorzitter die iets zegt omdat hij daarmee de mening van veel aanhangers denkt te verwoorden, door die uiting, die nu juist een cruciaal onderdeel van zijn taak als voorzitter is, zich schuldig maakt aan deloyaliteit.

Door die motivatie bewijst het bestuur dat Wolswinkel juist zijn participatie in de democratie wordt verweten, dat hem wordt aangewezen gepoogd te hebben de leden en aanhangers een stem te geven. Mondigheid als misdaad, persoonlijke engagement als negatief stigma, als misdaad tegen de partij.

Schande over de partij voor de dieren, schande over deze bestuurders, en wees ons, als brave leden, nu we weten dat hier de zoveelste klik zichzelf beschermende partijraten opduikt, zoals voorheen bij PVD, SP en Groen Links. Opnieuw blijkt dat op links in de politiek een democratische open discussie een illusie is.

Of het moest zijn dat dit soort autoocratie eigen is aan het partijwezen als zodanig. Dan ligt er een bom onder ons democratisch model.

Met vriendelijke groet

Maarten van den Oever. "

14-12-2019

Correctief referendum: een politiek, niet een bestuurskundig, probleem.

Op 9 december 2019 hield Groen Links een gesprek over, vooral, het correctief referendum. Met een 40-tal anderen, lieden van middelbare tot hoge leeftijd, was ik daar, om mij, zoals de gespreksleidster kennelijk belangrijk vond, 'mij te laten overtuigen'. Natuurlijk is een gespreksronde in de partij over dat onderwerp van belang, en natuurlijk vond iedereen het leuk om daaraan mee te doen, maar wat mij in het oog sprong was de aard van de discussie.

Er zijn immers verschillende invalshoeken mogelijk om over het correctief referendum na te denken. Wat er voorafgaand aan deze bijeenkomst en in deze bijeenkomst gebeurde is echter een specifieke invalshoek: men maakte zich met name druk over de mate waarin het correctief referendum de autocratie zou bevorderen, onoordeelkundige mensen aan het woord zou laten, wegens de 34% norm niet democratisch genoeg zou zijn, etc. Dat zijn vragen die je jezelf stelt als je je afvraagt of het correctief referendum in bestuurskundige zin wel een juist antwoord is. Voor de aanwezigen leek de vraag wel te zijn of het referendum technisch gesproken wel de juiste meningen en mensen aan het woord zou laten.

En is dat de vraag ook echt?

De commissie Remkes, met de politicoloog Tom van der Meer van het boekje 'Niet de kiezer is gek', ging niet uit van de wens het kiesstelsel bij te sturen ten gunste van de 'juiste' mensen, maar van de vaststelling dat er een kloof gaapt tussen politiek Den Haag en het Nederlands electoraat, of toch minstens forse delen daarvan. En dat was ten tijde van de start van de commissie al lang geen nieuws meer. Meerdere SCP-rapporten onder de redactie van Paul Dekker en studies van o.m. Rudy Andeweg

en vele anderen bogen zich over de vraag of er een kloof was, en ook al raakte Andeweg nooit helemaal overtuigd van het fundamentele karakter van de kloof, vele anderen waren dat wel en daarbij sloot de commissie Remkes zich aan: er moest echt wel iets opgelost worden.

Het voorstel voor het correctief referendum is door Remkes c.s. expliciet bedoeld om die kloof te adresseren. Dus zou de vraag moeten zijn: lost het correctief referendum de kloof op?

Het gezelschap voor mijn neus op die negende december 2019 was daar niet zo mee bezig en bezag de materie meer zoals bestuurders doen, wat de meesten waarschijnlijk in een of andere kwaliteit ook waren. Schoolmeesters die hun eigen functioneren moeten beoordelen zullen ook altijd zeggen dat zij de leerlingen goed begrijpen, maar de didactiek enkel verbetering behoeft. Voor Groen links spelen er alleen grotere belangen dan enkel bestuurskundige vragen. Over die belangen wil ik een paar opmerkingen maken.

Allereerst moet dan wel eerst omschreven worden de vraag wat die kloof is. De voor de hand liggende uitleg is dat de kloof erin bestaat dat de kiezer populistisch stemt omdat Den Haag haar optreden niet goed uitlegt, de uitleg van de kloof die de minister-president graag hanteert. Het populisme is hier een ziekte van het systeem veroorzaakt door informatieachterstand en dommigheid bij de kiezers. Tom van der Meer heeft in hethierboven aangehaalde boekje al keurig uitgelegd dat hier een politiek-cultureel elitisme speelt: de opvatting dat de kiezers van Baudet en Wilders en de SP het allemaal gewoon niet goed begrepen hebben en daarom gezien moeten worden als een falen in de gezondheid van het systeem, is een misvatting over wat democratie is; juist het feit dat mensen hun mening en stem veranderen en partijen zo volatiel maken is een bewijs voor de gezondheid van het systeem. En als het systeem enkel een kiesstelsel is, heeft hij natuurlijk gelijk. Wilders en Baudet zijn dan voor het systeem geen ramp maar winst.

Maar van der Meer is een politicoloog van het soort dat politieke wetenschap ziet als de studie van het functioneren van het parlementaire stelsel, en gaat het bij 'de kloof' wel enkel om het functioneren van het parlementair stelsel?

De onderzoekers van het SCP zagen dat iets breder. Voor hen ging het om het vertrouwen van de burger in het politiek stelsel en in de politici. Aanvankelijk ten tijde van de eerste SCP-onderzoeken leek het politiek stelsel als zodanig in het geding te zijn en werd het wantrouwen van veel kiezers min of meer als een ramp omschreven. Maar de onderzoeken van de laatste jaren maken duidelijk dat het

wantrouwen van de kiezer niet de instituties geldt maar wel de politici. Oftewel, de kloof geldt eerder de scheiding tussen het denken en doen van de Haagse politieke clans enerzijds en de brave gemiddelde burger anderzijds. Als demonstratie van die opvatting van de kloof kan het geleidelijk afhaken van de PVDA-kiezer sinds het akkoord van Wassenaar in 1983 gezien worden: een neoliberale sociale democratie lustte de PVDA-kiezer niet.

Of is ook dat niet echt het probleem? Is de kloof wellicht nog iets anders.?

Sinds opkomst en ondergang van Pim Fortuin waart er een ander begrip van de kloof rond. Het is een kloof die niet zozeer gemeten is (al tonen SCP-onderzoeken wel een verband tussen inkomen en electoraal wantrouwen) maar eerder geventileerd is door politici zelf: de volatiliteit in het kiezersgedrag werd door hen als een signaal gezien dat er een aanzienlijke kiezersgroep, meestal omschreven als de lagere inkomensgroepen, het vertrouwen in de politiek en de politici in die zin minstens kwijt was dat ze er geen reden voor partijloyaliteit meer in zagen: de opening voor populistisch rechts zou enkel voortkomen uit intellectuele onbekwaamheid van de onderlaag van Nederland. Dit is een vertrouwenskloof en het optreden van Melkert en **Rosenmöller** onderstreepte deze gedachtegang. Arm maakt dom. Het is een elitaire maar onder politieke stoelzitters populaire gedachtegang.

En we zijn daarmee niet aan het eind van de perspectieven op de kloof. Want er is een interpretatie van de kloof, die geassocieerd wordt met het begrip The Void van wijlen Peter Mair. Dat heeft te maken met de constatering dat het maatschappelijke en politieke middenveld als verbinder van electoraat en politiek is weggevallen, en daarom de mogelijkheden tot oriëntatie en engagering van de burger aan het beleid zijn weggevallen. De brug tussen beiden is verdwenen, en in plaats daarvan is er leegte. Die leegte verbreekt de connectie tussen politiek en burger en maakt de burger blind voor wat er boven hem gebeurt. Let op: in deze versie van de kloof gaat het niet zozeer om de onderklasse maar om het geheel van middenklassen en onderklassen.

Er zijn dus heel wat 'kloven'. Remkes en de zijnen waren in elk geval ervan overtuigd dat de 'kloof' zoals zij die zagen belemmerend werkte voor het onderhouden van het draagvlak

van de politiek, en als voorbeeldgebeurtenissen daarvoor zagen zij de twee referenda. Deze waren schoolvoorbeelden van de Ostrogorski-paradox: electorale meerderheden kunnen blijken op specifieke onderwerpen minderheden te zijn. Het referendum over de Europees grondwet uit 2005

en het referendum over het EU-Oekraïne verdrag, overigens tot stand gekomen onder verschillende wetgevingen, beide gewonnen door electorale minderheden, kenden in hun verloop een weinig fraaie omstandigheid: de politiek draaide om het resultaat heen en voerde het 'volksbesluit' niet uit. Ook al had de nu eenmaal vooral door de liberale politici aangestuurde pers zich opgeworpen als verdedigers van deze politieke 'wijsheid', het was natuurlijk duidelijk dat veel referendumstemmers dit als een affront moesten hebben gezien. De commissie Remkes deed aan realpolitiek door dit te erkennen. Toen de nieuwe regering Rutte III het adviserend referendum weer ijlings terug in de ijskast stopte was duidelijk dat de politiek tegenover de bevolking een morele afgang had beleefd. Wat Remkes en de zijnen deden was niet meer dan dit als een fait accompli te erkennen en een nieuw begin voorstellen. Zoals we nu weten is de regering niet verder op haar schreden teruggekeerd dan door het voorstellen van een nader onderzoek en moest het het kamerlid Ronald van Raak zijn die een initiatiefwetvoorstel voor een correctief referendum op initiatief van de burger indiende, waarover de Raad van State inmiddels positief heeft geadviseerd: het voorgestelde concept zou volgens de Raad 'de gevoelens van isolement, vervreemding en uitsluiting' bij de burgers verminderen.

Het onderwerp waarover de Groen Links bijeenkomst van 9 december zich boog was in concreto dit initiatiefwetsvoorstel.

Over de leegte

Wat men ook de 'juiste' kloof vindt, duidelijk is dat er een afstand ervaren wordt tussen de professionele politiek en het electoraat. De vraag is natuurlijk naar de aard van die afstand.

Daar zijn grossomodo twee soorten benadering voor: de eerste is de politiek-organisatorische optiek.

Nederland is niet zomaar op het huidige punt in zijn politieke geschiedenis aangeland. Ons land kent een voorgeschiedenis waarin de politieke eenheid die Nederland moest zijn, in feite bestond uit een min of meer gedwongen samenspanning van gescheiden politieke eenheden. De soevereiniteit in eigen kring van Abraham Kuyper, die de grondslag vormde voor het zuilenstelsel, vormde lange jaren de pijler voor politieke stabiliteit en passiviteit in het interbellum: men liet elkaar zoveel mogelijk met

rust en vormde politieke opinies in eigen kring. Katholieken overlegden in katholieke bladen en bij de katholieke omroep en in hun katholieke organisaties van werkgevers en werknemers en over hun katholieke verzekering en over hun katholieke sportvereniging. En zo deed men dat in de andere zuilen ook. Dat had voor de dynamiek van staat en maatschappij wellicht grote nadelen. De hele politiek draaide daardoor steeds om de machtsstrijd tussen de zuilen (met als grote voorbeeld het debat rond de vrijheid van onderwijs). Politiek werd van binnen de zuilen gedefinieerd. Het frame dat Schermerhorn en de heren Zeventien vanaf 1946 neerzetten en de 'Doorbraak' werd genoemd en doelde op het doorbreken van de scheidsmuren tussen de zuilen, kon niet verhullen dat de informatie- en overlegstromen binnen de zuilen dan ook gedevalueerd dreigden te worden. Niet langer had de organische stem grote invloed, niet langer waren het representanten van werkgevers en werknemers, kerken en omroepverenigingen e.d. die de toon zetten in het parlement. Nu werd wat men met een nieuw frame de 'professionalisering' noemde ingezet: politiek werd een beroep, niet een opgedragen taak.

Die tendens deed zich gevoelen vanaf de jaren zestig, maar leidde nog niet tot een ondergraving van het politieke middenveld: de maatschappelijke organisaties bleven overeind., en lieten zich soms, zoals in het geval van de vakbonden, juist luidruchtig horen. De golf van de neoliberale machtsgreep van de jaren 70 en 80, culminerend in het akkoord van Wassenaar in 1983, maakte een definitief eind aan de betekenis van het middenveld. Onder de nieuwe frames van marktdenken (regeringen Lubbers, Kok, Balkenende en Rutte) en privatisering werden de organisaties, waarin de burger zijn overleg en communicatie vond, in hoog tempo ontmanteld. Verzekeringen verloren hun coöperatief karakter, vakbonden werden door het verlies van hun macht betekenisloos, zorginstellingen en omroepverenigingen verloren hun identiteit en ledenrepresentatie, politieke partijen hun leden, zelfs banken, zoals o.m. de RABO, verloren het karakter van intern-democratische organisaties. Onder de noemer van liberale vrijheid desintegreerde het participatieproces in het politieke middenveld en verloren de burgers de vrijheid van hun speelveld.

Weliswaar mocht nu door het verdwijnen van de scheidsmuren van de zuilen iedereen met iedereen overleggen wat hij wilde, maar met het badwater ging ook het kind in de afvoer: overlegmogelijkheden verdwenen als sneeuw voor de zon, de burgerparticipatie werd organisatorisch vernietigd. Wat bleef was het anonieme geluid van het anonieme individu, eens in de 4 jaar.

De vraag is wat daarvoor in de plaats kwam. Op die vraag geeft de tweede benadering van de kloof, die naar het cultureel-politieke functioneren, minstens deels een antwoord.

Wat in Nederland de 'publieke sfeer' (vgl Ahrendt) of 'openbaarheid' (vgl Habermas) was tot in de jaren zestig , was een geheel van media, periodieken, vergaderingen en publieke bijeenkomsten, culturele uitingen in theaters, films en cabarets, etc. Elke bevolkingsgroep kon daarin zijn deelbelangen via de 'eigen' kanalen naar voren brengen en deed dat ook veelvuldig. De publieke sfeer speelde niet in achterkamers, die speelde op straat en klinkt door in de huiskamers, niet alleen via de krant in de brievenbus en het 'vijfde' venster, maar ook in de afspraken op het werk en de voorwaarden voor vermarkting, etc. Die enorme warwinkel van communicatieve geluiden die de openbaarheid vormde was de basis voor een Volksempfinden: een gemeenschapsgevoel en ervaren van gemeenschappelijke identiteit.

Daarin kwam met de liberale golf verandering, want kanalen werden opgeheven en onderbroken: niet het eigen vakbondskrantje, maar een 'neutraal' Tv-kanaal, niet de kerkgids maar een 'algemeen' dagblad van een Belgische baron. Voor de onderklasse, die al decennialang door het liberale bewind in de steek wordt gelaten, begonnen de kanalen te ontbreken om zich te uiten: het Vrije Volk verdween, de VARA kon zich het socialisme niet meer herinneren, de kleur van de blue-collars verdween uit sportverenigingen, de PVDA doekte haar idealen op en de CPN verdween, en zo werd de toegang tot de publieke sfeer voor de slachtoffers van het liberalisme afgesneden, en dat gebeurde in alle voormalige zuilen.

De staat van de samenleving nu is er een van politieke anonimiteit voor de burger: hij bestaat niet meer als een identitair persoon, niet als lid van die of die club, niet als deel van een concrete gemeenschap, hij heeft zichzelf als staatsburgerverloren.

Niet dat iedereen daar blij mee is of er zich niet tegen verzet. In het SCP-rapport 'Burgermacht op eigen kracht' uit 2014 wordt er terecht en met verve op gewezen dat burgers aan de basis van de samenleving wel proberen te participeren in organisatorische verbanden, maar dat betreft kleinschalige initiatieven ten behoeve van de eigen buurt en eigen naaste omgeving. Ten behoeve van beleidsniveaus bestaat die participatie praktisch niet of nauwelijks.

De participatie van de burger is op sterven na dood als het de politiek betreft.

Dat laat zich zien in de samenstelling van de politiek actieven; een voorbeeld van Groen links met de op een na grootste landelijke afdeling: Utrecht: 32000 stemmen bij de laatste verkiezing, 2200 leden, en 200 actievelingen daarbinnen, en dan ondertussen de grootste raadsfractie met 14 zetels zijn. Als voorbeeld van het ontbreken van politieke participatie mag het tellen.

Als participant in het politieke proces mag de burger buiten de deur gewerkt zijn, dat wil natuurlijk niet zeggen dat hij op slag zonder mening is geworden. Alleen ontleent hij zijn mening niet meer aan de vertrouwde maar verdwenen kanalen, en zoekt hij dus vrijwillig nieuwe bubbels op. Wie biedt hem de vertrouwdheid, langs welke weg krijgt hij weer toegang tot de publieke sfeer?

De rol van Groen Links

Bij haar ontstaan als partij was Groen Links een politiek-cultureel amalgaam: de libertairen en vrije socialisten en pacifisten, gecombineerd met het communisme en de radicale hervormers van christelijke huize en milieuboeren kwamen allemaal uit herkenbare maatschappelijke identiteiten. Om het vriendelijk te zeggen: iedereen had in de partij wat in de pap te brokken, en je kon er daardoor veel kanten mee uit.

Niettemin was de partij ook maatschappelijk gezien een duidelijk verbond van intellectuele middenklassen en strijdbare onderklassen. Het belang van de professional en kleine zelfstandige ging samen met het belang van de arbeiders en kleine boeren. Arm en rijk in een cultureel-politiek verbond.

Het liberale beleid echter, gericht als het was op het bevoordelen van middenklasse belangen en hopeloos achterlaten van de onderklasse, speelde ook Groen Links moeiteloos uiteen. De leden met een achtergrond als arbeider, kleine zelfstandige of zorgafhankelijken zijn grotendeels verdwenen, passief geworden of naar SP of PVV overgestapt. Groen links werd de partij van de intellectuele middenklasse. Daarmee werd de facto het oude solidarisme verlaten, niet zozeer in politiek beleid an sich maar wel in de adressering van de achterban.

En dat is precies het probleem dat er voor de partij speelt als het gaat om het item van het correctief referendum.

Wat de Commissie Remkes, qua samenstelling zelf zeer liberaal gezind, moest erkennen is dat het draagvlak voor politieke besluitvorming ondermijnd was geraakt, omdat een deel van de bevolking zich niet meer vertegenwoordigd meent te zien. Dat is als het ware een veralgemening van de Ostrogorski-paradox: ook al zitten de partijen er namens het electoraat en dus namens een meerderheid van de bevolking, als het op concrete onderwerpen aankomt voelt zich een meerderheid van het electoraat toch niet hetzelfde als die door haar gekozen politici.

Hoe is dat mogelijk?

Als we naar Groen links kijken, zien we dat er bij de parlementaire fractie wel regelmatig het geluid te horen is dat men oren wil hebben naar de concrete meningen van de burgers. Rik Grashof fulmineerde tegen de minister-president toen deze de referendumresultaten verwierp, dat de resultaten gerespecteerd dienden te worden. De vraag is echter of dat niet een incident was eerder dan het algemene politiek standpunt.

Groen links is niet, net zomin als de andere politieke partijen, echt verbonden met de grassroots, ook niet als ze dat wel zou willen. Oorzaken daarvoor zijn de volgzzaamheid naar het liberale beleid, het gebrek aan representatie van de onderste klassen, de intellectuele hooghartigheid en daarmee gepaard gaande onherkenbaarheid. Maar vooral is dat omdat er geen politiek-middenveld meer bestaat tussen de partij en de bevolking. Het ontbreekt aan verbindende organisaties, aan verbindende media en een publieke stem.

En, ja, dan gaat gelden wat Remkes c.s. zeggen: de noodrem van het correctief referendum als elementair aanvullend onderdeel van het parlementair stelsel is alleen al daarom nodig omdat de politieke partijen geen andere band meer met het electoraat hebben. Het is zo dat een politieke partij als Groen Links in strijd met de achterban kan handelen, gewoon omdat ze er niet genoeg mee communiceert, en ook niet mee kan communiceren.

De politiek in Nederland is in crisis, niet omdat ze niet functioneert, maar omdat ze functioneert als robinsonade; alleen op haar eilandje gezeten vraagt ze zich af of ze de horizon nog wel helder ziet. De noodrem is niet zozeer enkel nodig om de onderklassen te helpen. Ze is ook nodig om het politiek systeem aan tenminste een -hoe armzalig ook- communicatiemiddel naar de samenleving toe te helpen. Zonder dat is het stekeblind.

En daarbij komt voor Groen Links dat het correctief referendum een middel is om haar eigen vergeten achterban, die mensen die via de CPN en via de onderste klassen nu zijn gaan behoren tot de anonieme dwarsliggers, weer wat van hun stem terug te geven die hen eerder ontnomen is.

Wat is het politieke perspectief?

Biedt het correctief referendum Groen Links kansen? De oude coalitie van middengroepen en de lagere inkomstengroepen is in de ideologie niet dood, wel in de samenstelling van de partij. Het oude solidarisme tussen de klassen bestaat nog wel in de politieke programmering en zou ook niet verlaten moeten worden, al was dat alleen maar omdat anders het geloof van de partij in sociale rechtvaardigheid ook niet meer geloofwaardig is.

Bij het referendum ontstaan de kansen om coalities te smeden met de groepen van actievoerende burgers en zo nieuwe banden te smeden.

Het correctief referendum biedt daarnaast de kans de aandacht van de burger weer te verleggen, van het politiek heroïsme naar de inhoud van de issues. Op die inhoud kunnen mensen elkaar vinden, over personen kunnen ze alleen verdeeld zijn.

Maar het belangrijkste van alles is toch dat met het correctief referendum het land weer als gemeenschap in debat is, en er niet een debat in den Haag is maar niet in het land, of in het land en niet in den Haag. Het correctief referendum vult de leegte niet op, maar herstelt tenminste iets van de publieke sfeer en het bijbehorende gevoel van een gemeenschappelijke identiteit.

En tenslotte: het correctief referendum geeft nieuw opkomende belangenbehartigers in het middenveld weer kansen tot toegang in de centra van besluitvorming, waaruit ze door de liberale

begunstiging van lobbyclubs al lang verdreven waren. In de huidige toestand, waar deze lobbyclubs de machtsposities van het oude middenveld hebben overgenomen, heeft het uitgeschakelde middenveld geen invloed meer, maar het correctief referendum leidt ertoe dat de lobbyclubs ervoor moeten vrezen dat al te zeer op hun belangen gericht beleid kan worden teruggedraaid. Dat is een enorm voordeel voor het land en biedt nieuwe belangenorganisaties mogelijkheden tot participatie.

Groen Links is door de machtsconcentratie van rechts in de politiek en in de media politiek krachteloos en afhankelijk geworden van door de klimaatramp actief wordende burgers. Zij zal alleen nieuwe politiek kunnen realiseren als het verbond op links van middengroepen en onderklassen in de vorm van een nieuw politiek middenveld gestalte krijgt.

Het correctief referendum is daarvoor een bescheiden eerste maar noodzakelijke stap.

Maarten van den Oever

Oudegracht 92a

3511av Utrecht

Ludov123@gmail.com

0031637386373

De auteur publiceert op Acadaemia.edu, op de website van de stichting [Dubitatio Liberat](https://Dubitatio.Liberat), en bij Apache.be.

27-12-2019

Beste Ted

Je oproep om lid te worden van Land van Ons heeft me bezig gehouden, en wel zodanig dat ik meende niet te kunnen volstaan met een heel kort antwoord. Dat komt omdat achter die simpele vraag zo een wereld van problemen schuil gaat dat ik niet in staat ben zo maar even snel en eenduidig antwoord te geven.

Dat laatste wordt eigenlijk ook veroorzaakt door het stadium van de ontwikkelingen waar we ons in bevinden. Elke grote maatschappelijke golf begint met het in de samenleving droppen van frames en concepten die opzien baren en al snel vragen om onderschreven te worden op straffe van acute achterlijk-verklaring van hen die dat niet doen. Dat is geen vreemde gang van zaken, maar juist gebruikelijk, want wij mensen vormen op die manier nu eenmaal onze gemeenschappelijke opinies. Het moeilijke daaraan is wel dat de concepten die het eerst in de arena gegooid worden meestal later de slechtste blijken te zijn.

Zo bleek bijvoorbeeld de term 'natuurvervuiling' bij nader inzien mijlen te onnauwkeurig, en dachten we -ander voorbeeld- ooit dat benzine-auto's de grootste vervuilers waren terwijl dat later de diesels bleken te zijn, etc. Zo bekritiseerde ooit de club van rome onze koeien omdat het zulke inefficiënte producenten van voedsel waren, terwijl ze het nu misdaan hebben vanwege hun samengevoegde produktie van stront en urine. Zo gaat dat ook met het begrip biodiversiteit, zoals je in het gelijkgenaamde kwartaalblad kon lezen. Iets wat eerst simpel en vanzelfsprekend leek lijkt nu heel andere invullingen te krijgen en een vooral relatief begrip te worden, en datzelfde geldt voor bijvoorbeeld het verschil tussen intensieve en extensieve landbouw en veeteelt.

Kortom: opvattingen en inhouden evolueren in tijden van crisis en krijg in onvermoed tempo, en er zijn niet veel momenten waarop we precies weten waar we aan toe zijn.

Dat is nu niet anders, want de huidige en door mij zeer erkende klimatologische crisis ontaardt in dichte mist als we alle begrippen die over ons uit worden gestart als vanzelfsprekendheden aanvaarden.

En dan ligt daar nu jouw mail. Ik kan dan natuurlijk als het stereotype van de intellectueel die wel denkt maar niks doet voldaan in mijn stoel achterover zinken en hoofdschuddend en wenend mijn hoofd in mijn handen wegsteken, maar dan zegt iets in mijn achterhoofd dat dit mijn leus dat 'Denken helpt' zou tegenspreken. Wat helpt hier dan wel?

Allereerst toch dat we op zijn minst weten wat de crisis is. Ooit hadden we een energiecrisis, maar de huidige klimatologische crisis is echt geen energiecrisis, want ik kan je verzekeren dat we in de komende decennia niet

te weinig maar eerder teveel (want ook fossiele) energie zullen hebben. Is het dan een crisis , d.w.z. een plotse op korte termijn naderende ramp , in het eeuwenoude nederlandse probleem van het opkomende water? Ook daar ziet het niet naar uit, want de waterstand aan de kust stijgt feitelijk minder dan voorspeld , en al steeg het zoveel als voorspeld is dat met onze waterkeringen pas een probleem in 2100 of later. Is het dan dat wij hier in nederland omkomen in de vervuiling met plastics e.d. ? Nee, want dat doen we feitelijk in de lage landen en Duitsland, waar de afvalverwerking op een redelijk peil staat, niet. (nog even los van de kritische geluiden uit de materialenwereld, waar terecht erop gewezen wordt dat het niet het materiaal plastic op zich is dat de problemen geeft, maar de verspreiding en verwerking ervan!!) Wat is dan de climatologische crisis eigenlijk wel?

Nu, er zijn 2 componenten, die nauw met elkaar samenhangen , en die een climatologische crisis mee inhoud geven, en dat is de CO2 productie en de stijgende temperatuur. Er is de aanname dat de CO2 toename de temperatuurstijging veroorzaakt, en dat is in de perceptie van velen de kern van de klimaatcrisis.

Nu, temperatuurstijging is op zichzelf geen moeilijk begrip; daar hebben we de temperatuurmeter voor uitgevonden, en, zoals het algemeen geldend misverstand luidt, meten is weten. Quod non. Want hoewel ontegenzeggelijk de temperatuur stijgt, en dat in een veel hoger tempo dan voorspeld, is dat lang niet het enige wat in het klimaat aan het veranderen is. Wie dat niet gelooft moet links en rechts eens langs wat nieuwssites snorren en kan dan direct de meest in het oog lopende tyfoons, onstoppable brandgolven etc meenemen. De hele natuur is bezig te reageren, met uitdrogingen, met veranderingen van golfstromen, van el nino's en el nina's, met verwoestende gevolgen. Kortom, bleef het bij wijze van spreken maar bij temperatuurstijging! De zesde grote vernietiging kondigt zich natuurlijk wel aan.

En dan zijn er twee grote vragen, en wel ten eerste 'konden we er iets aan doen' oftewel hebben wij die veroorzaakt; en ten tweede ' kunnen we er iets aan doen' oftewel kunnen we nog wat stoppen?

Die eerste vraag hangt wel enigszins samen met die algemeen aanvaarde voorstelling van zaken, dat wij CO2 produceren , methaan en wat dies meer zij en daarmee de opwarming. Dat weet ik niet zelf, dat vertellen groepen wetenschappers die geloofwaardig zijn. En het zou mij verbazen als het zo op die manier waar was. Ik vermoed dat het alleen maar een simplificatie is. Want wat mensen zich te weinig realiseren is dat de wereld in werkelijkheid geen schouwspel is: wij zitten niet in het publiek om naar het podium te kijken waar het allemaal gebeurt, wij zitten op het podium en maken deel uit van wat er gebeurt;het zijn wijzelf die het laten gebeuren en het gebeuren zijn. In onze consumptie en productie, in het spoor dat wij trekken op deze planeet, zitten zoveel processen en invloeden, die belanden in de lucht en de aarde en het water, dat het mij ten zeerste zou verbazen als enkel maar een of twee stoffen of luchtelementen de opwarming zouden bewerken. Ik vermoed dat er in werkelijkheid een veelvoud aan verstorende elementen bijkomen, niet enkel stikstof en PFAS maar nog vele en vele andere elementen.. De invloed van onze menselijke aanwezigheid en domheid is overal, en we storen ook overal. Monocausale verklaringen zijn altijd onbetrouwbaar, en ik denk dat dat voor de klimaat-simplificaties ook geldt. Het Urgenda-rapport staat, hoe sympathiek het me ook is, vol van die simplificaties, vol ook van oplossingen die dat niet zijn. In mijn ogen is overduidelijk dat het ons aan een goed begrip van de problemen ontbreekt.

Die tweede vraag is dan wel des te meer urgent. Want als we die eerste al niet goed weten te beantwoorden, dan is het toch wel handig om te weten wat te doen, want de idee van Professor Haring dat het eenvoudig een

natuurverandering is waar we mee zullen leren leven lijkt mij voorbij te gaan aan de onoverkomelijkheid van een te hoge temperatuurstijging. Boven de 60 graden gaat het ook met professor Haring niet meer zo goed.

We kennen allebei, ted, die fraaie verdelingen, die de kranten publiceerden, over wie hoeveel bijdraagt aan dit probleem. De RIVM mag er wat mee geklungeld hebben, maar erg ver van de waarheid zijn ze kennelijk toch niet. Er zal dus veel gedaan moeten worden aan de veehouders, er moeten wat fossieleverbranders van de weg af en we gooien wat kolencentrales dicht. En kennelijk zijn er dan wat dommerikken in Den Haag die denken dat dan de temperatuur wel zal dalen. Nu gaat het er niet eens om dat die sanering van de veestapel er niet komt, en ook niet dat ze in Den Haag niet echt veel doen om fossiele brandstof te weren, etc, maar om de stelling dat zelfs als ze dat wel zouden doen, dat nog niet veel zal helpen. Juist omdat ik niet geloof dat het een monokausaal probleem is. Dan zijn er veel fundamentele wijzigingen nodig, zoals bijvoorbeeld het verhinderen van utilitaire nieuwbouw, het stoppen van de waterstofproductie van shell, en dus ook van hun raffinaderij, het stoppen van Chemours en Dow, het verhinderen van het opschuiven van grenzen van bebouwde kommen, etc etc. En als we de schuldige stoffen en elementen willen opsporen zullen we nog voor veel nieuwe verrassingen komen te staan en zal er nog veel meer moeten veranderen dan we nu weten.

Dat en meer van dergelijke maatregelen gaan er niet komen, daar is domweg geen enkele politieke meerderheid voor, niet hier en niet elders (zie bijvoorbeeld Australië waar de noodzaak toch behoorlijk duidelijk is). Politieke elites in de westerse wereld zijn niet eens in de buurt van het besef dat ze moeten handelen, en wel systeemwijzigend handelen. De politiek is eigenlijk de plaats waar we als gemeenschap moeten handelen, maar ons nationale stoelenkleefgilde kan zich daar niet toe zetten.

Die tweede vraag is eigenlijk behalve een praktische technische vraag ook een gewetensvraag: mogen we van onszelf wel passief blijven? Nee, natuurlijk. Jij bent heus niet de enige die zich verplicht voelt wat activisme te laten herleven. Maar hoe?

Jullie plan van het Land van Ons is natuurlijk 'sympa' (term van mijn oude vriend Jean Bernadac). Maar dan, wat bereiken we dan behalve dat we laten zien achteraf wel te weten hoe het vooraf eigenlijk had gemoeten? Biodiversiteit is een van de meest wankelende frames uit de klimaat-discussies. Het is geen vast begrip, er is altijd al wisselende diversiteit, en als we er al in zouden slagen om op een aantal hectares de diversiteit te herstellen, hoeveel invloed heeft dat dan op het meest acute probleem van de temperatuurstijging? En dan heb ik het liever maar niet over de in het verleden veelvuldig opgetreden problemen met cooperaties en non-profit draaiende ideale clubs. Nee, om jou een plezier te doen zal ik wel een paar aandelen kopen, maar het heil verwacht ik er niet van.

Niet dat ik niet voor acties aan de basis ben, zoals extinction rebellion (waarvan ik lid ben, evenals van de partij van de dieren en van Groen Links) e.a., maar kleine geïsoleerde initiatieven zullen niet toereikend zijn om het maatschappelijke en politieke klimaat te keren, en dat is naar mijn mening wel noodzakelijk wil je iets effectiefs doen tegen het klimaatprobleem.

Om iets tegenover het blok van de politieke elite te zetten moeten een paar zaken minimaal gebeuren: er moet een kanaal komen naar de publiciteit toe, want in de huidige monopolies van de Belgische baronnen is er geen platform voor klimaatnieuws; er moet een samenwerkingsverband van basisorganisaties zijn in plaats van de huidige hoop losse splinters; er moet afstand genomen worden van alle politieke partijen en bindingen, want daarvan is geen enkele systeemwijzigende actie te verwachten; en er moet een veelheid aan culturele en politiek-symbolische initiatieven komen om het klimaatprobleem aan te klagen. En dan is er nog haast bij ook.

Het zal je misschien verbazen: ik ben daar allemaal voor en zal waar mogelijk mijn steentje bijdragen, maar ik ben tegelijkertijd ervan overtuigd dat ik maar beter kan beginnen mijn eigen maatregelen te nemen, zoals waarschijnlijk tienduizenden mensen nu al doen. Zo zette ik planten voor onze voorgevel om die in de zomer wat koeler te houden, en zet ik ook planten beneden op de gracht. Daarnaast probeerden we al een stuk land te verwerven, om er bosbouw en zonnepanelen op te zetten, maar dat plan mislukte vanwege de te hoge financiële inzet (iets waar ik jullie plan ook door zie mislukken), en zoek ik mogelijkheden om eventueel te investeren in de plastic wastefabrieken die mijn broer probeert te zetten in Tanzania en Burkina Fasso, en tenslotte steun ik uiteraard Apache als bijna het enige reguliere nieuwsmedium in Vlaanderen die het klimaatprobleem serieus neemt. (in Nederland bestaat er buiten De Correspondent, die wegens zijn narcisme teveel mensen tegen de borst stuit, niets) En dan tenslotte, rekening houdend met de maar al te realistische optie dat de aanpak van het climatologisch probleem te laat zal komen of helemaal zal falen, ga ik vanaf het voorjaar ook op zoek naar vluchtmogelijkheden voor de kleinkinderen in hun toekomst (ze zijn nu 7 en 5 jaar), in Finland, Canada of de baltische landen, hoe surrealistisch me dat ook zelf in de oren klinkt.

Ik wil doen wat ik kan, liefst zo effectief mogelijk, om het tijt alsnog te keren. Mijn zoon Bram is al helemaal fatalistisch en beschouwt de ondergang van de mensheid als een noodzakelijk en nuttig natuurlijk gebeuren. Dat zie ik niet zo, maar in zijn motivatie kan ik hem niet helemaal ongelijk geven: de mensheid is voor de planeet vooralsnog enkel een ziekte.

Nu, je ziet, strijdbaar zijn we wel, maar nu nog wat doen. Ik was je toch een verantwoording wel schuldig, en dat heb ik nu tenminste gedaan.

Hopelijk zien we elkaar snel weer maar toch tenminste 18 januari bij jullie.

groetjes

maarten

27 januari 2020

Aan: Het bestuur van de Partij voor de Dieren.

i.h.b. voorzitter Ruud van de Velde

27-1-2020

Beste Ruud

Gisteren heb ik tot mijn niet onverdeeld genoegen het congres van de Partij voor de Dieren, waarvan ik lid nr. 57108 ben, bijgewoond. Dat was een eyeopener.

Ik ga niet alles herhalen wat ik zoal gezien en gehoord heb, zo een uiting van een lid zou je immers alleen maar kunnen vervelen, en dat zou ik zeker niet willen.

Maar een aardig voorval zou ik toch graag met je bespreken, niet om er meesmuilend over te gniffelen onder elkaar, zoals partij-ingewijden graag doen, maar omdat het toch een wat vreemd licht werpt op de gebeurtenissen van die dag.

Vrijwel op het einde van die bijeenkomst stond een jong mens op , en riep dat hij zich erover verbaasde hoe het mogelijk was dat mensen in de zaal, behorende tot die vermaledijde minderheid van circa 25% , nog steeds afwijkend bleven reageren terwijl het bestuur toch zo duidelijk had gemaakt hoe het gegaan was en zo passend de integriteit had beschermd, en dat het daarom, zo sprak hij, 'een schande was dat de mensen van die groep (wijzend naar de rechterszijde van de

zaal) bij hun mening bleven'. Wellicht vind je het sowieso oninteressant wat leden uit de zaal roepen achter de microfoon, maar een congres is niet alleen een vergadering maar ook een theaterstuk, en als theater was dit van grote waarde. Want dit was publiekelijk aan de schandpaal nagelen van familieleden onder elkaar: "die daar waren fout, scandaleus zelfs". Zo, dat betekent dat 'die daar' fout waren, omdat ze een mening bleven handhaven. De 'fout' zat in het hebben van die mening. Het hebben van die mening, en het daarbij blijven, is daardoor een politieke misdaad geworden. Het uiten van meningen is daardoor dan mogelijk ook gevaarlijk geworden. Zou het? Ik vroeg het me af, en zag niemand van het partijbestuur protesteren tegen deze wijze van wegzetten van afwijkende stemmen in het debat. Niemand, maar dan ook niemand, terwijl de vrijheid van meningsuiting toch een groot goed zou zijn van de Partij voor de Dieren.

En ik herinnerde me een eerder incident van die dag, waar, toen eerst gebleken was dat Wolwinkel geroyeerd was, omdat hij zich niet volgens jouw opvatting gedragen had, een partijlid de onschuld op kon brengen om je te vragen of dat dan ieder partijlid kon gebeuren, en je breed glimlachend antwoordde dat 'dat toch niet op alle partijleden zou toegepast gaan worden'. Dat zei Jozeph Stalin ook altijd tegen zijn partijcongressen. Maar die overeenkomst zul je wel als toevalligheid van de hand wijzen.

Maar je zult bij het elimineren van onze voorzitter Wolwinkel wel niet aan die oude Joseph gedacht hebben -die was zeker ook niet zo een aantrekkelijke persoonlijkheid en dat niet alleen uiterlijk- maar eerder aan onze welgevallige partijleidster in ruste, Marianne Thieme, die eerder die dag al had aangekondigd dat het zaak was 'elkaar niet uit elkaar te laten spelen', 'dat de missie gehandhaafd moest worden', en dat associeerde ze in een moeite door met de oproep 'de idealen niet te laten vallen'. Waar ze op doelde konden wij, alhoewel niet zo intelligente partijleden, best begrijpen: Wolwinkel was een 'losscheurder', hij verbrak 'de missie'. Daar sprak wel een opvatting uit van betekenis die oude Joseph zo

verwoordt:" De partij als eenheid van wil, is met het bestaan van fracties onverenigbaar". (Brochure Stalin, De Partij, uitgave progressieve boek). Dus toen begreep ik ineens hoe je bij je besluit kwam Wolwinkel te verwijderen, en liefst ook iedereen die aan 'fractievorming' deed. Het komt eigenlijk erop neer dat het hebben van een mening als schadelijk voor de partij wordt bestempeld.

En dat blijkbaar liever niet openlijk. Wolwinkel had al voor zijn voeten geworpen gekregen dat hij de vuile was buiten hing. Thieme voegt daar op het congres aan toe dat je die 'jakhalzen van De Wereld Draait Door' niet moest voeren (en hun collega's van de pers trouwens ook niet). De partijacties verdragen kennelijk het daglicht niet, laat staan de eigenlijke partijmeningen. En wat Wolwinkel deed was precies dat: onbevungen naar buiten brengen wat hij dacht, een halsmisdaad in de Partij voor de Dieren. Ach, dieren lezen ook geen kranten, en die hadden er dus niks aan gehad als alles wel naar buiten was gebracht.

Een partij die zijn gezicht niet durft te tonen is een gevaarlijk fenomeen beste Ruud. Niet zozeer vanwege het te behalen aantal stoeltjes in allerlei organen, maar wel omdat het betekent dat je het publiek en je kiezers onmogelijk maakt om mee te denken. En daar steekt een probleem.

Het politieke bestel in Nederland is al decennia in een diepe crisis verwickeld, een crisis die al lang bestond voordat er sprake was van een Partij voor de Dieren. Die crisis bestaat niet in opkomstcijfers, en ook niet in discrepanties tussen de meningen van de politieke elites en meningen van het brede publiek. De kern van die crisis is dat er geen intrinsieke band meer is tussen de gewone burger, en jullie, die met zijn allen aan de Haagse stoelendans meedoen. De voorheen bestaande band, die van de zuilenorganisaties, die van het georganiseerde middenveld, waarin burgers de kans hadden langs allerlei kanalen in die organisaties, zich te uiten naar de politiek, is verdwenen, en er is geen vervanger voor gekomen.

Nu ontstaan er allerlei ad hoc clubjes, tijdelijke partijtjes e.d., die meestal maar een fractie van het publiek vertegenwoordigen (18.000 is echt niet veel hoor). Willen mensen nog meedenken en meevoelen met het beleid dat voor hen maar niet door hen gemaakt worden, dan zijn ze aangewezen op de openbaarheid van de discussie, en die is in Nederland allerberoerdest georganiseerd en kalft juist steeds verder af. De bladen van de Belgische baronnen monopoliseren de krantenmarkt, de omroepen zijn platgecommercialiseerd, actualiteitenrubrieken verdwenen bij de omroepen, en onnozele koffiebabbels kwamen ervoor in de plaats. Tegengeluiden uit universiteiten worden voor het grootste deel van het publiek onzichtbaar door ze in het Engels te zetten, en de toegang tot bladen te beperken tot de elite met universitaire salarisstroompjes. Nee, voor een burger die actief wil meedoen of meedenken is de ruimte beperkt. Juist daarom is de functie die politieke partijen zouden kunnen vervullen een van de heel weinige resterende opties voor de burger met burgerschap. En dan blijkt dat politieke partijen er helemaal niet voor voelen de functie van vertaler van de wensen van het publiek te spelen, integendeel juist. Want niet alleen De partij voor de Dieren, maar ook groen Links, de PVDA, het CDA en de VVD zijn niet gecharmeerd van het binnendringen van elementen van

de publieke opinie, om maar helemaal te zwijgen van het in dit opzicht zo aardige optreden van de heren Wilders en Baudet. En -ik begrijp dat jij dat helemaal onverklaarbaar vindt- dan spreekt die brave goedwillende burger wel eens van de 'Haagse elite'.

Als ik je optreden op het congres goed gevolgd heb laat je je dat allemaal helemaal niet aan je hart roesten. De bijna openlijke manipulatie van het congres sprak boekdelen: er werd gefoefeld met volgordes, lastige onderdelen werden naar het (late) eind van de bijeenkomst geschoven, een technische ingehuurd debater moest de klappen voor je opvangen, het was allemaal van een eclatante schoonheid vanuit het perspectief dat het er alleen om ging om te winnen. Nee, in de Partij voor de Dieren zijn congresleden geen mensen die je al te serieus moet nemen blijkbaar.

Maar dat zei die aardige jongeman, die ik aanhaalde in het begin van dit tekstje ook al, mensen die niet instemmen met jouw betoog, Ruud, zijn een schande en je hebt nagelaten dat tegen te spreken.

Nu, vroeger leek het me niet bepaald een plek waar een normaal mens onder zou staan, maar ik geloof dat ik toch liever aan die schandpaal wil staan, als dat de plek is waar de mensen met meningen in de Partij voor de Dieren naar verwezen worden. Die schande heb ik liever dan de twijfelachtige eer in te stemmen met het onderdrukken van de vrijheid van meningsuiting.

Ik wacht daarom met vrede in mijn hart het roeyement af dat je dissidente leden hebt toegezegd, want ik ben ervan overtuigd dat het aan de schandpaal heel wat gezelliger is dan bij jullie.

Met overigens kameraadschappelijke groet

Maarten van den Oever.

Ludov123@gmail.com

Oudegracht 92a

3511av UtrechtPS Voor je roeyementsactie: mijn lidnummer is 5710

27 januari 2020

Aan Trouw: Over het congres van de Partij voor de Dieren van 27 januari 2020

N.a.v. 'De dieren huilen terwijl hun partij ruziet'

Alleen maar 'ruzie'? Was dat maar waar.

Wolwinkel mag een onhandig jongmens zijn, mag mogelijk zelfs dingen gedaan hebben waartoe het bestuur niet besloten had, mogelijk zelfs eerst eens met iets ingestemd hebben waar hij zich later tegen keerde, hij was vooral een symbool, namelijk het symbool voor de vrijheid van discussie en meningsuiting in een partij die dat hoog in het vaandel dient te voeren. Hij werd dat door zijn pleidooi voor een open discussie en open omgang met dissidentie en inhoudelijke bezwaren, wat een trendsettend voorbeeld had kunnen worden voor de openheid van debat die we dringend nodig hebben in de Nederlandse politiek. Wat Ruud van de Velden en zijn kompanen van en rond het bestuur op het congres van de Partij voor de Dieren succesvol onder de mat wisten te vegen is dat het debat in de partij ging over deze vrijheid van discussie en meningsuiting in de partij en niet of nauwelijks over Sebastiaan Wolwinkel, hoe aardig of interessant die figuur ook moge zijn. De toon van de discussie werd gezet door Thieme, zelf: "Er moet aan de missie vastgehouden worden", "we mogen onze idealen niet laten vallen", en "we moeten ons niet uit elkaar laten spelen". Het gaat haar om "de missie", en wie discussie wil, wil afbreuk doen aan de 'missie'. En die missie die heiligt alles, ook het onderdrukken van interne discussie op wat voor onoirbare wijze ook. Het zittende bestuur, dat geheel uit

de naaste entourage van Thieme komt en elke dissidentie bestreed, zag Wolwinkel in een eerder congres tegen haar zin door de rank and file van de partij tot voorzitter gebombardeerd, en die ledeninvloed wilde ze niet verdragen: de missie is voorbehouden aan de machtsgroep in het bestuur die haar wil bewaken en dat impliceert geen debat, en wie toch debatteert wordt geroyeerd. Dat idee, dat het doel alle middelen, en dus ook zuiveringen heiligt, roept akelige reminiscenties op aan regimes en politieke bewegingen die dat ook zo deden, en daar onnoemelijk veel leed mee veroorzaakten. Karl Popper, die ooit 6 kameraden verloor bij gewapende strijd en van zijn partijleiding te horen kreeg dat dat hun verdiende historisch bestemde lot was, heeft de wereld adequaat duidelijk gemaakt hoe gevaarlijk dergelijke onderwerping van de vrijheid van meningsuiting aan de historische missie is. Wat Thieme en het partijbestuur doen is gevaarlijker dan het kwaad dat ze in de samenleving terecht bestrijden: de onderdrukking van die ene diersoort die 'mens' heet en nu eenmaal bestaat als denkend en uitend wezen.

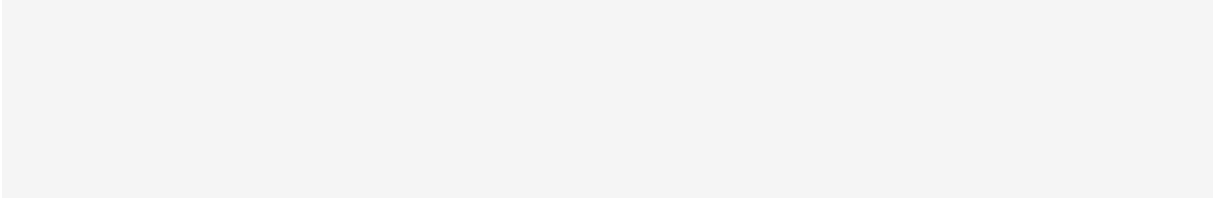
Maarten van den Oever, tot zijn nakend roeyement lid nr. 57108 van de Partij voor de Dieren.

2 min

In deze uitgave staan mijn brieven afgedrukt zonder verdere documentatie eromheen, en daar zou ik ook bij gebleven zijn, ware het niet dat het afdrukken van bijgaande stukken nodig is om te laten zien hoe media omgaan met brieven van lezers.

Mijn bovenstaande brief werd per mail verzonden op 27 januari 2020 om 10.19 uur.

Direct, d.w.z. binnen enkele uren om 16.47 uur ontving ik de hiernavolgende reactie van Trouw:

Geachte Maarten van den Oever,

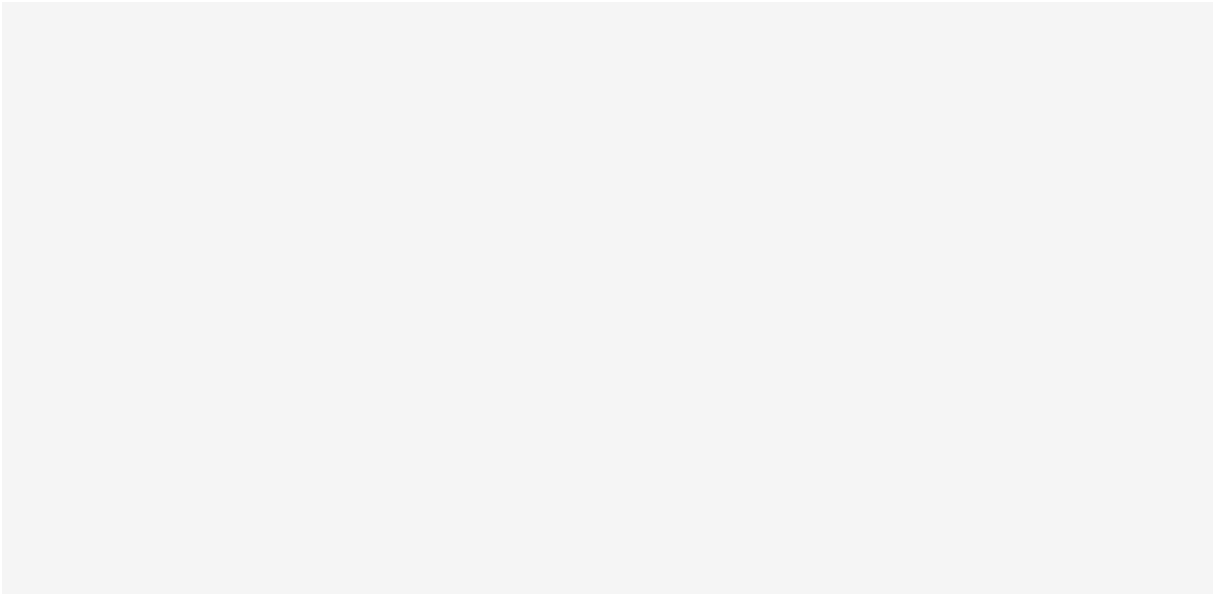
Dank voor het opinieartikel dat u hebt aangeboden.

Het aanbod is zo groot dat we selectief moeten zijn.

Uw bijdrage is daarbij helaas afgefallen. Wel hebben wij uw reactie ter info doorgestuurd naar de parlementsredactie.

met vriendelijke groet,

Opinieredactie Trouw

The logo for 'deVerdieping Trouw' is centered within a light gray rectangular box. 'deVerdieping' is written in a small, blue, sans-serif font above the word 'Trouw', which is in a larger, bold, blue, sans-serif font.

-
-

Waarna geheel toevallig deze column van lex Oomkes van de parlementsredactie verschijnt in de krant en op de website op 28 januari 2020

-

DE REVOLUTIE VAN MARIANNE THIEME GAAT BOVEN ALLES

[Lex Oomkes](#) 28 januari 2020, 09:00

©Trouw

Aan wetmatigheden valt in de natuurkunde niet te ontkomen. De wetten van de zwaartekracht gelden (op aarde) altijd en overal. Lukt het wel aan een natuurkundige wet te ontkomen, dan is er geen sprake van een wetmatigheid. Zo eenvoudig is het.

In de politiek bestaan ook wetmatigheden, al zijn op die wetmatigheden altijd uitzonderingen mogelijk. Bij de [Partij voor de Dieren](#) gaan een aantal wetmatigheden – in dit geval de wetmatigheden van een nieuwe partij – echter zonder voorbehoud op.

Voor niet elke nieuwe partij gelden overigens dezelfde wetten. Een populistische partij, opgebouwd rond het figuurlijke gewicht van de charismatische leider, gelden andere wetmatigheden dan voor een partij als de Partij voor de Dieren. Al was Geert Wilders ooit wel zo slim één wetmatigheid rond ‘gewone’ partijen voor de zekerheid te omzeilen. Wilders wilde geen leden. Wat leden in een jonge partij (kunnen) betekenen liet de Partij voor de Dieren de afgelopen maanden uitgebreid zien.

CONFLICTEN OP HET PERSOONLIJKE VLAK

Daarmee is tegelijkertijd een wetmatigheid benoemd waar de Partij voor de Dieren niet aan wist te ontkomen. Binnen een nog jonge, ideologisch gerichte partij brengt de uitwerking van die ideologie stevast conflicten op het persoonlijke vlak met zich mee. Socialisten, sociaal-democraten, liberalen en zelfs christen-democraten kunnen erover meepraten.

De reactie daarop vanuit de partijleiding vormt op zichzelf ook weer een wetmatigheid. Zie de wijze waarop [Marianne Thieme](#) afgelopen zondag het congres van haar partij toesprak. Leden die het democratische gehalte van de partijleiding ter discussie stelden, onderkenden niet de ware aard van de revolutie die de Partij voor de Dieren ontketende. Zij stellen onbenulligheden kortom boven de Zaak.

Democratie – in casu van de Partij voor de Dieren een normale omgang met een gekozen partijvoorzitter die zich kritisch over de partijlijn uitlaat – is niet de eerste prioriteit van jonge, in de woorden van Thieme, revolutionairen. Zoals in de jaren zestig en zeventig onder de zich destijds revolutionair voelende studenten het bon ton was niet mét de arbeider te denken, maar voor de arbeider.

DEMOCRATIE IS SLECHTS EEN MIDDEL

De groep mensen om Thieme, de mensen van het eerste uur, hebben een soortgelijk uitgangspunt. En met Esther Ouwehand als waarschijnlijke lijsttrekker bij de komende verkiezingen gaat de deksel op de affaire rond de kritische, maar desondanks geroyeerde voorzitter. Het doel is ons allen heilig, democratie slechts een middel.

Daar komt nog eens een treurige wetmatigheid bij. Uiteraard is de pers ook hier weer ergens schuldig aan. Een wat de harde kern van de partij betreft irritante, maar uiteindelijk toch heel erg interne discussie wordt zoals zo vaak bij nieuwe partijen op het conto van de pers geschreven. Die vermaledijde journalisten houden immers het vuur van de onenigheid brandende.

Toch is de inschatting niet gewaagd dat de Partij voor de Dieren aan één belangrijke wetmatigheid moet kunnen ontsnappen. Het aantal uitzonderingen op de stelling ‘Nieuwe partijen verdwijnen even snel als dat ze komen’, gaat voor deze partij niet op. Juist de zware nadruk op de ideologie (waar men graag de mens aan ondergeschikt maakt) is daarvoor een reden.

Naarmate die ideologie verder uitkristalliseert (de mens is geen heerser over, maar slechts een nietig deel van de natuur) komt er meer ruimte voor de ontwikkeling van institutionele kaders en wellicht uiteindelijk voor meer zeggenschap van anderen dan Marianne Thieme...

Lex Oomkes is politiek commentator van Trouw en schrijft wekelijks een column. [Lees ze hier terug](#)

*Dit verslag in De Volkskrant illustreert
wat er echt gebeurde:*

de Volkskrant

[Lees later](#)

-
-
- **‘Laat je niet uit elkaar spelen’-
scheidende Thieme bezweert
crisis PvdD**

De Partij voor de Dieren lijkt tijdens haar congres zondag in de Rai in Amsterdam voorlopig een bestuurscrisis te hebben bedwongen, met dank aan oud-leidster Marianne Thieme.

Opvolgster Esther Ouwehand kondigde aan dat ze lijsttrekker wil zijn bij de volgende verkiezingen.

Arnaut Brouwers 26 januari 2020, 21:14

Fractievoorzitter Esther Ouwehand wacht tot ze aan haar speech kan beginnen tijdens het congres van de Partij voor de Dieren (PvdD). Ouwehand wil lijsttrekker zijn bij de volgende verkiezingen. ©Freek van den Bergh

Tijdens de toespraak van de met ovationeel applaus onthaalde Marianne Thieme – de partijgrondlegger van wie het congres vandaag afscheid neemt – wordt een man uit het publiek de zelf-felicitering teveel. ‘Alleen wij kunnen de wereld redden’, schreeuwt hij. ‘Alleen wij!’

Het is zijn kritiek op de manier waarop critici in de partij verweten wordt de goede zaak te ondermijnen. De critici zeggen alleen het democratisch gehalte van de besluitvorming in de partij te willen bewaken.

Het congres schakelt voortdurend tussen de pijnlijke crisis in het partijbestuur, en de wereld die in brand staat en gered moet worden. De crisis in de partij mag die belangrijke taak niet in gevaar brengen, vindt een aantal sprekers. 'Ik hoor de dieren huilen', zegt iemand in de zaal over al het geruzie.

Fractievoorzitter Esther Ouwehand spreekt de zaal toe. ©Freek van den Bergh

UIT DE PARTIJ GEZET

Centrale afwezige vandaag is Sebastiaan Wolswinkel, die in oktober de partij werd uitgezet door de rest van het bestuur. Het besluit werd onlangs bekrachtigd door de commissie van beroep van de partij. Zijn geest waart op Dickensiaanse wijze door de vergaderzaal, als een stille getuige van een crisis die partijlid Hans Becking doet verzuchten dat hij 'nog nooit heeft meegemaakt dat er zulke breuklijnen door de partij liepen'.

Wolswinkel had als partijvoorzitter alleen door het congres ontslagen kunnen worden, reden waarom een minderheid van leden het bestuur beschuldigt van 'een trucje'. Door hem uit de partij te zetten, is hij immers ook geen voorzitter meer. De argwaan is niet moeilijk voor te

stellen: Wolswinkel werd met een kleine meerderheid gekozen, tegen de zin van het bestuur, dat daarvan zeer schrok. Gevraagd waarom de kersverse partijvoorzitter destijds niet eens het podium op mocht komen om zich te laten feliciteren, antwoordt bestuurslid Marjolein Heesters onverbloemd: ‘Ik was van mijn stuk, ik was van het padje.’

De emoties lopen hoog op en de ‘neutrale dagvoorzitter’ (een aantal leden zullen oproepen hem te vervangen) draait regelmatig microfoons dicht van al te praatgrage of kritische sprekers. Als alle pogingen om het geroyeerde lid Wolswinkel het congres te laten toespreken gesneuveld zijn, komt hij toch even buurten bij de ingang. ‘Ik denk dat de congresleden zichzelf tekort hebben gedaan’, zegt hij.

De geroyeerde partijvoorzitter Sebastiaan Wolswinkel voor de ingang van de Rai tijdens het congres van de Partij voor de Dieren (PvdD), waar hij niet naar binnen mag. ©Freek van den Bergh

STEUN VOOR BESTUUR

Het bestuur krijgt intussen van driekwart van de aanwezigen steun voor de uitleg over het gebeurde. En ook trouwens voor de voorstellen die het bestuur meer greep geven op de verkiezing van een nieuwe partijvoorzitter. De enige nuancering van het plan dat het bestuur daartoe had ingediend is dat ze de eigen positie in de selectiecommissie iets afzwakt.

Voor verreweg de meeste leden is de ideële zaak té belangrijk om door intern gesteggel te laten overwoekeren. Thieme speelt daarin een belangrijke rol. Haar entree in de zaal en de daarop volgende vlamme afscheidsrede spoelen bittere onenigheid weg over de te volgen dag-agenda. ‘Alles waar wij 17 jaar keihard voor gestreden te hebben lijkt gemeengoed te worden’, zegt ze tegen de enthousiaste zaal.

Ze somt het rijtje nog maar eens op: het vuurwerkverbod waar de PvdD al zo lang voor pleit, het toegenomen besef dat economische groei ‘geen oplossing, maar een probleem’ is, het inzicht dat de veehouderij moet inkrimpen, de opkomst en toenemende populariteit van veganistisch en vegetarisch eten – dat alles wijst op wat Esther Ouwehand later ‘zwaar bevochten kantelingen’ in de tijdgeest noemt.

Het enthousiasme waarmee Thieme onthaald wordt onderstreept nog eens hoezeer zij de partij kon verbinden. Zal de partij daar ook in het post-Thieme tijdperk in slagen? Het allereerst opkomen voor de ‘kwetsbaren’, in casu dieren, onze ‘niet-soortgenoten’, blijft centraal zegt ook Ouwehand. Vanuit die visie volgt de rest automatisch, ook als het over mensenproblemen gaat. Verbreding van de agenda, zoals Wolswinkel bepleitte, is dus onnodig, vindt de top van de partij – de agenda was altijd al breder. Thieme: ‘We hebben een uniek perspectief, dat moeten we niet verlaten.’

TOPPUNT DECADENTIE

Maar de maatschappelijke weerstand is ook breed. Vanaf het prilste begin hebben ‘de media ons weggezet als het toppunt van decadentie’, zegt Thieme, die zich ergert aan ‘de wellust waarmee media zich op ons storten’. ‘Laat je niet uit elkaar spelen’, weergalmt haar waarschuwing. De partijtop heeft ‘een muur opgetrokken waar het congres niet doorheen komt’, zegt een van de boze partijleden. De jonge PvdD-er Tyler Rozema spreekt van een ‘genante vertoning’, maar het bestuur krijgt uiteindelijk ruime steun – en mag, volgens de nieuwe regels, op zoek naar een nieuwe voorzitter.

17 april 2020

Aan: de vrienden, een 30-tal

De boze geest

Het tijdstip is nu wel gekomen om ervaringen en inzichten te verzamelen om na te denken over ons verder bestaan als gemeenschap na het verschijnen van de boze geest die Covid 19 heet. We hebben nu veel gezien, veel nieuwe strategieën voor de toekomst langs zien komen, veel wereldverbeteraars hun nieuwe optimisme zien ventileren, maar over het trekken van conclusies uit wat ons overkomt gaat het nog nergens, dat laten we aan regeringen over, die niets anders doen dan een oneindig pragmatisme zonder vooruitzicht vertonen.

Wat gebeurt er?

Laten we eerst eens op een rij zetten wat er nu eigenlijk gebeurde? Mijn perspectief daarop is niet zaligmakend, het is een poging om na te denken over wat ik zie.

- Het eerste wat we allemaal zagen is de plotse hysterie. Die was er niet bij het hiv-virus (32 miljoen doden), SARS 874 doden, Ebola 11323 doden in eerste golf van 2014 en een onbekend aantal (3000 is de schatting) in de tweede golf van 2018, en de griepgolf van 2018 (2900 doden volgens RIVM, maar met de bekende onderschatting door het niet meerekenen van allerlei groepen). Covid 19 heeft nu 3132 doden in Nederland, en heet ver over de piek te zijn. Het meest nieuwe is dus niet de enorme sterfte, het meest nieuwe is de hysterie zelf. Dat wil zeggen niet dat hysterie optreedt bij zulke epidemische uitbraken – want die hysterie vond je al in De Pest van Camus en bij veertiende

-eeuwse flagellanten. Maar dit in het hier en nu is door de overheid zelf georganiseerde hysterie, een gemeenschap (of natie zo men wil) die gezamenlijk en collectief besluit dat functioneren gezien een epidemie onmogelijk is. Natuurlijk waren er ook in het verleden overheden die steden sloten tot de ziekte voorbij was en dan de poorten weer openden, maar gebeurt dat hier en nu ook?

- Er komen meer en meer berichten, vandaag bijvoorbeeld vanuit een Harvard - studie, dat het zo trots door onze minister-president verdedigde strategische frame van immuniteitsopbouw zinloos is, omdat de immuniteit niet blijft. Die wordt afgebroken, volgens door verschillende kundigen als zeer verschillend opgegeven perioden. Gevolg is dat dit virus, in al dan niet gemuteerde vorm, elke paar jaren terug kan komen, en volgens hen ook zal komen. Covid 19 blijft.
-
- In Nederland wordt er nauwelijks openlijk over het bestaan na de lock down gediscussieerd sinds Rutte heeft aangekondigd dat de anderhalvemetersamenleving blijft, maar in de landen om ons heen, België Duitsland, Frankrijk, Denemarken, wordt wel uitvoerig beraadslaagd over wat de anderhalve meter samenleving betekent. En daar gaat het niet over utopische betere samenlevingen maar over de praktische uitwerking. Zo wordt opening van sectoren als per sector verschillend gezien. Dat wil bijvoorbeeld zeggen dat bouwmarkten open mogen en cafés niet, dat winkels open mogen als je daar op anderhalve meter van elkaar kunt blijven, scholen maar half zoveel leerlingen binnen mogen laten, collega's die forenzen niet met 4 personen in een auto mogen, etc. En dat wordt dus allemaal blijvend en niet voor nu of alleen dit jaar.

De gevolgen

In eerste instantie

Vaccins gaan dit niet oplossen. Vaccins zullen niet alles afdekken en hebben veel tijd nodig om zo breed mogelijk te worden toegepast. Tests zijn noodzakelijk maar te weinig beschikbaar en niet sluitend werkend. Het is onontkoombaar dat er daarom onderscheidingen zullen blijven tussen mensen die we als voorlopig veilig zien en hen die we als niet veilig zien. Het gif van de smet en de smetvrees gaat overal in doordringen. Niet alleen gaan we elkaar vrezen, maar de anderen gaan ons ook vrezen, zodat reizen bemoeilijkt gaat worden, verkeer over grenzen lastig gaat worden, en er volop voer gaat zijn voor vreemdelingenhaat.

Er ontstaan daarom indelingen van mensen. In het buitenland wordt de term 'groenen' tegenover de onveilige 'roden' gebezigd, mensen uit kwetsbare groepen worden 'afgesloten' waar 'opgesloten' bedoeld wordt, het voorstel komt langs om mensen te stickeren wanneer ze veilig of onveilig zijn (ik kan het niet helpen maar ik denk dan aan 'gele sterren'). Het lichamelijke contact wordt uit de openbare samenleving gebannen.

Er ontstaat een samenleving die bestaat uit leven aan twee kanten van scheidslijnen, veiligen tegenover onveiligen.

Massa-gebeurtenissen worden uitgesloten, zodat de gemeenschap zich niet als gemeenschap kan manifesteren, en concerten, kerkdiensten, demonstraties, samenzang etc. onmogelijk worden. Maar ook op het werk, in kantoren, in bedrijven, op werven, in besprekingen, op elke plaats van de samenleving wordt door het anderhalfmeter-zijn amicaal zijn onmogelijk en blijft dat ook. De samenleving van de eenlingen komt op.

Een samenleving is in werkelijkheid geen geheel van eenlingen, maar een totaal van intermenselijke relaties, en dat niet voor niets. Wij hebben elkaar nodig om

onzelf te toetsen (the looking glass mirror), om ons af te stemmen op anderen, en die anderen op ons. Het een-op-een verband is het meest fijnmazige verband van onze samenleving, maar zonder dat kunnen we als samenleving geen opinies vormen en geen consensus scheppen. De verlatenheid kan pijnlijk zijn, maar het ontbreken van een gevoelde eenheid van normen en opvattingen zal nog veel pijnlijker zijn.

Maar er komt ook een samenleving waar ruimte anders beleefd zal gaan worden. Je ziet het aan het angstig manoeuvreren van mensen op voetpaden, en in gangen, aan balies en loketten. De ander wordt als bedreiging bestempeld en gezien, mensen draaien om elkaar heen, verbieden elkaars bewegingen, worden agressief als ze medemensen verdenken van verkeerde gebaren. Ruimte gaat worden gezien als een vorm van koek happen: ieder zijn stuk met een diameter van 2 keer anderhalve meter.

Dat is een totaal vernietigend concept voor onze straateconomie: terrassen en cafés kunnen niet meer sluitend exploiteren, winkels zien hun nuttig oppervlak gehalveerd, kantoren kunnen nog maar de helft van het aantal werkplekken bieden, nog maar de helft van het aantal studenten kunnen in collegezalen en openbare leeszalen. De ruimte belet het sociaal verkeer en zal ook nooit toereikend kunnen zijn, en dus trekken we ons terug in het belegerde fort van de privésfeer. De straat wordt gesloten, we blijven thuis en binnen onze werkruimtes.

Vandaar, vanachter de verschansing van de privacy, sturen we boodschappen via internet en sociale media. Er ontstaat een vervangende leefwereld met methoden van omgang die het voormalige intieme en nabije verkeer moet vervangen maar noodzakelijk als armoede moet worden ervaren. De uitkleding van het samenzijn, van ons collectief beleven, gaat niet alleen eenzaamheid opleveren, maar ook zelf-agressie. Het onbemind en on-beleefd worden leidt tot zelfhaat en vervreemding van de sociale samenhang. De ontmoeting verdwijnt als beleefmoment, en alle plaatsen waar de ontmoeting zijn plaats had daarmee ook.

In tweede instantie

Een hele sector van onze maatschappij houdt zich met niets anders bezig dan ontmoeten. We doen niets anders in cafés, bij dates, in theaters, in restaurants. Een binnenstad dient voor niets anders, het is onze ontmoetingsplaats. Die gaat teloor. Nu al gaat het verhaal dat een derde van onze boekhandels, die nu juist overleefden bij de gratie van boekensnuffelaars, zullen gaan sluiten. Alle cultuurtempels zullen hun bezoekersaantal door die anderhalve meter afstand noodgedwongen zien halveren. Alle bruine cafés zullen sluiten, alle kledingboutiques, die niet kunnen bestaan bij 1 klant per keer binnen, zullen dicht gaan, alle terrassen worden gehalveerd, alle kleine restaurants die niet kunnen bestaan bij een halvering van hun tafelbestand gaan dicht.

De grootwinkelbedrijven verliezen de helft van hun nuttig oppervlak door de verplichting de passeerafstand van de anderhalve meter overal mogelijk te maken, en als gevolg daarvan duiken hun winst- en verliesrekeningen in de rode cijfers.

De binnenstad wordt op die manier ook afgewaardeerd. Door het opdoeken van de meest sfeer makende binnenstadactiviteiten verliest de binnenstad aan aantrekkingskracht. Als gevolg daarvan zullen de meest dure binnenstadspanen drastisch aan waarde verliezen met als gevolg een enorme kapitaalsvernietiging (in de makelaarswereld gaat een afwaardering van 30% rond), waardoor de prijzen wel zullen zakken maar ook de investeringen, waardoor de woningnood toeneemt, maar nu met woningzoekenden zonder inkomen of met minder inkomen.

Dat wordt verergerd doordat het stil leggen van veel economische activiteiten op lange termijn of voorgoed ertoe zal leiden dat heel veel zelfstandigen tot de armoede veroordeeld zijn (in de verplichte goed nieuwsshow van onze media kwam het bericht dat wel 40% van de zelfstandigen een jaar op hun spaarcenten konden teren; bedoeld werd natuurlijk dat 60% dat niet kan en dus tot de armoede veroordeeld wordt).

De anderhalve meter gaat ook gevolgen hebben bij het reizen omdat anderhalve meter in de trein van Utrecht naar Amsterdam bijvoorbeeld betekent dat de overvolle treinen van weleer die eens per 10 minuten reden nu niet voldoende zullen zijn om zelfs maar de helft van die reizigers mee te nemen, zodat mensen niet meer bij hun werk kunnen komen en massaal ontslag moeten vrezen of hun huis moeten verkopen om naar hun werkplek te verhuizen, etc. De ontwrichting van de woonmarkt, dan wel de arbeidsmarkt, dan wel beide ligt voor de hand.

Schoolgebouwen, die op maat van klassen van 30 tot 40 leerlingen gebouwd zijn, zullen maar de helft van het beoogde leerlingenaantal kunnen huisvesten, met als gevolg grootschalige en permanente onderwijsuitval van leerlingen en nieuwe grote onderwijsachterstanden van kinderen uit achterblijvende sociale groepen.

Doordat mensen veel meer vanuit huis zullen moeten leven zullen ze allemaal hun leefruimte willen uitbreiden. In de binnensteden zullen wel de meeste winkels en horecagelegenheden verdwijnen maar aan de rand van de steden verschijnen de gigantische logistieke en gerobotiseerde distributiecentra waar onze via internet bestelde goederen worden samengesteld. Alle kantoren worden in ruimtebeslag verdubbeld, alle productiebedrijven ook.

Zo gaat de totale ruimte per persoon in steden gigantisch moeten toenemen om te voldoen aan die anderhalve meter norm. Gevolg daarvan is weer dat de bebouwde ruimte van de stad gaat uitdijen en noodzakelijkerwijs de groene ruimte tussen de steden gaat inkrimpen, precies het omgekeerde van wat we als samenleving willen.

De gevolgen in eerste instantie spreken voor zich, die zijn al zichtbaar bezig zich te voltrekken.

De gevolgen in tweede instantie zijn voor de hand liggende historische opties.

We moeten ons inderdaad afvragen of we wel zover als in die opties willen gaan. Of het niet eerder voor de hand liggend is, omdat onze samenleving en ons leven met de natuur al zover ontwricht is, om de voortdurende miserie op het terrein van gezondheid en klimaat te voorzien en daarmee te leren leven, tenminste zolang er geen meerderheid in onze westerse samenlevingen is om die problemen aan te pakken.

De vraag is welke keuzes we gaan maken. Duiken onder de vensterbank door anderhalve meter afstand te houden zodat de boze geest ons niet ziet is geen optie. De schade kan dan wel eens veel groter worden dan wat we hadden trachten te redden met het anderhalvemeter denken.

Rechttop gaan staan en ermee leren leven is misschien toch een betere weg.

Maarten van den Oever

Oudegracht 92a

3511av Utrecht

Ludov123@gmail.com0637386373

24-4-2020

Maarten, dank voor je gedachten over de 'boze geest'. Ik heb het met interesse gelezen. Ik denk dat ik je interpretatie niet helemaal kan delen, maar dat komt gewoon door een gebrek aan scepsis en cynisme. Ik weet dat het gouden tijden zijn voor sceptici en cynici want er is elke dag wel iets waar je 'ja maar...' bij kunt zeggen. (Het voorgaande betekent overigens niet dat ik een cynische grap of sceptische opmerking niet waardeer....)

Ik heb je verhaal gelezen met de scenario's van Jan Nekkens in het achterhoofd. Jouw beeld is een mix van zijn 'hybride oorlog' en 'nieuwe normaal' scenario. Met als belangrijk verschil dat jij het belang van het kroegwezen benadrukt, een dimensie die Jan maar zijdelings raakt.

Waar ik afhaak is je openingsalinea. Daar lijkt het alsof je de overheid ziet als aanstichter van wat jij aanduidt als 'hysterie'. Wellicht dat overheden niet altijd foutloos hebben gehandeld bij het pogen de paniek te managen. Sociaal-psychologen zullen je uitleggen dat 'crowd management' op dit niveau héél moeilijk is. Maar de overheid als aanstichter...ik zie het niet.

Ik weet dat je geen fan bent van onze premier. Rutte's ideologische verhaal is het mijne absoluut niet. Maar ik ken op dit moment geen Nederlandse politicus die zo vaak op het juiste moment in deze context de juiste tekst heeft. Dat is een grote kwaliteit voor een leider in crisissituaties. So wie so kan een premier die al decennia lang elke donderdag een paar uur les geeft op het VMBO bij mij geen kwaad doen. En als ik zie hoe hij geduldig tijd en aandacht moet besteden aan politici als Wilders, Baudet, Marijnissen...dat zijn mensen die drie weken geleden eisten dat het hele land helemaal dicht moest. En vandaag vragen of het niet wat sneller kan met dat openen. Dat zijn de echte cynici, door het volk uitverkoren om ons te leiden.

En ja, natuurlijk zullen we moeten leren leven met het Corona virus in ons midden. Dat gaat niet weg, daar blijven mensen aan dood gaan. Maar wij nog even niet.

Groet aan Miek, wij piepen er een paar dagen illegaal tussen uit, maar we zoeken jullie volgende week even op. Boudewijn.

24-4-2020

Op 24 april 2020 om 22:23 schreef Maarten Van den Oever <ludov123@gmail.com>:

beste Boudewijn

Wie mij dierbaar is, die antwoord ik.

Ik begrijp je reactie, en omdat die stoelt op een misvatting wil ik proberen uit te leggen hoe mijn gedachten constructie werkt. Ik behoor niet tot de sceptici en cynici, geheel niet.. Ik ben juist van de diametraal tegenovergestelde richting.

Maar ik snap vanuit jouw reactie dat jij me wel zo ziet. Daarom probeer ik iets uit te leggen, wat jij niet van mij begrepen hebt. Politici zijn plaatsbekleders, om de term te gebruiken die rolf Hochhuth indertijd gebruikte om de collaborerende paus aan te klagen. Een figuur als Rutte, die mij als persoon volslagen oninteressant lijkt, staat daar geen Rutte te wezen maar de leidende politicus van dit land. Hij is niet zichzelf, maar hij is het voorste eindje van de politieke kaste, het stukje dat boven water steekt en waarvan wij alleen maar het onder water verborgen deel vermoeden. Wij kijken naar die figuur, wie het ook mag zijn, omdat hij het systeem representeert naar ons toe.

Jij en ik zijn opgegroeid in een tijd waar jij en ik hebben geleerd dat het aan de politiek is om de samenleving te maken, en elke schijn van een optreden in die richting dragen qij op handen. Maar de werkelijkheid van hedendaagse politici is niet zo. Die zitten daar niet olm de samenleving vorm te geven, die zitten daar om 'te wachten'. Ik leen die term van Donner zoals die vermeld wordt in bijgaande fraaie column van joop van den Berg, die ik heus niet bewonder,en die mogelijk zelfs door jou tot de cynici gerekend wordt, maar die voor het overige door de meeste parlementariers en journalisten gerekend wordt tot de zeer respectabele en neutrale politieke wetenschappers van dit land:

"

HET MOEILIKSTE KOMT NOG

24 april 2020, column [J.Th.J. van den Berg](#)

Je kon erop wachten: op het verhaal over de ambtenaar die het een paar jaar geleden al allemaal had zien aankomen, maar naar wie niet was geluisterd. Dagblad *Trouw* wist kort geleden zo'n ambtenaar te vinden ¹⁾. Niet alleen hij had de coronapandemie trouwens al voorzien, maar ook nog andere ambtenaren van een ander departement. Maar, er was niets mee gedaan.

Bij vrijwel elke ramp of majeur ongemak is er na enige tijd wel een ambtenaar of externe adviseur die zich meldt om te vertellen dat hij of zij had gewaarschuwd. Soms al jaren geleden. Maar 'hogerhand' had het niet interessant genoeg gevonden of de politiek verantwoordelijke bewindspersoon had andere dingen aan het hoofd. Je vraagt je af wat eigenlijk de zin is van dit soort publicaties. Dat politici er altijd weer een potje van maken? Of, dat er naar deskundig advies niet wordt geluisterd? Of moest er iemand zijn straatje schoonvegen?

Het voert ons weer eens terug naar de roemruchte provocatie van de oude Europese rechter en hoogleraar, [A.M. Donner](#) (zeker, de vader van de voormalige vicepresident van de Raad van State). Die ooit, op een congres over 'toekomstgericht beleid', opmerkte: 'Regeren is wachten'²⁾. Dit uiteraard, tot ontsteltenis van de congresgangers die bijna allemaal mooie toekomstvisies of scenario's hadden verwacht.

Regeren is wachten tot het moment, meestal een ernstig incident, waarop eindelijk iedereen bereid is een paar harde beslissingen te aanvaarden die zij daarvoor schromelijk overdreven vonden. Meestal kennen hoge ambtenaren en ministers de risico's wel, ook die van pandemieën, maar dat wil nog niet zeggen dat ze daarmee hun politieke omgeving kunnen overtuigen. Experts zien bovendien overal gevaren, dus daarvan kan je in een politieke functie beter niet al te gauw zenuwachtig worden.

Om hard in te kunnen grijpen met een 'intelligente *lockdown*' moest er dus al sprake zijn van een ernstige situatie, zoals in Noord-Brabant. Het zou pas verontrustend zijn geweest, als in zulke ernstige omstandigheden de premier ingrijpen nog steeds niet had aangedurfd. Ook toen bleek in het regeringscentrum de voorbereiding gebrekkig: het coronavirus bleek zich nogal verrassend te gedragen, onder andere leidend tot IC-behandelingen die uitzonderlijk veel tijd in beslag namen. De volgende verrassing was, na enige weken, de veelvuldige weigering van oudere patiënten om een IC-

behandeling te ondergaan, omdat zij er de zin niet van vermochten te begrijpen.

En toch, hoewel met wellicht enige traagheid maar dan toch gedecideerd werd opgetreden door de premier en zijn collega's en de golf opnames in de ziekenhuizen is begonnen te dalen, gaat het hier over het makkelijkste deel van de besluitvorming over de *lockdown*. Daarbij kon met een zeker succes worden afgegaan op de adviezen van de gezondheidsexperts, al werd de sluiting van de scholen geforceerd door medische specialisten die helemaal geen virusexperts waren en door de onderwijsbonden.

De fase die nu komt, die van de geleidelijke heropening van het maatschappelijk en economisch verkeer, wordt oneindig veel ingewikkelder en kan ook niet meer alleen door medische experts worden bepaald. Het dilemma is verschrikkelijk genoeg. Men kan kiezen voor voortgezet gesloten houden van een groot deel van de bedrijvigheid in afwachting van een geschikt vaccin, respectievelijk geneesmiddel, in de zekerheid dat er in de volkshuishouding onherstelbare schade wordt aangericht, die ten koste gaat van algemene welvaart en bestaanszekerheid. Men kan ook voor het andere uiterste kiezen: het betrekkelijk snel weer openstellen van alle maatschappelijke verkeer, in de wetenschap dat dit het virus zal stimuleren opnieuw rond te waren ten koste van duizenden mensenlevens. Het is natuurlijk de kunst om tussen deze extremen het juiste midden te houden, maar niemand die weet waar dat juiste midden zich precies bevindt. Het is aan te nemen dat wij, niet alleen in Nederland, in heel zwaar weer terecht zullen komen en dat de regering voor hoogst pijnlijke beslissingen zal worden gesteld. Voor die beslissingen zal zich geen premier of minister meer achter 'de experts' kunnen verschuilen; oppositieleiders overigens evenmin. Er zal het uiterste worden gevraagd van onze bewindslieden en volksvertegenwoordigers.

'Met veel minder dan vijftig procent kennis' zal 'voor honderd procent moeten worden beslist'. Dat nu is de exacte definitie van *politiek*. En dat, minder dan een jaar voor de eerstvolgende Kamerverkiezingen.

-
- 1) Hans Marijnissen, Er moet iets gebeuren voordat er iets gebeurt, in: *Trouw/De Verdieping*, 16 april 2020, 4–5.
 - 2) J.Th.J. van den Berg, [De staatsman en het evenement](#), column, 23 juni 2

Joop heeft gelijk: De essentie van de hedendaagse politicus is dat hij wacht. En dat vind ik een probleem. En omdat ik dat vind ben ik nu juist geen cynicus of scepticus.

Wij, d.w.z. jij en ik, groeiden op in een tijd waarin existentialisme en menselijke ontplooiing vooraan stonden. De mens was pas mens, zei Sartre, als hij zich voluit tot werkelijkheid kon maken, als hij kon bewezen zijn te zijn. Alles moest kunnen, en alles moest ook gedaan worden, voor de volledige verwerkelijking mocht niet gestopt worden. Daartegen schreef Camus zijn legendarische *La peste* (inderdaad, erg symbolisch in relatie tot wat ons nu overkomt). De pest is daarin een symbool, en wel het symbool van de onontkoombaarheid, van het gegeven voor ons als mensen dat je niet onbeperkt kunt willen wat je wilt, dat er gegevenheden zijn, dat het bestaan misschien niet determineert maar ook niet libereert, de pest is daar, je kunt er niet om heen, het is dat waar je mee moet leven, en alleen je jezelf vorm kunt geven door de wijze waarop je er mee leeft.

\

Camus is door liberalen gekaapt als een symbool voor het idee dat je je gewoon moet neerleggen bij de dictatuur van de data, van dat wat bestaat. Maar dat bedoelde hij niet, hij bedoelde domweg dat alleen door onze omgang met de zaken die we aantreffen we iemand kunnen worden, persoonlijkheid kunnen zijn. In het boek van Camus loopt een dokter rond die niets anders doet dan uit alle macht proberen een oplossing te vinden voor wat hij ontmoet. Het lukt niet, maar dat stopt hem niet, integendeel. De dokter is geen pragmaticus hij is een humanitair fundamentalist. Hij zal geen mens laten vallen, no matter what. Hij zit dus vol visie, hij denkt aan het voortbestaan, aan een toekomst, hoe benauwend het heden ook is. Hij wacht niet, hij handelt.

Daaraan dacht ik (ik had het net herlezen) toen ik de tekst over 'de boze geest' schreef. Ja, het is waar, in de kaste van de hedendaagse politici is elk idee van maatschappelijk ontwerp al lang verdwenen. En ja, politici zijn alleen bezig met koehandels met lobby's en met experts waar ze hun grote gelijk aan proberen te ontlenen. En dus zal het inderdaad wel zo gaan als Joop zo aardig omschrijft: die klokkenluider is er

1 tussen 100 klokkenluiders en wat kan de arme politicus anders doen dan wachten tot de tijd uitwijst welke klokkenluider eigenlijk gelijk had. Mijn probleem is dat de arme politicus precies alleen dat doet: wachten tot al de processen in die kolkende maatschappij ineens een duidelijk en eenduidig signaal afgeven en dan pas handelen. Daarmee namelijk is het uitgesloten dat ze ooit zullen handelen vanuit de wil van de gemeenschap of vanuit de idee van de groepen die ze vertegenwoordigen. De politicus is het pragmatisme qualitate qua.

Is dat erg? Niet per se. Er moet nu eenmaal besloten worden, en als dat zo is, dan liever iemand die -al was het maar uit eigen belang- toch liefst de meest acceptabele en beste oplossing kiest, liever dan iemand, zoals trump bijvoorbeeld, die zijn mensen aanraadt om bleekmiddel in te spuiten. Nee, we moeten blij zijn met iemand zoals Rutte die uit eigen belang toch het beste belang voor de gemeenschap kiest. Maar daarna? Is dat beste wel 'het beste'? Onze natuurlijke neiging, zoals die bij elk volk bestaat, om bij elke dreiging van buitenaf (en een virus komt nu eenmaal altijd van buiten af) ons aaneen te sluiten en absolute conformiteit te eisen aan de stem van de gemeenschap, verhindert ons vervolgens na te denken. Kranten buitelen over elkaar in loftuitingen, over de leider, over de aanpak van de natie, over de bewonderenswaardige strategie van ons vaderland tegenover die povere prestaties van het buitenland, etc.. Dan vind ik het, anti-scientist als ik altijd ben geweest, tijd om vragen te stellen.

Dat wordt niet gewaardeerd en zal ook nooit gewaardeerd worden. Als 1 man achter de leider doet het altijd beter dan de stem van de kritiek die als 'negatief' wordt afgedaan. Zelfs in mijn persoonlijke omgeving wordt me zeer kwalijk genomen dat ik vragen stel bij het hele verhaal rond Corona. Niet omdat ik gelijk zou kunnen hebben, maar gewoon omdat ik de eenstemmigheid verbreek, het gevoel van verbondenheid dat mensen in het geval van bedreiging verenigt.

En als het over de kwestie zelf gaat: ik ben geen trumpiaan, bij mij gaat het economisch belang niet voor de gezondheid en ook niet voor de maatschappij, eerder omgekeerd. Ik sta in dit geval, ook al ben ik absoluut geen spinozist, voor het regime van de rede: wat zou moeten prevaleren is het regime van het gezonde verstand. En dat deed het de

laatste tijd niet. Pas vandaag kwam in de krant een artikel over de ongrondwettigheid van Rutte's noodregime, iets wat de krant natuurlijk al lang wist. Het duurde weken totdat het RIVM toegaf dat zijn cijfers niet en die van het CBS wel klopten, flauwe kul verhalen over immuniteit deden de ronde, fabels over rekenmodellen en tests en wat dies meer zij. Ik neem dat niemand kwalijk, maar je komt pas uit dat soort miserie als het open debat mogelijk is, en dus ben ik een vurig verdediger van dat open debat, en daar deed ik aan met dat stukje dat 'de boze geest' heette.

En daar heb ik het niet bij gelaten. Met een groep medische vrienden, huisartsen, een prof, epidemiologen en anderen, ben ik een discussie gestart over alle veronderstellingen die nu gehanteerd werden rondom deze epidemie. In een dergelijke discussie vind je heus nooit het ei van Columbus. Maar het helpt je wel het kaf van het koren te scheiden, de rede doet zijn werk. Ook wij zullen de wijsheid niet in pacht hebben, maar dat er heel wat onzin omloop en in praktijk werd gebracht is nu wel duidelijk. In crisistijd mag dat ook, als er niet meer bekend is en er moet toch gehandeld worden, dan is elke handeling beter dan geen handeling (niet per se waar, maar allez). Maar als het punt bereikt wordt dat er wel veel bekend wordt, en het duidelijk is dat het heersende frame niet deugt, dan is het je morele plicht als denkend wezen om je te laten horen en duidelijk te maken dat er aan quasi-wetenschap is gedaan, en dat het tijd wordt om te bepalen welke keuzes er gedaan moeten worden. Dat is wat ik probeerde te doen.

De coronacrisis is naar ik vrees een van de vele komende crises, een die ik niet had zien aankomen, maar er zijn er nog wel wat die we allemaal wel zien aankomen. Als die allemaal benaderd worden vanuit diezelfde positie van 'wachten' van onze politici zullen we te laat zijn met echte oplossingen, er moet nu een Cuyperiaans 'voorzien' komen, er liggen problemen te wachten die niet geholpen zijn met politici die denken dat experts wel zullen uitmaken wat de politieke keuzes zijn.

Ik ben daar niet cynisch over, ik behoor bij de mensen die proberen mee een toekomst op te bouwen. Maar dat dat met de huidige politieke constellatie mogelijk is betwijfel ik zeer.

Nu, ik gun je een mooie reis, en een onverstoort gemoed, en dan zien we elkaar weer. met vriendelijke groet, Maarten

ps. de conclusie van de medische gespreksgroep sluit ik bij deze hier achter aan.

28-4-2020

Maarten, we zijn terug van onze reis naar Vlodrop. Misschien dat in de nabije toekomst Vijlen haalbaar is maar dan ben je aan de grens van Nederland. Daarover heen lijkt nu op wat ik als jongen van 12 ervoer als we met het gezin van Eindhoven naar België togen. Spannend!

Ik ben oprecht onder de indruk van je betoog. Nee, ik denk niet dat jij een cynicus of scepticus bent. Maar ik heb denk ik een andere verhouding tot Nederlandse bestuurders die voor het overgrote deel vaak hun stinkende best doen om er toch nog iets van te maken. Als ik die mannen en vrouwen zie ploeteren hoop ik maar dat het werk van de politicoloog Charles Lindblom kennen, de man die stelde dat beleid maken een kwestie is van verstandig doormodderen. Dat zou hen een zekere gemoedsrust kunnen bieden bij hun pogen de wereld op orde te krijgen. Incrementeel omgaan met al die virologische, epidemiologische, sociaal-psychologische, filosofische, economische, sociologische, logistieke, politicologische enzovoorts variabelen: meer zit er niet in voorlopig. Met een flinke dosis geluk gaat het dan op den duur wel goed komen met ons.

En ja: wat te doen met en wellicht voor die anderen? Mijn vrienden op Curaçao laten me weten dat zo'n 10.000 eilandbewoners plus 20.000 illegale Venezolaanse vluchtelingen geen eten hebben. Er zijn 8000 voedselpakketten beschikbaar. Op een bevolking van 160.000. Dat is nog eens een probleem!

Ja, het moeilijkste komt nog. Dat zien we ook bij jouw verhaal, bij de scenario's van Jan Nekkers en bij diverse andere verhalen. En dan gaat het weer om leiderschap - een ander type dan het crisismanagement van vandaag. Dan gaat het om leiderschap met een verhaal dat zoveel mogelijk mensen bindt. Dat is een ander type dan Rutte personifieert; je komt dan bij een Frans Timmermans die wél een verhaal heeft en die daarvoor ook strijdt. Maar of dat type leiderschap kans heeft in dit land - ik betwijfel dat want het is een riskante optie. In dit land hebben we niet zo gauw de neiging om ons te verbinden aan één verhaal. De laatste keer was geloof ik tussen 1945 en 1955 met de kanttekening dat je als drager van zo'n verhaal altijd weer achteraf kunt worden ondergeschoffeld.

We gaan het zien.
boudewijn

28-4-2020

zo is het boudewijn. Waar ik met mijn filosofisch gezoek nu juist op uit ben is te proberen na te gaan of het politieke systeem ingrepen vanuit de wil eigenlijk wel mogelijk maakt, en zo ze zien ben je daar niet al te optimistisch over. Ikzelf weet dat eigenlijk nog steeds niet

met de meest vriendschappelijke groet

maarten

Covid 19

17-4-2020

1.

DIT BERICHT UIT HET FD IS VREEMD: DUS EEN INCUBATIETIJD VAN EEN MAAND, OF EEN OVERLEVINGSTIJD VAN HET VIRUS OP ANDERE DRAGERS DAN MENSEN VAN WEKEN LANG???

maarten

13.49 UUR | FRANSE LEGER ONDERZOEKT CORONAGEVALLEN OP VLIEGDEKSCHIP CHARLES DE GAULLE

Het Franse leger stelt een onderzoek in naar hoe het coronavirus op het vliegdekschip Charles de Gaulle terecht is gekomen. Dat meldt The Guardian. Een derde van de opvarenden van het schip testte positief op het virus. Dat is merkwaardig omdat de Charles de Gaulle geen contact had met de buitenwereld sinds het op 15 maart na twee dagen in Brest het ruime sop koos.

Het Franse ministerie van defensie bevestigde vrijdag dat 50 bemanningsleden van het schip besmet waren en dat de Charles de Gaulle twee weken eerder dan gepland terug moest naar de thuisbasis in Toulon. Sindsdien zijn 668 van de 1767 opvarenden positief getest. Een woordvoerder van de Franse marine zei donderdag dat nog 20 van hen zich in het

18-4-2020

Beste mensen

Het is overduidelijk dat ons bestaan nu in de ban van de medische wetenschap is, of, liever gezegd, in de ban van de pathologie. Canguilhem(*) heeft ons al lang geleden geleerd dat pathologie niet veel anders is dan een verbale verpakking van ons begrip van een verschijnsel, waarin allerlei veronderstellingen insluipen die een frame vormen waardoor ons zicht op de werkelijkheid vervaagt en soms verdwijnt. De pathologie van een verschijnsel is niet het verschijnsel maar is ons begrip ervan.

Dat lijkt wel filosofisch gebeuzel maar kan heel erg belangrijk zijn als we met een pathologie, d.i. een frame , te maken krijgen die niet of niet goed werkt. Dan moeten we terug naar het oorspronkelijke verschijnsel en nadenken over wat dat eigenlijk is. Zijn de veronderstellingen en karaktertrekken van de epidemie van Covid-19 wel wat ze verondersteld werden te zijn?

Ik nodig jullie uit om mee te denken bij een (voorlopig) 6-tal discutabele zaken, gewoon onder de vlag van de simpele vraag per item "hoe kan dit?" . Het antwoord dat wij kunnen geven hoeft niet wereldschokkend te zijn, maar kan wel ons begrip verbeteren van een probleem dat ons allemaal bezig houdt.

Mijn voorlopige lijstje bevat voor nu 6 onderwerpen, en ik zal jullie die allemaal geleidelijk in de vorm van een attachment toesturen. Antwoorden is geenszins verplicht, maar creativiteit wordt op prijs gesteld, en denken is voorlopig wel ons belangrijkste wapen.

De 6 onderwerpen:

1. de Charles de Gaulle
2. de 3% besmetting
3. de (meestal jonge) shock-doden
4. immuniteitsexplosie
5. de geldigheid van de normaal-verdeling

Als je uit het maillijstje wilt, laat me dat weten en je wordt geschrapt. Als er mensen moeten worden toegevoegd, laat me dat weten en dan worden die toegevoegd.

met vr gr

maarten

20-4-2020

Bij deze het inhoudelijke stuk van 2 reacties die ik kreeg; het gaat om de inhoud, en dus laat ik de naam van de reageerders weg

1.

Ik ben het met je eens dat groepsimmunitet voorlopig ver weg is. We hadden gehoopt dat er meer 'stille' besmettingen zouden zijn, maar daar lijkt het sero-onderzoek duidelijk in: er zijn maar weinig mensen die 'stil' ziek worden van corona. Ik begrijp het antibody gedeelte niet helemaal, het sluit niet helemaal aan bij mijn voorkennis. In principe betekent het hebben van voldoende antistoffen dat je niet meer ziek kunt worden van een virus, en als het er genoeg zijn, dat het virus ook dusdanig wordt opgeruimd dat het in principe onopspoorbaar wordt in het lichaam en de viral load heel klein wordt, waardoor de kans op transmissie heel klein (of zelfs 0%) wordt. (Dit is het bekende stuk waarmee ze proberen in Afrika HIV-transmissie van moeder op pasgeboren baby te voorkomen, door vlak voor de bevalling de viral load van HIV bij mama naar 0% te brengen, hierdoor is het mogelijk dat het kindje ongeïnfecteerd blijft). Wel kan ik me voorstellen, (en ik denk dat ze dat dan bedoelen in het artikel?) dat we bij een dergelijk nieuw virus nog niet kunnen inschatten wat een 'voldoende' hoeveelheid antistoffen zijn, en wat een viral load is die ervoor zorgt dat er geen transmissie meer is, vandaar dat de testen ook nog niet goed zijn (je kunt wel testen maar zonder grens of standaard schiet het natuurlijk niet op), maar zou wel betekenen dat we in de komende maanden deze kennis wel zouden kunnen vergaren, en dat dus op redelijke termijn deze testen wel nuttig en betrouwbaar zullen zijn... Ideeën?

2.

tja, het gebrek aan evidence is evident, ondanks dat men zichzelf rijk rekent met de medische wetenschap; dat was al zo voor de corona-crisis.

Modellen zijn intrinsiek beperk en dan nog eens bepaald door de kwaliteit van de data die je erin stopt. En dat geldt eigenlijk ook voor onze kennis van serologische respons.

We kunnen veel meten, maar de dingen die we echt willen weten zijn vaak veel moeilijker te meten, en niet te vangen in de voor de hand liggende 'feitjes'.

En wat serologie betreft; eigenlijk weten we het al lang: de serologische reactie hoeft niet te betekenen dat je niet opnieuw geïnfecteerd kan worden.

Even in mijn vakgebied van de soa: zou wel makkelijk zijn als je maar 1 keer syfilis of gonorrhoe kon oplopen en daarna beschermd was door de antistoffen die na die 1e infectie aanwezig zijn en een levenslang 'serologisch' litteken geven. Helaas zijn er vele nieuwe infecties in dezelfde personen als je je in je seksleven maar voldoende blootstelt... Antistoffen Hiv 1 geeft wel wat bescherming tegen hiv-2. Maar van hepatitis C weten we dat we na behandeling met nieuwe medicatie voor hun chronische hepC weer gereïnfected raken, ondanks dus de nog steeds aanwezige antistoffen. Van de ander kant zijn er natuurlijk ook infectieziekten die je meestal niet meer voor de 2e keer oploopt, denk aan diverse kinderziekten, en dat iwelbeschermende immuuniteit-geheel of gedeeltelijk. Een natuurlijk de overleving van de soort omdat onze planeet en onze omgeving namelijk vooral door virussen en bacteriën wordt bepaald, niet door mensen (al zijn die er ook al wat teveel). Die opbouw van 'goede' immuniteit is immers het principe van vaccinatie..

Last but not least; relevante immuniteit tegen 'oppervlakte virussen' is de mucosale immuniteit (op de slijmvliezen). Daar is het eerste contact van mens en microbe. Dat vormt een 1e defense system. Maar hoe deze mucosale immuniteit vertaalt in de seroimmuniteit/serorespons is nog een open vraag. Wat meten we eigenlijk (in t bloed), en welke waarde moeten we daaraan toekennen (voor wat betreft de slijmvliezen)?

Waar we gaan uitkomen met de COVID 17 en immuniteit is dus zeker nog de vraag;

Meanwhile is de test-maffia natuurlijk heftig geïnteresseerd want ...profitmakingbusiness als iedereen ff voor de zekerheid 'het' wil testen.

Goed dat de Engelsen (en wat andere landen) wat voorzichtiger worden, want men was wat al te opgetogen over de waarde van de sero-assays. De beperktheid van elke test (qua sensitiviteit en specificiteit), en dan nog de betekenis van deze serorespons, .. is goeddeels terra incognita...we will see what happens.

20-4-2020

Bij deze epidemie hebben we verschillende soorten zieken en verschillende soorten doden. Er zijn veel zieken die maar licht ziek worden, of in het begin licht ziek waren maar dan door ouderdom, al bestaande kwalen als obesitas en suikerziekte te veel verzwakken, en dan uiteindelijk definitief omvallen. Het zijn als het ware voor de hand liggende zieken die ook bij een griep gevaar lopen.

Maar er is ook een andere groep zieken, mensen die vaak jong en gezond zijn, maar kennelijk op de verkeerde plaats op het verkeerde moment waren, de zo bekende mass spread events van Maurice de Hond bijvoorbeeld. Die worden plots en fel ziek (Shock doden) en belanden op IC's en worden ook regelmatig definitief slachtoffer. Dat roept vragen op. Is het wel allemaal dezelfde ziekte, of, anders gezegd, is de ziekte covid 19 een amalgaam van varianten?

Kan het niet zijn dat er een influenza-achtige variant bestaat naast een andere meer gevaarlijke variant? Het artikel in de attachment laat zien wat er gebeurt als je dat probeert te achterhalen. Er blijken allerlei onafhankelijk van elkaar bestaande besmettingen te zijn waarvan het RNA verschilt. Wat betekenen die verschillen en wat zijn de gevolgen voor het ziektepatroon? Is het denkbaar dat er twee of meerdere aan elkaar verwante ziektes bestaan in plaats van een uniforme ziekte? En doordat wij in Europa allemaal door elkaar lopen kan op elke bestreden variant een nieuwe onbestreden geïmporteerde variant volgen. Het is wellicht denkbaar dat het virus tweepotig is, maar elke kennis over de virusvarianten staat nog in de kinderschoenen.

Blijft de vraag waarom sommigen, en juist de gezonden, zo plots ziek kunnen worden. Er circuleert in de medische wereld de hypothese van de immuniteitsexplosie: het lichaam maakt een zo krachtige afweer tegen de virale indringer aan dat het zelf daaraan bezwijkt of toch minstens zware schade in de vorm van littekens op de longen aanricht. Een dergelijke overdreven afweer kan bestreden worden met immuniteitsremmers, die dan nog ontwikkeld moeten worden, maar is het wel zo dat de shock-doden door te sterke afweer komen? Niets voor mij als leek over te vinden.

Kortom, het hele idee dat er een homogeen virus is dat Covid 19 heet en alle schade zo veroorzaakt wordt van 2 kanten als concept belaagd: de ene is de vraag of er wel zoiets eenduidigs nu bestaat, en de tweede is de vraag of niet het virus maar juist het verzet ertegen de plotse doden veroorzaakt.

genoeg hoofdpijn voor vandaag

maarten

21-4-2020

Hoi maarten,

Hier ik weer. Opnieuw met een aantekening uit mijn voorkennis ;)

Volgens mij gaat een virus-gastheer transmissie net als in elk ecosysteem. Ik bedoel de bekende piramide, als er veel 'prooi' is, dan neemt het aantal roofdieren ook toe, tot dat deze de voedselvoorraad (de prooi) vrijwel opgegeten hebben en de populatie roofdieren daarom verhongert en instort. De cirkel begint dan van beginafaan, en in principe is het zo dat in gezonde ecosystemen een soort balans wordt gevonden.

Ik denk dat dat mogelijk ook voor covid gaat gelden.

Het natuurlijk beloop is dat aanvankelijk het virus heel snel opkomt, veel slachtoffers maakt (met name onder het kwetsbare gedeelte van de bevolking), en dan weer langzaam verdwijnt (heel erg cru gezegd: omdat alle kwetsbaren voor het virus overlijden, en er de mensen die er niet zo ziek van worden het virus ook minder lijken door te geven). Dat betekent dat het virus niet zal verdwijnen, maar misschien op een lager pitje aanwezig blijft in de bevolking (endemisch wordt). Dit is denk ik wel een beetje een normaalverdeling?

Punt is wel dat wij proberen dit natuurlijke beloop te voorkomen (liever niet dat alle kwetsbaren voor het virus eraan overlijden!). Doel is dus de natuurlijke normaalverdeling te verbreken, maar hoe lijkt nog niet helemaal duidelijk. Ik denk dat groepsimmunitet inderdaad geen optie is (althans voorlopig niet), maar hoe dan wel, dit lijkt nog maar de vraag. Mogelijk scheelt het wel als er meer antistoffen aanwezig zijn in de bevolking (dan worden er hopelijk minder mensen heel ziek) maar dat neemt niet weg dat als een 'kwetsbare' wordt besmet, het fataal kan zijn, en dus onze kwetsbaren maar isoleren voor de rest van hun leven lijkt me geen optie... Vaccin dan toch weer?

Overigens ken ik de hevige reactie van het immuunsysteem (de overreactie) als cytokinestorm, (waarschijnlijke reden waarom de spaanse griep zo dodelijk leek te zijn onder jongeren). Mogelijk dat er onder deze term wel het een en ander over te vinden is? Ik weet natuurlijk de precieze bron niet meer maar zo heb ik het zeker meegekregen vanuit de opleiding...

StaySafe! ;

22-4-2020

Nu, na al de voorgaande artikelen en reacties is het tijd om te proberen door te denken wat we nu gevonden hebben en daarmee voorlopig af te sluiten (reacties worden natuurlijk nagezonden) :

Vruchtbare twijfels (betere term dan 'conclusies' vind ik)

1. Uit wuhan kreeg de wereld op een zeker moment het bericht dat er een RNA-genoom was vastgesteld dat de ziekte COVID 19 was of is of wordt verondersteld te zijn. Sindsdien kwam het onderzoeksdenken op zijn kop te staan en ging men eerst uit van dat bestaan in plaats van uit te vinden wat er in feite bestond. gezien de snelle en veelvuldige mutaties (zie belgisch onderzoek) weten we dus eigenlijk nog steeds maar heel gedeeltelijk wat voor virus of virussen of iets dat op een virus lijkt er bestaan..

2. Mensen worden in het geval van veronderstelde besmetting met Covid19 heel verschillend ziek, d.w.z wat betreft de aard van hun ziek zijn. Dat de ouden, zwakken e.d. eerst getroffen worden is niks nieuws, dat zou bij elke besmettelijke ziekte gebeuren. Maar krijgen de jongeren wel dezelfde ziekte, of is het soms zo dat de ziekte juist bij jongeren tot een te felle afweerreactie leidt die een ander ziekteverloop geeft?

[3.de](#) hele overheids campagne draait om besmetting en besmettelijkheid. De veronderstelling is dat de agens de medemens is. Maar dan is de Charles de Gaulle een probleem! Wat als het virus 'in verpakking' rustig maanden overleeft? Wat als het zo rustig wacht, zoals misschien in japan, tot wij klaar zijn met ons lock down circus en dan weer opnieuw begint?

[4.de](#) achtergrondfilosofie van het overheidsbeleid was de illusie van opbouw van de immuniteit. In de reactie die daarover handelt werd het al duidelijk aangegeven: er bestaat geen gegarandeerde immuniteit. Virussen kunnen ook immuun verklaarde personen weer aanranden.

5. de grondidee van de epidemiebestrijding, zoals politici dat opvatten, is de opbouw van besmetheid. 60 % zou voldoende zijn. Het aangehaalde onderzoek van Sanquin vindt maar 3%. Het tegenovergestelde onderzoek van Stanford zegt dat vrijwel iedereen het al heeft, zodat het aantal dat daadwerkelijk ziek wordt verwaarloosbaar

klein is, circa 0,2 procent. Curieus genoeg is de conclusie voor wat betreft het beleid dan hetzelfde: het opbouwen van besmettingsgraad van de bevolking is een illusie.

6. testen zeggen te weinig. Als je serologisch niet positief test, kun je het toch krijgen. Als je ant-lichamen vertoont ben je nog niet per se immuun.

7. Vaccins zijn mooi. Ze worden op maat van het RNA-genoom gemaakt en dat gelieve zich dan wel te houden aan dat genoom. Omdat dat dus niet altijd zo is (in het belgische onderzoek was dat nog wel zo, omdat de gevonden wijzigingen in het genoom niet op de twee plaatsen waren, waar de test op gebaseerd is, maar dat kan natuurlijk wel altijd nog gebeuren), hebben alle vaccins een beperkte dekkingkans. Ze helpen enigszins en tijdelijk, maar bannen geen virus uit.

8. De epidemiologie is net zoals veel wetenschapsgebieden ten onrechte in de ban van de dogmatiek. Mathematica is geen werkelijkheid, en het model van de normaalverdeling is dat ook niet. Het is misschien toch verstandiger te stellen dat we de toekomst niet kennen voor wat betreft het verloop, of anders misschien aan te nemen dat het zich gedraagt als een influenza en dus elk jaar in ietwat andere vorm gewoon terugkeert.

Samengevat: we verzetten ons met een lockdown tegen iets waarvan we niet precies weten wat het is, en dat ook steeds verandert, en zich niet beperkt tot mensen en tijdsvakken om zich over te zetten naar nieuwe klanten, en waarvan de verspreiding dus langs onbekende wegen gaat, en een onbekend verloop in de tijd heeft, zodat immuniteit, testen en vaccins geen volledige oplossing zullen geven.

De vraag is of het anderhalvemeterbeleid dan zinvol is: het dringt ongetwijfeld de besmetting enigszins terug, omdat elke isolatie tussen mensen dat doet, maar het lost verder niets op omdat immuniteit niet uniform gaat ontstaan, het virus aanwezig kan blijven, zodat potentieel nieuwe zero-personen altijd kunnen bestaan, en de testen noch vaccins sluitend uitkomst gaan bieden.

Dus dan zou je kunnen denken dat Covid 19 blijft, en ermee geleefd moet gaan worden. Startvraag voor een volgende discussie is: hoe dan?

Goed, afgezien van eventueel nakomende reacties is deze discussie over de aard van de covid 19 epidemie en over de aard van de aanpak ervan gesloten vanaf nu.

Rest me jullie alleen nog erop te wijzen dat de epidemie en de aanpak ervan niet heel bijzonder zijn: zulke epidemien en zulke -islatieaanpak zijn van alle tijden. Wat wel heel bijzonder is is het gegeven dat voor de eerste keer in de geschiedenis de westerse liberale democratiën collectief hebben laten zien dat ze hun bevolking net zo totaal in de greep hebben als dictaturen en totalitaire regimes, en dat ze hun media net zo kritiekloos en monddood kunnen maken als in dictaturen. Dat betekent dat westerse liberale politici vanaf nu weten dat ze hun bevolking in dezelfde greep kunnen houden als totalitaire regimes plegen te doen. Is dat winst???

Het ga jullie goed

Maarten

1 mei 2020

Aan: Bram Souffreau

Over de opzet van Apache

1-5-2020

Hoi Bram

Bij nader inzien realiseer ik me dat ik waarschijnlijk wat onnuttige losse flodders heb losgelaten als het gaat over de toekomstopties voor apache.

Nu ik even de tijd daarvoor heb, zal ik proberen wat grondiger na te denken.

Daarbij ga ik uit van een aantal basisaxioma's:

- . de ideologie/doelen van de redactie en het blad staan niet ter discussie
- . redactionele onafhankelijkheid is een basisgegeven
- . de inhoud van het medium zal nooit afhankelijk worden van adverteerders.

Dan is de vraag hoe we, met die axioma's als onveranderbaar gegeven, kunnen werken. Het lijkt me nu een onbetwistbaar gegeven dat de doelgroep die je met het huidige site-aanbod in de huidige vorm kunt bereiken beperkt is. Dus moet er een vorm van 'verbreding' komen maar wat voor verbreding, waar hebben we het over met die term?

Mogelijke opties:

- . verbreding van de redactionele inhoud
- . verbreding van de inhoud van de website
- . verbreding van de werkvormen op de website

Over alle drie die opties valt iets te zeggen:

. wat betreft de redactionele inhoud heeft de redactie al van alles geprobeerd. Voor mijn gevoel heeft het toevoegen van allerlei rubrieken naast de politiek-sociale en ecologische kant het risico van 'verwatering' in zich, waarmee de vaste aanhang kan worden afgestoten. Wat je daartegen kunt doen is zoiets als thema-dossiers en zo uitbrengen over de kern-thema's maar dat wordt in feite nu al gedaan. Ik denk dat verbreding redactioneel enkel mogelijk is in de richting van meer opiniërend werken, zoals bijvoorbeeld in Nederland de succesvolle uitgave van De groene Amsterdammer, maar dan ga je ook vol in de diepte en bestaat het risico dat de doelgroep eerder verkleint als vergroot, tenzij je het voormalige publiek van Knack weet te boeien. (Neem niet het voorbeeld van De Correspondent, dat is tot een intellectuelen-libelle verworpen).

Wat ook kan is dat je het model van een nieuwssite verlaat en jezelf ombouwt tot een journalistiek onderzoekscentrum, maar het grote risico bestaat dat dan een boycot van jullie producten door de media van de grote baronnen je de nek gaat omdraaien.

. verbreding van de inhoud van de website. Je kunt erover nadenken of je niet een puur op revenuen gerichte tweede website binnen de website kunt oprichten. Dat is een formule die niet nieuw is en al eerder met veel succes werd gedaan. Zo kun je bijvoorbeeld denken aan een website B, gericht op de arbeidsmarkt, zoals eerder

het succesvolle Intermediair deed, waarin in Nederland veel academische en zorgpersoneelsads staan, maar je kunt ook denken aan een soort 'Event-krant, waarin het hele circus van festivals e.d. zich kan uitleven in meldingen en aankondigen. In de sfeer van de familieberichten zie ik niet veel heil, want daarin kun je toch niet tegen de traditionele rol van de kranten op. Beide verdienmodellen, waarin het huidige apache geheel apart blijft van dit deel website B, zijn duidelijk: geen of nauwelijks redactionele inhoud daarin, maar ook geen commercie, alleen de zogeheten 'sociale ' berichten.

. verbreding van de werkvormen is mogelijk de meest beloftevolle maar meest inspannende variant. Stel dat je niet alleen geschreven lappen tekst wilt, maar communicatievormen wilt die jongeren en een breder meer op audio of tv ingesteld publiek wilt bereiken. Dan zijn er diverse varianten, eventueel in combinatie met elkaar denkbaar. Zo kan er een constante productie zijn van podcasts, een werkvorm die relatief weinig inzet vraagt en wel vaak interesse wekt. Zo kan er ook (maar dat is veel bewerkelijker) een vorm van visuele producties zijn, maar als je dat realiseerbaar wilt maken dan zul je je gewoon wegens menskrachtproblemen voorlopig moeten beperken tot het opnemen van discussie/en of gesprekken. En tenslotte kun je denken aan het streamen van nieuws, maar dat laatste geeft, hoewel als ideaal mooi, veel praktische problemen, en dan zul je veel samenwerkingen moeten zoeken, nogal wat investeringen moeten doen, en de menskracht moeten gaan zoeken bij liefhebbende partners in heel de benelux.

En tenslotte: ga het niet te snel zoeken in boekenuitgaves, voor dat risico kan ik niet genoeg waarschuwen.

Het is uiteindelijk, denk ik, een vraag naar hoeveel je wilt wagen. Jullie zijn allemaal relatief jong, je weet wat risico's zijn, en je weet wat er verloren kan worden als je het project van een onafhankelijk medium, zowat het laatste van Vlaanderen, op gaat geven. Dus moet de courage leidend zijn, en niet de angst. Zoals dat oude lied van links luidt: "Voorwaarts, en niet vergeten".

Met vriendschappelijke groet

Maarten

29 oktober 2020

De zwaan die zingt voor een goed begin

Beste leden van de commissie van wijzen voor het wervengebied van de Stad Utrecht en beste medeleden van de werkgroep voorbereiding van deze commissie.

Ook een zwanezang als lid van de nu stoppende werkgroep voorbereiding van de commissie van wijzen lijdt aan perspectivische vertekening. Mijn zwanezang geef ik daarom voor wat hij waard is want ook ik ben niet meer dan maar een van de aan de gracht wonende betrokkenen.

Nu, om de problematiek waarvoor u als commissie van wijzen gesteld wordt te begrijpen is het goed om te beginnen bij de signalen waarmee de kwestie van de werven het historisch oppervlak van de gebeurtenissen

bereikte, en dat is de bouwtechnische dimensie van ons probleem.

Werven zijn niet zomaar ontstaan. Er was in de middeleeuwen aanleiding gekomen om de waterstanden in het stadsgebied tussen de twee riviertjes, de Kromme rijn (of Oude rijn) en de Vecht enerzijds aan elkaar te koppelen en anderzijds te reguleren. Men wilde de kwetsbaarheid zowel in defensief als in waterstaatkundig opzicht verminderen. Het nat was tegelijk zegen en hindernis.

De werken die de oude stad deden omgeven van waterlinies, moesten ook zorgen voor een zeker behoud van het water binnen de muren, en toen dat niet altijd evengoed wilde lukken werd in 1609 de keersluis gebouwd die de stad het instrument gaf om het water binnen de muren op een vast en constant peil te houden. Als gevolg daarvan kon men nu werven maken die letterlijk vlak naast het water lagen, want omhoogkomen van het water was er niet meer bij.

Nijvere handelaren gebruikten de werven, die eigenlijk ook bedoeld waren als jaagpad voor paarden

en mensen die boten binnetrokken, als stapelplaats en in een nat land als het onze is dat wel verleidelijk maar niet praktisch. En dus begon men al gauw de goederen te verslepen naar de andere kant van het talud dat ontstaan was als berg zand die uit het traject kwam wat door het graven van de Oude gracht was ontstaan.

Aanvankelijk groef men er zich gewoon primitief in gangen doorheen, maar veel goederen bleven dan in die gangen liggen, en eigenlijk was dat ook niet onhandig en dus begon men de gangen te versterken en zelf als opslagplaatsen te gebruiken, eerst door ze gewoon tegen het talud omhoog te leggen, en later door ze horizontaal binnen het talud te maken.

Daarmee was de systematiek van werven en kelders ontstaan. Nu voor een goed begrip voor de leek met betrekking tot deze bouwsels het volgende. De werfkelder met de ervoor liggende werf is geen onafhankelijk op zichzelf staand bouwsel. Werfkelders zijn wel een boog waarop een dak rust dat het verder naar bovengelegen oppervlak draagt. Maar naast die boog staan twee rechtopstaande muren, aan elke kant een. En dan staat dus naast die rechte muren weer

andere bogen, die etc. , kortom hetzelfde in elkaar zitten. Die rechte muren houden niet op in de regel bij de voorgevel van het huis daarboven. Integendeel, ze lopen door onder het huis want ze vormen daar vaak, en vroeger meestal, de basis of fundering van een zijgevel van dat huis. Het bovenliggende huis is met andere woorden eigenlijk een stenen geheel met de kelder, de rechte muren en de werf.

Zo kun je de misvatting gaan koesteren dat de kelders met de huizen allemaal van elkaar losstaande delen zijn. Maar dat is niet zo. Een boogkelder blijft als constructief geheel staan omdat er een leemlaag op de kap zit en daarboven veel grond. De grond vormt de druk en houdt niet alleen de kap in vorm maar belet ook de muren om te vallen. En dat laatste effect wordt versterkt omdat aan de andere zijde van die rechte muur een buurman hetzelfde doet, zodat de rechte muur aan twee kanten onder druk van de ertussen gestorte grond staat. Het geheel van de wervenkelders en de erboven liggende huizen is dus een systeem van drukverdeling, en in dat systeem hangt iedereen van elkaar af. Trek je er een eenheid tussenuit, dan storten de burens in.

Zo is heel het grachtengebied eigenlijk niet alleen een grote klomp steen maar ook een samenhangende

drukverdeling. Het is gewoon niet mogelijk en zeer onwenselijk om daar op geïsoleerde plekken zomaar in te grijpen, elementen weg te trekken en de toegepaste druk te veranderen.

En precies dat ging door de historische ontwikkelingen toch gebeuren. Utrecht bleef geen kleine stad van 30000 en later 50000 inwoners. De handel nam door de relatieve rust in het land in snel tempo toe in de negentiende eeuw. Er kwamen geregelde pakketvaarten en passagiersvaarten op grote steden als Amsterdam en later ook andere steden, en als gevolg daarvan werd het een drukte van belang op de werven, waardoor het niet goed mogelijk meer was op de werven zelf alle goederen te verplaatsen, zodat de weg die boven op het talud lag steeds drukker werd. De belasting en intensiteit van het gebruik nam zienderogen toe.

Maar vanaf het einde van de negentiende eeuw begon de aard van deze mobiliteit te veranderen. De brandstofmotor deed zijn intrede en dat veranderde het karakter van de mobiliteit volledig. De zeil- en trekschuiten verdwenen en daarvoor in de plaats kwam

allerlei gemotoriseerd verkeer op het water, en allerlei gemotoriseerd verkeer op de weg op het talud. Het gemotoriseerd verkeer op het water zou door het bouwen van het Amsterdam-Rijnkanaal snel veranderen en grotendeels verdwijnen. De grote schepen die in het kanaal wel mogelijk waren konden niet door Utrechts grachten. Het gemotoriseerd verkeer op het land kreeg daardoor een extra stimulans: alles moest met auto's worden aangevoerd. Wie in het Utrechts stadsarchief rond gaat kijken zal daar al snel op foto's en filmpjes stoten van het razend drukke autoverkeer op de Potterstraat van voor de verbreding daarvan in het begin van de twintigste eeuw. De infrastructuur van de stad was daar niet op voorzien. En dus werden wegen verbreed, bruggen vervangen door veel zwaardere exemplaren: de race van de wegebouwers met de autobouwers was begonnen. En toen al die wegvoorzieningen groter en zwaarder waren geworden konden steeds grotere vrachtauto's de stad in.

Maar op de werven stond vanaf het begin van die ontwikkeling, zo begin twintigste eeuw, de tijd ineens stil. Kelders waren geen stapelplaatsen meer, de doorgangen naar achter de huizen werden nauwelijks

meer gebruikt, veel inwendige trappen vervielen tot puin. Er kwamen tuintjes en schuurtjes op de werven, die je op oude foto's nog kon zien, en ze werden een plek om te luieren en te rusten.

Maar ze waren niet echt meer in gebruik, en dat ging zich onherroepelijk wreken. Wie iets niet gebruikt onderhoudt het niet. En dus werden leeg vallende voegen niet meer opgevuld, werden achterliggende stukken van de kelders volgestort en werden de kelders stouwplaatsen voor afval en rommel. En nam een enkele eigenaar gewaar dat kennelijk een van zijn rechte muren het bezig was te begeven, dan zuchtte hij diep en sloot de kelderdeur. De noodzaak en dus de betaalbaarheid voor herstel was er niet.

Tot in de zeventiger jaren er een ander soort stadsbevolking opkwam. Gentrificatie is tegenwoordig bijna een soort scheldwoord geworden, maar die enthousiaste geïnspireerde nieuwe bewoners, die de autochtonen van de Utrechtse binnenstad kwamen vervangen, namen wel een veel liefdevoller houding aan tegenover al het schoons van de werven en grachtenhuizen dan daarvoor gebruikelijk was. Dat komt deels door de 'voortuin-ideologie van

middenklassers: zij vatten elke woonplek op als een ontwikkelingsproject, leggen voortuintjes aan op plekken die niet van hen zijn, en proberen uit of er iets van de burens is in te pikken. Of je dat mooi vindt of niet, het leidt wel tot een meer intensieve bewerking van de grondsoort die stad heet.

En dus vielen de nieuwkomers de verwaarlozing van het grachtengebied aan, en dat langs vele lijnen. Ze kochten de huizen en restaureerden de muren en daken en brachten weer leven in panden waar de handel uit vertrokken was. Ze trokken ten strijde tegen de vervuiling en verloedering, probeerden het autoverkeer terug te dringen en de projectontwikkelaars af te houden van de gebruikelijke grootschalige vernielingen.

En bij al dat streven stootten ze natuurlijk ook op de erbarmelijke staat van de werven en kelders voor hun deuren. En dus gingen oude kelderdeuren, die soms al tientallen jaren gesloten waren weer open en men ging op onderzoek uit in het binnenste van dat oude gedrocht onder de stad, dat geheel van kelders en gewelven.

De bevindingen waren niet geruststellend, en dat werd de gemeente luidkeels diets gemaakt. Die had met de komst van Hoog Catharijne al genoeg hoofdpijn en probeerde op andere plaatsen dan waar dit moderne gedrocht zou verrijzen dan maar toegevingen te doen aan de herrieschoppers. En zo werden in twee golven in de zeventiger en negentiger jaren pogingen ondernomen om iets van herstel van het wervengebied te verwezenlijken. Daardoor kwam er rechtsduidelijkheid over het eigenaarschap van werven en kluismuren – die werden gemeente-eigendom- maar over de daarachterliggende kelderstructuren liet men zich liever niet uit want die waren privateigendom, en dus eigenlijk gewoon veel te duur om aan te pakken.

En dus werden die kelders ofwel aan hun lot overgelaten of somtijds grondig (soms iets ‘te’ grondig) aangepakt door de eigenaren, hetzij uit hobbyisme, hetzij voor commerciële redenen. Welke ontoelaatbare dan wel onverantwoorde doorbraken er in die jaren gerealiseerd zijn kan niemand meer navertellen maar zeker is wel dat ze een groot probleem van de hele werven- en grachtenconstructie negeerden: het dak van de kelders.

Weliswaar was het wel duidelijk voor iedereen dat de weg over de kelderaken een gemeentelijke weg was, maar het was in het geheel niet duidelijk dat de keldereigenaren iets van doen hadden met het in standhouden van die weg, net zomin als het duidelijk was dat de gemeente iets van had met het in stand houden van de kelderaken.

Dat daarmee de zaak duidelijk en dus opgelost was bleek een pijnlijk misverstand te zijn.

Er kwamen incidenten, eerst een enkele, en daarna de een na de ander. Er bleken nogal wat verzakkingen in het wegdek te komen, de weg kreeg meer iets van een rollerskate baan, en verstandige geesten begonnen waarschuwingen te verspreiden dat het misschien toch beter was eens na te gaan of de kelderaken de verkeersdruk wel konden dragen.

De erbij geroepen technische expertise wees al snel uit dat de asdruk van veel een en twintigste -eeuwse vervoermiddelen niet voorzien was door de middeleeuwse constructeurs van de kelderaken. De topleemlaag was bij veel kelderaken door de druk niet

meer een gesloten geheel, en daardoor was het water begonnen binnen te lopen, en had men in sommige gevallen de kelderaken dan maar gebitumineerd, waardoor de kelderaken waren beginnen uit te drogen en de draagkracht nog meer verminderde. Kortom, om de kelders een florissante staat toe te dichtten was de meest gruwelijke vorm van eufemisme.

En dus sloot men sommige grachten af voor zwaar vervoer, maar dat was een variant van het gezegde dat men de sloot dempte nadat het kalf verdronken was. De staat van de kelders is al meer dan onbetamelijk slecht in heel veel gevallen, en het verband met de mobiliteit van dat gebeuren was wel overduidelijk.

De gemeente had, na de exercities van de zeventiger en negentiger jaren echter aanvankelijk geen oren naar nog eens een grootschalig bouwproject rond de werven, en vond dat alleen het herstel van kademuren en werfvloeren wel moest volstaan als aanpak van de constructieve problemen rond de grachten.

Men dacht goedkoop weg te komen, maar toen de ‘vooreen-dubbeltje-op-de-eerste-rang’ aanpak de mist inging bij de verzakkingen rondom het Paushuis en de forse schadevergoedingsclaims in het rond begonnen te vliegen kon men elke hoop op een goedkoop project definitief opbergen. En er kwamen meer verontrustende geluiden. Op de Kromme nieuwe Gracht hadden verschillende bewoners nieuwe scheuren ontdekt in hun kelders en er was zelfs sprake van de optie van instortende kelderaken. En ook die stuitten op een gemeente die alleen naar haar eigen interne roerselen keek en niet van zins was naar de problemen van private eigenaren te kijken. Als gevolg van die kortzichtigheid verenigden de bewoners van de kromme Nieuwe gracht zich en eisten onderhandelingen. Pas na diverse vergeefse rondes daarvan vertoonde zowaar de verantwoordelijke wethouder zich en bleek, naar de mening van de bewoners, niets te weten van de problematiek en daar nog minder van te begrijpen.

En het rumoer nam ook elders in de stad toe. Op de nieuwe gracht stortte een kelder in en werd de weg afgesloten en ook op de Oudegracht gingen op 2 plekken kelderaken een verdieping lager. En de diverse eigenaren gingen nu de gemeente te lijf met

schadeclaims, aansprakelijkstellingen en al wat dies meer zij. Een oorspronkelijk als bouwkundig en constructief probleem begonnen vraagstuk begon te juridiseren, d.w.z. dreigde te worden omgezet in een overal in de stad gevoerde veldslag voor de rechters van allen tegen allen, een bellum onium contra omnes, zoals Hobbes dat formuleerde. Eigenaren vielen de gemeente en ook soms elkaar aan over de incidenten en niet over de ware aard van de onderliggende problematiek. Het ging om de individuele conflicten, niet over onderliggende oorzaken.

In de tijd van Hobbes werd zo een probleem opgelost met de almacht van de autocratische staat, Leviathan die stond voor de enige weg naar vrede. Maar in onze tijd koesteren we het denkbeeld dat het ook anders moet kunnen, en wel door vreedzaam overleg, weshalve we nu hier bij elkaar zitten.

Dus, laat ons proberen.

Wat is er, om de koe bij de horens te vatten, eigenlijk de ware aard van het probleem van de grachten van Utrecht?

Nu, dat hangt in de allereerste plaats van het perspectief waarbinnen wij die grachten en werven willen zien. Wat doen die eigenlijk in de stad?

Allereerst, op de keper beschouwd is het eigenlijk een merkwaardig fenomeen. Al die mensen die eigenlijk best met elkaar om kunnen gaan, zonder hun woonplaats en haard en bed te verlaten, en niet zouden hoeven bewegen.

Maar toch doen ze dat. Ze reizen vroeg of laat naar een plek waar ze allemaal vlak op elkaar gaan zitten, in kleine aan elkaar grenzende hokken, terwijl er buiten die plaats waar ze samenkomen plaats genoeg is en ruimte genoeg. Waarom kruipen mensen altijd bovenop elkaars lip, en vormen ze dichtbevolkte steden, zoals Utrecht?

Nu, daar zijn een aantal plausibele redenen voor te noemen:

- ze willen elkaar ontmoeten, ze willen elkaar tegenkomen, en gaan dus naar de plek waarvan ze denken dat ze de meeste kans hebben elkaar tegen te komen: de functie van ontmoetingsplaats

- ze moeten, in deze moderne samenleving waarin mensen nu eenmaal niet hun eigen onderhoudsmiddelen maken maar die van anderen betrekken en aan anderen leveren, gewoon naar de markt om hun bestaan georganiseerd te krijgen. Ze moeten hun producten en diensten kwijt en hebben andere nodig: de functie van marktplaats

- ze moeten met anderen kunnen overleggen en belangen kunnen uitruilen om ervoor te zorgen dat hun samenleving functioneert, hun kinderen onderwijs krijgen, de ouderen verzorging krijgen, de wegen worden onderhouden en de vijand wordt buitengehouden: de functie van democratisch platform

- ze moeten een fysieke vorm van verbondenheid hebben, de stad als centrum van hun regio, de stad als plaats waar hun identiteit is gevestigd in de vorm van musea, charters, bouwvormen, kleuren en muziekvormen, de stad als bewaarplaats van hun cultuur: de functie van de stad als geheugen van een

volk (de term erfgoed is van dit begrip een dun aftreksel)

Al die functies vervult de stad toch minstens.

En als je al die functies erkent stelt zich de vraag wat ervoor nodig is om de stad die functies te laten realiseren. Laat ons eens proberen enkele daarvan te bedenken:

- mobiliteit. Om al die functies te vervullen moet je in de stad wel kunnen bewegen, je moet overal kunnen komen, al dan niet met medenemen van allerlei goederen. Daarvoor zijn wegen nodig, bruggen, het opruimen van hindernissen, etc.

- toegankelijkheid. Als je wilt dat de stad functioneert voor bovengenoemde functies kan die niet een verzameling zijn van gescheiden privatieve eigendommen. Je moet overal in kunnen, overal bij kunnen komen. Toegankelijkheid is een basisvoorwaarde voor het fungeren van de stad als stad.

- rechtsveiligheid. Wil de stad fungeren zoals beschreven dan is het essentieel dat iedereen van elkaar weet wat die kan en wat die mag. Zonder de

veiligheid van een fungerend recht en een zekerheid dat dat recht ook gehandhaafd wordt kan geen stad de functies vervullen die ze moet vervullen. Juist daarom is er de onrust van de bewoners van de grachten: ze weten niet meer wat hun rechten zijn.

- betaalbaarheid. Als de stad wil waarmaken wat ze qua functies aan haar bewoners belooft dan moet ze dat ook betalen, maar kan ze dat wel? Is het echt zo dat wederopbouw en herleving van de grachten en werven een haalbare kaart is? Belooft de stad daar niet iets wat ze helemaal niet kan waarmaken? Of gaat ze dat helemaal niet beloven zodat de eigenaren en bewoners weten dat de functies van de stad niet worden waargemaakt en ze die dus in de steek zullen laten?

Dat is zo een beetje de biotoop van de opdracht waarmee u als commissie van wijzen bent belast.

En ik kan me voorstellen dat u zich nu gaat afvragen waar uw opdracht dan vandaan komt en waarmee u zich eigenlijk nu inlaat.

Wel, op het oog komt uw opdracht op een eenvoudige en voorspelbare wijze tot stand.

Het college van Burgemeester en wethouders raakt er in de loop van het voorjaar van 2020 van doordrongen dat ze zich lelijk heeft verkeken op de complexiteit van het probleem van de werven en grachten. Het onderhanden werk wordt stilgelegd, men besluit eerst eens te gaan onderzoeken wat er speelt. Er worden technische en juridische onderzoeken ingesteld teneinde in een volgende fase wat meer beslagen ten ijs te komen.

In dat stadium begint ook bij de bewoners en eigenaren van de grachtenpanden het besef te dagen dat het niet een kwestie van rechttoe rechtaan zwartepieten (excusez le mot) kan zijn om van het probleem af te komen. De oorzaak van de bouwtechnische problemen kan ook best eens wat complexer zijn dan alleen de aanwezigheid van langsdenderende vrachtwagens. Stel nu toch eens dat de bewoners de verplichting zouden kunnen hebben om hun kelderaken sterk genoeg te houden? Stel nu eens dat het afscheuren van de kelders van de gevels gewoon een kwestie van beroerd metselwerk is, etc.

In die sfeer besluiten enkele bewoners dat het misschien toch wijzer is om de gemeente niet voor de zoveelste maal aan te vallen maar liever de dialoog te zoeken.

Dat doet met name Peter Hustinx die bevriende partijen binnen de gemeente opzoekt en hen voorstelt een commissie van Wijzen in te stellen om duidelijkheid te krijgen over de posities van betrokken partijen in het dispuut. Dat ziet het college van burgemeester en wethouders wel zitten want er komt een welkome aspirant-zondebok in het verschiet: de commissie van wijzen.

Maar voor de bewoners is er natuurlijk wel degelijk een groot voordeel te halen, namelijk het voorkomen van al te grote juridische kosten plus mogelijk het verhalen van kosten op de stadsgemeenschap. En dus willen bewoners die commissie van wijzen toch.

Wanneer het college van burgemeester haar opinie in de vorm van een aangeraden collegevoorstel aan de gemeenteraad voorlegt schiet die onmiddellijk in een kramp omdat ze zien aankomen dat de commissie van

wijzen niet meer dan een kostbare tussenstap wordt in een eindeloos wordend dispuut. Men beseft in de gemeenteraad dat de regeling van individuele geschillen met eigenaren niets gaat oplossen en veel geld gaat kosten en besluit dus het voorstel van B en W om te buigen in de richting van een bestendige en duurzame oplossing voor de toekomst, die, naar het oordeel van de gemeenteraad, ook alleen succes kan hebben als er nu eens rekening wordt gehouden met de opvattingen van de betrokken eigenaars en bewoners.

Om die opvatting te schakelen naar de daadwerkelijke instelling van de commissie van wijzen wordt een werkgroep van bewoners en gemeentelijke ambtenaren in het leven geroepen, waarvan ik de eer heb gehad er deel van uit te maken. Die werkgroep verzeilde al snel na haar instelling in disputen waarvan ik de meest saillante wil belichten omdat zij het voorveld vormen van uw werkzaamheden, en er hoogstwaarschijnlijk ook in herhaald zullen worden.

- a. Het eerste en meest prangende dispuut betreft de vraag of de commissie van wijzen zich nu bezig heeft te houden met de belangentegenstelling

tussen eigenaren/bewoners en de gemeente. De echte vraag is natuurlijk niet of zij zich met de individuele gevallen zou bezig moeten houden, omdat iedereen weet dat dat niet het geval is, maar de echte vraag is op basis van welke stellingnames over eigendomsverhoudingen en rechten en plichten er een leidraad is te destilleren op basis waarvan de lopende disputen beslecht zouden kunnen worden.

Het standpunt van de sceptici op dit punt, waartoe ik mijzelf reken, is dat dit een uitzichtloze exercitie gaat worden. Gesteld al dat er een bindende leidraad te formuleren zou zijn, dan nog is er geen schijn van kans dat betrokken eigenaren zich bij een ongunstig oordeel zouden neerleggen en niet zouden besluiten de gewone rechtswegen te bewandelen. Los daarvan zou een dergelijk leidraad geen enkel soelaas bieden voor de onderliggende bouwtechnische en bestuurlijke problematiek.

- b. Dat brengt ons bij het tweede dispuut, dat gaat over de oplosbaarheid van het probleem. Is er wel zoiets voorstelbaar als een grote eindoplossing, een kladderadatsch zoals wijlen Karl Marx dat noemde, waarmee in een grote klap de kwestie wordt geregeld. Natuurlijk, in deze tijd van (weliswaar ongefundeerd) technologisch en wetenschappelijk optimisme zouden we allemaal

graag geloven in de eendimensionale technocratische uitweg, maar is die er ook? Staat er ergens in de wetboeken wat hiermee te doen? Is er ergens een fantastische technische vinding waarmee alle kelders en werven plotsklaps hersteld zullen worden?

Ik houd van de kladderadatsch als oplossing maar geloof er niet in. Sterker nog, we kunnen er gerust van uitgaan dat ongeacht wat voor grootse werken er verricht zullen gaan worden, de werven en kelders zullen blijven bewegen en een eeuwigdurend grootschalig onderhoudstraject zullen vergen. De vraag is helemaal niet die van een ultieme oplossing, de vraag is die naar een leefbaarheidstraject: hoe kunnen we een organisatie- en onderhoudsstructuur inrichten die de kelders, werven en huizen in gebruik zullen houden voor onszelf en onze kinderen, die een toekomst zal geven aan de stad Utrecht, en waarin het herstel en onderhoud een betaalbaar lange termijntraject zullen worden.

- c. Het derde dispuut betreft de kwestie van de breedte van het aan te spreken college van betrokkenen. Wie zijn er eigenlijk betrokkenen? Alleen de lieden met een lopende rechtszaak met de gemeente, alleen alle grachtenbewoners, alleen de eigenaren, alle mensen die langs die in

frastuktuur van wegen en grachten de stad in of uit moeten, alle handelaren, alle cultuurorganisaties die vanuit de stad hun zending uitstralen, alle organisaties die in de stad samenkomen en overleggen, wie o wie? Dat is natuurlijk een probleem, maar het probleem is niet wie dat zijn en hoe moeilijk die te benoemen zijn, maar het probleem is praktischer en betekent de vraag hoe je die dan om de tafel krijgt en of er dan geen Babylonische spraakverwarring dreigt. Dat laatste probleem ontken ik niet, maar het eerste probleem bestaat niet, want het is klaar en helder dat heel de stad belang heeft bij de werven en grachten. En dat de eigenaren er hun voortuinideologie op los laten betekent niet dat alleen zij het recht hebben de commissie van wijzen aan te spreken. De hele stadskern van grachten, werven en kelders is een centraal gemeenschapsbezit en kan en mag niet anders gezien worden.

d. Het volgende dispuut betreft de technische aard van de problematiek van de grachten en werven. Er zijn circa 730 kelders, en die zijn kennelijk merendeels in slechte staat. Zoals in het eerste deel geschetst vormt de structuur van de grachten, werven en kelders een systematisch samenhangend en aangesloten geheel. Zoiets als een saneringsplan, waarbij sommige vernietigd worden en andere gehandhaafd is technisch gewoon

onuitvoerbaar. Dan stelt zich daarmee de vraag of (wat god verhoede) het hele idee van herstel van het hele complex wellicht onuitvoerbaar kan blijken te zijn.

Wat bedoel ik daar precies mee? Nu, veel individuele eigenaars zullen noch in staat noch bereid zijn enorme kosten aan hun kelders te doen. Dus worden dat dan kosten van de gemeenschap (al dan niet na onteigening van de kelders) maar dat heeft alleen zin als de gemeenschap wel in staat of bereid is die kosten te dragen. En is dat zo?

U kunt natuurlijk denken dat dit een kwestie is die uw horizon passeert, maar als u nu allerlei regelingen treft en kaders bedenkt en die allemaal zinledig zullen blijken te zijn, wat bent u dan aan het doen?

e. Dat brengt mij tenslotte bij het definitieprobleem: wat is eigenlijk de ware aard van de kwestie?

- gaat het hier in de grond om juridisch arbitrereren, indirect scheidsrechter spelen
- is dit een materie van urban development: Hoe moet de stad haar oude centrum ontwikkelen met behoud van de rechten van eenieder, en wat zijn die rechten dan?

- hoe krijgen we het probleem bestuurbaar, d.w.z. hoe kunnen we een opvatting krijgen waarmee het gemeentebestuur de zaak kan aanpakken?
- is het eigenlijk niet eerder een sociaal-politieke kwestie, een samenlevingsdispuut (zoals in Werk in Uitvoering, tekst van Cees Hilberdink, zie uw documentatie) is aangekaart? Dan is uw werk een route uitstippelen hoe met elkaar om te gaan in deze.

Het is nu niet meer aan mij stelling te nemen. Die taak wordt overgedragen aan u.

Het zal voor u niet gemakkelijk worden, ik benijd u niet. De voorgeschiedenis in de stadsgemeenschap was bepaald slecht. Het wantrouwen (zie bijvoorbeeld de site 'keldergewelf') is groot. Er zijn mensen geraakt, en niet alleen in hun portemonnee.

Ik zal u niet voorschrijven hoe het aan te pakken. De werkwijze van u moet, zo gaf aloude wijze Peter

Hustinx het al aan, aan u zijn. Het past mij slechts enkele hints aan u mee te geven om aan te denken op die momenten dat u meent binnen seconden grijze haren bij te krijgen:

- hoed u voor de verdenking van het doorschuiven van het probleem. Mooie regels formuleren ontslaat u wel van verplichtingen maar niet van verdenkingen
- verdrink niet in de conflicten; stel een moratorium in voor de behandeling van rechtszaken of tracht de gemeente daartoe te verplichten. Dat geeft u adem om met eigenaren en bewoners te praten.
- probeer praktisch te zijn. Geen grote nieuwe bestuurlijke instanties, geen nieuwe rapporten en zoveelste nieuwe monopolisten-in-spe van expertise. Gewoon praktisch regelen, zoals in het voorstel van de keldermeester, mensen die gewoon van deur tot deur gaan met de eigenaren en bewoners praten en daarna hun belang tegenover de gemeente inbrengen
- en denk er altijd aan: panta rei, alles beweegt en zal zoals Parmenides zei altijd blijven bewegen, en dat geldt zeker voor de werven en grachten. De ondergrond beweegt, de gebouwen bewegen, de straten bewegen, en die houden daar niet mee op omdat u dat

wilt. En daar is ook niks mis mee, maar het is de kunst om daarmee te leren leven.

Maarten van den Oever

Ludov123@gmail.com

Oudegracht 92a, 3511av, Utrecht

